

โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง

การวิเคราะห์คำวินิจฉัย
ของศาลและตุลาการ

ศาลรัฐธรรมนูญ

Research on Analysis of the Decisions of the Court
and Justices of the Constitutional Court

เล่มที่ ๒ ส่วนที่ ๓
Volume 2 Part 3

รองศาสตราจารย์ ดร.วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ
สนับสนุนโดย มูลนิธิอาเซีย และสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน

อศร/๒๑

KPT 3320

๘๖-๗

๒๕๔๖

ศูนย์สารนิเทศกฎหมายรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

โครงการศึกษาวิจัย

เรื่อง

การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของ ศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เล่มที่ 2 ส่วนที่ 3

Research on Analysis of the Decisions of the Court and Justices of the Constitutional Court Volume 2 Part 3

สนับสนุนโดยมูลนิธิอาเซีย

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร. วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ
สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน

2546

อภินันทนาการ จาก ทานอมร รัตนศักดิ์

ห้องสมุดศาลรัฐธรรมนูญ

46-8-2320

**โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
เล่มที่ 2 ส่วนที่ 3 (ปี 2546)**

ISBN : 974-203-207-6

รองศาสตราจารย์ ดร. วิรัช วิรัชนิภาวรรณ

ผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย

อาจารย์ประจำสาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอ ปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี 11120

โทร. 02-503-2121-4 ต่อ 3533-6

e-mail address : msaswwir@stou.ac.th

ลิขสิทธิ์ของมูลนิธิธิดาเอเชีย และ/หรือ สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน

พิมพ์ครั้งที่ 1 สิงหาคม 2546 จำนวน 1,000 เล่ม ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิธิดาเอเชีย

เพื่อเผยแพร่ต่อหน่วยงาน สถาบันการศึกษา และเพื่อจัดจำหน่าย โดย

ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

ศาลาพระเกี้ยว โทร. 02-218-7000 โทรสาร 02-255-4441

สยามสแควร์ โทร. 02-218-9888 โทรสาร 02-254-9495

<http://www.cubook.com>

e-mail address : cubook@chula.ac.th

ราคาเล่มละ 358 บาท

สำนักพิมพ์นิติธรรม : จัดทำรูปเล่มและดำเนินการพิมพ์

187/60-61 หมู่บ้านมหาดไทย ยูนิค โฮมส์ ลาดพร้าว 122 ถนนลาดพร้าว

แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310

โทร. 02-934-0259-60 โทรสาร : 02-9340264

e-mail : info@nititham.com

พิมพ์ที่ ห.จ.ก.วี. เจ. พรินต์ติ้ง โทร.02-2724916

คำชี้แจง

“การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” เป็นโครงการศึกษาวิจัยต่อเนื่อง คณะผู้ศึกษาวิจัยได้รับมอบหมายจาก “สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน” โดยได้รับทุนสนับสนุนจาก “มูลนิธิอาเซีย” โครงการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงปี 2544-2545 (มี 1 เล่ม) และช่วงปี 2545-2546 (มี 4 เล่ม)

1) ช่วงปี 2544-2545 ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 รวมจำนวน 101 เรื่อง ในปี 2545 ได้จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์โพธิ์เพชร (นิติธรรม) รวมไว้ใน 1 เล่ม คือ

เล่มที่ 1 ส่วนที่ 1 (Volume 1 Part 1) มีจำนวน 1,369 หน้า

2) ช่วงปี 2545-2546 ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 รวมจำนวน 84 เรื่อง ในปี 2546 ได้จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์นิติธรรม ไว้ใน 4 เล่ม มีจำนวนหน้ารวม 1,810 หน้า (ต่อจากนี้ไป ได้จัด เล่มที่ (Volume) ตามปี) ดังนี้

2.1) เล่มที่ 1 ส่วนที่ 2 (Volume 1 Part 2) มีจำนวน 361 หน้า แบ่งเป็น คำนำ บทคัดย่อ สารบัญ บทนำ และคำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 64/2543

2.2) เล่มที่ 2 ส่วนที่ 1 (Volume 2 Part 1) มีจำนวน 519 หน้า ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2544 ถึง คำวินิจฉัยที่ 19/2544

2.3) เล่มที่ 2 ส่วนที่ 2 (Volume 2 Part 2) มีจำนวน 518 หน้า ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 20/2544 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544

2.4) เล่มที่ 2 ส่วนที่ 3 (Volume 2 Part 3) มีจำนวน 399 หน้า แบ่งเป็น ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ ภาคผนวก และบรรณานุกรม

เล่มนี้ เป็นเล่มที่ 2 ส่วนที่ 3

สำหรับโครงการศึกษาวิจัยต่อไป คือ ช่วงปี 2546-2547 จะจัดพิมพ์คำวินิจฉัยที่ 1/2545 ถึง คำวินิจฉัยที่ 64/2545 รวม 64 เรื่อง ไว้ใน 2 เล่ม คือ เล่มที่ 3 ส่วนที่ 1 และเล่มที่ 3 ส่วนที่ 2

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 3 ผลการวิจัยเอกสาร	1
บทที่ 4 ผลการวิจัยสนาม และผลการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น	103
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	160
1. สรุป	160
2. ข้อเสนอแนะ	209
ภาคผนวก	218
ผนวก 1 ตารางดัชนีสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญปี 2541 ถึง 2544 รวมทุกคำวินิจฉัย จำนวน 185 เรื่อง	218
ผนวก 2 แบบสอบถาม	278
ผนวก 3 บทสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์ คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 1”	307
ผนวก 4 บทสรุปสำหรับผู้บริหาร โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์ คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 2”	347
บรรณานุกรม	393
1. หนังสือ	393
2. บทความ	394
ประวัติผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย	396

บทที่ 3

ผลการวิจัยเอกสาร

โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 2 (ปี 2546)” นี้ได้ดำเนินงานระหว่างปี 2545-2546 ประกอบด้วยการวิจัยเอกสาร การวิจัยสนาม และการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็นโดยแต่ละส่วนได้ดำเนินการอย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เฉพาะบทนี้เป็นกํารนำเสนอผลการวิจัยเอกสารซึ่งครอบคลุมการพิจารณาศึกษาและการวิเคราะห์ และ/หรือ การเปรียบเทียบกับข้อมูลบางส่วนของบทนี้ได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการทำวิจัยสนาม เช่น การกำหนดข้อคำถามในแบบสอบถาม และในการจัดสัมมนาทางวิชาการด้วย สำหรับผลการวิจัยสนาม และผลการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็นนั้น จะอยู่ในบทที่ 4

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับผลการวิจัยเอกสารเป็นหลัก ส่วนผลการวิจัยสนามและผลการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น เป็นข้อมูลที่ส่วนใหญ่เป็นความคิดเห็นหรือการวิจารณ์ที่แม้มีความสำคัญ แต่ก็ยังเป็นข้อมูลเสริมที่นำมาประกอบการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลหลัก คือ การวิจัยเอกสาร

การทำวิจัยเอกสารครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา รวมทั้งคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่จัดพิมพ์โดยสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ บทความ ตลอดจนคำวิเคราะห์วิจารณ์ของหน่วยงานสื่อมวลชน และบุคคล เช่น นักวิชาการ และนักการเมือง นอกจากนี้ ยังนำข้อมูลบางส่วนมาจากอินเทอร์เน็ต (internet) เช่น www.concourt.or.th อีกด้วย

เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น ในที่นี้จึงเรียก “คำวินิจฉัยกลาง หรือ คำวินิจฉัยรวมของศาลรัฐธรรมนูญ” ว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” พร้อมกับเรียก “คำวินิจฉัยส่วนตัว หรือ คำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน” ว่า “คำวินิจฉัยส่วนบุคคล”

เหตุผลที่คณะผู้ศึกษาวิจัยได้ให้ความสำคัญและให้สัดส่วนการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์การวิจัยเอกสารมากเป็นพิเศษ เพราะต้องการให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นระบบและชัดเจน และเนื่องจากในบทที่ 2 การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคล ได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาสาระ ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกันจึงแบ่งเป็น (1) ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ ซึ่งหมายถึง เรื่องทั่ว ๆ ไป หรือเรื่องรองที่จะใช้เป็นพื้น

ฐานในการพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต่อไป และ (2) ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาสาระ หมายถึง เรื่องหลักที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญรวมทั้งคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

หมายเหตุ ถึงแม้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 16 คน ที่ดำรงตำแหน่งในช่วงปี 2543-2544 หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) ถึง คำวินิจฉัย 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) รวมทั้งสิ้น 84 เรื่อง โดยไม่รวมนาย เชาวน์ สายเชื้อ และนายชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่พ้นจากตำแหน่งไปก่อน ก็ตาม แต่ในบางกรณีก็จำเป็นต้องนำตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 18 คน ที่ดำรงตำแหน่งในช่วงปี 2541-2544 หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 มาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์พร้อมกันไปด้วย เพราะในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมา ภูมิหลัง หรือคำวินิจฉัยแต่ละปีมีความสัมพันธ์กัน มีบางส่วนคาบเกี่ยวต่อเนื่องกัน บางกรณีไม่อาจแยกพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ออกจากกันได้ง่าย นอกจากนี้ ยังช่วยทำให้เห็นภาพรวม เพิ่มความชัดเจน เป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าอ้างอิง และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับ ทั้งนี้ ยังคงอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1. ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ

ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบ ครอบคลุมในเรื่องต่อไปนี้

- 1.1 จำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์
- 1.2 ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ
- 1.3 มาตรการที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

1.1 จำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์

ในที่นี้ได้้นำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนที่พิจารณาวินิจฉัยแล้วเสร็จในช่วงปี 2543 ถึง ปี 2544 และได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ โดยนำคำวินิจฉัยในปี 2543 บางส่วน คือ เริ่มตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 64/2543 (สำหรับคำวินิจฉัยที่ 1/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 ได้พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไว้แล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1) ส่วนคำวินิจฉัยในปี 2544 นำมาครบทุกคำวินิจฉัย เริ่มตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2544 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) อันเป็นคำวินิจฉัยสุดท้ายของปี 2544 รวมทั้งสิ้น 1,236 เรื่อง แบ่งเป็น คำวินิจฉัย

ของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 84 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 1,152 เรื่อง โปรดดูตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 จำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในช่วงปี 2543-2544 ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และนำมาวิเคราะห์ในที่นี้

ปี	จำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	จำนวนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	รวมคำวินิจฉัยที่นำมาวิเคราะห์ในที่นี้
2543	33 (ไม่ครบทุกเรื่อง) [☆]	426	459
2544	51 (ครบทุกเรื่อง)	726	777
รวม	84	1,152	1,236

[☆]ในปี 2543 มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญรวม 64 เรื่อง ในที่นี้ได้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์จำนวน 33 เรื่อง คือ ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 64/2543 สำหรับคำวินิจฉัยอีก 31 เรื่อง อันได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 1/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 ได้พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไปแล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 (ปี 2545)

1.2 ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ

ในหลักการพิจารณา ศาลรัฐธรรมนูญจะเริ่มดำเนินการพิจารณาคำวินิจฉัยเองไม่ได้ จะต้องมีส่วนยื่นหรือเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาคำวินิจฉัย ในเวลาเดียวกัน บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมิได้เปิดกว้างให้ทุกองค์กรหรือบุคคลทุกคนสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ หากจัดแบ่งประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ พบว่ามีจำนวน 16 ประเภท แต่ถ้าจัดแบ่งตามตำแหน่ง จะมีจำนวน 12 ประเภท เนื่องจากได้รวมประเภทที่เป็นตำแหน่งเดียวกันหรือเป็นคน ๆ เดียวกันไว้ด้วยกัน โดยรวมประธานรัฐสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรเข้าด้วยกัน เพราะเป็นบุคคลคนเดียวเหมือนกัน พร้อมกับรวมคณะกรรมการการเลือกตั้ง และนายทะเบียนพรรคการเมืองเข้าด้วยกัน เพราะประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งดำรงตำแหน่งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมืองด้วย โปรดดูตารางที่ 3.2 ประกอบ

สำหรับรายละเอียดโปรดดู บทที่ 3 ศาลรัฐธรรมนูญไทย หัวข้อ 5. กระบวนการพิจารณา ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1

ตารางที่ 3.2 ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย จำแนกตาม การจัดแบ่ง 2 แบบ

ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ	
1) จัดแบ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจ	2) จัดแบ่งตามตำแหน่ง
1) ประธานรัฐสภา (ตามมาตรา 142)	1) ประธานรัฐสภา หรือ ประธานสภาผู้แทนราษฎร
2) ประธานรัฐสภา (ตามมาตรา 266)	
3) ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา (มี 2 กรณี ตามมาตรา 262 และมาตรา 263)	
4) ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา (มี 3 กรณี ตามมาตรา 177 มาตรา 96 และมาตรา 219)	2) ประธานวุฒิสภา
5) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ตามมาตรา 118 (8))	3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
6) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา (ตามมาตรา 180)	4) สมาชิกวุฒิสภา
7) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมือง (ตามมาตรา 47 พรรคสาม)	5) กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมือง หรือผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมือง
8) ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมือง (ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 17)	
9) ศาล (หมายถึง ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลอื่น ๆ เช่น ศาลล้มละลาย ศาลภาษีอากร) (ตามมาตรา 264)	6) ศาล (หมายถึง ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลอื่น ๆ เช่น ศาลล้มละลาย)
10) นายกรัฐมนตรี (ตามมาตรา 262)	7) นายกรัฐมนตรี
11) อัยการสูงสุด (ตามมาตรา 63)	8) อัยการสูงสุด
12) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (มี 2 กรณี ตามมาตรา 295 และมาตรา 321 พรรคสอง)	9) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
13) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (ตามมาตรา 198)	10) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
14) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (มี 3 กรณี ตามมาตรา 315 พรรคห้า (2) มาตรา 319 พรรคสาม และมาตรา 324 พรรคหนึ่ง (2))	11) คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือนายทะเบียนพรรคการเมือง
15) นายทะเบียนพรรคการเมือง (มี 2 กรณี ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 27 และ มาตรา 65, 72, 73)	
16) องค์การตามรัฐธรรมนูญ (ตามมาตรา 266) เช่น คณะรัฐมนตรี เป็นองค์การตามรัฐธรรมนูญ ตามคำวินิจฉัยที่ 33/2543	12) ผู้บังคับบัญชาขององค์การตามรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาศึกษาถึงจำนวนผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยโดยใช้การ
จัดแบ่งตามตำแหน่งออกเป็น 12 ประเภท พบว่า ในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่อง ศาล ตามมาตรา
264 เป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุด จำนวน 45 เรื่อง (ร้อยละ 53.6) ในจำนวน
45 เรื่องนี้ แบ่งเป็น ศาลยุติธรรม 39 เรื่อง ศาลล้มละลาย 5 เรื่อง และศาลภาษีอากร 1 เรื่อง รองลง
มาตามลำดับคือ คณะกรรมการการเลือกตั้งปฏิบัติหน้าที่เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง
ยื่นคำร้องจำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 22.6) องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด
และเทศบาล จำนวน 5 เรื่อง (ร้อยละ 5.9) ในขณะที่ประธานรัฐสภา และ คณะกรรมการป้องกันและ
ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญในจำนวนที่เท่ากัน คือ 4 เรื่อง
(ร้อยละ 4.8) รองลงมาอีกคือ ประธานวุฒิสภายื่นคำร้องจำนวน 3 เรื่อง (ร้อยละ 3.6) ผู้ตรวจการ
แผ่นดินของรัฐสภายื่นคำร้อง 2 เรื่อง (ร้อยละ 2.4) สำหรับผู้ยื่นคำร้องจำนวนน้อยที่สุดได้แก่
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรี โดยยื่นคำร้องในจำนวนที่เท่ากัน คือ 1 เรื่อง (ร้อยละ
1.2) สำหรับสมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรี และอัยการสูงสุด ไม่ได้ยื่นคำร้องแม้แต่เรื่องเดียว

เป็นที่น่าสังเกตว่า เท่าที่ผ่านมานับแต่ปี 2541-2543 นั้น มีเพียงศาลยุติธรรมเท่านั้นที่ยื่นคำ
ร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยตามมาตรา 264 ส่วนศาลอื่นใด เช่น ศาลปกครอง ศาล
ทหาร ศาลล้มละลาย และภาษีอากรกลาง ยังไม่เคยยื่น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 ศาลล้มละลายได้
เริ่มยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 5 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 35-36/2544
(วันที่ 30 ตุลาคม 2544) นายบุญหลง นรจิตต์ และเจ้าหนี้อื่น และ นายธนู หมิ่นพรมอินทร์
กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ และ คำวินิจฉัยที่ 37-39/2544 (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2544)
นางเพ็ญพร งามไพโรจน์พิบูลย์ และผู้ร้องรายอื่น กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ) รวมทั้ง
ศาลภาษีอากรกลาง ก็ได้ยื่นเป็นครั้งแรกจำนวน 1 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 50/2544 (วันที่ 27
พฤศจิกายน 2544) บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร) ด้วย

นอกจากนี้ มีหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหาร
ส่วนจังหวัด และเทศบาล ได้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 5 เรื่อง
แต่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าว มิได้เป็นองค์กรตามรัฐ
ธรรมนูญ มาตรา 266 จึงไม่รับวินิจฉัยคำร้อง (คำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน
2543) อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ) โปรดดูตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตามปี

ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง													
ปี	ประธาน รัฐสภา หรือ ประธาน สภา ผู้แทน ราษฎร	ประธาน วุฒิสภา	สมาชิก สภา ผู้แทน ราษฎร	สมาชิก วุฒิสภา	ผู้ตรวจ การ แผ่นดิน ของ รัฐสภา	กกต./ นาย ทะเบียน พรรค การเมือง	นายก รัฐ มนตรี	อัย การ สูงสุด	ปปช.	ศาล ได้แก่ ยุติธรรม, ศาล ล้มละลาย และศาล ภาษีอากร	คณะ รัฐมนตรี ตาม มาตรา 266 (องค์กร ตาม รธน.)	อื่น ๆ คือ อบต. อบจ. และ เทศบาล	รวม
2543	32, 56 (2 เรื่อง)	54-55 (2 เรื่อง)	57 (1 เรื่อง)			64 (1 เรื่อง)			63 (1 เรื่อง)	34-53 (20 เรื่อง)	33 (1 เรื่อง)	58-62 (5 เรื่อง)	33
2544	13, 18 (2 เรื่อง)	4 (1 เรื่อง)			12, 33 (2 เรื่อง)	1, 2, 6, 7, 8, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 51 (18 เรื่อง)			5, 19, 20 (3 เรื่อง)	3, 9-10, 11, 14, 15, 16, 17, 27, 35-36 (ศาลล้ม ละลาย), 37-39 (ศาลล้ม ละลาย), 40-49, 50 (ศาล ภาษีอากร) (25 เรื่อง)			51
รวม	(4 เรื่อง) ร้อยละ 4.8	(3 เรื่อง) ร้อยละ 3.6	(1 เรื่อง) ร้อยละ 1.2	0	(2 เรื่อง) ร้อยละ 2.4	(19 เรื่อง) ร้อยละ 22.6	0	0	(4 เรื่อง) ร้อยละ 4.8	(45 เรื่อง) ร้อยละ 53.6	(1 เรื่อง) ร้อยละ 1.2	(5 เรื่อง) ร้อยละ 5.9	84

1.3 มาตรการที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

โดยทั่วไปผู้ยื่นคำร้องส่วนใหญ่จะระบุมাত্রาของรัฐธรรมนูญที่ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยไว้ด้วย แต่มีผู้ยื่นคำร้องจำนวนหนึ่งที่มีได้ระบุมাত্রาไว้อย่างชัดเจน ดังเช่น คำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ คำร้องทั้ง 10 คำร้องนี้ไม่ได้ระบุมাত্রาของพระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตราใด ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยให้ยกคำร้อง เนื่องจากคำร้องทั้ง 10 คำร้อง ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 264 อย่างไรก็ตาม เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องไว้ อาจใช้ดุลพินิจในการพิจารณาวินิจฉัยว่าเป็นไปตามมาตราที่ผู้ยื่นคำร้องได้ระบุไว้หรือไม่ก็ได้

จากจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่องที่นำมาวิเคราะห์ในที่นี้ มาตรการที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุดคือ มาตรา 264 มีจำนวน 45 เรื่อง (ร้อยละ 53.6) มาตรการนี้กำหนดว่าเมื่อเกิดการโต้แย้งขึ้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว และส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวนดังกล่าวนี้สอดคล้องหรือเท่ากับจำนวนคำร้อง 45 เรื่องที่ศาลเป็นผู้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุดดังกล่าวข้างต้น

สำหรับมาตรการที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยรองลงมาตามลำดับ คือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง ซึ่งมีจำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 22.6) โดยทุกเรื่องเป็นกรณีการยุบพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง และในจำนวนนี้มี 1 เรื่องที่ยุบพรรคการเมืองเพื่อไปรวมกับอีกพรรคการเมืองหนึ่ง (คำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม) ทำให้ต้องนำมาตรา 73 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาพิจารณาวินิจฉัยประกอบด้วย จำนวนดังกล่าวนี้สอดคล้องหรือเท่ากับจำนวนคำร้อง 19 เรื่องที่นายทะเบียนพรรคการเมืองเป็นผู้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญในจำนวนที่มารองเป็นอันดับสองดังกล่าวข้างต้น

รองลงมาคือ มาตรา 266 เป็นกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) ต่อจากนั้น มี 2 มาตรการที่มีจำนวน 3 เรื่อง (ร้อยละ 3.6) เท่ากัน อันได้แก่ มาตรา 262 วรรคหนึ่ง (2) ซึ่งเป็นกรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และมาตรา 295 ซึ่งเป็นกรณีที่ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความที่ควรแจ้งให้ทราบ

จากนั้น คือ **มาตรา 198** มีจำนวน 2 เรื่อง (ร้อยละ 2.4) โดยเป็นกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยเมื่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำของบุคคลใด มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

ลำดับท้ายสุด เป็น 2 มาตราที่มีจำนวน 1 เรื่อง (ร้อยละ 1.2) เท่ากัน อันได้แก่ **มาตรา 47** ซึ่งเป็นกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใช้สิทธิร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเห็นว่ามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ขัดต่อสถานะหรือการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือขัดต่อหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และ **มาตรา 216 วรรคสอง** ซึ่งเป็นกรณีความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว หรือพ้นจากสถานะภาพความเป็นรัฐมนตรี โปรดดูตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 มาตรการที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง
จำแนกตามปี

มาตรการที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ปี 2543-2544									
คำ วินิจฉัย ปี	รัฐ ธรรมนูญ มาตรา 47	รัฐ ธรรมนูญ มาตรา 198	รัฐ ธรรมนูญ มาตรา 216 วรรค สอง	รัฐ ธรรมนูญ มาตรา 262 วรรค หนึ่ง (2)	รัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264	รัฐ ธรรมนูญ มาตรา 266	รัฐ ธรรมนูญ มาตรา 295	พระราช บัญญัติ ประกอบ รัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรค การเมือง มาตรา 65 วรรคสอง	รวม
2543	57 (1 เรื่อง)			54-55, 56 (3 เรื่อง)	34-53 (20 เรื่อง)	32, 33, 58-62, 63 (8 เรื่อง)		64 (1 เรื่อง)	33
2544		12, 33 (2 เรื่อง)	4 (1 เรื่อง)		3, 9-10, 11, 14, 15, 16, 17, 27, 35-36, 37-39, 40-49, 50 (25 เรื่อง)	13, 18 (2 เรื่อง)	5, 19, 20 (3 เรื่อง)	1, 2, 6, 7, 8, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28 (ประกอบ มาตรา 73), 29, 30, 31, 32, 34, 51 (18 เรื่อง)	51
รวม	(1 เรื่อง) ร้อยละ 1.2	(2 เรื่อง) ร้อยละ 2.4	(1 เรื่อง) ร้อยละ 1.2	(3 เรื่อง) ร้อยละ 3.6	(45 เรื่อง) ร้อยละ 53.6	(10 เรื่อง) ร้อยละ 11.9	(3 เรื่อง) ร้อยละ 3.6	(19 เรื่อง) ร้อยละ 22.6	84

2. ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาสาระ

ดังที่กล่าวแล้วว่าการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ เป็นการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์เรื่องหลักทั้งหลายที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญรวมทั้งคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะในเรื่องต่อไปนี้

- 2.1 ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
- 2.2 ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งและจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
- 2.3 จำนวนประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ
- 2.4 ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 5 ประเภท
- 2.5 คะแนนเสียงคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน
- 2.6 คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
- 2.7 ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง
- 2.8 ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา
- 2.9 คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน
- 2.10 การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295

2.1 ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญน่าจะมีแนวโน้มที่ส่งผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ บวกกับรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาแตกต่างกัน โดยมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์สาขารัฐศาสตร์ ผู้พิพากษาในศาลฎีกา และผู้พิพากษาในศาลปกครองสูงสุด นอกจากนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญยังมีภูมิหลังที่แตกต่างกันในด้านอื่นอีก เช่น ด้านการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน เป็นต้น ในส่วนนี้ เป็นการนำเสนอผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ภูมิหลังโดยแสดงไว้ในตารางพร้อมคำอธิบาย แบ่งเป็น 2 หัวข้อ คือ ภูมิหลังทั่วไป และภูมิหลังเกี่ยวกับอายุ ที่มา การศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

2.1.1 ภูมิหลังทั่วไป เป็นการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ครอบคลุมถึง (1) รายชื่อแต่ละคน (2) วันปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งหมายถึงวันที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง (3) วันพ้นตำแหน่ง และ (4) ที่มา ซึ่งหมายความว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน

มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภาใด (5) ได้รับการเลือกหรือเสนอชื่อต่อวุฒิสภาโดยคณะบุคคลใด (จากนั้นวุฒิสภาจึงนำขึ้นถวายคำแนะนำ) รวมตลอดทั้ง (6) การเข้าดำรงตำแหน่งแทนผู้ใด

ในส่วนนี้ ได้แสดงภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกปี 2541 จนถึงสิ้นปี 2544 รวมทั้งสิ้น 18 คน ไว้ด้วย เพราะต้องการให้เกิดความชัดเจน เช่น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดลาออก เมื่อใด และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดเข้ามาแทน รวมทั้งต้องการให้เห็นภาพรวม และความเป็นมาตั้งแต่เริ่มแรก จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2544 ด้วย

ผลจากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลภูมิหลังทั่วไปตั้งแต่ปี 2541-2544 ปรากฏว่า

1) เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าดำรงตำแหน่งในวาระเริ่มแรกรวมจำนวน 13 คน โดยเป็นชุดแรกของประเทศไทย และคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้เข้าเฝ้าถวายสัตย์ก่อนเข้ารับหน้าที่เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2541 สำหรับเหตุผลที่ศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวน 13 คนแทนที่จะเป็นจำนวน 15 คนตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพราะอีก 2 คน จะมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด แต่ในเวลานั้น แม้ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2542 แล้วก็ตาม แต่ได้ใช้เวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนมากพอสมควร จนกระทั่งที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุดได้เลือกตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน โดยวิธีลงคะแนนลับ เพื่อมาปฏิบัติหน้าที่ในศาลรัฐธรรมนูญ

2) นายเชาวน์ สายเชื้อ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภาข้าราชการรัฐศาสตร์ ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนแรก นับแต่วันที่ 11 เมษายน 2541 และต่อมาได้พ้นจากตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 260 (2)) เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542

3) ลำดับที่ 5 นายชัยอนันต์ สมุทวณิช พ้นจากตำแหน่งเพราะลาออก เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2543

4) คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ประชุมและเลือกให้นายประเสริฐ นาสกุล ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ (คนที่สอง ต่อจากนายเชาวน์ สายเชื้อ) และเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายประเสริฐ นาสกุล เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ พร้อมกันนั้น ได้โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้นายสุจิต บุญบงการ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (แทนนายเชาวน์ สายเชื้อ) ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ คือ นาย มีชัย ฤชุพันธุ์ ประธานวุฒิสภา

5) ลำดับที่ 2 นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2544

6) นายประเสริฐ นาสกุล พ้นจากตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ในวันที่ 7 กันยายน 2544 และตลอดปี 2544 หลังจากที่นายประเสริฐ นาสกุล พ้นตำแหน่ง ก็ไม่มีบุคคลใดเข้ามาดำรงตำแหน่งแทน ทำให้มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเหลือเพียง 14 คน

7) ลำดับที่ 15-16 นายกระมล ทองธรรมชาติ และ นายผัน จันทรปาน ตามลำดับ หลังจากศาลปกครองได้จัดตั้งขึ้น ที่ประชุมศาลปกครองสูงสุดได้มีมติเลือกให้มาดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากศาลปกครองสูงสุด และได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2543

8) ลำดับที่ 17 นายอมร รักษาสัตย์ ได้รับแต่งตั้งเข้ามาแทน นายชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ลาออกจากตำแหน่ง โดยได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2543

9) ลำดับที่ 18 นายศักดิ์ เตชะชาญ ได้รับแต่งตั้งเข้ามาแทน นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ที่ลาออกจากตำแหน่ง โดยได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2544

10) นายจิระ บุญพจนสุนทร (จะเป็นลำดับที่ 19 แต่ไม่ได้แสดงไว้ในตารางข้างล่าง ด้วย เพราะเข้าดำรงตำแหน่งในปี 2545 และไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับคำวินิจฉัย 84 เรื่อง) มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ได้รับแต่งตั้งเข้ามาแทนนายประเสริฐ นาสกุล ที่พ้นจากตำแหน่งตำแหน่งเพราะมีอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ดังกล่าว โดยได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2545

11) นายอิสสระ นิตินันท์ประกาศ ได้รับโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สามต่อจากนายประเสริฐ นาสกุล เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2545 ซึ่งเป็นวันเดียวกับวันที่นายจิระ บุญพจนสุนทร ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

12) นายอิสสระ นิตินันท์ประกาศ พ้นจากตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2545 เนื่องจากมีอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์

13) เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2545 คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติเลือก พลโท จุล อติเรก ทำหน้าที่ประธานที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เหตุผลที่ไม่อาจดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญรักษาการได้เพราะไม่มีบทบัญญัติใดของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติให้มีตำแหน่งดังกล่าวนี้

14) เฉพาะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดแรกที่ดำรงตำแหน่งในวาระเริ่มแรกจำนวน 3 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ อันได้แก่ พลโท จุล อติเรก และนายสุจินดา ยงสุนทร รวมทั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสภาวิชาชีพ อันได้แก่ นายอนันต์ เกตุวงศ์ ที่เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2541 ทั้ง 3 คนนี้ พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากการดำรงตำแหน่งในวาระเริ่มแรกซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีวาระการดำรงตำแหน่งเพียงครึ่งหนึ่ง (4 ปีครึ่ง) ของวาระที่กำหนดไว้ (9 ปี) นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง (มาตรา 259 และ มาตรา 322

วรรคหนึ่ง) โดยจะต้องพ้นจากตำแหน่งทั้ง 3 คนเมื่อครบวาระวันที่ 10 ตุลาคม 2545 แต่ก็มีสิทธิได้รับคัดเลือกเข้าดำรงตำแหน่งอีก เพราะอยู่ไม่ครบวาระ 9 ปี ทั้งนี้ จะต้องมียอายุไม่ครบ 70 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 260) อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่จะเข้ารับหน้าที่ (มาตรา 259 วรรคสอง) ต่อมาในวันที่ 1 มกราคม 2545 นายสุจินดา ยงสุนทร ได้ลาออกจากตำแหน่ง

15) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คน ยังคงดำรงตำแหน่งต่อไป และมีโอกาสที่จะอยู่ในตำแหน่งได้จนครบวาระ 9 ปี สำหรับเหตุผลที่รองรับการอยู่ในตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ เพราะทั้ง 5 คนได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา (ในปี 2541 มีประมาณ 80 คน ต่อมาในปี 2545 มีประมาณ 85 คน) ซึ่งมีใช่มาจากการสรรหาและการเลือกโดยคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (ตามมาตรา 257) และมีใช่มาจากการเลือกของวุฒิสภาเหมือนกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภา นิติศาสตร์และสาขารัฐศาสตร์ดังกล่าว

16) มีแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คนดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 13 คน ที่เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 มาจากการเสนอแต่งตั้งของวุฒิสภาชุดที่มาจากการแต่งตั้ง และเมื่อครบเวลา 4 ปีครั้ง ก็จะต้องพ้นจากตำแหน่งพร้อมกันทั้งหมดทุกคน โดยไม่มีข้อยกเว้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่มีบทบัญญัติใดของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้ให้กับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาหรือตุลาการในศาลปกครองสูงสุด แต่เป็นความเข้าใจหรือการตีความรัฐธรรมนูญของแต่ละคนหรือแต่ละหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วุฒิสภา หรือคณะกรรมการธิการสามัญของวุฒิสภา ที่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการสรรหาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้ทักท้วงอย่างจริงจังและชัดเจน ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากศาลฎีกาก็ตีความว่า ตนมาจากการคัดเลือกของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ไม่ได้มาจากการคัดเลือกของวุฒิสภาทั้งที่อาจตีความได้ว่าศาลฎีกาเป็นฝ่ายเสนอชื่อ วุฒิสภาให้ความยินยอม และประธานวุฒิสภารับสนองพระบรมราชโองการฯ อันหมายถึงว่า วุฒิสภารับผิดชอบ ประกอบกับยังไม่มี การเสนอคำร้องดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย และมีผู้สนใจเรื่องนี้ไม่มากเท่าที่ควร

ดังนั้น เมื่อวุฒิสภาได้เปิดโอกาสให้มีการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 3 คน ซึ่งต้องมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภา นิติศาสตร์ แทน พลโท จุล อติเรก และนายสุจินดา ยงสุนทร รวมทั้งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภา รัฐศาสตร์ แทน นายอนันต์ เกตุวงศ์ ที่ต้องพ้นจากตำแหน่ง 4 ปีครั้งดังกล่าว ก็เท่ากับเป็นการยอมรับให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คนให้ดำรงตำแหน่งต่อไปได้อีก 4 ปีครั้ง

17) เป็นที่น่าสังเกตว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่เริ่มแรกปี 2541-2544 ซึ่งมีจำนวน 3 คน ได้แก่ นายเชาวน์ สายเชื้อ นายประเสริฐ

นาสกุล และนายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ นั้น หากพิจารณาจากข้อมูลหรือวันเดือนปีเกิดที่ปรากฏชัดเจน พบว่า เหตุผลสำคัญที่แต่ละคนเข้าสู่ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตาม "หลักอาวุโส หรือการมีอายุสูงสุด" หมายความว่า ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเข้ามาพร้อมกันในปี 2541 จำนวน 13 คน นั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอายุมากที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ (1) นายเชาวน์ สายเชื้อ (2) นายประเสริฐ นาสกุล (3) นายโกเมน ภัทรภิรมย์ (4) นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ และ (5) พลโท จุล อติเรก โดยลำดับที่ (1) (2) (4) ได้เข้าดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่หนึ่ง สอง และสาม ตามลำดับ ส่วนลำดับที่ (3) คือ นายโกเมน ภัทรภิรมย์นั้น ไม่อาจดำรงตำแหน่งได้เพราะได้ลาออกจากตำแหน่งก่อนที่นายประเสริฐ นาสกุล จะพ้นจากตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ทำให้ลำดับที่ (4) คือ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ เข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สาม สำหรับลำดับที่ (5) คือ พลโท จุล อติเรก ไม่อาจดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญได้ เพราะเมื่อนายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ พ้นจากตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ในวันที่ 3 ตุลาคม 2545 นั้น เป็นเวลาใกล้เคียงกับที่ พลโท จุล อติเรก (พร้อมกับนายสุจินดา ยงสุนทรและนายอนันต์ เกตุวงศ์) จะต้องพ้นจากตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามวาระคือ 4 ปีครึ่งในวันที่ 10 ตุลาคม 2545 แต่อย่างไรก็ดี พลโท จุล อติเรก ก็ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานในที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่จะเข้ารับหน้าที่จากนั้นก็จะมีการเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนี่สี่

18) เมื่อค้นหาถึงเหตุผลของการเลือกใช้หลักอาวุโสดังกล่าว ทำให้กล่าวได้ว่า ตามหลักการ ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชาของบุคลากรของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ไม่มีอำนาจบังคับบัญชาหรือให้คุณให้โทษตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติสูงมาก ต้องออกงานพิธี และมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ เท่าที่ผ่านการที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใช้หลักอาวุโสในการเลือกประธานศาลรัฐธรรมนูญติดต่อกันถึง 3 คน อาจสืบเนื่องมาจากเหตุผลที่ว่า ถ้าเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอายุสูงสุดเข้าไปดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จะทำให้ผู้ที่ได้รับเลือกดำรงตำแหน่งสั้นที่สุด ในเวลาเดียวกัน ถ้ามองเฉพาะในด้านลบว่าเมื่อใดก็ตามที่ผู้ที่ได้รับเลือกกระทำการไม่เหมาะสมหรือผิดพลาด ก็จะกระทำการได้ไม่นาน เพราะจะต้องพ้นจากตำแหน่งเร็ว นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นได้มีโอกาสเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญได้อีกด้วย แต่ถ้าเลือกคนที่มีอาวุโสน้อยเข้าไปดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จะทำให้ผู้ที่ได้รับเลือกอยู่ในตำแหน่งยาวนาน และถ้าผู้ที่ได้รับเลือกกระทำการที่ไม่เหมาะสมหรือผิดพลาด ก็ไม่มีโอกาสเปลี่ยนตัวได้ง่าย จำต้องทนอยู่กับสภาพนั้นไปอีกยาวนาน นอกจากนี้ ยังเป็น

การปิดโอกาสตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนอื่นที่จะเข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติมากอีกด้วย

ดังนั้น การเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอาวุโสมากที่สุดหรือมีอายุสูงที่สุด เพื่อให้อยู่ในตำแหน่งได้สั้นที่สุด จึงน่าจะปลอดภัยมากที่สุดและดีที่สุด อนึ่ง ในเรื่องหลักความรู้ความสามารถที่จะนำมาใช้ในการเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญนั้น บุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูงในระดับชาติ ดังเช่น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ นั้น เป็นเรื่องที่ชี้วัดได้ยาก และเป็นที่ได้แย้งถกเถียงกันมาก อีกทั้งเป็นไปได้มากที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนไม่ยอมรับความรู้ความสามารถของกันและกัน เพราะแต่ละคนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูงอยู่แล้วจึงได้เข้ามาดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบกับความเป็นอิสระของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีสูงมาก หลักการอื่นใดรวมทั้งหลักความรู้ความสามารถจึงมีข้อโต้แย้งได้มากกว่าหลักอาวุโสดังกล่าว

19) มีข้อสังเกตต่อไปอีกว่า ทั้ง ๑ ที่จำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกามีจำนวน 5 คน ซึ่งเท่ากับจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ แต่นับจากเริ่มแรกในปี 2541 ถึงสิ้นสุดปี 2545 ก็ยังไม่มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาดังกล่าวแม้กระทั่งคนเดียวเข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ และถ้าหากยึดถือหลักอาวุโส หรือการมีอายุสูงที่สุด ตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีโอกาสเข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มที่จะเป็นไปได้ 3 แนวทางดังนี้

แนวทางที่หนึ่ง ยึดหลักอาวุโส และเลือกเฉพาะ 13 คนที่เริ่มเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 แนวทางนี้ สืบเนื่องมาจากแนวคิดที่ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอาวุโสมากที่สุดไม่ได้นับจากเฉพาะอายุเท่านั้น แต่คำนึงถึงอายุงานที่ได้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การได้เข้ามาดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกตามแนวทางนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอาวุโสหรือมีอายุสูงที่สุดเรียงตามลำดับจากอายุสูงสุดไปหาน้อยสุด ได้แก่ (1) นายจุมพล ณ สงขลา (2) นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ (3) นายปรีชา เจริญนิษฐ์ (4) นายมงคล สระภูณ์ และ (5) นายอุระ หวังอ้อมกลาง

แนวทางที่สอง ยึดหลักอาวุโส และเลือกจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน แนวทางนี้สืบเนื่องมาจากแนวคิดที่ว่า ไม่มีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตราใดระบุว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดเริ่มแรกในปี 2541 เท่านั้นที่มีสิทธิดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ ดังนั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะได้รับเลือกให้เข้าดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญอย่างเท่าเทียมกัน

ตามแนวทางนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอาวุโสหรือมีอายุสูงที่สุด เรียงตามลำดับจากอายุสูงสุดไปหาน้อยสุด ได้แก่ (1) นายอมร รักษาสัตย์ (2) นายกระมล ทองธรรมชาติ

(3) นายจุมพล ฒ สงขลา (4) นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ (5) นายผั่น จันทรปาน (6) นายปรีชา เณลิมวณิชย์ (7) นายมงคล สระฐาน (8) นายอุระ หวังอ้อมกลาง (9) นายศักดิ์ เตชะชาญ และ (10) นายสุจิต บุญบงการ

นอกจากนี้จาก 2 แนวทางข้างต้น แล้ว อาจเป็นไปได้เช่นกัน ที่จะเป็นไปตามแนวทางที่สาม ดังนี้

แนวทางที่สาม หมายถึง แนวทางที่ไม่ใช่ 2 แนวทางข้างต้น เช่น แนวทางที่ไม่ยึดหลักอาวุโส และนำหลักอื่นเข้ามาพิจารณาด้วย เช่น เลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดก็ได้ที่สามารถประสานประโยชน์ได้ หรือเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดก็ได้ที่มีแนวคิดกลาง ๆ หรือเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดก็ได้ที่มีความกระตือรือร้นมากที่สุด หรือวิ่งเต้น (lobby) มากที่สุด เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ

20) ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ จากมากที่สุดไปถึงน้อยที่สุด เรียงตามลำดับดังนี้

1) นายเชาวน์ สายเชื้อ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนแรก ตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2541 ถึง วันที่ 23 ธันวาคม 2542 รวมเวลา 1 ปี 8 เดือน 11 วัน

2) นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง ตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ถึง วันที่ 7 กันยายน 2544 รวมเวลา 1 ปี 6 เดือน 25 วัน

3) นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สาม ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม 2545 ถึง วันที่ 3 ตุลาคม 2545 รวมเวลา 6 เดือน 18 วัน

โปรดดูตารางที่ 3.5 ประกอบ

ตารางที่ 3.5 ตูลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนตั้งแต่ปี 2541-2544 จำแนกตาม ชื่อและวันเดือนปีเกิด วันที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง-วันพ้นตำแหน่ง ที่มา และเข้าดำรงตำแหน่งแทน

ชื่อ และวันเดือนปีเกิด ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	วันที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง - วันพ้นตำแหน่ง	มาจาก	เลือกหรือเสนอชื่อต่อวุฒิสภาโดย (วุฒิสภานำขึ้นถวายคำแนะนำ)	เข้าดำรงตำแหน่งแทน
1. นายเชาว์ สายเชื้อ [☆] (23/12/2472)	11 เม.ย. 41-23 ธ.ค. 42 (70 ปี)	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
2. นายโกเมน ภัทรภิรมย์ (27/3/2475)	11 เม.ย. 41-1 มี.ค. 44 (ลาออก)	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
3. นายจุมพล ณสงขลา (7/3/2480)	11 เม.ย. 41-	ผู้พิพากษาในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
4. พลโท จุล อดิเรก (23/5/2477)	11 เม.ย. 41-	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
5. นายชัยอนันต์ สมุทวณิช(23/2/2487)	11 เม.ย. 41-1 ก.ค. 43 (ลาออก)	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
6. นายประเสริฐ นาสกุล ^{☆☆} (8/9/2474)	11 เม.ย. 41-7 ก.ย. 44 (70 ปี)	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
7. นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ (14/11/2481)	11 เม.ย. 41-	ผู้พิพากษาในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
8. นายมงคล สระฐาน (23/4/2482)	11 เม.ย. 41-	ผู้พิพากษาในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
9. นายสุจินดา ยงสุนทร (25/5/2479)	11 เม.ย. 41-	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
10. นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ (23/2/2481)	11 เม.ย. 41-	ผู้พิพากษาในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
11. นายอนันต์ เกตุวงศ์ (6/8/2478)	11 เม.ย. 41-	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)
12. นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ^{☆☆☆} (4/10/2475)	11 เม.ย. 41-3 ต.ค. 2545 (70 ปี)	ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรก)

[☆] ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนแรก ตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2541 ถึง วันที่ 23 ธันวาคม 2542

^{☆☆} ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง ตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ถึง วันที่ 7 กันยายน 2544

^{☆☆☆} ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สาม ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม 2545 ถึง วันที่ 3 ตุลาคม 2545

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

ชื่อ ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ	วันที่ได้รับโปรด เกล้าฯ แต่งตั้ง - วันพ้นตำแหน่ง	มาจาก	เลือกหรือเสนอชื่อต่อ วุฒิสภาโดย (วุฒิสภา นำขึ้นถวายคำแนะนำ)	เข้าดำรง ตำแหน่งแทน
13. นายอรรถ หวัง- อ้อมกลาง (7/9/2482)	11 เม.ย. 41-	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	(ดำรงตำแหน่ง ตั้งแต่เริ่มแรก)
14. นายสุจิต บุญ- บงการ (9/10/2485)	12 ก.พ. 43-	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	นายเชาวน์ สายเชื้อ
15. นายกระมล ทองธรรมชาติ (7/5/2478)	29 ก.ย. 43-	ตุลาการในศาล ปกครองสูงสุด	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ปกครองสูงสุดโดยวิธีลง คะแนนลับ	
16. นายผั่น จันทร์ปาน (6/8/2481)	29 ก.ย. 43-	ตุลาการในศาล ปกครองสูงสุด	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ปกครองสูงสุดโดยวิธีลง คะแนนลับ	
17. นายอมร รักษา- สัตย์ (10/12/2476)	27 ต.ค. 43-	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	นายชัยอนันต์ สมุทรนิช
18. นายศักดิ์ เตชาชาญ (1/1/2484)	3 มิ.ย. 44-	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	นายโกเมน ภัทรภิรมย์

2.1.2 ภูมิหลังเกี่ยวกับอายุ ที่มา การศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน นอกเหนือจากข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังทั่วไปข้างต้น และข้อมูลที่ปรากฏว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ทุกคนเป็นชาย และแต่งงานแล้ว ยังมีภูมิหลังเกี่ยวกับเรื่องสำคัญอื่นอีก เป็นต้นว่า อายุ ที่มา การศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน¹ โดยเฉพาะการปฏิบัติงานในหน่วยงานของฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และวิชาการของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 16 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง

1) อายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อนำวัน เดือน ปี เกิด ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละมาคำนวณเพื่อหาอายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจนถึงวันที่ 1 มกราคม 2545 ปรากฏว่า

¹สรุปข้อมูลมาจาก สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ศาลรัฐธรรมนูญไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นา นา สิ่งพิมพ์, 2543), หน้า 167-194; และจาก www.concourt.or.th (22 มกราคม 2546).

1.1) ไม่มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอายุต่ำกว่า 60 ปี

1.2) มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอายุ 60-65 ปี มี 8 คน โดยเรียงจากอายุมากที่สุดได้ดังนี้ นายจุมล ณ สงขลา นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ นายผัน จันทรปาน นายปรีชา เณลิมาณิชย์ นายมงคล สระฐาน นายอุระ หวังอ้อมกลาง นายศักดิ์ เตชะชาญ และนายสุจิต บุญบงการ

1.3) มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอายุ 66-70 ปี มี 8 คน โดยเรียงจากอายุมากที่สุดได้ดังนี้ นายประเสริฐ นาสกุล นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายอิสสระ นิตินันท์ ประภาศ นายอมร รักษาสัตย์ พลโทจุล อติเรก นายกระมล ทองธรรมชาติ นายอนันต์ เกตุวงศ์ และนายสุจินดา ยงสุนทร

2) ที่มาและการศึกษาระดับปริญญาตรี ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 16 คน ทุกคนสำเร็จการศึกษาอย่างน้อยระดับปริญญาตรี และบางคนสำเร็จ 2 ปริญญา โดยแบ่งเป็น สำเร็จจากภายในประเทศและสำเร็จจากต่างประเทศ

2.1) มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 15 คน สำเร็จจากภายในประเทศ กล่าวคือ

- 10 คน สำเร็จนิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แบ่งเป็น 5 คน อันได้แก่ นายจุมล ณ สงขลา นายปรีชา เณลิมาณิชย์ (สำเร็จ 2 ปริญญา) นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง ทั้ง 5 คนนี้มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ส่วนอีก 4 คน อันได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ พลโทจุล อติเรก นายประเสริฐ นาสกุล และนายอิสสระ นิตินันท์ประภาศ ทั้ง 4 คนนี้มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ นอกจากนี้ ยังมีนายกระมล ทองธรรมชาติ (สำเร็จ 2 ปริญญา) มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

- 2 คน สำเร็จรัฐศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แก่ นายอนันต์ เกตุวงศ์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ และนายผัน จันทรปาน มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

- 4 คน สำเร็จรัฐศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือ นายปรีชา เณลิมาณิชย์ (สำเร็จ 2 ปริญญา) มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา นายสุจิต บุญบงการ และนายอมร รักษาสัตย์ โดย 2 นี้มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ และนายกระมล ทองธรรมชาติ มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

2.2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เหลือ 1 คน คือ นายสุจินดา ยงสุนทร มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ สำเร็จปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยในอังกฤษ

ทั้งนี้ มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 3 คน ที่สำเร็จปริญญาตรี 2 ปริญญา ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล สำเร็จนิติศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสำเร็จปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยในนิวซีแลนด์ ส่วนอีก 2 คน ได้แก่ นายปรีชา เณลิมาณิชย์ และ

นายกระมล ทองธรรมชาติ สำเร็จนิติศาสตรบัณฑิต จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และรัฐศาสตรบัณฑิต จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นอกจากนี้ มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 7 คน ที่สำเร็จเนติบัณฑิตไทย (นบท.) โดย 5 คน มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาดังกล่าวแล้ว และอีก 2 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ และนายสุจินดา ยงสุนทร เฉพาะนายสุจินดา ยงสุนทร สำเร็จเนติบัณฑิตอังกฤษ (Barrister-at-law, Middle Temple Inn)

3) ที่มาและการศึกษาในระดับปริญญาโท ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 16 คน มี 3 คน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท โดยแบ่งเป็น สำเร็จจากภายในประเทศ 1 คน ได้แก่ นายผัน จันทรปาน มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด สำเร็จรัฐศาสตรมหาบัณฑิต จากธรรมศาสตร์ ส่วนอีก 2 คน สำเร็จปริญญาโทจากต่างประเทศ ได้แก่ นายอนันต์ เกตุวงศ์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์ สำเร็จ Master of Science จากสหรัฐอเมริกา และนายศักดิ์ เตชะชาญ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์ สำเร็จ Master of Arts จาก University of Texas at Austin สหรัฐอเมริกา

4) ที่มาและการศึกษาในระดับปริญญาเอก ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 16 คน มี 5 คน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอกจากต่างประเทศซึ่งรวมทั้งได้รับปริญญาโทจากต่างประเทศด้วย ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายอิสสระ นิตินันท์ ประภาส นายสุจิต บุญบงการ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายอมร รักษาสัตย์ โดย 2 คนแรก มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์และสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในฝรั่งเศส ส่วนอีก 3 คน ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์ นายกระมล ทองธรรมชาติ มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และนายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์ ทั้ง 3 คนนี้ สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกา

พร้อมกันนี้ ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 16 คน ถ้านับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่สำเร็จการศึกษาภายในประเทศอย่างเดียวนั้น มี 7 คน ได้แก่ นายจุมพล ณ สงขลา พลโทจุล อติเรก นายปรีชา เฉลิมนวณิชย์ นายมงคล สระแก้ว นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ นายอระ หวัง อ้อมกลาง และนายผัน จันทรปาน ส่วนที่เหลืออีก 9 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศไม่ว่าปริญญาตรี โท หรือเอก

5) ที่มาและประสบการณ์ในการปฏิบัติราชการ ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 16 คน

5.1) มี 3 คน เคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติราชการในหน่วยงานของฝ่ายนิติบัญญัติ (legislative branch) ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์ นายกระมล ทองธรรมชาติ มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และนายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตร์ สำหรับตัวอย่างการปฏิบัติงานในหน่วยงาน

ของฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นต้นว่า เคยดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ สมาชิกวุฒิสภา หรือ กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

5.2) มี 14 คน เคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติราชการในหน่วยงานของฝ่ายบริหาร (executive branch) ส่วนอีก 2 คนซึ่งมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา คือ นายชุมพล ณ สงขลา และนายอุระ หวังอ้อมกลาง ไม่มีประสบการณ์ดังกล่าว ตัวอย่างการปฏิบัติงานในหน่วยงานของฝ่ายบริหาร เช่น เคยดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในกระทรวง ทบวง กรม หรือ เทียบเท่าของฝ่ายบริหาร

หากจำแนกต่อไปถึงประสบการณ์ในการปฏิบัติราชการในฐานะเป็นนักบริหารระดับสูง (high executive) ในหน่วยงานระดับอธิบดีและระดับอธิบดีขึ้นไป หรือเทียบเท่า เช่น เคยดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีผู้พิพากษา ประธานหรือรองประธานศาลฎีกา อัยการสูงสุด เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา อธิการบดี หรือ รัฐมนตรี เป็นต้น พบว่า มีจำนวน 10 คน ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ (อัยการสูงสุด) พลโทจุล อติเรก (เจ้ากรมพระธรรมนูญ) นายประเสริฐ นาสกุล (เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา) นายสุจินดา ยงสุนทร (รองปลัดกระทรวงต่างประเทศ) นายกระมล ทองธรรมชาติ (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) นายผัน จันทรปาน (ปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม) นายอมร รักษาสัตย์ (อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์) และนายศักดิ์ เตชะชาญ (เลขาธิการสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท) ส่วนอีก 2 คน ดำรงตำแหน่งผู้บริหารระดับสูงในหน่วยงานของฝ่ายตุลาการ ได้แก่ นายสุวิทย์ วีรพงษ์ (รองประธานศาลฎีกา) และนายอุระ หวังอ้อมกลาง (อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งธนบุรี)

5.3) มี 7 คน เคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติราชการในหน่วยงานของฝ่ายตุลาการ (judicial branch) หรือปฏิบัติราชการที่เกี่ยวข้องกับฝ่ายตุลาการ แม้หน่วยงานนั้นจะอยู่ในสังกัดของฝ่ายบริหารก็ตาม เช่น เคยดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา หรือเป็นตุลาการพระธรรมนูญ โดย 5 คน ล้วนมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาและเคยปฏิบัติงานด้านตุลาการอย่างชัดเจนต่อเนื่อง เช่น เป็นผู้พิพากษา อีก 2 คน คือ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ เคยดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ ของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาซึ่งทำหน้าที่คล้ายศาลปกครอง และยังเคยดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญชุดที่ 13 และชุดที่ 14 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 อีกด้วย อีกคนหนึ่งคือ พลโทจุล อติเรก ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ เคยดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการพระธรรมนูญ

สำหรับนายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผัน จันทรปาน แม้ทั้ง 2 คนมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด แต่ก็ยังไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยงานของศาลปกครองสูงสุดอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะเป็นช่วงเริ่มแรกของการจัดตั้งศาลปกครองสูงสุด

5.4) มี 6 คน เคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในฝ่ายวิชาการ อันได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายอิสสระ นิตทัศน์ประกาศ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายสุจิต บุญบงการ และนายอมร รักษาสัตย์ ทั้งนี้ ทุกคนดำรงตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์ สำหรับตัวอย่างการปฏิบัติงานด้านวิชาการ เช่น เคยดำรงตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์พิเศษ เคยเป็นอาจารย์ประจำหรือผู้บรรยายในมหาวิทยาลัยอย่างต่อเนื่อง ในจำนวน 6 คนนี้ 2 คนแรกมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ อีก 3 คนหลังจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ที่เหลืออีก 1 คน คือ นายกระมล ทองธรรมชาติ มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

5.5) มี 1 คน คือ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และวิชาการ และยังมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในฐานะเป็นนักบริหารระดับสูงในหน่วยงานของรัฐระดับอธิบดี รวมทั้งสำเร็จเนติบัณฑิตไทยอีกด้วย

5.6) มี 2 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และนายอมร รักษาสัตย์ ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และวิชาการ ยกเว้นประสบการณ์ด้านตุลาการ และยังมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในฐานะเป็นนักบริหารระดับสูงในหน่วยงานของรัฐอีกด้วย โปรดดูตารางที่ 3.6 และตารางที่ 3.7 ประกอบกัน

หมายเหตุ ใน 2 ตารางดังกล่าวนี้ไม่ได้นำภูมิหลังของนายเชาวน์ สายเชื้อ และนายชัยอนันต์ สมุทวณิช มาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ด้วย เพราะทั้ง 2 คน ได้พ้นจากตำแหน่งไปก่อน จึงไม่ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 ที่มีคำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่อง สำหรับภูมิหลังของทั้ง 2 คนนี้ อยู่ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1

ตารางที่ 3.6 ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในช่วงคำวินิจฉัยปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตามรายชื่อ วันเดือนปีเกิด ที่มา การศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และวิชาการ

ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในช่วงคำวินิจฉัย ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง											
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ (วัน / เดือน / ปี เกิด)	มา จาก	การศึกษา ในประเทศ			การศึกษา ในต่างประเทศ			ประสบการณ์ในการ ปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่าย			
		ตรี	โท	เอก	ตรี	โท	เอก	นิติบัญญัติ	บริหาร	ตุลาการ	วิชาการ
1. โกเมน (27/3/2475)	นิติฯ	✓ ☆				✓	✓	✓	✓ *	✓	✓
2. จุมพล (7/3/2480)	ฎีกา	✓ ☆								✓	
3. พลโท จุล (23/5/2477)	นิติฯ	✓							✓ *	✓	
4. ประเสริฐ (8/9/2474)	นิติฯ	✓			✓				✓ *		
5. ปรีชา (14/11/2481)	ฎีกา	✓ ☆							✓	✓	
6. มงคล (23/4/2482)	ฎีกา	✓ ☆							✓	✓	
7. สุจินดา (25/5/2479)	นิติฯ				✓ ☆☆				✓ *		
8. สุวิทย์ (23/2/2481)	ฎีกา	✓ ☆							✓	✓ *	
9. อนันต์ (6/8/2478)	รัฐฯ	✓			✓ ☆☆☆	✓			✓		✓
10. อิสสระ (4/10/2475)	นิติฯ	✓				✓ ☆☆☆	✓		✓		✓
11. อูระ (7/9/2482)	ฎีกา	✓ ☆								✓ *	
12. สุจิต (9/10/2485)	รัฐฯ	✓				✓	✓		✓		✓
13. กระมล (7/5/2478)	สูงสุด	✓				✓	✓	✓	✓ *		✓
14. มั่น (6/8/2481)	สูงสุด	✓	✓						✓ *		
15. อมร (10/12/2476)	รัฐฯ	✓				✓	✓	✓	✓ *		✓
16. ศักดิ์ (1/1/2484)	นิติฯ	✓				✓			✓ *		
รวม		15	1	-	3	7	5	3	14	7	6

☆ เนติบัณฑิตไทย (นบ.ท)

☆☆ ปริญาตรีด้านกฎหมายจากอังกฤษและเนติบัณฑิตอังกฤษ (Barrister-at-law, Middle Temple Inn)

☆☆☆ ปริญาโทจากสหรัฐอเมริกา และ Post Graduate Diploma (Holland)

☆☆☆☆ ประกาศนียบัตรชั้นสูง ทางกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัย CEAN (ฝรั่งเศส)

* เคยปฏิบัติงานในฐานะเป็นนักบริหารระดับสูงในหน่วยงานของรัฐระดับอธิบดีและระดับอธิบดีขึ้นไปหรือเทียบเท่า

หมายเหตุ 1) นายประเสริฐ นาสกุล สำเร็จปริญญาตรี 2 ปริญญา จากในประเทศและต่างประเทศ

2) นายปรีชา เฉลิมวณิช และ นายกระมล ทองธรรมชาติ สำเร็จปริญญาตรี 2 ปริญญา จากในประเทศ

3) นายกระมล ทองธรรมชาติ และ นายมั่น จันทรปาน หลังจากได้รับเลือกให้เข้าดำรงตำแหน่งตุลาการในศาลปกครองสูงสุดก็มาดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ตารางที่ 3.7 ภูมิหลังเกี่ยวกับอายุ ที่มา การศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในช่วงคำวินิจฉัย ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง

ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่ง ในช่วงคำวินิจฉัยปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง			
ตุลาการ	มาจาก	การศึกษา	ประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน
1. นายโกเมน ภัทรภิรมย์ (เกิดวันที่ 27 มีนาคม 2475)	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขา นิติศาสตร์	- อนุปริญญาวิศวกรรม ชลประทาน (เกษตรศาสตร์) - นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย - Docteur de l'Universite' de Paris - นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (จุฬาฯ) - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 28	- อัยการสูงสุด (2530-2536) - สมาชิกวุฒิสภา (2535-2539) - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2534) - สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (2520-2528) - ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (2522-2530) - กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2532-2535) - กรรมการร่างกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2536-2541) - ตุลาการรัฐธรรมนูญ ในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ชุดที่ 13 และชุดที่ 14 ภายใต้รัฐธรรมนูญ ปี 2534 - กรรมการสภาวินิจฉัยแห่งชาติ สาขานิติศาสตร์ (2535-2541) - ศาสตราจารย์พิเศษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2525-ปัจจุบัน)
2. นายจุมพล ณ สงขลา (เกิดวันที่ 7 มีนาคม 2480)	ผู้พิพากษา ในศาล ฎีกา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย	- ผู้พิพากษาศาลฎีกา (2539-2541)
3. พลโท จุล อติเรก (เกิดวันที่ 23 พฤษภาคม 2477)	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขา นิติศาสตร์	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - หลักสูตรสืบสวนคดีอาญา รุ่นที่ 24 โรงเรียนสืบสวน กรมตำรวจ	- อัยการศาลทหาร - นายทหารและตุลาการพระธรรมนูญ - หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร - อนุกรรมการ ป.ป.ป. - เจ้ากรมพระธรรมนูญ (2536) - ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม - กรรมการร่างกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

4. นาย ประเสริฐ นาสกุล (เกิดวันที่ 8 กันยายน 2474)	ผู้ทรง คุณวุฒิ สาขา นิติศาสตร์	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - B.A. (Victoria University of Wellington, New Zealand) - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 26	- เลขานุการคณะกรรมการกฤษฎีกา (2534)
5. นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ (เกิดวันที่ 14 พฤศจิกายน 2481)	ผู้พิพากษา ในศาล ฎีกา	- รัฐศาสตรบัณฑิต (จุฬาฯ) - นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย	- กรมการพัฒนาชุมชน (2505-2508) - กรมอัยการ (2509) - กระทรวงยุติธรรม (2510-2540) - ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา (2536)
6. นายมงคล สระฐาน (เกิดวันที่ 23 เมษายน 2482)	ผู้พิพากษา ในศาล ฎีกา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย - ประกาศนียบัตรดูงานและอบรมการ บริหารงานบุคคล สหรัฐอเมริกา	- นิติกรโท สำนักงาน ก.พ. (2506) - ผู้พิพากษาประจำกระทรวง (2510) - ผู้พิพากษาศาลฎีกา (2534-2536) - ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา (2536-2540)
7. นาย สุจินดา ยงสุนทร (เกิดวันที่ 25 พฤษภาคม 2479)	ผู้ทรง คุณวุฒิ สาขา นิติศาสตร์	- LL.B. University of London - Barrister-at-law, Middle Temple Inn	- อธิบดีกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ (2526- 2528) - รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ (2534-2535) - เอกอัครราชทูต ณ กรุงโรม (2528- 2530) - เอกอัครทูต ณ กรุงเฮก (2530-2534) - ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและองค์การ โทรคมนาคมทางดาวเทียมระหว่าง ประเทศ (2532, 2535-2537) - เอกอัครราชทูต ณ กรุงสต็อกโฮล์ม (2535-2539)

8. นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ (เกิดวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2481)	ผู้พิพากษา ในศาล ฎีกา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย	- อัยการผู้ช่วยประจำศาลจังหวัดไชยา (2507) - ผู้พิพากษาประจำกระทรวง (2508) - ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา (2525) - อธิบดีผู้พิพากษภาค (2528-2530) - ผู้พิพากษาศาลฎีกา (2532) - รองประธานศาลฎีกา (2539)
9. นายอนันต์ เกตุวงศ์ (เกิดวันที่ 6 สิงหาคม 2478)	ผู้ทรง คุณวุฒิ สาขา รัฐศาสตร์	- รัฐศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - Post Graduate Diploma (Holland) - Master of Science (USA.)	- ปลัดอำเภอ - คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ - รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - ศาสตราจารย์เกียรติคุณ มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์
10. นายอิสสระ นิติทัณฑ์- ประกาศ (เกิดวันที่ 4 ตุลาคม 2475)	ผู้ทรง คุณวุฒิ สาขา นิติศาสตร์	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - ประกาศนียบัตรชั้นสูง ทาง กฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัย CEAN (ฝรั่งเศส) - นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัย CEAN (ฝรั่งเศส) - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่น ที่ 28	- รองผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ (2527- 2535) - กรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) (2527-2535) - กรรมการข้าราชการฝ่ายรัฐสภา (ก.ร.) (2536-2540) - กรรมการร่างกฎหมาย คณะกรรมการ กฤษฎีกา (2527-2540) - กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่ง ชาติ (2533-2535) - ประธานกรรมการที่ปรึกษาด้านการ ปรับปรุงระบบบริหารและการคลังของ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (2539- 2540)
11. นายอระ หวังอ้อมกลาง (เกิดวันที่ 7 กันยายน 2482)	ผู้พิพากษา ในศาล ฎีกา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย	- อธิบดีผู้พิพากษภาค 9 (2530-2532) - อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งธนบุรี (2535-2536) - ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา (2536-2540)

12. นายสุจิต บุญบงการ (เกิดวันที่ 9 ตุลาคม 2485)	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขา รัฐศาสตร์	- รัฐศาสตรบัณฑิต (จุฬาฯ) - ปริญญาโท และปริญญาเอก สาขา Comparative Politics and International Relations, Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, Medford, Mass, USA.	- รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.)
13. นายกระมล ทองธรรมชาติ (เกิดวันที่ 7 พฤษภาคม 2478)	ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด	- รัฐศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) (จุฬาฯ) - นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - M.A. (Government) Oberlin College, Ohio - Ph.D. (Government & Foreign Affairs), University of Virginia - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 25	- คณบดีรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2517-2525, 2529-2533) - ศาสตราจารย์ ระดับ 11 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2525) - ศาสตราจารย์กิตติคุณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - หัวหน้าที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (2523-2526) - สมาชิกวุฒิสภา (2525-2534) - รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (2526-2529) - รองประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ คนที่หนึ่ง (2539-2540) - ประธานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ (2532-2543) - ตุลาการศาลปกครองสูงสุด (2543)

14. นายผัน จันทร์ปาน (เกิดวันที่ 6 สิงหาคม 2481)	ตุลาการ ในศาล ปกครอง สูงสุด	- รัฐศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - ประกาศนียบัตร หลักสูตร นักปกครองระดับสูง รุ่นที่ 9 กระทรวงมหาดไทย - ปริญญาบัตร หลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 32 กระทรวงกลาโหม	- ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง (2531-2532) - ผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส (2532-2534) - อธิบดีกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย (2534-2536) - รองปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2536-2538) - คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) (2538-2541) - สมาชิกวุฒิสภา (2539-2543) - ปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2538-2541) - ตุลาการศาลปกครองสูงสุด (2543)
15. นายอมร รักษาสัตย์ (เกิดวันที่ 10 ธันวาคม 2476)	ผู้ทรง คุณวุฒิ สาขา รัฐศาสตร์	- รัฐศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยม สาขาการทูต (จุฬาฯ) - M.A. Political Science Indiana University - Ph.D. Political Science Indiana University - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 27	- ผู้อำนวยการสำนักวิจัย (2509) - ผู้อำนวยการสำนักฝึกอบรม (2510) - คณบดีรัฐประศาสนศาสตร์ (2512) - อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2527-2529) - ผู้เชี่ยวชาญทางพัฒนบริหารศาสตร์ ณ ศูนย์บริหารศาสตร์แห่งเอเชีย กรุงเทพมหานคร (2517-2521) - ผู้เชี่ยวชาญประจำโครงการ สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2524-2526) - สมาชิกวุฒิสภา - สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ
16. นายศักดิ์ เตชาชาญ (เกิดวันที่ 1 มกราคม 2484)	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	- นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) (ธรรมศาสตร์) - M.A. University of Texas at Austin, U.S.A. - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 37	- อาจารย์สอนวิชากฎหมาย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ - รองอธิบดีกรมการปกครอง - ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ชุมพร กาญจนบุรี และขอนแก่น - เลขาธิการสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

2.2 ระยะเวลาดำรงตำแหน่งและจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาดำรงตำแหน่งของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

จำเป็นที่ต้องนำหัวข้อนี้มาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์เพราะจะทำให้เห็นอย่างชัดเจนถึง (1) ระยะเวลาดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าเป็นเวลามากน้อยเท่าใด (2) จำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด (รวมทั้งแยกตามปี) ที่มีอยู่ในช่วงเวลาดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนนับแต่เริ่มแรกจนกระทั่งพ้นจากตำแหน่ง (เฉพาะกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญลาออก หรือพ้นจากตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์) หรือจนกระทั่งถึงคำวินิจฉัยสุดท้ายของปี 2544 อันได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) (เฉพาะกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญยังคงดำรงตำแหน่งและปฏิบัติงานต่อไป) และ (3) คำวินิจฉัยแต่ละเรื่องตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงคำวินิจฉัยสุดท้ายของปี 2544 นั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดเกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องด้วย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิง

แต่สำหรับจำนวนคำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย หรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะ และแต่ละคนที่เข้าร่วมนั้น ได้ลงคะแนนเสียงอย่างไร จะได้กล่าวถึงต่อไป

ในหัวข้อนี้อีกเช่นกันที่จำเป็นต้องนำเสนอข้อมูลตั้งแต่เริ่มแรกปี 2541-2544 เพราะต้องการให้เกิดความชัดเจน รวมทั้งต้องการให้เห็นภาพรวม และความเป็นมาตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงคำวินิจฉัยสุดท้ายของปี 2544

ผลจากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารในหัวข้อนี้ พบว่า

1) นับแต่เริ่มแรกปี 2541 เป็นต้นมา มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 13 คน ที่เข้าดำรงตำแหน่งและร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยแรก คือ คำวินิจฉัยที่ 1/2541 (วันที่ 23 พฤษภาคม 2541) พร้อมกัน ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 2 คนจากศาลปกครองสูงสุด ยังไม่ได้เข้าร่วมในระยะเริ่มแรกดังกล่าว แต่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) เป็นครั้งแรก จากตัวเลขดังกล่าวนี้ ทำให้เห็นได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยจำนวน 123 เรื่อง (มาจาก $101 + 22 = 123$ โปรดดูตารางที่ 3.9 ลำดับที่ 15-16) โดยไม่มีตุลาการในศาลปกครองสูงสุดร่วมพิจารณาวินิจฉัยด้วยเป็นเวลา 2 ปี 5 เดือน 8 วัน

2) ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 13 คน ที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพร้อมกัน ตั้งแต่เริ่มแรกเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

2.1) นายเชาวน์ สายเชื้อ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ อยู่ในตำแหน่งสั้นที่สุด คือ 1 ปี 8 เดือน 11 วัน มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งดังกล่าวรวม 69 เรื่อง ถัดมาคือ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ อยู่ในตำแหน่งรวม 2 ปี 2 เดือน 19 วัน มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งรวม 96 เรื่อง

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คนนี้ พ้นจากตำแหน่งไปก่อน จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้

จากนั้น คือ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ อยู่ในตำแหน่งรวม 2 ปี 10 เดือน 28 วัน มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งรวม 136 เรื่อง และมีจำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้ตั้งแต่ปี 2543-2544 (หมายถึงคำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544) จำนวน 35 เรื่อง และนายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ อยู่ในตำแหน่ง 3 ปี 4 เดือน 26 วัน มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งรวม 163 เรื่อง และมีจำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้จำนวน 62 เรื่อง

2.2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 9 คน (ยกเว้น 4 คนข้างต้น) ที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งตั้งแต่เริ่มแรกเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 อันได้แก่ นายชุมพล ณ สงขลา พลโท จุล อติเรก นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ นายมงคล สระภูณ์ นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิตินันท์ประกาศ และนายอูระ หวังอ้อมกลาง ทั้ง 9 คนนี้มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี 2541-2544 รวม 185 เรื่องเท่ากัน และทุกคนยังมีจำนวนคำวินิจฉัยตั้งแต่ปี 2543-2544 ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้ ครบ 84 เรื่องเท่ากัน

3) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้ามาดำรงตำแหน่งในระยะหลังจนถึงสิ้นปี 2544 จำนวน 5 คน มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งนับแต่คำวินิจฉัยแรกของแต่ละคน จนถึงคำวินิจฉัยที่ 51/2544 ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยสุดท้ายของปี 2544 แตกต่างกัน ดังนี้

3.1) นายสุจิต บุญบงการ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 และถ้านับถึงสิ้นปี 2544 (หรือจนถึงคำวินิจฉัยที่ 51/2544) มีจำนวนคำวินิจฉัยทั้งสิ้น 110 เรื่อง ในจำนวนนี้ มีจำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้จำนวน 84 เรื่อง โดยคำวินิจฉัยแรกที่ร่วมพิจารณาวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 6/2543

3.2) นายกระมล ทองธรรมชาติ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2543 และถ้านับถึงสิ้นปี 2544 มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงการดำรงตำแหน่งทั้งสิ้น 62 เรื่อง ซึ่งทุกเรื่องนำมาพิจารณาศึกษาในครั้งนี้ โดยคำวินิจฉัยแรกที่ร่วมพิจารณาวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543

3.3) นายผั่น จันทรปาน ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2543 พร้อมกับนายกระมล ทองธรรมชาติ และถ้านับถึงสิ้นปี 2544 มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งทั้งสิ้น 62 เรื่อง ซึ่งทุกเรื่องนำมาพิจารณาศึกษาในครั้งนี้ โดยคำวินิจฉัยแรกที่ร่วมพิจารณาวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543

3.4) นายอมร รักษาสัตย์ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2543 และถ้านับถึงสิ้นปี 2544 มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งทั้งสิ้น 59 เรื่อง ซึ่งทุกเรื่องนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้ โดยคำวินิจฉัยแรกที่ร่วมพิจารณาคำวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 57/2543

3.5) นายศักดิ์ เตชะชาญ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2544 และถ้านับถึงสิ้นปี 2544 มีจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาการดำรงตำแหน่งทั้งสิ้น 32 เรื่อง ซึ่งทุกเรื่องนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้ โดยคำวินิจฉัยแรกที่ร่วมพิจารณาคำวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 20/2544

4) เมื่อพิจารณาจำนวนรวม นับแต่ปี 2541-2544 ปรากฏว่า จำนวนรวมของคำวินิจฉัยและจำนวนรวมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในแต่ละปี มีดังนี้

4.1) ปี 2541 มีคำวินิจฉัยรวม 16 เรื่อง ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541-16/2541 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 13 คน โดยทุกคนดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้

4.2) ปี 2542 มีคำวินิจฉัยรวม 54 เรื่อง ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2542-54/2542 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 13 คน ทุกคนดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ ยกเว้น นายเชาวน์ สายเชื้อ ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยที่ 1/2542-53/2542 (ซึ่งเท่ากับ 53 เรื่อง)

4.3) ปี 2543 มีคำวินิจฉัยรวม 64 เรื่อง ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2543-64/2543 แบ่งเป็น 2 ช่วง

4.3.1) คำวินิจฉัย 31 เรื่อง ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2543-31/2543 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 13 คน ทุกคนดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ ยกเว้น 2 คน ได้แก่ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยที่ 1/2543-26/2543 (ซึ่งเท่ากับ 26 เรื่อง) และนายสุจิต บุษบงการ ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยที่ 6/2543-31/2543 (ซึ่งเท่ากับ 26 เรื่อง)

4.3.2) คำวินิจฉัย 33 เรื่อง ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543-64/2543 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 15 คน ทุกคนดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ ยกเว้น 3 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผั่น จันทรปาน และนายอมร รักษาสัตย์ โดย 2 คนแรก ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยที่ 54-55/2543-64/2543 (ซึ่งเท่ากับ 11 เรื่อง) ส่วนนายอมร รักษาสัตย์ ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยที่ 57/2543-64/2543 (ซึ่งเท่ากับ 8 เรื่อง)

4.4) ปี 2544 มีคำวินิจฉัยรวม 51 เรื่อง ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2544-

51/2544 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 16 คน ทุกคนดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ ยกเว้น 3 คน ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยที่ 1/2544-2/2544 (ซึ่งเท่ากับ 2 เรื่อง) นายประเสริฐ นาสกุล ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยที่ 1/2544-29/2544 (ซึ่งเท่ากับ 29 เรื่อง) และนายศักดิ์ เตชะชาญ ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยที่ 20/2544-51/2544 (ซึ่งเท่ากับ 32 เรื่อง)

4.5) หากนับรวมเป็นช่วงปี พบว่า

4.5.1) ช่วงปี 2541-2543 เริ่มตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541-31/2543 รวมคำวินิจฉัย 101 เรื่อง (ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ปี 2545) มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 14 คน ทุกคนดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ ยกเว้น 3 คน ได้แก่ นายเชาวน์ สายเชื้อ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช และนายสุจิต บุญบงการ

4.5.2) ช่วงปี 2543-2544 เริ่มตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543-51/2544 รวมคำวินิจฉัย 84 เรื่อง มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 16 คน แบ่งเป็นจำนวน 10 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ครบทั้ง 84 เรื่อง และที่เหลืออีก 6 คน ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายประเสริฐ นาสกุล นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผั่น จันทรปาน นายอมร รักษาสัตย์ และนายศักดิ์ เตชะชาญ แม้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 แต่จำนวนคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง เพราะบางคนพ้นจากตำแหน่ง และบางคนได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเข้ามาในภายหลัง สำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 2 คน ได้แก่ นายเชาวน์ สายเชื้อ และนายชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้พ้นจากตำแหน่งไปก่อน จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่องนั้น

4.5.3) ช่วงปี 2541-2543 เริ่มตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541-51/2544 รวมคำวินิจฉัย 185 เรื่อง มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 18 คน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวนครึ่งหนึ่งหรือ 9 คนที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งมาตั้งแต่เริ่มแรกเท่านั้นที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ครบทั้ง 185 เรื่อง ส่วนอีก 9 คน ได้แก่ นายเชาวน์ สายเชื้อ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช นายประเสริฐ นาสกุล นายสุจิต บุญบงการ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผั่น จันทรปาน นายอมร รักษาสัตย์ และนายศักดิ์ เตชะชาญ ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงคำวินิจฉัยดังกล่าวไม่ครบทั้ง 185 เรื่อง โปรดดูตารางที่ 3.8 และ ตารางที่ 3.9 ประกอบ

ตารางที่ 3.8 ระยะเวลาดำรงตำแหน่งและจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนตั้งแต่ปี 2541-2544 จำแนกตาม รายชื่อ ที่มา วันเข้า-วันพ้นจากตำแหน่ง รวมเวลาดำรงตำแหน่ง คำวินิจฉัยแรก-คำวินิจฉัยสุดท้ายที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือจนถึงคำวินิจฉัยที่ 51/2544

ระยะเวลาดำรงตำแหน่งและจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงดำรงตำแหน่ง ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541- 44							
ตุลาการ ศาลรัฐ ธรรมนูญ ปี 2541-2544	มา จาก	วันเข้าดำรงตำแหน่ง / วันพ้นจากตำแหน่ง / รวมเวลาดำรงตำแหน่ง			คำวินิจฉัยแรก / คำวินิจฉัยสุดท้ายที่ พิจารณาวินิจฉัย หรือ จนถึงคำวินิจฉัยสุด ท้ายของปี 2544 (คำวินิจฉัยที่ 51/2544)		รวมคำ วินิจฉัย ช่วงปี 2541- 2544
		เข้า	พ้น	รวมเวลา	คำวินิจฉัยแรกที่เข้า ร่วมพิจารณาวินิจฉัย	คำวินิจฉัยสุดท้าย หรือ จนถึง 51/2544	
1. เขาวน	รัฐฯ	11 เม.ย. 41	23 ธ.ค. 42	1 ปี 8 เดือน 11 วัน	1/2541 (23/5/41) ☆	53/2542 (9/12/42) (ครบ 70 ปี)	69
2. โกเมน	นิติฯ	11 เม.ย. 41	1 มี.ค. 44	2 ปี 10 เดือน 28 วัน	1/2541 (23/5/41)	2/2544 (11/1/44) (ลาออก)	136
3. จุมพล	ฎีกา	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
4. พลโท จุล	นิติฯ	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
5. ชัยอนันต์	รัฐฯ	11 เม.ย. 41	1 ก.ค. 43	2 ปี 2 เดือน 19 วัน	1/2541 (23/5/41)	26/2543 (22/6/43) (ลาออก)	96
6. ประเสริฐ	นิติฯ	11 เม.ย. 41	7 ก.ย. 44	3 ปี 4 เดือน 26 วัน	1/2541 (23/5/41)	29/2544 (6/9/44) (ครบ 70 ปี)	163
7. ปรีชา	ฎีกา	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
8. มงคล	ฎีกา	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
9. สุนิดา	นิติฯ	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
10. สุวิทย์	ฎีกา	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
11. อนันต์	รัฐฯ	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
12. อิสสระ	นิติฯ	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
13. อูระ	ฎีกา	11 เม.ย. 41			1/2541 (23/5/41)	51/2544	185
14. สุจิต	รัฐฯ	12 ก.พ. 43			6/2543 (29/2/43)	51/2544	110
15. กระมล	สูงสุด	29 ก.ย. 43			54-55/2543 (31/10/43)	51/2544	62
16. ผัน	สูงสุด	29 ก.ย. 43			54-55/2543 (31/10/43)	51/2544	62
17. อมร	รัฐฯ	27 ต.ค. 43			57/2543 (28/11/43)	51/2544	59
18. ศักดิ์	นิติฯ	3 มี.ย. 44			20/2544 (3/8/44)	51/2544	32

☆ วันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

หมายเหตุ คำวินิจฉัยช่วงปี 2541-2544 หมายถึง คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544

ตารางที่ 3.9 จำนวนคำวินิจฉัยในช่วงเวลาดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนตั้งแต่ปี 2541-2544

จำนวนคำวินิจฉัยในช่วงดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน ตั้งแต่ปี 2541-2544								
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ ปี 2541 - 2544	ปี 2541 (16 เรื่อง)	ปี 2542 (54 เรื่อง)	ปี 2543 (64 เรื่อง)			ปี 2544 (51 เรื่อง)	รวม ตั้งแต่ ปี 2541 - 2544	
	(คำวินิจฉัยที่ 1/41 - 16/41)	(คำวินิจฉัยที่ 1/42 - 54/42)	(31 เรื่อง) (คำวินิจฉัยที่ 1/43 - 31/43)	รวม ปี 41-43	(33 เรื่อง) (คำวินิจฉัยที่ 32/43 - 64/43)	(คำวินิจฉัยที่ 1/44 - 51/44)	รวม ปี 43-44	
1. เชาว์ณี	16	53 (1/42-53/42)	-	69	-	-	-	69
2. โกเมน	16	54	31	101	33	2 (1/44-2/44)	35	136
3. จุมพล	16	54	31	101	33	51	84	185
4. พลโท จุล	16	54	31	101	33	51	84	185
5. ชัยอนันต์	16	54	26 (1/43-26/43)	96	-	-	-	96
6. ประเสริฐ	16	54	31	101	33	29 (1/44-29/44)	62	163
7. ปรีชา	16	54	31	101	33	51	84	185
8. มงคล	16	54	31	101	33	51	84	185
9. สุจินดา	16	54	31	101	33	51	84	185
10. สุวิทย์	16	54	31	101	33	51	84	185
11. อนันต์	16	54	31	101	33	51	84	185
12. อิศระ	16	54	31	101	33	51	84	185
13. อูระ	16	54	31	101	33	51	84	185
14. สุจิต	-	-	26 (6/43-31/43)	26	33	51	84	110
15. กระมล	-	-	-	-	11 (54-55/43-64/43)	51	62	62
16. ผัน	-	-	-	-	11 (54-55/43-64/43)	51	62	62
17. อมร	-	-	-	-	8 (57/43-64/43)	51	59	59
18. ศักดิ์	-	-	-	-	-	32 (20/44-51/44)	32	32
รวม (คน)	13	13	13	14	15	16	16	18

2.3 จำนวนประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หมายถึง ประเด็นสำคัญที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเป็นประเด็นที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนำไปใช้ในการพิจารณาวินิจฉัย และคณะผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ ประเด็นหลักอาจมีประเด็นเดียวหรือหลายประเด็นก็ได้

ในจำนวนคำวินิจฉัยปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่องนั้น มี 1 หรือ 2 ประเด็นหลัก โดยมี 1 ประเด็นหลักมากที่สุด รวม 70 เรื่อง (ร้อยละ 83.3) เช่น คำวินิจฉัยที่ 32/2543, 33/2543, 34-53/2543, 1/2544 และ 2/2544 ส่วนที่เหลือมี 2 ประเด็นหลัก รวม 14 เรื่อง (ร้อยละ 16.7) เช่น คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 9-10/2544, 13/2544 และ 16/2544 เป็นต้น โปรดดูตารางที่ 3.10 ประกอบ

ตารางที่ 3.10 ประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตามปี

ประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง			
คำ วินิจฉัย ปี	มี 1 ประเด็นหลัก	มี 2 ประเด็นหลัก	รวม
2543 (32/2543- 64/2543)	32, 33, 34-53, 56, 57, 58-62, 63, 64 (31 เรื่อง)	54-55 (2 เรื่อง)	33
2544 (1/2544- 51/2544)	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 37-39, 40-49, 51 (39 เรื่อง)	9-10, 13, 16, 18, 19, 20, 27, 33, 35-36, 50 (12 เรื่อง)	51
รวม	(70 เรื่อง) ร้อยละ 83.3	(14 เรื่อง) ร้อยละ 16.7	84 ร้อยละ 100

2.4 ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 5 ประเภท

ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยส่วนใหญ่ดูได้จากคำร้องที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่ายื่นคำร้องตามมาตราใดของรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม อาจจัดแบ่งประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้หลายแบบ ในที่นี้ได้จัดแบ่ง "ประเภทของปัญหา" ตาม "อำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ" ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่

- 1) ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย
- 2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ
- 3) ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- 4) ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง และ
- 5) ปัญหาอื่น ๆ นอกเหนือจากข้อ (1)-(4) เช่น คำวินิจฉัยที่ 24/2543 (วันที่ 15

มิถุนายน 2543) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กับ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งฯ โดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็นเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 กรณีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ก่อนประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้น

การจัดแบ่งเช่นนี้มีข้อดีที่สำคัญคือ สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ สามารถอ้างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้อย่างชัดเจน และใช้เป็นพื้นฐานหรือแนวทางในการทำการศึกษาวินิจฉัยต่อไปได้ ส่วนข้อเสีย เช่น บางเรื่องคาบเกี่ยวกับหลายเรื่อง ขึ้นอยู่กับมุมมองว่าจะมองในมุมไหน ทำให้ตัดสินใจยากพอสมควรว่า เป็นปัญหาใดปัญหาหนึ่งใน 5 เรื่องข้างต้น ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยที่ 11/2542 ซึ่งมีประเด็นหลักของศาลรัฐธรรมนูญว่า หนังสือแจ้งความจําหนัที่รัฐบาลมีไปถึงกองทุนการเงินระหว่างประเทศเป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 หรือไม่ และจะต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรคสอง หรือไม่ คำวินิจฉัยนี้อาจมองได้ว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ คือ การออกหนังสือแจ้งความจําหนั นั้น เป็นของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ หรืออาจมองว่าเป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย ก็ได้ แต่ในที่นี้ มองว่าเป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย ตัวอย่างอื่นอีก เช่น คำวินิจฉัยที่ 51-52, 53/2542 เป็นเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ คำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ อาจจัดแบ่งเป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย หรือเป็นปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญก็ได้ แต่ในที่นี้จัดแบ่งเป็นปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ และแม้กระทั่งคำวินิจฉัยที่ 24/2543 อาจจัดแบ่งเป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย หรือเป็นปัญหาอื่น ๆ ก็ได้ แต่ในที่นี้จัดแบ่งเป็นปัญหาอื่น ๆ เหล่านี้เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อเสียเช่นนี้ได้ปรากฏอยู่เสมอไม่ว่าจะจัดแบ่งโดยวิธีใดก็ตาม โปรดดูตารางที่ 3.11

ตารางที่ 3.11 การจัดแบ่งประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยเป็น 5 ประเภทตามอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

การจัดแบ่งประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยเป็น 5 ประเภท	
ประเภทของปัญหา หรือ ประเภทเรื่อง	บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ
1. ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย แบ่งเป็น (1) <u>การตรวจสอบร่างกฎหมายก่อนประกาศใช้มิให้ขัดหรือแย้ง หรือมิชอบรัฐธรรมนูญ</u> (preview หรือ abstract control) โดยเป็นร่างกฎหมายที่ผ่านรัฐสภาแล้ว แต่ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ และ รวมทั้งร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา (2) <u>การตรวจสอบกฎหมายหลังประกาศใช้มิให้ขัดหรือแย้ง หรือมิชอบรัฐธรรมนูญ</u> (review หรือ concrete control) ครอบคลุมเรื่องที่ยื่นโดยศาล (ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลอื่น) เรื่องที่คู่กรณียกขึ้นสู่ศาล และเรื่องที่ยื่นโดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และ (3) <u>การตรวจสอบประเด็นตามกฎหมาย</u>	เช่น มาตรา 262, 177, 219, 264, และ 198
2. ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ รวมทั้งคำร้องและมติของคณะกรรมการการเลือกตั้ง	มาตรา 266
3. ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ครอบคลุมคุณสมบัติหรือสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และตำแหน่งที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ (เช่น ปปช.) ตลอดจนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ	มาตรา 96, 137, 139, 142, 118 (8), 216 และมาตรา 295
4. ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง ครอบคลุมเรื่องพรรคการเมือง และการยุบพรรคการเมือง	มาตรา 47, 63 และตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มาตรา 65
5. อื่น ๆ ปัญหาอื่นใดที่ไม่อาจจัดไว้ในกลุ่มที่ 1-4 ข้างต้น เช่น การสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ตามคำวินิจฉัยที่ 24/2543 เป็นต้น	

นอกเหนือจากการจัดแบ่งตาม "อำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ" ที่ใช้ในที่นี้ และได้แสดงให้เห็นผ่านมานี้แล้ว ยังมีการจัดแบ่งประเภทของปัญหาแบบอื่นอีก เช่น

1) จัดแบ่งตาม "สาขาวิชาหลัก" โดยแบ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับ (1) กฎหมาย (2) เศรษฐกิจ (3) สังคม (4) การเมือง และ (5) การบริหาร แม้การจัดแบ่งเช่นนี้สอดคล้องและเป็นลักษณะการผสมผสานความรู้ด้านกฎหมาย รัฐศาสตร์ และการบริหาร แต่มิได้นำมาใช้ในที่นี้ เนื่องจากไม่อาจอ้างอิงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้อย่างชัดเจน และไม่สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่ง

2) จัดแบ่งตาม "ลักษณะของปัญหาแต่ละเรื่อง" เพื่อให้กระจายหรือครอบคลุมปัญหาดัง ๆ ที่สำคัญและเป็นที่สนใจของประชาชน โดยจัดแบ่งเป็น 10 ประเภท ได้แก่ (1) ปัญหาการจูงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ตามมาตรา 295 (2) ปัญหาการยุบพรรคการเมือง (3) ปัญหาสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค (4) ปัญหาสิทธิในทรัพย์สิน (5) ปัญหาการถอดถอนหรือการพ้นจากสมาชิกภาพของนักการเมือง (6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ (7) ปัญหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา (8) ปัญหากระบวนการออกกฎหมาย (9) ปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และ (10) ปัญหาอื่น ที่ไม่จัดอยู่ใน 9 ปัญหาข้างต้น ในที่นี้มีได้นำมาใช้ เพราะเป็นการลงรายละเอียดมากเกินไป และในบางปีหาตัวอย่างคำวินิจฉัยได้ยาก แต่ได้นำการจัดแบ่งเช่นนี้ไปใช้ในการแบบสอบถามของการวิจัยสนามครั้งนี้

การพิเคราะห์ศึกษาและวิเคราะห์คำวินิจฉัยปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง เฉพาะที่ได้จากการวิจัยเอกสารโดยใช้การจัดแบ่งที่กล่าวข้างต้นนี้ ปรากฏว่า ในปี 2543-2544 ปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมีมากที่สุดทั้ง 2 ปี โดยมีจำนวน 23 และ 27 เรื่อง ตามลำดับ รวมทั้งสิ้น 50 เรื่อง (ร้อยละ 59.5) เช่น คำวินิจฉัยที่ 34-53/2543 และ 40-49/2543 รองลงมาตามลำดับโดยนับรวมทั้ง 2 ปี คือ ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง มีจำนวน 18 เรื่อง (ร้อยละ 21.4) เช่น คำวินิจฉัยที่ 57/2543 และ 1/2544 ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ มีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) เช่น คำวินิจฉัยที่ 32/2543 และ 13/2544 ลำดับท้ายสุดคือ ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีจำนวน 6 เรื่อง (ร้อยละ 7.1) เช่น คำวินิจฉัยที่ 4/2544 และ 5/2544 โปรดดูตารางที่ 3.12

ตารางที่ 3.12 ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 5 ประเภท ในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตามปี

ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 5 ประเภท ในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง						
คำวินิจฉัย ปี	1) ปัญหา การ ตรวจสอบ กฎหมาย	2) ปัญหาอำนาจ หน้าที่ของ องค์กรตาม รัฐธรรมนูญ	3) ปัญหา บุคคล หรือ ผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง	4) ปัญหา องค์กร หรือพรรค การเมือง	5) ปัญหา อื่น ๆ	รวม เรื่อง
2543 (32/2543- 64/2543)	34-53, 54-55, 56 (23 เรื่อง)	32, 33, 58-62, 63 (8 เรื่อง)	- (0)	57, 64 (2 เรื่อง)	- (0)	33
2544 (1/2544- 51/2544)	3, 9-10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 27, 33, 35-36, 37-39, 40-49, 50 (27 เรื่อง)	13, 18 (2 เรื่อง)	4, 5, 7, 8, 19, 20 (6 เรื่อง)	1, 2, 6, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 51 (16 เรื่อง)	- (0)	51
รวม เรื่อง	(50 เรื่อง) ร้อยละ 59.5	(10 เรื่อง) ร้อยละ 11.9	(6 เรื่อง) ร้อยละ 7.1	(18 เรื่อง) ร้อยละ 21.4	(0) ร้อยละ 0.0	84

หมายเหตุ ปี 2543 มีคำวินิจฉัยทั้งหมด 64 เรื่อง ในที่นี้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์จำนวน 33 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 32/2543-64/2543) ส่วนอีก 31 เรื่องก่อนหน้า (คำวินิจฉัยที่ 1/2543-31/2543) ได้พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไว้แล้ว ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 สำหรับคำวินิจฉัยปี 2544 มีทั้งหมด 51 เรื่อง

2.5 คะแนนเสียงคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน

หลังจากคณะผู้ศึกษาวิจัยได้รวบรวม ประมวล พิจารณาศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นสาระสำคัญเกี่ยวกับคะแนนเสียงของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดยครอบคลุมหัวข้อต่อไปนี้ ตามลำดับ

- 2.5.1 วิธีการจัดกลุ่มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลเพื่อให้ได้ตัวเลขสำหรับวิเคราะห์
- 2.5.2 แนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
- 2.5.3 คำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน
- 2.5.4 การแสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคล

2.5.5 คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับฝ่ายเสียงข้างมาก

2.5.6 การเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย

2.5.1 วิธีการจัดกลุ่มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลเพื่อให้ได้ตัวเลขสำหรับวิเคราะห์ ในการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลในที่นี้ คณะผู้ศึกษาวิจัยมิได้ดำเนินการในลักษณะของการนำคำวินิจฉัยทั้งหลายมารวบรวม เรียบเรียง แล้วเขียนบรรยายหรือพรรณนา พร้อมวิพากษ์วิจารณ์คำวินิจฉัยหรือวิเคราะห์การใช้ดุลพินิจของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต่อคำวินิจฉัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง แต่ได้ดำเนินการในลักษณะของการจัดกลุ่ม และแยกประเภทคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน เพื่อให้ได้จำนวนตัวเลขของแต่ละกลุ่ม ต่อจากนั้นจึงนำตัวเลขเสนอในตารางหรือภาพเพื่อพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ต่อไป

ประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินการเช่นนี้ ไม่เพียง (1) ทำให้เห็นภาพรวมและภาพย่อยตลอดจนลักษณะและผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในอดีตเท่านั้น แต่ (2) ยังทำให้เห็นพัฒนาการหรือแนวทางของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนซึ่งในที่สุดจะกลายเป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเป็นเสียงข้างมาก³ หรือเป็นลักษณะของการนำข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไปใช้ในการพยากรณ์แนวโน้มหรือทิศทางของคำวินิจฉัยในอนาคต ทั้งนี้ (3) จะมีส่วนช่วยให้ผลการวิจัยเอกสารโดยเฉพาะในส่วนสำคัญคือส่วนที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนชัดเจน เป็นระบบ และน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ การที่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยบรรทัดดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนจึงมีอิสระที่จะพิจารณาวินิจฉัยและเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนไปในลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า ยกคำร้อง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย จำหน่ายคดี หรือขัดหรือแย้ง หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็ได้ ดังนั้น การจัดกลุ่ม แยกประเภทเพื่อให้ได้ตัวเลขดังกล่าว จึงเป็นวิธีการสำคัญที่จะทำให้คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนที่มีต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 84 เรื่อง ซึ่งมีความแตกต่างกันพอ

³ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 กำหนดให้ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาจากเสียงข้างมากของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (เว้นแต่จะมีบัญญัติเป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้) หรือมาจากเสียงข้างมากของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้ องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า 9 คน

สมควรดังกล่าวแล้ว เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ พร้อมกับแสดงให้เห็นถึงความเหมือน ความคล้ายคลึง หรือความแตกต่างกันของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในทุกคำวินิจฉัย ได้อย่างชัดเจน และยังสามารถนำไปวิเคราะห์ทางสถิติตามความจำเป็นได้อีกด้วย

สำหรับวิธีการจัดกลุ่ม แยกประเภท และหาตัวเลขดังกล่าวดำเนินการโดย

ขั้นตอนที่หนึ่ง คณะผู้ศึกษาวิจัยได้นำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง มาจัดกลุ่มโดยกำหนดให้แต่ละคำวินิจฉัยมีลักษณะตาม

กลุ่มที่ 1 ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ (constitutional) หรือ

กลุ่มที่ 2 ไม่ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ (unconstitutional) หรือ

กลุ่มที่ 3 อื่น ๆ ใช้สำหรับคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางเรื่องที่มีลักษณะนอกเหนือจากกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 เป็นต้นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยส่วนบุคคลว่า “ยกคำร้อง” (ซึ่งแตกต่างจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ให้ “ยกคำร้อง”) หรือ “ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ”

สำหรับเกณฑ์การจัดกลุ่มคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแต่ละเรื่องว่าอยู่ในกลุ่มใด ใน 3 กลุ่มข้างต้นนี้ ได้พิจารณาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญควบคู่ไปกับประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ความหมายของแต่ละกลุ่ม มีดังนี้

1) ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หมายถึง

1.1) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เช่น คำวินิจฉัยที่ 34-53, 54-55/2543, และคำวินิจฉัยที่ 9-10, 14, 16/2544

1.2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการยังคงอยู่ต่อไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เช่น คำวินิจฉัยที่ 4, 13, 17, 18, 20, 33/2544

2) ไม่ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หมายถึง

2.1) ขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญ เช่น คำวินิจฉัยที่ 32, 33/2543

2.2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการไม่อาจคงอยู่ต่อไป มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เช่น คำวินิจฉัยที่ 5, 19/2544

3) ยกคำร้อง หมายถึง

3.1) ไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก หมายถึง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักของศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย แต่ไม่ได้พิจารณาวินิจฉัยประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น คำวินิจฉัยที่ 57/2543 และคำวินิจฉัยที่ 2/2544 ตามหลักแล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรพิจารณาวินิจฉัยประเด็นหลักทุกประเด็น แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักครบทุกประเด็น (หรือบางคนอาจกำหนดประเด็นอื่นเพิ่มขึ้น

อีก) ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2541 ซึ่งมีประเด็นหลัก 2 ประเด็น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 แต่ได้วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 2 ในเวลาเดียวกัน ก็มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 3 คน ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 2 แต่ได้วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 ท้ายสุด คำวินิจฉัยขั้นสุดท้ายของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีมติเป็นเอกฉันท์ คือ 13 : 0

3.2) ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง เช่น คำวินิจฉัยที่ 34-53/2543 และคำวินิจฉัยที่ 4,18/2544

3.3) ไม่ใช้กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ เช่น คำวินิจฉัยที่ 32,33/2543 และคำวินิจฉัยที่ 18/2544

ขั้นตอนที่สอง นำคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่เป็นคำวินิจฉัยสุดท้ายของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนมาจัดว่าอยู่ในกลุ่มที่ 1 หรือกลุ่มที่ 2 หรือกลุ่มที่ 3 ข้างต้น

ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยที่ 11/2544 มีประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่า "พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 หรือไม่" เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดมีคำวินิจฉัยในประเด็นหลักดังกล่าวว่า "ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33" ก็แสดงว่า คำวินิจฉัยนั้นมีลักษณะที่ "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" และในทิศทางตรงกันข้าม ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดมีคำวินิจฉัยในประเด็นหลักว่า "ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33" ก็แสดงว่า คำวินิจฉัยนั้นมีลักษณะที่ "ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" นอกจากนี้ เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยในประเด็นหลักซึ่งถือเป็นประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว หรือคณะผู้ศึกษาวิจัยไม่อาจจัดกลุ่มถ้อยคำที่เป็นคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดได้ คณะผู้ศึกษาวิจัยก็จำเป็นต้องจัดกลุ่มแยกออกไปอีกกลุ่มหนึ่งว่า "ยกคำร้อง" หรือ "ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ" แล้วแต่กรณี ขึ้นอยู่กับถ้อยคำที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน

การดำเนินการจัดกลุ่มข้างต้นนี้ คณะผู้ศึกษาวิจัยได้แสดงข้อความว่า "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" และ "ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" และในบางกรณี มีข้อความว่า "อื่น ๆ" โดยใช้ข้อความดังกล่าวไว้ในวงเล็บ เพื่อให้เห็นอย่างชัดเจนใน "ตารางคะแนนเสียงคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ .../....." ทุกตาราง

อนึ่ง ในบางคำวินิจฉัย แม้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะใช้ถ้อยคำของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนแตกต่างกัน แต่ถ้าถ้อยคำนั้นมีความหมายหรือนัยเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน คณะผู้ศึกษาวิจัย ก็จะนำมารวมอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น คำวินิจฉัยที่ 11,13,14,17,18/2544

2.5.2 แนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หลังจากการดำเนินการจัดกลุ่มแล้ว ทำให้พบว่า ในจำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 84 เรื่องซึ่งประกอบด้วยคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 1,152 เรื่อง และจำนวนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่จัดแบ่งประเภท

ของปัญหาออกเป็น 5 ประเภท นั้น เฉพาะส่วนที่ “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” และ “ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” (ความหมายได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น) มีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ดังนี้ (โปรดดูตารางที่ 3.13 เฉพาะ 2 ช่องแรกของปัญหาแต่ละประเภท ที่บรรทัดล่างสุด “รวมเรื่อง”)

1) ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย มีจำนวน 50 เรื่อง คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมีจำนวนที่ต่างกัน โดยจำนวนผลรวมของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (491) มีมากกว่าผลรวมของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (102) หรือเท่ากับ 491 : 102 หรือถ้าปรับตัวเลขให้เป็นอัตราส่วนอย่างต่ำเพื่อให้เห็นชัดเจนขึ้นจะเท่ากับ 4.8 : 1

2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ มีจำนวน 10 เรื่อง จำนวนผลรวมของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (86) มีมากกว่าผลรวมของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (44) หรือเท่ากับ 86 : 44 ซึ่งเท่ากับ 1.9 : 1

3) ปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีจำนวน 6 เรื่อง จำนวนผลรวมของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (73) มีมากกว่าผลรวมของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (8) หรือเท่ากับ 73 : 8 ซึ่งเท่ากับ 9.1 : 1

4) ปัญหาองค์กร หรือพรรคการเมือง มีจำนวน 18 เรื่อง จำนวนผลรวมของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (248) มีมากกว่าผลรวมของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (4) หรือเท่ากับ 248 : 4 ซึ่งเท่ากับ 62.0 : 1

5) ปัญหาอื่น ๆ ไม่มี

จากตัวเลขข้างต้น แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคล ดังนี้

1) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน 4.8 : 1

2) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน 1.9 : 1

3) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน 9.1 : 1

4) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาองค์กร หรือพรรคการเมือง คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน 62.0 : 1 โปรดดูตารางที่ 3.13

ตารางที่ 3.13 แนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท

แนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง			
ประเภทของปัญหา 5 ประเภท	แนวโน้ม คำวินิจฉัย	คะแนนเสียง	
		ชอบ : ไม่ชอบ	
1. ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย (จำนวน 50 เรื่อง)	เป็นไปใน ทิศทางที่ชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญ มากกว่า ไม่ชอบด้วย รัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน	491	102
ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ		4.8	1
2. ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (จำนวน 10 เรื่อง)		86	44
ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ		1.9	1
3. ปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (จำนวน 6 เรื่อง)		73	8
ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ		9.1	1
4. ปัญหาองค์กร หรือพรรคการเมือง (จำนวน 18 เรื่อง)		248	4
ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ		62.0	1

ตารางที่ 3.14 สรุปคะแนนเสียงคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 (คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง 64/2543 และคำวินิจฉัยที่ 1/2544 ถึง 51/2544)

จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตาม ประเภทของปัญหา 5 ประเภท

คำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท																					
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544	1) ปัญหาการตรวจสอบ กฎหมาย (50)				2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ของ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ (10)				3) ปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง (6)				4) ปัญหาองค์กร หรือ พรรคการเมือง (18)				5) ปัญหาอื่น ๆ (0)				รวม เรื่อง
	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	
1. ประเสริฐ	11	22			3	7			5	1			13								62
2. กระมล	29			1	7	1			6				18								62
3. โกเมน	3	20			6	2							1	3							35
4. จุมพล	22		20	8	7	1	2		4		1	1	17			1					84
5. พลโท จุล	50				4	6			6				18								84
6. ปรีชา	26	4	20		7	1	2		4	1	1		17			1					84
7. พัน	29			1	7	1			6				18								62
8. มงคล	50				8	2			5	1			18								84
9. ศักดิ์	12			6					1				12			1					32
10. สุจิต	24	23		3	8	2			5	1			17			1					84
11. สุจินดา	44	1		5	3	1		6	6				16			2					84
12. สุวิทย์	49	1			8	2			5	1			17			1					84
13. อนันต์	50				3	7			6				18								84
14. อมร	18	7		2	1	6		1	5	1			17			1					59
15. อีสสระ	27	23			7	2	1		4	1	1		14	1		3					84
16. อูระ	47	1		2	7	3			5	1			17			1					84
รวมเรื่อง	491	102	40	28	86	44	5	7	73	8	3	1	248	4	0	12	0	0	0	0	1,152

ตารางที่ 3.15 สรุปคะแนนเสียงคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543 (คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง 64/2543) จำนวน 33 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท

คำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท																					
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญปี 2543(32/2543 ถึง 64/2543)	1) ปัญหาการตรวจสอบ กฎหมาย (23)				2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ของ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ (8)				3) ปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง (0)				4) ปัญหาองค์กร หรือ พรรคการเมือง (2)				5) ปัญหาอื่น ๆ (0)				รวม เรื่อง
	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ รวม วินิจฉัย	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ รวม วินิจฉัย	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ รวม วินิจฉัย	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	
1. ประเสริฐ	3	20			1	7							2								33
2. กระมล ☆	3				5	1							2								11
3. โกเมน	3	20			6	2							1	1							33
4. จุมพล			20	3	5	1	2						2								33
5. พลโท จุล	23				2	6							2								33
6. ปรีชา	1	2	20		5	1	2						2								33
7. ผัน ☆	3				5	1							2								11
8. มงคล	23				6	2							2								33
9. สุจิต		23			6	2							2								33
10. สุจินดา	22	1			1	1		6								2					33
11. สุวิทย์	22	1			6	2							2								33
12. อนันต์	23				1	7							2								33
13. อมร ☆☆						6							2								8
14. อิสสระ		23			5	2	1						1			1					33
15. อูระ	23				5	3							2								33
รวมเรื่อง	149	90	40	3	59	44	5	6	0	0	0	0	26	1	0	3	0	0	0	0	426

☆ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผัน จันทรปาน เริ่มวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) เป็นครั้งแรก ทำให้ในปี 2543 มีจำนวนคำวินิจฉัย 11 เรื่อง

☆☆ นายอมร รักษาสัตย์ เริ่มวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 57/2543 (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2543) เป็นครั้งแรก ทำให้ในปี 2543 มีจำนวนคำวินิจฉัย 8 เรื่อง

ตารางที่ 3.16 สรุปคะแนนเสียงคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2544 (คำวินิจฉัยที่ 1/2544 ถึง 51/2544) จำนวน 51 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท

คำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2544 จำนวน 51 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท																					
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ ปี 2544 (1/2544 ถึง 51/2544)	1) ปัญหาการตรวจสอบ กฎหมาย (27)				2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ของ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ (2)				3) ปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง (6)				4) ปัญหาองค์กร หรือ พรรคการเมือง (16)				5) ปัญหาอื่น ๆ (0)				รวม เรื่อง
	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	
1. ประเสริฐ [☆]	8	2			2				5	1			11								29
2. กระมล ^{☆☆}	26			1	2				6				16								51
3. โกเมน	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		2							2
4. จุมพล	22			5	2				4		1	1	15			1					51
5. พลโท จุล	27				2				6				16								51
6. ปรีชา	25	2			2				4	1	1		15			1					51
7. ผัน	26			1	2				6				16								51
8. มงคล	27				2				5	1			16								51
9. ศักดิ์ ^{☆☆☆}	12			6	-	-	-	-	1				12			1					32
10. สุจิต	24			3	2				5	1			15			1					51
11. สุจินดา	22			5	2				6				16								51
12. สุวิทย์	27				2				5	1			15			1					51
13. อนันต์	27				2				6				16								51
14. อมร	18	7		2	1			1	5	1			15			1					51
15. อิสสระ	27				2				4	1	1		13	1		2					51
16. อูระ	24	1		2	2				5	1			15			1					51
รวมเรื่อง	342	12	0	25	27			1	73	8	3	1	222	3	0	9	0	0	0	0	726

☆ นายประเสริฐ นาสกุล วินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 29/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) เป็นคำวินิจฉัยสุดท้าย เนื่องจากอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ทำให้ในปี 2544 มีจำนวนคำวินิจฉัย 29 เรื่อง (1/44-29/44)

☆☆ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ วินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 2/2544 (วันที่ 11 มกราคม 2544) เป็นคำวินิจฉัยสุดท้าย เนื่องจากลาออก ทำให้ในปี 2544 มีจำนวนคำวินิจฉัย 2 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 1/2544-2/2544)

☆☆☆ นายศักดิ์ เตชะชาญ เริ่มวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) เป็นคำวินิจฉัยแรก ทำให้ในปี 2544 มีจำนวนคำวินิจฉัย 32 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 20/2544-51/2544)

ความหมายของคำที่ใช้ในตารางวิเคราะห์ “คะแนนเสียงคำวินิจฉัยส่วนบุคคล” และ “ตารางสรุปคะแนนเสียงคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง มีดังนี้

1) ประเด็นหลัก หมายถึง

ประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเป็นประเด็นสำคัญที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นประเด็นที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนำไปใช้ในการพิจารณาวินิจฉัย และคณะผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ ประเด็นหลักอาจมี 1 ประเด็นหลักหรือหลายประเด็นหลักก็ได้ สำหรับคำวินิจฉัยในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่องนั้น มีประเด็นหลัก 1 หรือ 2 ประเด็นหลัก กล่าวคือ มี 1 ประเด็นหลักมากที่สุด รวม 70 เรื่อง (ร้อยละ 83.3) เช่น คำวินิจฉัยที่ 32,33,34-53/2543, และคำวินิจฉัยที่ 1,2/2544 ส่วนที่เหลือมี 2 ประเด็นหลัก รวม 14 เรื่อง (ร้อยละ 16.7) เช่น คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543, และคำวินิจฉัยที่ 9-10,13,16/2544 เป็นต้น โปรดดูตารางที่ 3.10 ข้างต้น

2) ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หมายถึง

2.1) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เช่น คำวินิจฉัยที่ 34-53,54-55/2543, และคำวินิจฉัยที่ 9-10,14,16/2544

2.2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการยังคงอยู่ต่อไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เช่น คำวินิจฉัยที่ 4,13,17,18,20,33/2544

3) ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หมายถึง

3.1) ขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญ เช่น คำวินิจฉัยที่ 32,33/2543

3.2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการไม่อาจคงอยู่ต่อไป มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เช่น คำวินิจฉัยที่ 5,19/2544

4) ยกคำร้อง หมายถึง

4.1) ไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก หมายถึง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักของศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย แต่ไม่ได้พิจารณาวินิจฉัยประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น คำวินิจฉัยที่ 57/2543 และคำวินิจฉัยที่ 2/2544 ตามหลักแล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรพิจารณาวินิจฉัยประเด็นหลักทุกประเด็น แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักครบทุกประเด็น (หรือบางคนอาจกำหนดประเด็นอื่นเพิ่มขึ้นอีก)

4.2) ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง เช่น คำวินิจฉัยที่ 34-53/2543 และคำวินิจฉัยที่ 4,18/2544

4.3) ไม่ใช่กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ เช่น คำวินิจฉัยที่ 32,33/2543 และคำวินิจฉัยที่ 18/2544

5) ไม่ได้เข้าร่วมวินิจฉัย หมายถึง

5.1) ไม่เข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยตั้งแต่เริ่มแรก ซึ่งอาจเป็นเพราะลาป่วย หรือลากิจ เช่น ไปราชการต่างประเทศ หรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับการพิจารณาวินิจฉัยด้วย เช่น คำวินิจฉัยที่ 32/2543, 54-55/2543 และคำวินิจฉัยที่ 3,9-10,16/2544 ทั้งนี้ ไม่รวมกรณีที่มติของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าไม่ควรรับเรื่องไว้พิจารณาวินิจฉัยตั้งแต่เริ่มแรก

5.2) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยมาตั้งแต่เริ่มแรก แต่ในวันลงมติไม่ได้เข้าร่วม ซึ่งอาจเนื่องจากป่วย เช่น คำวินิจฉัยที่ 31/2543 หรือแม้เข้าร่วมแต่ไม่ลงมติ

5.3) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยมาตั้งแต่เริ่มแรก แต่ต่อมาพบว่าได้เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสีย จึงไม่อาจร่วมพิจารณาวินิจฉัยต่อไปอีกทำให้ไม่มีสิทธิที่จะวินิจฉัยในขั้นสุดท้าย

6) อื่น ๆ หมายถึง การมีคำวินิจฉัยที่แตกต่างจากคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 กลุ่มใหญ่ หรือ ไม่วินิจฉัยว่าชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือ ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่ใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า (1) วินิจฉัยให้ยกคำร้องขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นวินิจฉัยในประเด็นหลักและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอยู่ใน 2 กลุ่มใหญ่ (2) ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย (3) ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง (4) ไม่รับเรื่องไว้ดำเนินการ หรือ (5) ไม่ใช่กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ต้องพิจารณาเนื้อหาสาระของแต่ละคำวินิจฉัยประกอบด้วย

2.5.3 คำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากในช่วงปี 2543-2544 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 16 คน มีคำวินิจฉัยรวม 84 เรื่อง ในเวลาเดียวกัน ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ขณะที่บางคนพ้นจากตำแหน่งไปก่อน หรือบางคนได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเข้ามาภายหลัง ทำให้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง ดังนั้น ในการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในหัวข้อนี้และหัวข้อต่อ ๆ ไป จำเป็นต้องจัดแบ่งกลุ่มให้ชัดเจนก่อน โดยจัดแบ่งตามจำนวนคำวินิจฉัยออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ได้แก่ นายชุมพล ณ สงขลา พลโทจุล อติเรก นายปรีชา เฉลิมวณิช นายมงคล สระฐาน นายสุจิต บุญบงการ นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิตทิณฑ์

ประภาส และนายอุระ หวังอ้อมกลาง ทั้ง 10 คนนี้เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 ยกเว้น นายสุจิต บุญบงการ ที่เข้าดำรงตำแหน่งในปี 2543

กลุ่มที่ 2 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ (มี 35 เรื่อง) นายประเสริฐ นาสกุล (มี 62 เรื่อง) นายกระมล ทองธรรมชาติ (มี 62 เรื่อง) นายผัน จันทรปาน (มี 62 เรื่อง) นายอมร รักษาสัตย์ (มี 59 เรื่อง) และ นายศักดิ์ เตชะชาญ (มี 32 เรื่อง)

สำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 2 คน ได้แก่ นายเชาวน์ สายเชื้อ และ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้พ้นจากตำแหน่งไปก่อน จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่องนั้น (โปรดดูตารางที่ 3.9 และ ตารางที่ 3.14 ข้างต้น)

หลังจากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวกับคำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พบว่า

1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง นั้น อาจแบ่งย่อยออกเป็น 3 กลุ่มย่อยซึ่งมีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง มี 5 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ได้แก่ นายจุมพล ณ สงขลา นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 50 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 59.5 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง) (วิธีการได้ตัวเลขดังกล่าวนี้จะกล่าวถึงต่อไป)

กลุ่มที่สอง มี 3 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ได้แก่ พลโทจุล อติเรก นายสุจินดา ยงสุนทร และนายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาส ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 52 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 61.9 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง)

กลุ่มที่สาม มี 2 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ และนายอนันต์ เกตุวงศ์ ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 54 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 64.3 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง)

จำนวนคำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและจำนวนร้อยละดังกล่าวนี้ มาจากตัวเลขที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 3 กลุ่มย่อยรวม 10 คนที่ดำรงตำแหน่ง

อยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง และได้วินิจฉัยว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” รวมทั้งเรื่อง ตัวเลขปรากฏว่า

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คนตามรายชื่อดังกล่าวได้อ้างอิงว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” ในจำนวนเรียงตามลำดับ คือ 50, 54, 81, 79 และ 76 เรื่อง (ได้มาจากผลรวมคะแนนจากช่อง “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” ของปัญหาทั้ง 5 ประเภท ที่เป็นคำวินิจฉัยของกลุ่มที่ 1 จำนวน 5 คน)

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ จำนวน 3 คนตามรายชื่อดังกล่าวได้อ้างอิงว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” จำนวน 78, 69 และ 52 เรื่องตามลำดับ (ได้มาจากผลรวมคะแนนจากช่อง “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” ของปัญหาทั้ง 5 ประเภท ที่เป็นคำวินิจฉัยของกลุ่มที่ 2 จำนวน 3 คน)

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ จำนวน 2 คนตามรายชื่อดังกล่าวได้อ้างอิงว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” จำนวน 54 และ 77 เรื่องตามลำดับ (ได้มาจากผลรวมคะแนนจากช่อง “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” ของปัญหาทั้ง 5 ประเภท ที่เป็นคำวินิจฉัยของกลุ่มที่ 3 จำนวน 2 คน)

กล่าวได้ว่า จำนวนตัวเลขที่น้อยที่สุดของแต่ละกลุ่มย่อย อันได้แก่ 50, 52 และ 54 เรื่องนั้น เป็นตัวเลขที่แสดงถึงคำวินิจฉัยที่เหมือนกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันของแต่ละส่วน โดยตัวเลขที่น้อยที่สุดนี้เป็นจำนวนคำวินิจฉัยร่วมที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในแต่ละส่วนมีเหมือนกัน แล้วจึงนำไปคำนวณได้ว่าเป็นร้อยละเท่าไรของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง

หลังจากดำเนินการด้วยวิธีที่กล่าวมาแล้วและจากตัวเลขข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกลุ่มที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (จำนวน 2 คน) มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกันในจำนวนที่มากกว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกลุ่มที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (จำนวน 3 คน) และกลุ่มที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา (จำนวน 5 คน) เห็นได้จากจำนวนร้อยละที่แตกต่างกันตามลำดับ ดังนี้ ร้อยละ 64.3, ร้อยละ 61.9 และร้อยละ 59.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง

ผลการวิจัยเอกสารส่วนนี้แสดงให้เห็นแต่เพียงว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละกลุ่มมีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันในจำนวนเท่าใดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยเอกสารครั้งนี้ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ว่าการที่คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันของแต่ละกลุ่มนั้นเกิดจากสาเหตุใด เช่น (1) เกิดจากการมีเหตุผลเหมือนกันหรือทำนองเดียวกัน หรือ (2) เกิดจากการมีที่มาจากแหล่งเดียวกันหรือมาจากความเชี่ยวชาญสาขาเดียวกัน เป็นต้น

2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง แม้บางคนจะไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่องเนื่องจากลาภหรือลาป่วยก็ตาม ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คนนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย เฉพาะกลุ่มแรกเท่านั้นที่มีคำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนอีกกลุ่ม ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ได้ กล่าวคือ

กลุ่มแรก มี 2 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผัน จันทรปาน ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 60 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 96.8 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (62 เรื่อง) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คนนี้ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในเวลาเดียวกัน ทำให้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยในจำนวนที่เท่ากัน คือ 62 เรื่อง และในจำนวนนี้ ได้มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกันมากถึงร้อยละ 96.8 ดังกล่าว (สำหรับวิธีการได้ตัวเลขดังกล่าวนี้ เหมือนกับที่ได้แสดงไว้แล้วข้างต้น)

อีกกลุ่มหนึ่ง มี 4 คน แต่ไม่อาจนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ได้ เพราะข้อมูลมีไม่มากเพียงพอ อันสืบเนื่องมาจากเข้าดำรงตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่งในเวลาที่แตกต่างกัน ทำให้จำนวนคำวินิจฉัยไม่เท่ากัน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 4 คนนี้ ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 62 เรื่อง นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 35 เรื่อง นายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 59 เรื่อง และนายศักดิ์ เตชะชาญ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 32 เรื่อง โปรดดูตารางที่ 3.14 ข้างต้น

2.5.4 การแสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคล จากการวิจัยเอกสารทำให้พบการแสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนที่แตกต่างจากฝ่ายเสียงข้างมาก ดังนี้

1) คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย ในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่อง คำวินิจฉัยที่เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมีมากที่สุด คือ 50 เรื่อง และในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในปี 2543-2544 พร้อมกับดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ซึ่งมีจำนวน 10 คน นั้น มี 2 คน ได้แก่ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และนายสุจิต บุญบงการ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ที่ได้แสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคล โดยมีคำวินิจฉัยต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมายที่แตกต่างกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ในลักษณะที่มีคำวินิจฉัยว่า "ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" เป็นจำนวนมาก กล่าวคือ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ มีคำวินิจฉัยว่า "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ : ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" เท่ากับ 27 : 23 ส่วนนายสุจิต บุญบง

การ ได้มีคำวินิจฉัย 24 : 23 ขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 8 คน ได้มีคำวินิจฉัยเรียงตามลำดับ ดังนี้ พลโทจุล อติเรก 50 : 0, นายมงคล สระฐาน 50 : 0, นายอนันต์ เกตุวงศ์ 50 : 0, นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ 49 : 1, นายอุระ หวังอ้อมกลาง 47 : 1, นายสุจินดา ยงสุนทร 44 : 1, นายจุมพล ณ สงขลา 22 : 0 : 20 (อื่น ๆ) และนายปรีชา เฉลิมวณิชย์ 26 : 4 : 20 (อื่น ๆ) โปรดดูตารางที่ 3.14 ข้างต้น

สำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 6 คน ที่แม้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 แต่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง และมีข้อมูลไม่เพียงพอ ทำให้ไม่อาจนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในส่วนนี้ได้

2) จำนวนคำวินิจฉัยว่า “อื่น ๆ” คำวินิจฉัย 84 เรื่องซึ่งแบ่งเป็นปัญหา 5 ประเภะนั้น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนวินิจฉัยว่า “อื่น ๆ” ปรากฏให้เห็นมากพอสมควร ซึ่งหมายความว่า แทนที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนนั้นจะมีคำวินิจฉัยส่วนบุคคลต่อประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่โดยทั่วไปแล้วจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่กลับปรากฏบ่อยครั้งที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนได้มีคำวินิจฉัยไปในลักษณะที่แตกต่างจาก 2 กลุ่มดังกล่าว เช่น วินิจฉัยให้ยกคำร้อง หรือวินิจฉัยว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจรับคำร้อง หรือไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก เป็นต้น (ทั้งนี้ ไม่นับรวมเรื่องที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมิได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัย) ผลที่ได้จากการวิจัยเอกสารครั้งนี้แสดงให้เห็นคำวินิจฉัยในลักษณะที่แสดงจุดยืนดังกล่าวอย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

2.1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวน 2 คน ได้แก่ นายจุมพล ณ สงขลา และ นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ ที่ล้วนมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา มีจำนวนคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ จำนวนมากที่สุด และมีจำนวนเท่ากันคือ 23 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 27.4 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง) โดยแบ่งเป็นคำวินิจฉัยที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย 20 เรื่อง ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 2 เรื่อง และปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 1 เรื่อง ในจำนวนที่เท่ากันอีกด้วย

2.2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวน 7 คน ได้แก่ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ นายอุระ หวังอ้อมกลาง พลโทจุล อติเรก นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุจิต บุญบงการ และนายอนันต์ เกตุวงศ์ ไม่มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ แม้แต่เรื่องเดียว เช่นนี้ทำให้กล่าวได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้พิจารณาวินิจฉัยและยึดถือประเด็นหลักในการทำคำวินิจฉัยอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา อีก 2 คน ถัดมา มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และ 2 คนสุดท้ายมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์

2.3) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวนที่มีอยู่ทั้งหมด 6 คนในช่วงปี 2543-2544 ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายศักดิ์ เตชะชาญ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผัน จันทรปาน และนายอมร รักษาสัตย์ ไม่มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ แม้แต่เรื่องเดียว เช่นนี้ทำให้กล่าวได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้พิจารณาวินิจฉัยและยึดถือประเด็นหลักในการทำคำวินิจฉัยอย่างเคร่งครัด แม้ว่าจะดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่องก็ตาม ทั้งนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ อีก 2 คนถัดมา มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และคนสุดท้ายมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ โปรดดูตารางที่ 3.14 ข้างต้น

ข้อสังเกต ในเรื่องการมีคำวินิจฉัยในกลุ่มอื่น ๆ เช่น วินิจฉัยให้ยกคำร้อง หรือ ไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก นั้น ตามหลักทั่วไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยในองค์คณะมาตั้งแต่เริ่มแรก ต้องทำวินิจฉัยและทำคำวินิจฉัยในขั้นสุดท้ายด้วย การไม่วินิจฉัยจะเกิดขึ้นได้เมื่อ (1) เป็นกรณีที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติด้วยเสียงข้างมากกว่า ไม่ควรรับเรื่องไว้พิจารณาวินิจฉัย (2) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยมาตั้งแต่เริ่มแรก แต่ต่อมาพบว่าได้เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสีย จึงไม่อาจร่วมพิจารณาวินิจฉัยต่อไปอีกทำให้ไม่มีสิทธิที่จะวินิจฉัยในขั้นสุดท้าย หรือ (3) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะมาตั้งแต่เริ่มแรก แต่ในวันลงมติไม่ได้เข้าร่วมประชุม เนื่องจากลาป่วยหรือลากิจ เช่น ไปราชการต่างประเทศ หรือแม้เข้าร่วมแต่ไม่ลงมติ

แต่ในทางปฏิบัติ พบว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักซึ่งเป็นประเด็นที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญมีประเด็นหลักอยู่ 2 ประเด็น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 หรือประเด็นหลักที่ 2 ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หรือบางคนอาจไม่วินิจฉัยประเด็นหลักทั้ง 2 ประเด็น ยิ่งไปกว่านั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนอาจกำหนดประเด็นขึ้นเอง และวินิจฉัยประเด็นอื่นที่กำหนดไว้ นั้นสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจึงมีอิสระที่จะพิจารณาวินิจฉัยและเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนไปในลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า ยกคำร้อง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย จำหน่ายคดี หรือขัดหรือแย้ง หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็ได้

2.5.5 คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับฝ่ายเสียงข้างมาก เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ว่า คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน และแต่ละเรื่องได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ในฝ่ายเสียงข้างมาก หรือฝ่ายเสียงข้างน้อยและอื่น ๆ เช่น ยกคำร้อง ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารในส่วนนี้ อย่างน้อยจะมีส่วนช่วยให้เห็นแนวทาง

หรือทิศทางคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าอยู่กับฝ่ายเสียงข้างมากหรือฝ่ายเสียงข้างน้อยมากน้อยเพียงใด ปรากฏว่า

กลุ่มที่ 1 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก "มากที่สุด" 3 ลำดับ ได้แก่ นายมงคล สระฐาน มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา มีจำนวน 83 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 98.8 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง รองลงมา ได้แก่ นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา จำนวน 81 เรื่อง (ร้อยละ 96.4) และนายอนันต์ เกตุวงศ์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ จำนวน 79 เรื่อง (ร้อยละ 94.0)

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก "น้อยที่สุด" 3 ลำดับ คือ นายจุมพล ณ สงขลา มาจากตุลาการในศาลฎีกา มีจำนวน 51 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 60.7 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง รองลงมา ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ จำนวน 56 เรื่อง (ร้อยละ 66.7) และนายปรีชา เฉลิมวณิช มาจากผู้พิพากษาศาลฎีกา มีจำนวน 55 เรื่อง (ร้อยละ 65.5)

กลุ่มที่ 2 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

- นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผัน จันทรปาน ที่ต่างมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดและเข้าดำรงตำแหน่งพร้อมกัน ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากในจำนวนที่เท่ากัน คือ 61 เรื่อง จากจำนวน 62 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 98.4 ของจำนวนคำวินิจฉัย 62 เรื่องที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คน ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544

- นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก จำนวน 34 เรื่อง จากจำนวน 62 เรื่อง (ร้อยละ 54.8) นายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ มีจำนวน 42 เรื่อง จากจำนวน 59 เรื่อง (ร้อยละ 71.2) นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ จำนวน 12 เรื่อง จากจำนวน 35 เรื่อง (ร้อยละ 34.3) และนายศักดิ์ เตชะชาญ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีจำนวน 25 เรื่อง จากจำนวน 32 เรื่อง (ร้อยละ 78.1) โปรดดูตารางที่ 3.17 (ในวงเล็บ หมายถึง ร้อยละของจำนวนคำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้ดำรงตำแหน่งในช่วงปี 2543-2544)

ตารางที่ 3.17 คะแนนเสียงคำวินิจฉัยส่วนบุคคลปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตาม การออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก ฝ่ายเสียงข้างน้อยและอื่น ๆ และไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย

คะแนนเสียงคำวินิจฉัยส่วนบุคคล ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตาม การออกเสียง อยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก ฝ่ายเสียงข้างน้อยและอื่น ๆ และไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย										
ตุลาการ ศาล รัฐธรรมนูญ	ปี 2543			ปี 2544			รวม ปี 2543-2544			
	ฝ่าย เสียง ข้าง มาก	ฝ่าย เสียง ข้าง น้อย	ไม่ได้ เข้าร่วม พิจารณา วินิจฉัย	ฝ่าย เสียง ข้าง มาก	ฝ่าย เสียง ข้าง น้อย	ไม่ได้ เข้าร่วม พิจารณา วินิจฉัย	ฝ่ายเสียง ข้างมาก (ร้อยละ)	ฝ่าย เสียง ข้าง น้อย	ไม่ได้ เข้าร่วม พิจารณา วินิจฉัย	รวม
1. ประเสริฐ	8	25	-	26	3	-	34 (54.8)	28	-	62
2. กระมล	11	-	-	50	-	1	61 (98.4)	-	1	62
3. โกเมน	12	21	-	-	2	-	12 (34.3)	23	-	35
4. จุมพล	8	22	3	43	1	7	51 (60.7)	23	10	84
5. พลโท จุล	27	6	-	51	-	-	78 (92.8)	6	-	84
6. ปรีชา	9	24	-	46	4	1	55 (65.5)	28	1	84
7. พัน	11	-	-	50	-	1	61 (98.4)	-	1	62
8. มงคล	33	-	-	50	1	-	83 (98.8)	1	-	84
9. ศักดิ์	-	-	-	26	-	6	25 (78.1)	-	7	32
10. สุจิต	10	23	-	46	1	4	56 (66.7)	24	4	84
11. สุจินดา	22	3	8	46	-	5	68 (80.9)	3	13	84
12. สุวิทย์	32	1	-	49	1	1	81 (96.4)	2	1	84
13. อนันต์	28	5	-	51	-	-	79 (94.0)	5	-	84
14. อมร	3	5	-	39	8	4	42 (71.2)	13	4	59
15. อีสสระ	9	23	1	45	4	2	54 (64.3)	27	3	84
16. อูระ	32	1	-	46	2	3	78 (92.9)	3	3	84
รวม	255	159	12	664	27	35	918	186	48	1,152

2.5.6 การเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย ผลจากการวิจัยเอกสารได้แสดงให้เห็นตัวเลขการเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำร้องที่มาสู่ศาลรัฐธรรมนูญของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ

1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะครบทุกเรื่องในช่วงปี 2543-2544 มี 5 คน (นับรวมทั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่องด้วย) ได้แก่

- พลโทจุล อติเรก มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)

- นายมงคล สระฐาน มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)

- นายอนันต์ เกตุวงศ์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)

- นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (มีคำวินิจฉัย 62 เรื่อง ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่อง)

- นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (มีคำวินิจฉัย 35 เรื่อง ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่อง)

ในเรื่องการเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของประธานศาลรัฐธรรมนูญมีข้อสังเกตว่า ในขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ โอกาสขาดประชุมหรือไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจะมีน้อยมาก เพราะประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้กำหนดวันเวลาการประชุม วาระการประชุม รวมทั้งนำเรื่องหรือคำร้องเข้าสู่ที่ประชุม และทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมพิจารณาวินิจฉัยทุกครั้ง เห็นตัวอย่างได้จากนายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยทุกเรื่อง และถ้านับเฉพาะในช่วงปี 2543-2544 ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ นายประเสริฐ นาสกุล ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่องรวม 62 เรื่อง โดยนับตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) จนถึงคำวินิจฉัยที่ 29/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยสุดท้ายก่อนที่จะพ้นจากตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ย้อนกลับไปนับแต่ปี 2541 จนกระทั่งพ้นจากตำแหน่งในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญนั้น นายประเสริฐ นาสกุล ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเพียง 1 เรื่อง คือ คำวินิจฉัยที่ 5/2541 (วันที่ 4 สิงหาคม 2541) โดยขอยกตนเองได้เคยมีส่วนได้เสียในเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัยนั้น อีกทั้งในขณะนั้นก็ยังไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ ทำนองเดียวกัน ในอดีต นายเชาว์ สายเชื้อ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ได้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่หนึ่ง ได้เข้าร่วมพิจารณา

วินิจฉัยทุกเรื่อง (ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 53/2542 รวม 69 คำวินิจฉัย โปรดดูรายละเอียดใน โครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1)

ในทางปฏิบัติของการประชุมของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ในวันอังคารหรือวันพฤหัสบดี ถ้าเกิดกรณีที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญมาช้าหรือติดภารกิจกะทันหัน หรือติดราชการ ก็จะมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งทำหน้าที่ "ประธานในที่ประชุม" เฉพาะครั้งนั้น หรือในกรณีที่ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญว่างลง และยังไม่มี การโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ก็จะมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งซึ่งโดยปกติจะเป็นผู้ที่ มีอาวุโสหรือมีอายุมากที่สุด "ปฏิบัติหน้าที่ประธานในที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ" ที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติให้มีตำแหน่ง "รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ" หรือ "ประธานศาลรัฐธรรมนูญชั่วคราว"

2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้ เข้าร่วมเป็นองค์คณะ

2.1) ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 1 เรื่อง มี 4 คน คือ

- นายปรีชา เฉลิมวณิช มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 26/2544 (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)
- นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ไม่ได้ เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 34/2544 (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)
- นายกระมล ทองธรรมชาติ มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 17/2544 (มีคำวินิจฉัย 62 เรื่อง)
- นายผัน จันทรปาน มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 3/2544 (มีคำวินิจฉัย 62 เรื่อง)

2.2) ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 3 เรื่อง มี 2 คน คือ

- นายอิสสระ นิตินันท์ประกาศ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขา นิติศาสตร์ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 6/2543 และคำวินิจฉัยที่ 24,26/2544 (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)
- นายอุระ หวังอ้อมกลาง มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 9-10,30/2544 (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)

2.3) ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 4 เรื่อง มี 2 คน คือ

- นายสุจิต บุญบงการ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 9-10,17,34/2544 (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)

- นายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 3,12,13,28/2544 (มีคำวินิจฉัย 59 เรื่อง)

2.4) ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 7 เรื่อง มี 1 คน คือ นายศักดิ์ เตชะชาญ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 33,34,35-36,37-39/2544 คิดเป็นร้อยละ 21.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมดของนายศักดิ์ เตชะชาญ ในช่วงดำรงตำแหน่งปี 2543-2544 (มีคำวินิจฉัย 32 เรื่อง)

2.5) ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 10 เรื่อง มี 1 คน คือ นายจุมพล ณ สงขลา มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 54-55,56/2543 และ คำวินิจฉัยที่ 3,16,19,34,37-39/2544 คิดเป็นร้อยละ 11.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมดของนายจุมพล ณ สงขลา ในช่วงดำรงตำแหน่งปี 2543-2544 (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)

2.6) ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 13 เรื่อง มี 1 คน คือ นายสุจินดา ยงสุนทร มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 32,57,58-62,64/2543 และคำวินิจฉัยที่ 35-36,37-39/2544 คิดเป็นร้อยละ 15.5 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมดของนายสุจินดา ยงสุนทร ในช่วงดำรงตำแหน่งปี 2543-2544 (มีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง)

ดังนั้น จากคำวินิจฉัยในปี 2543-2544 ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ นายสุจินดา ยงสุนทร มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด คือ 13 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 15.5 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง) รองลงมา คือ นายจุมพล ณ สงขลา ซึ่งมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 11.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง) สำหรับนายศักดิ์ เตชะชาญ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2544 แทนนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ที่พ้นจากตำแหน่งด้วยการลาออก ทำให้คำวินิจฉัยในช่วงปี 2543-2544 มีเพียง 32 เรื่องเฉพาะในปี 2544 โดยเริ่มตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 20/2544 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 เท่านั้น แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในจำนวนคำวินิจฉัย 32 เรื่องนั้น นายศักดิ์ เตชะชาญ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 7 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 21.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมดของนายศักดิ์ เตชะชาญ ในช่วงดำรงตำแหน่งปี 2543-2544 (32 เรื่อง) และนับว่าเป็นตัวเลขร้อยละที่สูงที่สุด

3) ในจำนวนคำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะรวม 48 เรื่อง แบ่งเป็น ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณา

วินิจฉัยปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมากที่สุดจำนวน 28 เรื่อง รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง 12 เรื่อง ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 7 เรื่อง และปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 1 เรื่อง

4) คำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะมากที่สุด ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 34/2544 (วันที่ 16 ตุลาคม 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคประชาชน มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 4 คน รองลงคือ ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี และคำวินิจฉัยที่ 37-39/2544 (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2544) นางเพ็ญพร งามไพโรจน์พิบูลย์ และผู้ร้องรายอื่น กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 3 คน โปรดดูตารางที่ 3.18 (ในวงเล็บ หมายถึง คำวินิจฉัยที่ไม่ได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัย) และโปรดดูตารางที่ 3.19 และตารางที่ 3.20

5) เหตุผลของการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในแต่ละเรื่อง คณะผู้ศึกษาวิจัยไม่อาจนำเสนอได้อย่างสมบูรณ์ แต่โดยทั่วไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ขาดประชุมหรือไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใด จะแจ้งต่อประธานศาลรัฐธรรมนูญพร้อมเหตุผล แต่ข้อมูลดังกล่าวที่เป็นทางการไม่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณะ ไม่มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ และไม่ได้ลงประกาศในเว็บไซต์ (website) ของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม วิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้ข้อมูลหรือเหตุผลเกี่ยวกับการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือ การสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน

ตารางที่ 3.18 คำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะในช่วงปี 2543-2544 จำแนกตาม ประเภทของปัญหา 5 ประเภท

คำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะ ในช่วงปี 2543-2544 จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท							
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544	รวมจำนวนคำวินิจฉัยในช่วงปี 2543-2544	1) ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย (50) ไม่ได้เข้าร่วมวินิจฉัย	2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (10) ไม่ได้เข้าร่วมวินิจฉัย	3) ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (6) ไม่ได้เข้าร่วมวินิจฉัย	4) ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง (18) ไม่ได้เข้าร่วมวินิจฉัย	5) ปัญหาอื่น ๆ (0) ไม่ได้เข้าร่วมวินิจฉัย	รวมคำวินิจฉัยที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณา (คิดเป็นร้อยละ)
1. ประเสริฐ	62						0
2. กระมล	62	1 (17/44)					1 (1.6)
3. โกเมน	35						0
4. จุมพล	84	8 (54-55,56/43) (3,16,37-39/44)		1 (19/44)	1 (34/44)		10 (11.9)
5. พลโทจุล	84						0
6. ปรีชา	84				1 (26/44)		1 (1.2)
7. พัน	62	1 (3/44)					1 (1.6)
8. มงคล	84						0
9. ศักดิ์	32	6 (33,35-36, 37-39/44)			1 (34/44)		7 (21.9)
10. สุจิต	84	3 (9-10,17/44)			1 (34/44)		4 (4.8)
11. สุจินดา	84	5 (35-36, 37-39/44)	6 (32, 58-62/43)		2 (57, 64/43)		13 (15.5)
12. สุวิทย์	84				1 (34/44)		1 (1.2)
13. อนันต์	84						0
14. อมร	59	2 (3,12/44)	1 (13/44)		1 (28/44)		4 (6.8)
15. อีสสระ	84				3 (64/43, 24,26/44)		3 (3.6)
16. อูระ	84	2 (9-10/44)			1 (30/44)		3 (3.6)
รวมเรื่อง		28	7	1	12	0	48

ตารางที่ 3.19 องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัย และตุลาการที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะ จำแนกตามคำวินิจฉัยปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง

คำ วินิจฉัย ปี 2543	องค์คณะของ ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ (จำนวนจริง) [☆]	คะแนน เสียง	ตุลาการที่ไม่ได้ เข้าร่วมเป็น องค์คณะ	หมายเหตุ
32	11 (12)	7 : 1 : 3	สุจินดา	-
33	12 (12)	7 : 3 : 2	-	-
34-53	12 (12)	6 : 4 : 2	-	-
54-55	13 (14)	10 : 3	จุมพล	ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดที่ได้ รับเลือกในที่ประชุมใหญ่ศาลปก ครองสูงสุด จำนวน 2 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนาย ผืน จันทรปาน ได้เข้าร่วมพิจารณา วินิจฉัยคำวินิจฉัยนี้เป็นคำวินิจฉัย ครั้งแรก
56	13 (14)	9 : 4	จุมพล	-
57	14 (14)	14 : 0	สุจินดา	1) นายอมร รักษาสัตย์ ผู้ทรง คุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ มาจากคณะ กรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐ ธรรมนูญ ได้เข้าร่วมพิจารณา วินิจฉัยคำวินิจฉัยนี้เป็นคำวินิจฉัย แรก โดยเข้าดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2543 แทนนาย ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ลาออกจาก ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2543

				2) เป็นครั้งแรกในทางกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวนครบ 15 คน โดยประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 14 คน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 255 แต่ในทางปฏิบัติได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 14 คน ซึ่งก็ยังถือว่าเป็นองค์คณะของตุลาการในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยที่ต้องประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า 9 คน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 267
58-62	14 (14)	10 : 4	สุจินดา	เหมือนคำวินิจฉัยที่ 57/2543 ข้อ 2) ข้างต้น
63	15 (15)	14 : 1	-	เป็นครั้งแรกที่ศาลรัฐธรรมนูญได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทั้ง 15 คน โดยศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 14 คน ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 255 ถึงแม้ว่าองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ได้กำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 9 คน ก็ตาม
64	13 (15)	12 : 1	สุจินดา และ อิสสระ	-

☆ จำนวนจริง หมายถึง จำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลานั้น

ตารางที่ 3.20 องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัย และตุลาการที่ไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะ จำแนกตามคำวินิจฉัยปี 2544 จำนวน 51 เรื่อง

คำ วินิจฉัย ปี 2544	องค์คณะของ ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ (จำนวนจริง) [☆]	คะแนน เสียง	ตุลาการที่ไม่ได้ เข้าร่วมเป็น องค์คณะ	หมายเหตุ
1	15 (15)	14 : 1		
2	15 (15)	14 : 1		เป็นคำวินิจฉัยสุดท้ายที่นายโกเมน ภัทรภิรมย์ เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย เนื่องจากลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2544
3	11 (14)	10 : 1	จุมพล พัน และ อมร	
4	14 (14)	11 : 3		
5	14 (14)	14 : 0		
6	14 (14)	14 : 0		
7	14 (14)	14 : 0		
8	14 (14)	14 : 0		
9-10	12 (14)	12 : 0	สุจิต และ อูระ	
11	14 (14)	12 : 2		
12	13 (14)	12 : 1	อมร	
13	13 (14)	13 : 0	อมร	
14	14 (14)	14 : 0		
15	14 (14)	14 : 0		
16	13 (14)	13 : 0	จุมพล	
17	12 (14)	12 : 0	กระมล และ สุจิต	
18	14 (14)	14 : 0		
19	13 (14)	12 : 1	จุมพล	

20	15 (15)	8 : 7		นายศักดิ์ เตชะชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขานิติศาสตร์ เข้ามาแทนนาย โกเมน ภัทรภิรมย์ ได้เข้าร่วม พิจารณาวินิจฉัยเป็นคำวินิจฉัยแรก
21	15 (15)	15 : 0		
22	15 (15)	15 : 0		
23	15 (15)	15 : 0		
24	14 (15)	14 : 0	อิสระ	
25	15 (15)	15 : 0		
26	13 (15)	13 : 0	ปรีชา และ อิสระ	
27	15 (15)	14 : 1		
28	14 (15)	14 : 0	อมร	
29	15 (15)	15 : 0		เป็นคำวินิจฉัยสุดท้ายที่นาย ประเสริฐ นาสกุล ได้เข้าร่วม พิจารณาวินิจฉัย เนื่องจากพ้นจาก ตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2544
30	13 (14)	13 : 0	อุระ	
31	14 (14)	14 : 0		
32	14 (14)	13 : 1		
33	13 (14)	11 : 2	ศักดิ์	
34	10 (14)	10 : 0	จุมพล ศักดิ์ สุจิต และ สุวิทย์	เป็นคำวินิจฉัยที่มีตุลาการศาลรัฐ ธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณา วินิจฉัยมากที่สุด
35-36	12 (14)	11 : 1	ศักดิ์ และ สุจินดา	
37-39	11 (14)	10 : 1	จุมพล ศักดิ์ และ สุจินดา	
40-49	14 (14)	14 : 0		
50	14 (14)	14 : 0		
51	14 (14)	13 : 1		

☆จำนวนจริง หมายถึง จำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลานั้น

2.6 คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารยังทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในคำวินิจฉัย 84 เรื่อง คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ มติเป็นเอกฉันท์ และมติไม่เป็นเอกฉันท์

เมื่อพิจารณาความหมายโดยทั่วไปของ "มติเป็นเอกฉันท์" จะหมายถึง ทุกคนเห็นตรงกัน หรือเห็นพ้องต้องกันหมด ส่วน "มติไม่เป็นเอกฉันท์" หมายถึง เห็นไม่ตรงกัน หรือมีความเห็นแตกต่างกัน ดังนั้น ถ้ายังคงนำความหมายโดยทั่วไปของ "มติเป็นเอกฉันท์" ดังกล่าวนี้นำมาใช้กับคะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อาจทำให้เข้าใจผิดได้ง่าย ด้วยเหตุผลที่ว่าโดยปกติแล้ว เป็นไปได้ยากมากที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องจะมีความเห็นหรือมีคะแนนเสียงในลักษณะ "มติเป็นเอกฉันท์" เนื่องจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีความคิดและความเห็นที่เป็นอิสระรวมทั้งมีภูมิหลังที่ต่างต่างกัน ประกอบกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบางเรื่องมีประเด็นหลักหลายประเด็น

แต่คณะผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดความหมายของ "มติเป็นเอกฉันท์" ที่ใช้เฉพาะในที่นี้ (operational definition) ว่าหมายถึง คะแนนเสียงหรือคำวินิจฉัยท้ายสุดของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า แม้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจะมีมุมมองหรือความเห็นต่อประเด็นหลักแต่ละประเด็นที่ต่างก็ตาม แต่สุดท้ายเมื่อผลของคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน เช่นนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะของ "มติเป็นเอกฉันท์" มีตัวอย่างให้เห็นได้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ คำวินิจฉัยที่ 1/2541 (วันที่ 23 พฤษภาคม 2541) ส.ส. 90 คน กับพระราชกำหนดจำนวน 4 ฉบับ ได้ใช้ถ้อยคำว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้ "วินิจฉัยโดยมติเป็นเอกฉันท์ของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าการตราพระราชกำหนดทั้ง 4 ฉบับ ตามที่คณะรัฐมนตรีได้เสนอต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณามติ นั้นเป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 218 แล้ว" ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ ประกอบด้วยประเด็นหลัก 2 ประเด็น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 แต่ได้วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 2 ในเวลาเดียวกัน มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 3 คน ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 2 แต่ได้วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 อย่างไรก็ตาม เมื่อคำวินิจฉัยขั้นสุดท้ายของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ 13 : 0 จึงถือว่าเป็นลักษณะของ "มติเป็นเอกฉันท์" ยังมีตัวอย่างคำวินิจฉัยในลักษณะนี้อีกเป็นจำนวนมาก เช่น ในปี 2544 มีจำนวน 37 เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมือง ลักษณะของ "มติเป็น

เอกฉันท์" คือ 15 : 0 ปรากฏอย่างชัดเจนในคำวินิจฉัยที่ 21/2544, 22/2555, 23/2544, และ 25/2544

ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ปรากฏว่า ในปี 2543 คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งมีจำนวน 33 เรื่องนั้น แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 1 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 32 เรื่อง และในปี 2544 มีคำวินิจฉัยจำนวน 51 เรื่อง แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 37 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 14 เรื่อง

จากตัวเลขดังกล่าวนี้ ทำให้กล่าวได้ว่า เมื่อนับรวมทั้ง 2 ปี จำนวน 84 เรื่อง จำนวนมติเป็นเอกฉันท์มีน้อยกว่ามติไม่เป็นเอกฉันท์ โดยแบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 38 เรื่อง (ร้อยละ 45.2) และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 46 เรื่อง (ร้อยละ 54.8) และเมื่อปรับตัวเลขดังกล่าวเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำเพื่อให้เห็นชัดเจนขึ้น จะเท่ากับ มติเป็นเอกฉันท์ 1 และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 1.2 หรือเท่ากับ 1 : 1.2 เช่นนี้หมายความว่า ในคำวินิจฉัย 84 เรื่อง คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปในทิศทางที่เป็นมติเอกฉันท์น้อยกว่ามติไม่เป็นเอกฉันท์ในอัตราส่วน 1 : 1.2 ซึ่งใกล้เคียงกันพอสมควร โปรดดูตารางที่ 3.21

เท่าที่ผ่านมายังไม่เคยปรากฏว่าคะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาเท่ากัน ถ้าเมื่อใดคะแนนเสียงออกมาเท่ากันย่อมเกิดปัญหาเพราะรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดกล่าวถึงเรื่องคะแนนเสียงเท่ากันไว้ด้วย ดังนั้น หลังจากการประชุมและอภิปรายคำร้องหรือเรื่องผ่านไปแล้ว ประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะให้ความสนใจเรื่องที่มีแนวโน้มว่าคะแนนเสียงจะออกมาเท่ากันเป็นพิเศษ และร่วมมือกันหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น วิธีการหนึ่งที่กระทำได้คือ เมื่อใดก็ตามที่จะลงคะแนนเสียง จะต้องมิตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมอยู่ในองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนเลขคี่เสมอ แต่ถ้ามีจำนวนเลขคู่เมื่อใดและเรื่องที่จะลงมตินั้นมีแนวโน้มว่าจะมีคะแนนเสียงใกล้เคียงกัน ประธานศาลรัฐธรรมนูญก็อาจเลื่อนการประชุมออกไป

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 255 ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 14 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน พร้อมกันนั้น มาตรา 267 ได้กำหนดไว้ด้วยว่า องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยต้องประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า 9 คน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่จะมีบัญญัติเป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้ (เช่น กรณีตามมาตรา 219 วรรคสี่ ได้บัญญัติว่า ต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด) เมื่อเป็นเช่นนี้ คำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่องที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ จึงมีจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ครบทั้ง 15 คนในทุกเรื่อง แต่ต้องไม่น้อยกว่า 9 คน ทั้งนี้คะแนน

เสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจออกมาในลักษณะที่ "มติเป็นเอกฉันท์" หรือ "มติไม่เป็นเอกฉันท์" ก็ได้

มีเหตุผลหลายประการที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในช่วงปี 2543-2544 ครบทั้ง 15 คนในทุกคำวินิจฉัย เป็นต้นว่า (1) นอกเหนือจากการลาป่วย ลากิจ เช่น ลาไปราชการต่างประเทศ หรือขอถอนตัวเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย แล้ว (2) นายชัยอนันต์ สมุทวณิช และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ได้พ้นจากตำแหน่งเพราะลาออก และ (3) นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผัน จันทรปาน นายอมร รักษาสัตย์ และนายศักดิ์ เตชะชาญ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง และได้ปฎิญาณตนเข้ารับตำแหน่งในภายหลัง โดยปรกติ เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใหม่ได้ปฎิญาณตนเข้ารับตำแหน่งแล้ว ก็จะมีสิทธิเข้าร่วมประชุมในที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญได้ แต่อาจไม่ขอเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำร้องบางเรื่องที่ได้ยื่นเข้ามาก่อนหน้าเข้ารับตำแหน่งนานแล้ว หรือเป็นเรื่องที่ที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญพร้อมที่จะลงมติแล้ว ในทางปฏิบัติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใหม่จึงขอปรึกษาหารือในที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญว่าตนเองควรเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใดที่ได้ยื่นเข้ามาก่อนที่จะตนเองเข้ารับตำแหน่งได้บ้าง และที่ผ่านมาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใหม่จะรับพิจารณาวินิจฉัยเรื่องย้อนหลังทุกเรื่องหลังจากปรึกษาหารือในที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จากนั้นก็จะไปศึกษาสำนวนของเรื่องนั้น ๆ เพื่อเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

ตารางที่ 3.21 หมายเลขคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญปี 2543-2544 จำนวน 84 คำวินิจฉัย จำแนกปี และคะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง			
คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในแต่ละเรื่อง			
คำ วินิจฉัย ปี	มติเป็นเอกฉันท์ คำวินิจฉัยที่ (คะแนนเสียงขององค์ คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ)	มติไม่เป็นเอกฉันท์ คำวินิจฉัยที่ (คะแนนเสียงขององค์ คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ)	รวม เรื่อง
2543 (คำวินิจฉัยที่ 32/2543- 64/2543)	57(14:0) (1 เรื่อง)	32(7:1:3), 33(7:3:2), 34-53(6:4:2), 54-55(10:3), 56(9:4), 58-62(10:4), 63(14:1), 64(12:1) (32 เรื่อง)	33
2544 (คำวินิจฉัยที่ 1/2544- 51/2544)	5(14:0), 6(14:0), 7(14:0), 8(14:0), 9-10(12:0), 13(13:0), 14(14:0), 15(14:0), 16(13:0), 17(12:0), 18(14:0), 21(15:0), 22(15:0), 23(15:0), 24(14:0), 25(15:0), 26(13:0), 28(14:0), 29(15:0), 30(13:0), 31(14:0), 34(10:0), 37-39(10:1), 40-49(14:0), 50(14:0), (37 เรื่อง)	1(14:1), 2(14:1), 3(10:1), 4(11:3), 11(12:2), 12(12:1), 19(12:1), 20(8:7), 27(14:1), 32(13:1), 33(11:2), 35-36(11:1), 51(13:1) (14 เรื่อง)	51
รวม เรื่อง	(38 เรื่อง) ร้อยละ 45.2 (หรือ เท่ากับ 1)	(46 เรื่อง) ร้อยละ 54.8 (หรือ เท่ากับ 1.2)	84

เมื่อนำคำวินิจฉัยปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง ที่แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์และมติไม่เป็นเอกฉันท์มาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ต่อไปโดยจัดแบ่งตาม "ประเภทของปัญหา" พบว่า

1) ในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่องที่มีอยู่ในปี 2543-2544 เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมากที่สุด จำนวน 50 เรื่อง แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 20 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 30 เรื่อง รองลงมาตามลำดับ (1) เป็นปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง 18 เรื่อง ซึ่งแบ่ง

เป็นมติเป็นเอกฉันท์ 13 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 5 เรื่อง (2) เป็นปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 10 เรื่อง แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 2 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 8 เรื่อง และท้ายสุด (3) เป็นปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 6 เรื่อง ซึ่งแบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ และมติไม่เป็นเอกฉันท์อย่างละ 3 เรื่องเท่ากัน

2) ในจำนวนคำวินิจฉัย 33 เรื่องที่มีอยู่ในปี 2543 ซึ่งแบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 1 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 32 เรื่อง สำหรับมติเป็นเอกฉันท์ 1 เรื่องนั้น เป็นปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง ส่วนมติไม่เป็นเอกฉันท์ 32 เรื่องนั้น แบ่งเป็น ปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมากที่สุด จำนวน 23 เรื่อง รองลงมาตามลำดับ เป็นปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 8 เรื่อง และท้ายสุด เป็นปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง 1 เรื่อง

3) ในจำนวนคำวินิจฉัย 51 เรื่องที่มีอยู่ในปี 2544 ซึ่งแบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 37 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 14 เรื่อง สำหรับมติเป็นเอกฉันท์ 37 เรื่องที่มีมากกว่า มติไม่เป็นเอกฉันท์ประมาณ 2 เท่าครึ่งนั้น เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมากที่สุด จำนวน 20 เรื่อง รองลงมาตามลำดับ เป็นปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง 12 เรื่อง เป็นปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 3 เรื่อง และท้ายสุดเป็นปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 2 เรื่อง

ส่วนมติที่ไม่เป็นเอกฉันท์ 14 เรื่องนั้น แบ่งเป็น ปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมากที่สุด จำนวน 7 เรื่อง รองลงมาเป็นปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง 4 เรื่อง และท้ายสุดเป็นปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 3 เรื่อง โปรดดูตารางที่ 3.22

ตารางที่ 3.22 จำนวนมติเป็นเอกฉันท์และมติไม่เป็นเอกฉันท์ของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544
จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท

จำนวนมติเป็นเอกฉันท์และมติไม่เป็นเอกฉันท์ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง								
คำวินิจฉัย ปี 2543-2544		ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 5 ประเภท						
		1) ปัญหา การ ตรวจสอบ กฎหมาย	2) ปัญหาอำนาจ หน้าที่ของ องค์กรตาม รัฐธรรมนูญ	3) ปัญหา บุคคล หรือผู้ ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง	4) ปัญหา องค์กร หรือพรรค การเมือง	5) ปัญหา อื่น ๆ	รวม เรื่อง	
ปี 2543 (33 เรื่อง)	มติเป็น เอกฉันท์				57(14:0) (1 เรื่อง)		1	33
	มติ ไม่เป็น เอกฉันท์	34-53, 54-55, 56 (23 เรื่อง)	32, 33, 58-62, 63 (8 เรื่อง)		64 (1 เรื่อง)		32	
ปี 2544 (51 เรื่อง)	มติเป็น เอกฉันท์	9-10(12:0), 14(14:0), 15(14:0), 16(13:0), 17(12:0), 37-39 (10:1), 40-49 (14:0), 50(14:0) (20 เรื่อง)	13(13:0), 18(14:0) (2 เรื่อง)	5(14:0), 7(14:0), 8(14:0) (3 เรื่อง)	6(14:0), 21(15:0), 22(15:0), 23(15:0), 24(14:0), 25(15:0), 26(13:0), 28(14:0), 29(15:0), 30(13:0), 31(14:0), 34(10:0) (12 เรื่อง)		37	51
		มติไม่เป็น เอกฉันท์	3, 11, 12, 2, 7, 33, 35-36 (7 เรื่อง)		4, 19, 20 (3 เรื่อง)	1, 2, 32, 51 (4 เรื่อง)		
	รวม		(50 เรื่อง)	(10 เรื่อง)	(6 เรื่อง)	(18 เรื่อง)	(0)	

2.7 ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง

ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องหรือปัญหาแต่ละเรื่องเป็นเรื่องน่าสนใจเพราะนอกจากจะช่วยให้ผู้ยื่นคำร้องได้รับความยุติธรรมไม่เกิดสภาพที่เรียกว่า “ความล่าช้า คือความไม่ยุติธรรม” แล้ว ยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ราชการของศาลรัฐธรรมนูญอีกด้วย

วิธีการนับระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่องดำเนินการโดย เริ่มนับจากวันที่ศาลรัฐธรรมนูญรับเรื่องหรือรับคำร้องจากผู้ยื่นคำร้อง จนถึงวันที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยแล้วเสร็จ หรือวันที่ประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2541 และพิจารณาแล้วเสร็จ วันที่ 25 มิถุนายน 2541 รวมเวลาที่ใช้ 15 วัน นับแต่วันถัดจากวันรับคำร้อง เป็นต้น

อนึ่ง ได้นำเสนอระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่องไว้ใน “ตารางคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ หัวข้อ 4. หมายเหตุ” ทุกตารางแล้ว รายละเอียดจึงดูเพิ่มเติมได้จากตารางดังกล่าว แต่ในที่นี้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์รวมกันทั้งหมด

ผลการวิจัยเอกสารพบว่า ในปี 2543-2544 ซึ่งมีคำวินิจฉัย 84 เรื่อง

1) ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาจนแล้วเสร็จมากที่สุด คือ 9-10 เดือน มีจำนวน 18 เรื่อง (ร้อยละ 21.4) รองลงมาคือ 12 เดือนขึ้นไป มีจำนวน 17 เรื่อง (ร้อยละ 20.2) และ 2-3 เดือน มีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) เป็นต้น และหากนำระยะเวลาภายใน 3 เดือน (ตั้งแต่ ต่ำกว่า 1 เดือน จนถึง 2-3 เดือน) มาพิจารณา จะพบว่า ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหารวมกันได้ 26 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 30.9

2) คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาพิจารณาวินิจฉัยน้อยที่สุด มี 1 คำวินิจฉัย ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) นายสนธิ วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ ใช้เวลา 10 วัน คำวินิจฉัยที่ใช้เวลาน้อยรองลงมาคือ คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยฯ ใช้เวลา 11 วัน ต่อจากนั้น คือ คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายพนัส ทัศนียานนท์ และคณะ และ นายค่านวณ ชโลปถัมภ์ และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ ใช้เวลา 12 วัน

3) คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด มี 1 คำวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลาง ชลบุรี ใช้เวลา 1 ปี 9 เดือน 19 วัน โปรดดูตารางที่ 3.23 ถึง ตารางที่ 3.25

ตารางที่ 3.23 ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง ปี 2543-2544 จำแนกตามปี หมายเลขคำวินิจฉัย และระยะเวลาที่ใช้

คำ วินิจฉัย ปี	ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง													
	ต่ำกว่า 1 เดือน	1-2 เดือน	2-3 เดือน	3-4 เดือน	4-5 เดือน	5-6 เดือน	6-7 เดือน	7-8 เดือน	8-9 เดือน	9-10 เดือน	10-11 เดือน	11-12 เดือน	12 เดือน ขึ้นไป	รวม เรื่อง
2543	63 (11 วัน), 54-55 (12 วัน), 56 (4 เรื่อง)	57 (1 เรื่อง)	64 (1 เรื่อง)				53 (1 เรื่อง)		32, 52 (2 เรื่อง)	34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51 (18 เรื่อง)			33, 58, 59, 60, 61, 62 (6 เรื่อง)	33
2544	12 (10 วัน), 13, 1, 7 (4 เรื่อง)	2, 29, 39, 28, 38, 24, 30 (7 เรื่อง)	5, 6, 8, 36, 22, 23, 25, 33, 26 (9 เรื่อง)	4, 21, 15, 46 (4 เรื่อง)	37, 32, 34 (3 เรื่อง)	35, 18, 31, 47 (4 เรื่อง)	20, 51, 45 (3 เรื่อง)	49, 19 (2 เรื่อง)	50, 44 (2 เรื่อง)		40 (1 เรื่อง)	10 (1 เรื่อง)	48, 9, 43, 17, 42, 41, 11, 16, 14, 27, 3 (11 เรื่อง)	51
รวม เรื่อง	(8 เรื่อง) ร้อยละ 9.5	(8 เรื่อง) ร้อยละ 9.5	(10 เรื่อง) ร้อยละ 11.9	(4 เรื่อง) ร้อยละ 4.8	(3 เรื่อง) ร้อยละ 3.6	(4 เรื่อง) ร้อยละ 4.8	(4 เรื่อง) ร้อยละ 4.8	(2 เรื่อง) ร้อยละ 2.4	(4 เรื่อง) ร้อยละ 4.8	(18 เรื่อง) ร้อยละ 21.4	(1 เรื่อง) ร้อยละ 1.2	(1 เรื่อง) ร้อยละ 1.2	(17 เรื่อง) ร้อยละ 20.2	84

ตารางที่ 3.24 ระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัย ปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง

คำวินิจฉัย ที่	วันยื่นคำร้องต่อ ศาลรัฐธรรมนูญ	วันประกาศคำวินิจฉัย ของศาลรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้ในการ พิจารณาวินิจฉัย
32	22 ธันวาคม 2542	7 กันยายน 2543	8 เดือน 16 วัน
33	29 มิถุนายน 2542	5 ตุลาคม 2543	1 ปี 3 เดือน 6 วัน
34	10 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 1 วัน
35	7 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 4 วัน
36	7 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 4 วัน
37	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
38	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
39	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
40	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
41	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
42	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
43	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
44	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
45	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
46	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
47	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
48	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
49	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
50	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
51	6 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	9 เดือน 5 วัน
52	18 มกราคม 2543	11 ตุลาคม 2543	8 เดือน 24 วัน
53	29 มีนาคม 2543	11 ตุลาคม 2543	6 เดือน 13 วัน
54	19 ตุลาคม 2543	31 ตุลาคม 2543	12 วัน
55	19 ตุลาคม 2543	31 ตุลาคม 2543	12 วัน
56	19 ตุลาคม 2543	31 ตุลาคม 2543	12 วัน
57	11 ตุลาคม 2543	28 พฤศจิกายน 2543	1 เดือน 17 วัน
58	21 กรกฎาคม 2542	30 พฤศจิกายน 2543	1 ปี 4 เดือน 9 วัน
59	25 สิงหาคม 2542	30 พฤศจิกายน 2543	1 ปี 3 เดือน 5 วัน
60	18 ตุลาคม 2542	30 พฤศจิกายน 2543	1 ปี 1 เดือน 12 วัน
61	26 กรกฎาคม 2542	30 พฤศจิกายน 2543	1 ปี 2 เดือน 4 วัน
62	21 กันยายน 2542	30 พฤศจิกายน 2543	1 ปี 2 เดือน 9 วัน
63	4 ธันวาคม 2543	15 ธันวาคม 2543	11 วัน
64	12 ตุลาคม 2543	12 ตุลาคม 2543	2 เดือน 9 วัน

ตารางที่ 3.25 ระยะเวลาที่ใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัย ปี 2544 จำนวน 51 เรื่อง

คำวินิจฉัย ที่	วันยื่นคำร้องต่อ ศาลรัฐธรรมนูญ	วันประกาศคำวินิจฉัย ของศาลรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้ใน การพิจารณาวินิจฉัย
1	18 ธันวาคม 2543	11 มกราคม 2544	24 วัน
2	12 ธันวาคม 2543	11 มกราคม 2544	30 วัน
3	30 มีนาคม 2542	18 มกราคม 2544	1 ปี 9 เดือน 19 วัน
4	1 พฤศจิกายน 2543	6 กุมภาพันธ์ 2544	1 ปี 9 เดือน 19 วัน
5	12 ธันวาคม 2543	13 กุมภาพันธ์ 2544	2 เดือน 1 วัน
6	6 ธันวาคม 2543	15 กุมภาพันธ์ 2544	2 เดือน 9 วัน
7	29 มกราคม 2544	27 กุมภาพันธ์ 2544	29 วัน
8	18 ธันวาคม 2543	27 กุมภาพันธ์ 2544	2 เดือน 9 วัน
9	25 มกราคม 2543	8 มีนาคม 2544	1 ปี 1 เดือน 12 วัน
10	24 มีนาคม 2543	8 มีนาคม 2544	11 เดือน 13 วัน
11	24 สิงหาคม 2542	20 มีนาคม 2544	1 ปี 6 เดือน 24 วัน
12	19 มีนาคม 2544	29 มีนาคม 2544	10 วัน
13	15 มีนาคม 2544	29 มีนาคม 2544	14 วัน
14	10 สิงหาคม 2542	26 เมษายน 2544	1 ปี 8 เดือน 16 วัน
15	8 มกราคม 2544	26 เมษายน 2544	3 เดือน 18 วัน
16	19 สิงหาคม 2542	2 พฤษภาคม 2544	1 ปี 8 เดือน 13 วัน
17	9 มีนาคม 2543	10 พฤษภาคม 2544	1 ปี 2 เดือน 1 วัน
18	23 มกราคม 2544	26 มิถุนายน 2544	5 เดือน 3 วัน
19	26 ธันวาคม 2543	3 สิงหาคม 2544	7 เดือน 8 วัน
20	16 มกราคม 2544	3 สิงหาคม 2544	6 เดือน 18 วัน
21	30 เมษายน 2544	9 สิงหาคม 2544	3 เดือน 10 วัน
22	22 พฤษภาคม 2544	9 สิงหาคม 2544	2 เดือน 18 วัน
23	22 พฤษภาคม 2544	9 สิงหาคม 2544	2 เดือน 18 วัน
24	18 มิถุนายน 2544	14 สิงหาคม 2544	1 เดือน 27 วัน
25	29 พฤษภาคม 2544	15 สิงหาคม 2544	2 เดือน 18 วัน
26	31 พฤษภาคม 2544	30 สิงหาคม 2544	2 เดือน 30 วัน
27	9 พฤศจิกายน 2542	4 กันยายน 2544	1 ปี 9 เดือน

ตารางที่ 3.25 (ต่อ)

คำวินิจฉัย ที่	วันยื่นคำร้องต่อ ศาลรัฐธรรมนูญ	วันประกาศคำวินิจฉัย ของศาลรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาที่ใช้ใน การพิจารณาวินิจฉัย
28	16 กรกฎาคม 2544	6 กันยายน 2544	1 เดือน 18 วัน
29	6 สิงหาคม 2544	6 กันยายน 2544	1 เดือน
30	6 สิงหาคม 2544	13 กันยายน 2544	1 เดือน 7 วัน
31	5 เมษายน 2544	18 กันยายน 2544	5 เดือน 13 วัน
32	31 พฤษภาคม 2544	9 ตุลาคม 2544	4 เดือน 9 วัน
33	16 กรกฎาคม 2544	11 ตุลาคม 2544	2 เดือน 25 วัน
34	17 พฤษภาคม 2544	16 ตุลาคม 2544	4 เดือน 29 วัน
35	28 พฤษภาคม 2544	30 ตุลาคม 2544	5 เดือน 2 วัน
36	21 สิงหาคม 2544	30 ตุลาคม 2544	2 เดือน 9 วัน
37	26 มิถุนายน 2544	1 พฤศจิกายน 2544	4 เดือน 6 วัน
38	12 กันยายน 2544	1 พฤศจิกายน 2544	1 เดือน 20 วัน
39	27 กันยายน 2544	1 พฤศจิกายน 2544	1 เดือน 5 วัน
40	9 มกราคม 2544	27 พฤศจิกายน 2544	10 เดือน 18 วัน
41	29 มิถุนายน 2543	27 พฤศจิกายน 2544	1 ปี 4 เดือน 29 วัน
42	6 กันยายน 2543	27 พฤศจิกายน 2544	1 ปี 2 เดือน 21 วัน
43	10 ตุลาคม 2543	27 พฤศจิกายน 2544	1 ปี 1 เดือน 17 วัน
44	13 มีนาคม 2544	27 พฤศจิกายน 2544	8 เดือน 14 วัน
45	30 เมษายน 2544	27 พฤศจิกายน 2544	6 เดือน 28 วัน
46	2 สิงหาคม 2544	27 พฤศจิกายน 2544	3 เดือน 25 วัน
47	28 พฤษภาคม 2544	27 พฤศจิกายน 2544	5 เดือน 30 วัน
48	9 พฤศจิกายน 2543	27 พฤศจิกายน 2544	1 ปี 18 วัน
49	20 เมษายน 2544	27 พฤศจิกายน 2544	7 เดือน 7 วัน
50	14 มีนาคม 2543	27 พฤศจิกายน 2544	8 เดือน 13 วัน
51	31 พฤษภาคม 2544	27 ธันวาคม 2544	6 เดือน 27 วัน

4) ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของนายประเสริฐ นาสกุล และสุจินดา ยงสุนทร ได้ระบุวันที่ที่ผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญไว้ทุกครั้ง และมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญน้อยคนมากที่ระบุไว้ด้วย เช่นนี้ ทำให้คณะผู้ทำศึกษาวินิจฉัยนำวันเวลาดังกล่าวมาใช้ในการคำนวณระยะเวลาพิจารณาวินิจฉัยแต่ละเรื่อง ต่อไปในอนาคต เป็นที่น่าวิตกว่า หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวพ้นจากตำแหน่งแล้ว จะหาวันที่ผู้ร้องแต่ละคนยื่นเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ลำบากขึ้น แม้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกือบทุกคำวินิจฉัยก็ไม่ระบุไว้ด้วย วันที่ดังกล่าวอาจได้จากรายงานการประชุมของศาลรัฐธรรมนูญ หรือจากสำนวนคำร้องที่ผู้ยื่นคำร้องยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติ การเข้าถึงแหล่งข้อมูลดังกล่าวไม่สะดวกเท่าที่ควร และต้องใช้เวลามาก

2.8 ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา

สืบเนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 268 กำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันคู่กรณี และทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และองค์กรอื่นของรัฐ พร้อมกันนั้น มาตรา 267 วรรคสาม กำหนดว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

แม้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะมีผลผูกพันนับแต่วันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แต่การประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษาเป็นส่วนหนึ่งที่แสดงความเป็นทางการและเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งคู่กรณีหรือทุกฝ่ายดังกล่าวจะนำไปใช้หรืออ้างอิงในทางกฎหมายต่อไป

ราชกิจจานุเบกษาเป็นหนังสือสำคัญของทางราชการที่ลงประกาศใช้กฎหมายและข่าวสำคัญต่าง ๆ ของชาติบ้านเมือง ซึ่งรวมทั้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญด้วย จึงมีประโยชน์และคุณค่าสูงยิ่งในการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะฉบับย้อนหลัง เป็นข้อมูลที่ถูกต้องและอ้างอิงได้ในทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ ภาษา วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณี และประวัติบุคคล เป็นต้น อาจจัดราชกิจจานุเบกษาอยู่ในหนังสือประเภทเดียวกับตำนานจดหมายเหตุหรือพงศาวดารของประเทศไทยในสมัยก่อน แต่ให้ข้อมูลที่ละเอียดและมีความถูกต้องแม่นยำมากกว่า ดังนั้น การพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา นอกจากจะช่วยให้เกิดความเข้าใจและเป็นขั้นตอนแล้ว ยังมีส่วนช่วยให้คำวินิจฉัยดังกล่าวได้นำไปใช้ค้นคว้าอ้างอิงรวดเร็วขึ้น เฉพาะในส่วนของศาลรัฐธรรมนูญ ถ้าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในแต่ละเรื่องแล้วเสร็จสมบูรณ์เร็วเท่าใด การประกาศในราชกิจจานุเบกษานำคำวินิจฉัยดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ก็จะเร็วขึ้นเป็นเงาตามตัว ส่งผลให้ประชา

ชนได้ประโยชน์เร็วขึ้น นอกจากนี้ จะมีส่วนช่วยให้เห็นระยะเวลาที่ชัดเจนเพิ่มขึ้น อันจะเป็นประโยชน์หรือมีส่วนช่วยพัฒนาระยะเวลาที่นำคำวินิจฉัยทั้งหมดไปประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้สั้นหรือรวดเร็วขึ้น

ผลการวิจัยเอกสารพบว่า ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษาโดยทั่วไปจะประมาณ 9 เดือน แต่ในคำวินิจฉัยสำคัญบางเรื่องใช้เวลาประมาณ 1 เดือน ดังเช่น คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ศาลรัฐธรรมนูญได้ประกาศคำวินิจฉัยต่อสาธารณะเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2544 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 118 ตอนที่ 77 ก วันที่ 7 กันยายน 2544 ซึ่งเท่ากับ 1 เดือน 4 วัน นับแต่วันถัดจากวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (วันที่ 3 สิงหาคม 2544)

เหตุผลที่ทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญประกาศในราชกิจจานุเบกษาช้าหรือเร็วแตกต่างกัน ส่วนสำคัญเนื่องมาจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนส่งคำวินิจฉัยส่วนบุคคลให้สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญช้า สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญต้องรอจนกว่าคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนจะแล้วเสร็จสมบูรณ์ ทำให้สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญส่งเรื่องลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาช้าตามไปด้วย ขณะที่คำวินิจฉัยบางเรื่องที่สำคัญและเป็นที่สนใจของประชาชนก็จะประกาศในราชกิจจานุเบกษาเร็วมาก ดังยกตัวอย่างข้างต้น

ในทุกคำวินิจฉัย จะปรากฏวันเดือนปีอยู่ด้านขวามือโดยอยู่ในบรรทัดเดียวกับหมายเลขคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายถึง วันที่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้วเสร็จ และ/หรือ ประกาศต่อสาธารณะเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนเองแล้วเสร็จพร้อมกันในวันนั้นด้วย

เมื่อพิจารณาศึกษาระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษาในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง ปรากฏให้เห็นว่า

1) คำวินิจฉัยมากที่สุด จำนวน 49 เรื่อง (ร้อยละ 58.3) ใช้เวลา 9-12 เดือน รองลงมาจำนวน 34 เรื่อง (ร้อยละ 40.5) ใช้เวลา 6-9 เดือน และที่เหลืออีก 1 เรื่อง (ร้อยละ 1.2) ใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน

2) คำวินิจฉัยที่ใช้เวลาน้อยที่สุด คือ คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน

3) คำวินิจฉัยที่ใช้เวลามากที่สุด คือ คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมการการวิสามัญฯ ใช้เวลา 11 เดือน 15 วัน คำวินิจฉัยที่ใช้เวลามากรองลงมาเป็นคำวินิจฉัยในปี 2544 คือ คำวินิจฉัยที่ 16/2544 (วันที่ 2

พฤษภาคม 2544) นายธนิต ธนทิติย์ และพวก กับ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมฯ ใช้เวลา 10 เดือน 26 วัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในปี 2543 ใช้เวลามากกว่าปี 2544 โดยในปี 2543 มีคำวินิจฉัย 31 เรื่อง ใช้เวลา 9-12 เดือน และที่เหลืออีก 2 เรื่อง ใช้เวลา 6-9 เดือน แต่ต่อมาในปี 2544 ใช้เวลาน้อยลง โดยมีคำวินิจฉัยส่วนใหญ่จำนวน 32 เรื่อง ใช้เวลา 6-9 เดือน คำวินิจฉัยอีก 18 เรื่อง ใช้เวลา 9-12 เดือน และคำวินิจฉัย 1 เรื่อง ใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน โปรดดูตารางที่ 3.26 ถึง ตารางที่ 3.28

ตารางที่ 3.26 ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กับ วันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง

คำวินิจฉัย ปี	ระยะเวลา				รวม
	1-3 เดือน	3-6 เดือน	6-9 เดือน	9-12 เดือน	
2543			63, 64 (2 เรื่อง)	32 (11 เดือน 15 วัน), 33, 34-53, 54-55, 56, 57, 58-62 (31 เรื่อง)	33
2544	20 (1 เดือน 4 วัน) (1 เรื่อง)		19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35-36, 37-39, 40-49, 50, 51 (32 เรื่อง)	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9-10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 (18 เรื่อง)	51
รวม	(1 เรื่อง) ร้อยละ 1.2	(0)	(34 เรื่อง) ร้อยละ 40.5	(49 เรื่อง) ร้อยละ 58.3	84 ร้อยละ 100

ตารางที่ 3.27 ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กับ วันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา ปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง

คำ วินิจฉัย ปี 2543	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา			วันประกาศ คำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำ วินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กับ วันประกาศคำวินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา
	เล่ม	ตอน	วันที่		
32	118	068 ก	22 สิงหาคม 2544	7 กันยายน 2543	11 เดือน 15 วัน
33	118	068 ก	22 สิงหาคม 2544	5 ตุลาคม 2543	10 เดือน 17 วัน
34-53	118	068 ก	22 สิงหาคม 2544	11 ตุลาคม 2543	10 เดือน 11 วัน
54-55	118	071 ก	31 สิงหาคม 2544	31 ตุลาคม 2543	10 เดือน
56	118	072 ก	1 กันยายน 2544	31 ตุลาคม 2543	10 เดือน 1 วัน
57	118	072 ก	1 กันยายน 2544	28 พฤศจิกายน 2543	9 เดือน 4 วัน
58-62	118	073 ก	2 กันยายน 2544	30 พฤศจิกายน 2543	9 เดือน 2 วัน
63	118	074 ก	3 กันยายน 2544	15 ธันวาคม 2543	8 เดือน 19 วัน
64	118	074 ก	3 กันยายน 2544	12 ตุลาคม 2543	8 เดือน 13 วัน

ตารางที่ 3.28 ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กับ วันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา ปี 2544 จำนวน 51 เรื่อง

คำ วินิจฉัย ปี 2544	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา			วันประกาศ คำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำ วินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กับ วันประกาศคำวินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา
	เล่ม	ตอน	วันที่		
1	118	097 ก	24 ตุลาคม 2544	11 มกราคม 2544	9 เดือน 13 วัน
2	118	097 ก	24 ตุลาคม 2544	11 มกราคม 2544	9 เดือน 13 วัน
3	118	098 ก	25 ตุลาคม 2544	18 มกราคม 2544	9 เดือน 7 วัน
4	118	115 ก	18 ธันวาคม 2544	6 กุมภาพันธ์ 2544	10 เดือน 12 วัน
5	118	117 ก	20 ธันวาคม 2544	13 กุมภาพันธ์ 2544	10 เดือน 7 วัน
6	118	117 ก	20 ธันวาคม 2544	15 กุมภาพันธ์ 2544	10 เดือน 5 วัน
7	118	117 ก	20 ธันวาคม 2544	27 กุมภาพันธ์ 2544	9 เดือน 23 วัน
8	119	002 ก	3 มกราคม 2545	27 กุมภาพันธ์ 2544	10 เดือน 7 วัน
9-10	119	002 ก	3 มกราคม 2545	8 มีนาคม 2544	9 เดือน 26 วัน
11	119	002 ก	3 มกราคม 2545	20 มีนาคม 2544	9 เดือน 14 วัน
12	119	006 ก	15 มกราคม 2545	29 มีนาคม 2544	9 เดือน 17 วัน
13	119	010 ก	24 มกราคม 2545	29 มีนาคม 2544	9 เดือน 26 วัน
14	119	018 ก	14 กุมภาพันธ์ 2545	26 เมษายน 2544	9 เดือน 19 วัน
15	119	018 ก	14 กุมภาพันธ์ 2545	26 เมษายน 2544	9 เดือน 19 วัน
16	119	027 ก	28 มีนาคม 2545	2 พฤษภาคม 2544	10 เดือน 26 วัน
17	119	027 ก	28 มีนาคม 2545	10 พฤษภาคม 2544	10 เดือน 18 วัน
18	119	027 ก	28 มีนาคม 2545	26 มิถุนายน 2544	9 เดือน 2 วัน
19	119	031 ก	3 เมษายน 2545	3 สิงหาคม 2544	8 เดือน
20	118	077 ก	7 กันยายน 2544	3 สิงหาคม 2544	1 เดือน 4 วัน
21	119	032 ก	5 เมษายน 2545	9 สิงหาคม 2544	7 เดือน 27 วัน
22	119	032 ก	5 เมษายน 2545	9 สิงหาคม 2544	7 เดือน 27 วัน
23	119	032 ก	5 เมษายน 2545	9 สิงหาคม 2544	7 เดือน 27 วัน
24	119	037 ก	25 เมษายน 2545	14 สิงหาคม 2544	8 เดือน 11 วัน
25	119	037 ก	25 เมษายน 2545	15 สิงหาคม 2544	8 เดือน 9 วัน
26	119	037 ก	25 เมษายน 2545	30 สิงหาคม 2544	7 เดือน 26 วัน

ตารางที่ 3.28 (ต่อ)

คำ วินิจฉัย ปี 2544	ประกาศในราชกิจจานุเบกษา			วันประกาศ คำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญ	ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำ วินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ กับ วันประกาศคำวินิจฉัยของศาล รัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา
	เล่ม	ตอน	วันที่		
27	119	038 ก	26 เมษายน 2545	4 กันยายน 2544	7 เดือน 22 วัน
28	119	038 ก	26 เมษายน 2545	6 กันยายน 2544	7 เดือน 20 วัน
29	119	046 ก	21 พฤษภาคม 2545	6 กันยายน 2544	8 เดือน 15 วัน
30	119	046 ก	21 พฤษภาคม 2545	13 กันยายน 2544	8 เดือน 8 วัน
31	119	046 ก	21 พฤษภาคม 2545	18 กันยายน 2544	8 เดือน 3 วัน
32	119	046 ก	21 พฤษภาคม 2545	9 ตุลาคม 2544	7 เดือน 12 วัน
33	119	051 ก	31 พฤษภาคม 2545	11 ตุลาคม 2544	7 เดือน 20 วัน
34	119	051 ก	31 พฤษภาคม 2545	16 ตุลาคม 2544	7 เดือน 15 วัน
35-36	119	057 ก	20 มิถุนายน 2545	30 ตุลาคม 2544	7 เดือน 21 วัน
37-39	119	063 ก	4 กรกฎาคม 2545	1 พฤศจิกายน 2544	8 เดือน 3 วัน
40-49	119	063 ก	4 กรกฎาคม 2545	27 พฤศจิกายน 2544	7 เดือน 7 วัน
50	119	070 ก	24 กรกฎาคม 2545	27 พฤศจิกายน 2544	7 เดือน 27 วัน
51	119	070 ก	24 กรกฎาคม 2545	27 ธันวาคม 2544	6 เดือน 27 วัน

2.9 คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน

บรรทัดฐาน หมายถึง แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน จึงหมายถึง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นคำวินิจฉัยเริ่มแรกในส่วนที่เกี่ยวข้อง บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยมีลักษณะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ตามหลักการทั่วไป คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแต่ละเรื่องย่อมใช้ได้เฉพาะเรื่องนั้น ๆ ไม่อาจใช้บังคับไปตลอดกาลทุกเรื่อง แต่เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรฝ่ายตุลาการที่จัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งแตกต่างจากองค์กรฝ่ายตุลาการอื่น เช่น ศาลยุติธรรม ที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ บวกกับความสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้นเพราะเป็นองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระที่มีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ เช่น ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตลอดจนควบคุมตรวจสอบเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐ ศาลรัฐธรรมนูญยังมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐที่เป็นอิสระอื่น ๆ เช่น ศาลยุติธรรม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการ

เลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น นอกจากนี้ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 268 ยังบัญญัติให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ

ด้วยเหตุผลที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่กล่าวผ่านมานี้ ย่อมทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่สนใจของประชาชนและหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติของแห่งกฎหมายที่ออกมาเริ่มแรก และมีลักษณะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติได้ ทั้งนี้ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วางบรรทัดฐาน จะช่วยให้เข้าใจบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้ชัดเจนขึ้น ไม่จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วางบรรทัดฐานไว้แล้ว ที่สำคัญคือ ประชาชนและหน่วยงานจะได้ยึดถือหรือใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในประเด็นเดียวกัน เช่น ศาลรัฐธรรมนูญได้วางบรรทัดฐานว่า ประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จึงทำให้คู่กรณีไม่อาจโต้แย้งว่าประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายและขอให้ศาลยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยตามมาตรา 264 ได้

ตัวอย่างคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน เช่น

1) คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิสร เพ็ญเกษ และคณะ กับ คณะกรรมาธิการวิสามัญฯ

"คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ของสภาผู้แทนราษฎรและกรรมาธิการวิสามัญฯ ไม่มีอำนาจขอ หรือเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการของร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ได้"

2) คำวินิจฉัยที่ 33/2543 (วันที่ 5 ตุลาคม 2543) คณะรัฐมนตรี กับ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

"คณะรัฐมนตรีเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266" และ

"อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจของรัฐ ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรคสอง"

3) คำวินิจฉัยที่ 11/2544 (วันที่ 20 มีนาคม 2544) นายนคร ดวงแก้ว และนายสุบรรณ สารพันธ์ กับ พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ

"พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33"

4) คำวินิจฉัยที่ 14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544) บริษัท นครราชสีมาทำไม้ จำกัด กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ

"พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจจัดการทรัพย์สินหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง และมาตรา 48 วรรคหนึ่ง"

ผลการพิจารณาศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับการวางบรรทัดฐานของศาลรัฐธรรมนูญ มีดังนี้

1) การที่คณะผู้ศึกษาวิจัยถือว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเรื่องใดได้วางบรรทัดฐานไว้ ได้ยึดถือเกณฑ์ข้างล่างนี้ข้อใดข้อหนึ่ง หรือทั้ง 2 ข้อ ประกอบกัน

1.1) เป็นคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้อ้างอิงในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องอื่นและได้เขียนไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ในคำวินิจฉัยที่ 12-35/2542 ศาลรัฐธรรมนูญได้อ้างอิง 2 คำวินิจฉัย ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 4/2542 และคำวินิจฉัยที่ 9/2542 กล่าวคือ ได้วินิจฉัยว่า "ให้ยกคำร้อง เนื่องจากประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับดังกล่าวไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ตามคำวินิจฉัยที่ 4/2542 ลงวันที่ 1 เมษายน 2542 และการขอให้วินิจฉัยว่าประกาศฉบับดังกล่าวเป็นประกาศที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ฯ และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินฯ รวมทั้งขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่นั้น เป็นประเด็นที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะวินิจฉัย ตามคำวินิจฉัยที่ 9/2542 ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2542" และเช่นเดียวกัน ในคำวินิจฉัยที่ 2/2543 ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า "ให้ยกคำร้องของผู้ร้อง เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 1/2543 ไว้แล้ว"

1.2) เป็นคำวินิจฉัยเริ่มแรกในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมายโดยมีลักษณะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยที่ 33/2543 (วันที่ 5 ตุลาคม 2543) คณะรัฐมนตรี กับ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้วางบรรทัดฐานว่า "คณะรัฐมนตรีเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266" และ "อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจแห่งรัฐ ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรคสอง"

2) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง เฉพาะในปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง มีจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน (30 เรื่อง) มากกว่าจำนวนคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน (3 เรื่อง) แต่ในปี 2544 มีคำวินิจฉัยทั้งหมด 51 เรื่อง มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน (12 เรื่อง) น้อยกว่าคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน (39 เรื่อง)

3) ผลรวมของจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานของปี 2543-2544 คือ 42 เรื่อง (ร้อยละ 50.0) ซึ่งเท่ากับผลรวมของคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน สำหรับเหตุผลที่จำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานเท่ากับคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะในปี 2543 เป็นช่วงแรกหรือเพียงเวลาประมาณ 3 ปีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้จัดตั้งขึ้นและเริ่มพิจารณาวินิจฉัย ดังนั้น จึงเป็นธรรมดาที่ทำให้คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานมีจำนวนมาก แต่ในอนาคตมีแนวโน้มที่คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานจะมีจำนวนน้อยกว่าคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน เพราะศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานไว้เป็นจำนวนมากแล้ว ประกอบกับผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเมื่อได้ทราบถึงการวางบรรทัดฐานของศาลรัฐธรรมนูญไว้แล้ว ก็ได้ยึดถือปฏิบัติ และเสนอคำร้องเฉพาะเรื่องที่ยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นบรรทัดฐาน โปรดดูตารางที่ 3.29

ตารางที่ 3.29 หมายเลขคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 คำวินิจฉัย จำแนกตามปี คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน และคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง			
คำวินิจฉัย ปี	คำวินิจฉัยที่ วางบรรทัดฐาน	คำวินิจฉัยที่ ไม่ได้วางบรรทัดฐาน	รวม เรื่อง
2543	32, 33, 34-53, 54-55, 56, 58-62 (30 เรื่อง)	57, 63, 64 (3 เรื่อง)	33
2544	4, 9-10, 11, 12, 13, 14, 16, 33, 35-36, 50 (12 เรื่อง)	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 37-39, 40-49, 51 (39 เรื่อง)	51
รวม เรื่อง	(42 เรื่อง) ร้อยละ 50.0	(42 เรื่อง) ร้อยละ 50.0	84 ร้อยละ 100

2.10 การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295

นับแต่ปี พ.ศ. 2541 จนถึง สิ้นปี พ.ศ. 2544 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัย กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชีหรือจงใจยื่นบัญชี ที่แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 รวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง แบ่งเป็น กรณี~~จงใจ~~ไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน 6 เรื่อง และ กรณี~~จงใจ~~ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริง 4 เรื่อง ดังต่อไปนี้

- 1) คำวินิจฉัยที่ 10/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายอนันต์ ศวสันานนท์
- 2) คำวินิจฉัยที่ 11/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายชัชชัย สุเมธโชติเมธา

3) คำวินิจฉัยที่ 12/2543 (วันที่ 17 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายสุทุม เชิดชื่น (ผู้ถูกร้องรายนี้ยื่นบัญชี แต่ไม่ยื่นเอกสารประกอบ)

4) คำวินิจฉัยที่ 27/2543 (วันที่ 3 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายโกศล ศรีสังข์

5) คำวินิจฉัยที่ 28/2543 (วันที่ 6 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายมะฮะซัน มะสุยี

6) คำวินิจฉัยที่ 5/2544 (วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2544) ปปช. กับ นายสุเมธ อุลเถียร

ทั้ง 6 เรื่องที่กล่าวมานี้ เป็นกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ยื่นบัญชีฝ่าฝืน มาตรา 291 คือ จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (คณะกรรมการ ปปช.) มีคำร้องให้ลงโทษ และศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยอาศัยตามมาตรา 295 ลงโทษ

ยังมีอีก 3 เรื่อง เป็นกรณี จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิด ได้แก่

7) คำวินิจฉัยที่ 23/2543 (วันที่ 30 พฤษภาคม 2543) ปปช. กับ นายจิรายุ จรัสเสถียร

8) คำวินิจฉัยที่ 31/2543 (วันที่ 10 สิงหาคม 2543) ปปช. กับ พลตรี สนั่น ขจรประศาสน์ และ

9) คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นายประยุทธ์ มหากิจศิริ

ทั้ง 3 เรื่องนี้ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ยื่นบัญชี ได้ยื่นครั้งที่ 1 เมื่อเข้ารับตำแหน่ง คณะกรรมการ ปปช. จึงเริ่มตรวจสอบตามมาตรา 293 และพบว่าเป็นกรณี จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ จึงส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด และศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามมาตรา 295 ลงโทษ แม้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้นจากตำแหน่งแล้ว ความผูกพันจากบทบัญญัติมาตรา 291 และมาตรา 292 ย่อมต้องถูกลงโทษตามมาตรา 295 ตามรัฐธรรมนูญ

อีก 1 เรื่อง แม้เป็นกรณี จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิด เช่นเดียวกัน แต่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาแตกต่างกัน จึงแยกไว้ต่างหาก ได้แก่

10) คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร

เหตุผลของการนำคำวินิจฉัย 10 เรื่องดังกล่าวนี้มาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์เปรียบเทียบ มีดังนี้

1) เพื่อการวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในเชิงศึกษาเปรียบเทียบ ซึ่งสอดคล้องกับขอบเขตของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ประการหนึ่งที่ว่า นำคำวินิจฉัยที่สำคัญบางเรื่องมาวิเคราะห์เปรียบเทียบ ตามความเหมาะสม

2) ประชาชนให้ความสนใจเป็นพิเศษ และทันต่อเหตุการณ์

3) ทั้ง 10 เรื่อง ล้วนเป็น "ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง" โดยทุกคนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และส่วนใหญ่เป็นบุคคลสำคัญของประเทศที่รัฐธรรมนูญถือว่าเป็นตำแหน่งที่ต้องแจ้งบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการ ปปช. บางคนดำรงตำแหน่งเป็นรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกวุฒิสภา หรือที่ปรึกษา ทั้งนี้ ทั้ง 10 คน (ผู้ถูกร้อง) ถูกคณะกรรมการ ปปช. (ผู้ร้อง) ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยชี้ขาด

4) เพื่อให้เห็นและเข้าใจถึงความเหมือนที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แม้เป็นเรื่องที่นำรัฐธรรมนูญมาตราเดียวกันมาใช้บังคับ แต่คำวินิจฉัยชี้ขาดออกมาแตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาลรัฐธรรมนูญได้เคยวินิจฉัยชี้ขาดว่ามีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ไปแล้วทั้ง 9 เรื่อง ในประเด็นที่ว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แม้จะพ้นตำแหน่งไปแล้วก็ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ จนครบ 3 ครั้ง ตามคำวินิจฉัยที่ 10/2543, 11/2543, 12/2543, 23/2543, 27/2543, 28/2543, 31/2543, 5/2544, 19/2544 ทั้งนี้ ด้วยมติเป็นเอกฉันท์ หรือเสียงข้างมากท่วมท้น แต่มีคำวินิจฉัยที่ 20/2544 ที่ศาลรัฐธรรมนูญเสียงส่วนใหญ่ (คะแนนเสียง 8 : 7) ได้วินิจฉัยชี้ขาดแตกต่างไปจาก 9 เรื่องในอดีต โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ก็ได้เคยร่วมพิจารณาวินิจฉัยและใช้มาตราเดียวกันนี้มาด้วย

5) เป็นคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน และ/หรือ ยกเลิกบรรทัดฐาน

6) อาจส่งผลในแง่ลบต่อประชาชนโดยส่วนรวมและประเทศชาติ หรือขัดต่อความรู้สึกและความเข้าใจของประชาชนซึ่งอาจนำไปสู่การขาดความเชื่อมั่น เลื่อมใส และศรัทธาต่อศาลรัฐธรรมนูญ หรือส่งผลกระทบต่อกรปฏิรูปการเมืองการปกครองและการบริหารของประเทศ

7) เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามในการนำคำวินิจฉัยในลักษณะเดียวกันมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันตามความเหมาะสม

การวิเคราะห์เปรียบเทียบส่วนนี้ ต้องการแสดงให้เห็นว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้มีคำวินิจฉัยหรือวินิจฉัยชี้ขาดแต่ละเรื่องอย่างไร โดยไม่ก้าวล่วงไปวิเคราะห์วิจารณ์การใช้ดุลพินิจของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในแต่ละเรื่อง เพราะไม่อยู่ในวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ทั้งนี้ คำวินิจฉัยทั้ง 10 เรื่องดังกล่าว แต่ละเรื่องมี (1) ประเด็นหลัก (2) คำวินิจฉัย และ (3) การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ เรียงตามลำดับปี ดังต่อไปนี้

เรื่องที่ 1 คำวินิจฉัยที่ 10/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายอนันต์ ศวิสดานนท์ (ผู้ถูกร้อง ตำแหน่งประจำสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี)

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็น ได้แก่

1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 หรือไม่

2) ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 295 หรือไม่

คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 และวินิจฉัยชี้ขาดว่า ผู้ถูกร้อง จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 (คะแนนเสียง 12 : 1)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า ก่อนที่คณะกรรมการ ปปช. จะมีมติเป็นเอกฉันท์ว่า ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี และเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ปรากฏว่า มีการดำเนินการตามขั้นตอนเพื่อพิสูจน์เจตนาของผู้ถูกร้อง โดยมีหนังสือแจ้งให้ทราบและให้ชี้แจงข้อเท็จจริงรวม 4 ครั้ง แต่ผู้ถูกร้องไม่ชี้แจงข้อเท็จจริงและไม่ยื่นบัญชี แต่อย่างใด ซึ่งผู้ถูกร้องรับว่าได้รับหนังสือเตือนดังกล่าวแล้ว ทั้งยังทราบว่าหากไม่ยื่นแล้วจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ได้เป็นเวลา 5 ปี ข้ออ้างของผู้ถูกร้องไม่เพียงพอที่จะรับฟังได้ว่า ผู้ถูกร้องไม่จงใจไม่ยื่นบัญชี และเอกสารประกอบ

เรื่องที่ 2 คำวินิจฉัยที่ 11/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายชัชชัย สุเมธโชติเมธา (ผู้ถูกร้อง ตำแหน่งที่ปรึกษารัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี)

ประเด็นหลัก ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 หรือไม่

คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 (คะแนนเสียง 13 : 0)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า เมื่อผู้ถูกร้องไม่ยื่นบัญชี และเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการ ปปช. และสำนักงาน ปปช. มีหนังสือให้ผู้ถูกร้องชี้แจงข้อเท็จจริง ผู้ถูกร้องมีหนังสือว่า ได้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีได้รับแจ้งว่าจะยื่นหรือไม่ยื่นก็ได้ เพราะเป็นช่วงคาบเกี่ยวระหว่างรัฐธรรมนูญฉบับก่อนกับฉบับปัจจุบัน แต่หากจำเป็นจะต้องแสดงก็พร้อมจะยื่นบัญชี ภายใน 30 วัน ต่อมาสำนักงาน ปปช.

มีหนังสือให้ผู้ถูกร้องยื่นบัญชี ให้ถูกต้องโดยด่วน ซึ่งผู้ถูกร้องมีหนังสือแจ้งว่า อยู่ในระหว่างรวบรวมเอกสารและหลักฐานและจะดำเนินการโดยด่วนนั้น กรณีย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้ถูกร้องทราบว่ามีหน้าที่ยื่นบัญชี และเอกสารตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 เมื่อสำนักงาน ปปช. ได้มีหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกร้องยื่นบัญชี ให้ถูกต้องโดยด่วน แต่ผู้ถูกร้องกลับไม่ติดต่อชี้แจงข้อเท็จจริงและไม่ยื่นบัญชี แต่อย่างใด กรณีจึงรับฟังได้ว่า ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี ต่อ ปปช. ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295

เรื่องที่ 3 คำวินิจฉัยที่ 12/2543 (วันที่ 17 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายสุขุม เชิดชื่น (ผู้ถูกร้อง ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา)

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติภายใน 30 วันนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ หรือไม่

2) ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 หรือไม่

คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 (คะแนนเสียง 12 : 1)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่าผู้ถูกร้องยื่นเอกสารไม่ครบถ้วนตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 291 วรรคสอง ในการนี้สำนักงาน ปปช. ได้ดำเนินการตามขั้นตอนแล้วรวม 3 ครั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ถูกร้องดำเนินการให้ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ดังนั้น เหตุผลของผู้ถูกร้องไม่พอฟังว่าผู้ถูกร้องไม่จงใจยื่นเอกสารประกอบ นอกจากนั้น เอกสารที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตามที่ศาลรัฐธรรมนูญขอให้ส่งนั้น ก็ไม่ใช่เอกสารที่แสดงถึงความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์หรือเป็นชื่อของผู้ถูกร้อง ณ วันที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ดังนั้น เห็นได้ว่า ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นเอกสารประกอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ซึ่งเป็นสำเนาหลักฐานที่พิสูจน์ความมีอยู่จริงของทรัพย์สินและหนี้สินดังกล่าว รวมทั้งสำเนาแบบแสดงรายการภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในรอบปีภาษีที่ผ่านมาตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

เรื่องที่ 4 คำวินิจฉัยที่ 23/2543 (วันที่ 30 พฤษภาคม 2543) ปปช. กับ นายจิรายุ จรัสเสถียร (ผู้ถูกร้อง ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษารัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข)

ประเด็นหลัก ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่

คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 (คะแนนเสียง 13 : 0)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ ตามข้อเท็จจริงก่อนที่ผู้ถูกร้องจะนำเช็คจำนวน 31,350,000 บาท มาเข้าบัญชีออมทรัพย์ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขางามวงศ์วาน นั้น บัญชีดังกล่าวมียอดเงินคงเหลือ 1,483,860 บาท เมื่อมีการนำเช็คจำนวน 31,350,000 บาท ฝากเข้าบัญชีดังกล่าวในวันที่ 17 ธันวาคม 2540 เวลา 12.57.19 นาฬิกา จึงปรากฏรายการฝากเช็คดังกล่าวในสมุดคู่ฝาก ต่อมาเมื่อผู้ถูกร้องขอยกเลิกรายการฝากเช็คดังกล่าว ในวันเดียวกันเวลา 13.46.27 นาฬิกา โดยขอเช็คคืน และไม่ได้นำสมุดคู่ฝากไปทำรายการยกเลิก การฝากรายการฝากเช็คดังกล่าวจึงยังปรากฏอยู่ในสมุดคู่ฝาก แต่ไม่ปรากฏใน statement ของธนาคาร จึงฟังเป็นที่ยุติว่า วันที่ 17 ธันวาคม 2540 ผู้ถูกร้องไม่มีเงินฝากจำนวน 31,350,000 บาท ในบัญชีออมทรัพย์ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขางามวงศ์วาน จำนวนเงินฝากที่มีอยู่จริงในวันดังกล่าว คือจำนวน 1,483,860 บาท ดังนั้น จึงถือว่า สำเนาสมุดคู่ฝากที่ผู้ถูกร้องถ่ายเอกสารยื่นต่อคณะกรรมการ ปปช. เมื่อวันที่ 17 ธันวาคม 2540 เพื่อประกอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง และการแจ้งจำนวนทรัพย์สินเกี่ยวกับเงินฝากธนาคารไม่ตรงกับความเป็นจริง ด้วย จากพยานหลักฐานที่กล่าวมาถือได้ว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ

เรื่องที่ 5 คำวินิจฉัยที่ 27/2543 (วันที่ 3 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายโกศล ศรีสังข์ (ผู้ถูกร้อง ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ)

ประเด็นหลัก ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่

คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 (คะแนนเสียง 10 : 1)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า เมื่อคณะกรรมการ ปปช. ผู้ร้อง ได้ตรวจสอบแล้วปรากฏว่า ผู้ถูกร้องไม่ยื่นบัญชี ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงได้มีการดำเนินการตามขั้นตอนโดยมีหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกร้องทราบและชี้แจงข้อเท็จจริงรวม 2 ครั้ง แต่ผู้ถูกร้องไม่ยื่นบัญชี และไม่ชี้แจงเหตุผลแต่อย่างใด ผู้ร้องจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ว่าผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี การที่ผู้ถูกร้องอ้างว่าไม่ได้รับหนังสือจากผู้ร้องเนื่องจากเมื่อพ้นจากตำแหน่งที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแล้วได้ย้ายไปอยู่ที่จังหวัดหนองคายเป็นเวลา 2 ปี แทบไม่ได้กลับมาที่จังหวัดมหาสารคาม อันเป็นภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้านที่ผู้ร้องส่งหนังสือไปถึง และการที่ผู้ถูกร้องยอมรับว่า เมื่อกลับมาที่จังหวัดมหาสารคามได้รับทราบว่ามีหนังสือมาจากผู้ร้อง 2 ครั้ง แต่หาไม่พบ และไม่ได้ติดตามหนังสือดังกล่าว เนื่องจากมีการกิจอื่นต้องรีบกระทำ และที่ผู้ถูกร้องรับว่าเคยเข้าไปที่สำนักงาน ปปช. เพื่อพบเจ้าหน้าที่ที่ผู้ถูกร้องรู้จักเพื่อปรึกษาเรื่องนี้ แต่ไม่พบ จึงกลับไปโดยไม่ได้อัดตต่อสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้อื่น จึงเป็นการยืนยันได้ว่าผู้ถูกร้องทราบแล้วว่า สำนักงาน ปปช. ได้มีหนังสือให้ผู้ถูกร้องยื่นคำชี้แจง แต่ผู้ถูกร้องกลับเพิกเฉย

ไม่ยื่นบัญชี อีกทั้งไม่ยื่นคำชี้แจงใด ๆ ต่อผู้ร้องด้วย กรณีเช่นนี้เห็นว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่เพียงพอที่จะรับฟังได้ว่าผู้ถูกร้องไม่จงใจไม่ยื่นบัญชี ต่อผู้ร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 292

เรื่องที่ 6 คำวินิจฉัยที่ 28/2543 (วันที่ 6 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายมะฮูเซ็น มะสุยี (ผู้ถูกร้อง ดำรงตำแหน่งประจำสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี)

ประเด็นหลัก ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี ตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่
คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 (คะแนนเสียง 9 : 2)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้ว พังเป็นที่ยึดว่าผู้ถูกร้องไม่ยื่นบัญชี กรณีพ้นจากตำแหน่ง และพ้นจากตำแหน่งแล้วหนึ่งปี ภายในเวลาที่รัฐธรรมนูญกำหนด กล่าวคือ การที่ผู้ร้องมีหนังสือแจ้งเตือนให้ผู้ถูกร้องทราบและดำเนินการให้ถูกต้อง และชี้แจงข้อเท็จจริงถึง 4 ครั้ง โดยแจ้งเหตุให้ผู้ร้องต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญให้ทราบอย่างชัดเจนว่า เป็นการยื่นบัญชี กรณีเข้ารับตำแหน่ง และพ้นจากตำแหน่ง เป็นเรื่องที่อยู่ในวิสัยที่ผู้ถูกร้องสามารถดำเนินการให้ถูกต้องได้ เพราะผู้ถูกร้องเคยยื่นบัญชี กรณีเข้ารับตำแหน่งตามที่ผู้ถูกร้องกล่าวอ้างตลอดมา แต่ผู้ถูกร้องก็ไม่ดำเนินการให้ถูกต้อง กรณีเช่นนี้เห็นว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวเพียงพอที่จะรับฟังได้ว่า ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี ต่อผู้ร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 292 (2) และวรรคสอง

เรื่องที่ 7 คำวินิจฉัยที่ 31/2543 (วันที่ 10 สิงหาคม 2543) ปปช. กับ พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์ (ผู้ถูกร้อง ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดพิจิตร รวมทั้งเป็นเลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์)

ประเด็นหลัก ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่

คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 (คะแนนเสียง 11 : 0)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ การที่ผู้ถูกร้องและบริษัท เอ เอ เอสฯ ทำสัญญากู้ยืมเงินโดยอ้างว่า ได้ออหนี้ 45 ล้านบาทจากเจ้าหนี้เดิมไปเป็นของบริษัท เอ เอ เอสฯ เป็นการสร้างหลักฐานเพื่อแสดงว่ามีหนี้สินจริง และเมื่อผู้ถูกร้องยื่นบัญชีโดยแจ้งรายการหนี้สิน 45 ล้านบาท แต่ไม่มีหนี้สินจริงในวันที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบถึง 3 ครั้ง ต้องถือว่าผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295

เรื่องที่ 8 คำวินิจฉัยที่ 5/2544 (วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2544) ปปช. กับ นายสุเมธ อุพลเกียรติ (ผู้ถูกร้อง ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลนครขอนแก่น)

ประเด็นหลัก ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นแสดงรายการบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบ หรือไม่

คำวินิจฉัย จึงวินิจฉัยชี้ขาดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ว่า นายสุเมธ อุพลเกียรติ ผู้ถูกร้อง จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบ (คะแนนเสียง 14 : 0)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า เมื่อผู้ถูกร้องไม่ยื่นบัญชี ภายในกำหนดเวลาตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ผู้ร้องมีหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกร้องชี้แจงเหตุผลที่ไม่ยื่นบัญชี ถึง 2 ครั้งและผู้ถูกร้องยอมรับว่า รับทราบหนังสือดังกล่าวแต่ไม่ได้ชี้แจงอย่างใด จนกระทั่งผู้ร้องให้เจ้าพนักงาน ปปช. รวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมโดยการสอบสวน ปากคำพยานบุคคลรวมทั้งผู้ถูกร้อง ผู้ถูกร้องจึงยื่นบัญชี ต่อผู้ร้อง การที่ผู้ถูกร้องให้ปากคำต่อเจ้าพนักงาน ปปช. ว่าไม่มีเจตนาหรือไม่จงใจที่จะไม่ยื่นบัญชี แต่เป็นเพราะหลงลืม และยื่นบัญชี เมื่อเวลาล่วงเลยจากวันครบกำหนดเป็นเวลานาน รับฟังไม่ได้ว่าผู้ถูกร้องไม่จงใจที่จะไม่ยื่นบัญชี ประกอบกับผู้ถูกร้องมีหนังสือชี้แจงต่อศาลรัฐธรรมนูญว่า ไม่ประสงค์ที่จะต่อสู้ในการพิจารณาคำร้องนี้ กรณีจึงรับฟังได้ว่า ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี ต่อผู้ร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292

เรื่องที่ 9 คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นาย ประยุทธ์ มหากิจศิริ (ผู้ถูกร้อง ดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา)

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็น ได้แก่

- 1) ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริง ที่ควรแจ้งให้ทราบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่ และ
- 2) เมื่อปรากฏว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ผู้ถูกร้องจะถูกห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่เมื่อใด

คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 และต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา อันเป็นตำแหน่งที่เป็นมูลเหตุแห่งการกระทำตั้งแต่วันที่ 22 มีนาคม 2543 เป็นต้นไป (คะแนนเสียง 12 : 1)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วไม่เชื่อว่า ผู้ถูกร้องจะไม่รู้ว่ามิบัญชีเงินฝากทั้ง 9 บัญชีอยู่ ส่วนที่ดิน 9 แปลง นั้น แม้ว่าคู่สมรสจะเป็นผู้เก็บเอกสารสิทธิ แต่ที่ดินส่วนใหญ่ได้มาโดยการซื้อซึ่งผู้ถูกร้องจะต้องรู้ว่าตนมีที่ดินดังกล่าว ข้อต่อสู้ของผู้ถูกร้องจึงไม่น่าหนัก รับฟังไม่ได้ ส่วนกรณีทรัพย์สินของผู้สมรสที่ไม่ได้แสดงไว้ในบัญชี คือ เงินฝาก 23

บัญชี และตัวสัญญาใช้เงิน 2 ฉบับ ที่ดิน 21 แปลง เป็นหน้าที่ของคู่สมรสต้องแจ้งให้ผู้ยื่นบัญชีทราบว่าคุณสมบัติทรัพย์สินและหนี้สินอะไรบ้าง เพราะบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 เป็นบทสันนิษฐานความรับผิดชอบของผู้ถูกร้องในการกระทำของคู่สมรสด้วย เนื่องจากผู้ถูกร้องและคู่สมรสเป็นสามีภริยาต้องอุปการะเลี้ยงดูกัน ย่อมต้องทราบถึงสถานะทางการเงินหรือทรัพย์สินและหนี้สินของกันและกัน อีกทั้งทรัพย์สินของคู่สมรสที่ไม่ได้ยื่นบัญชี ไว้ นี้มีจำนวนมาก จึงไม่เชื่อว่าผู้ถูกร้องไม่รู้ข้อเท็จจริงดังกล่าว ข้อต่อสู้ของผู้ถูกร้องจึงไม่มีน้ำหนัก รับฟังไม่ได้ ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า ผู้ถูกร้องต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางเมืองใด ๆ เป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา อันเป็นตำแหน่งที่เป็นมูลเหตุแห่งการกระทำ คือ ตั้งแต่วันที่ 22 มีนาคม 2543

เรื่องที่ 10 คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจ

โท ทักษิณ ชินวัตร (ผู้ถูกร้อง ดำรงตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี)

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็น ได้แก่

1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 หรือไม่ และการยื่นคำร้องของผู้ร้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่

2) ผู้ถูกร้องมีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่

คำวินิจฉัย ผู้ถูกร้องไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ให้ยกคำร้อง

(คะแนนเสียง 8 : 7)

การอธิบายคำวินิจฉัยโดยย่อ

1) พิเคราะห์แล้ว เห็นว่า พยานหลักฐานที่ผู้ร้องอ้างถึงและนำสืบแล้ว ยังไม่พอพียงว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ผู้ถูกร้องจึงไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295

2) เนื่องจากในการวินิจฉัยคำร้องนี้ มีเหตุผลที่ผู้ร้องและผู้ถูกร้องยกขึ้นกล่าวอ้างในหลายกรณีด้วยกัน คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจึงกำหนดประเด็นวินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายในประเด็นว่า การกระทำของผู้ถูกร้องมีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 11 คน วินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ใช้บังคับกับกรณีของผู้ถูกร้องได้ เพราะเป็นมาตรการบังคับสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรา 291 และมาตรา 292 ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 4 คน วินิจฉัยข้อกฎหมายว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ไม่ใช้บังคับกับกรณีของผู้ถูกร้อง เพราะในขณะที่ยื่นบัญชี ทั้ง 3 ครั้ง ผู้ถูกร้องได้พ้นจากตำแหน่งทางการเมืองไปแล้ว ซึ่งแม้ในการยื่นบัญชี ครั้งแรกผู้ถูกร้องจะต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีชุดใหม่จะเข้ารับหน้าที่ตามมาตรา 215 วรรคสอง ก็ตาม แต่เมื่อต้องพ้นจากตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีตามมาตรา 215 (1) แล้ว ก็ไม่อาจถือว่า ในระหว่างนั้น ผู้ถูกร้องยังดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามความหมายของมาตรา 295 วรรคหนึ่ง และวินิจฉัยว่า ผู้ถูกร้องไม่มีความผิดตามมาตรา 295 วรรคหนึ่ง เช่นเดียวกัน

3) ศาลรัฐธรรมนูญโดยเสียงข้างมากมีมติ 8 ต่อ 7 ว่า ผู้ถูกร้องไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างมาก 8 คน วินิจฉัยว่า ผู้ถูกร้องไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อย 7 คน วินิจฉัยว่า ผู้ถูกร้องมีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 โปรดดูตารางที่ 3.30

ตารางที่ 3.30 การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 10 เรื่อง จำแนกตาม ประเด็นหลักที่ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยที่	ประเด็นหลัก	คำวินิจฉัย
<u>เรื่องที่ 1</u> คำวินิจฉัยที่ 10/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายอนันต์ ศวีสตนาพันธ์	<u>ประเด็นหลัก</u> มี 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 หรือไม่ 2) ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 295 หรือไม่	ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 และวินิจฉัยชี้ขาดว่า ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 (คะแนนเสียง 12 : 1)
<u>เรื่องที่ 2</u> คำวินิจฉัยที่ 11/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายชัชชัย สุเมธโชติเมธา	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 หรือไม่	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 (คะแนนเสียง 13 : 0)
<u>เรื่องที่ 3</u> คำวินิจฉัยที่ 12/2543 (วันที่ 17 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นาย สุขุม เชิดชื่น	มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติภายใน 30 วันนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญ หรือไม่ 2) ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 หรือไม่	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 (คะแนนเสียง 12 : 1)

ตารางที่ 3.30 (ต่อ)

<u>เรื่องที่ 4</u> คำวินิจฉัยที่ 23/2543 (วันที่ 30 พฤษภาคม 2543) ปปช. กับ นาย จิรายุ จรัสเสถียร	ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่	ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 (คะแนนเสียง 13 : 0)
<u>เรื่องที่ 5</u> คำวินิจฉัยที่ 27/2543 (วันที่ 3 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นาย โกศล ศรีสังข์	ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 (คะแนนเสียง 10 : 1)
<u>เรื่องที่ 6</u> คำวินิจฉัยที่ 28/2543 (วันที่ 6 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายมะฮูเซ็น มะสุยี	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี ตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 (คะแนนเสียง 9 : 2)
<u>เรื่องที่ 7</u> คำวินิจฉัยที่ 31/2543 (วันที่ 10 สิงหาคม 2543) ปปช. กับ พลตรี สนั่น ขจรประศาสน์	ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่	ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 (คะแนนเสียง 11 : 0)
<u>เรื่องที่ 8</u> คำวินิจฉัยที่ 5/2544 (วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2544) ปปช. กับ นาย สุเมธ อูพลเกียรติ	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นแสดงรายการบัญชีทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบหรือไม่	นายสุเมธ อูพลเกียรติ ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ (คะแนนเสียง 14 : 0)

ตารางที่ 3.30 (ต่อ)

เรื่องที่ 9 คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นาย ประยุทธ์ มหากิจศิริ	ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่ และ 2) เมื่อปรากฏว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ผู้ถูกร้องจะถูกห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่เมื่อใด	ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 และต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่ง สมาชิกวุฒิสภา อันเป็นตำแหน่งที่เป็นมูลเหตุแห่งการกระทำ ตั้งวันที่ 22 มีนาคม 2543 เป็นต้นไป (คะแนนเสียง 12 : 1)
เรื่องที่ 10 คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	มี 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 หรือไม่ และการยื่นคำร้องของผู้ร้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่ 2) ผู้ถูกร้องมีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่	ผู้ถูกร้องไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ให้ยกคำร้อง (คะแนนเสียง 8 : 7)

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคำวินิจฉัย 10 เรื่องดังกล่าวนี้ ปรากฏให้เห็นว่า

1) นับแต่เริ่มแรกเมื่อปี 2541 ถึง สิ้นสุดปี 2544 มีคำวินิจฉัยกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือจงใจยื่นบัญชี ที่แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 รวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง และทุกเรื่องเป็นคำวินิจฉัยที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2543-2544 ก่อนหน้านั้นในช่วงปี 2541-2542 ยังไม่มีคำวินิจฉัยกรณีดังกล่าว สำหรับ

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในช่วงเวลาของ 10 เรื่องนั้น มีจำนวนรวม 17 คน (ไม่รวมนายชาวน์ สายเชื้อ เพราะพ้นจากตำแหน่งในปี 2542)

2) ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 17 คนนี้ แบ่งเป็น (1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมเป็นองค์คณะหรือเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทั้ง 10 เรื่อง จำนวน 9 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล พลโทจุล อดิเรก นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ นายมงคล สระฐาน นายสุจิต บุญบงการ นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิตินันท์ประกาศ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง และ (2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 10 เรื่อง จำนวน 8 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายจุมพล ณ สงขลา นายชัยอนันต์ สมุทวณิช นายผั่น จันทรปาน นายศักดิ์ เตชะชาญ นายสุจินดา ยงสุนทร และนายอมร รักษาสัตย์

3) เหตุผลที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย เพราะ (1) ลาภกิจ ลาป่วย หรือขอถอนตัวเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย เป็นต้น (2) พ้นจากตำแหน่ง เพราะลาออก หรือ (3) ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือยังไม่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

3.1) ลาภกิจ ลาป่วย หรือขอถอนตัวเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย ได้แก่

- นายจุมพล ณ สงขลา ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 19/2544 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 9 เรื่อง
- นายสุจินดา ยงสุนทร ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 27/2543 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 9 เรื่อง
- นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 28, 31/2543

3.2) พ้นจากตำแหน่ง ได้แก่

- นายโกเมน ภัทรภิรมย์ พ้นจากตำแหน่ง จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 5,19,20/2544 รวม 3 เรื่อง และเมื่อนำ 2 เรื่องข้างต้นที่ไม่ได้เข้าร่วมเพราะลาภกิจหรือลาป่วยมารวมด้วยแล้ว ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 5 เรื่อง
- นายชัยอนันต์ สมุทวณิช พ้นจากตำแหน่ง จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 27,28,31/2543 และคำวินิจฉัยที่ 5,19,20/2544 รวม 6 เรื่อง ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 4 เรื่อง

3.3) ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

- นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผั่น จันทรปาน และนายอมร รักษาสัตย์ ทั้ง 3 คนนี้ ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จึงไม่ได้เข้าร่วม

พิจารณาวินิจฉัยรวม 7 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 10, 11, 12, 23, 27, 28, 31/2543 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคณะ 3 เรื่อง

- นายศักดิ์ เตชะชาญ ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยรวม 9 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 10, 11, 12, 23, 27, 28, 31/2543 และคำวินิจฉัยที่ 5, 19/2544 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 1 เรื่อง

4) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "จงใจ" ครบทั้ง 10 เรื่อง (10 : 0) มีจำนวน 5 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล นายมงคล สระแก้ว นายสุจิต บุญบงการ นายอิสสระ นิตทัศน์ประภาส และนายอุระ หวังอ้อมกลาง (อัตราส่วน 10 : 0 หมายถึง วินิจฉัยว่า จงใจ 10 เรื่อง : ไม่จงใจ/ยกคำร้อง 0 เรื่อง) โปรดดูตารางที่ 3.31 ด้านบนขวาสุด ข้องรวม

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "จงใจ" หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือจงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "ไม่จงใจ/ยกคำร้อง" หมายถึง ผู้ถูกร้องไม่จงใจที่จะไม่ยื่นบัญชี หรือไม่ได้จงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ หรือ หมายถึง ยกคำร้อง ก็ได้

5) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "จงใจ" ไม่ครบทั้ง 10 เรื่อง มีจำนวน 12 คน แบ่งเป็น

5.1) 9 เรื่อง มีจำนวน 2 คน ได้แก่ นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ (9 : 1) และนายอนันต์ เกตุวงศ์ (9 : 1)

5.2) 8 เรื่อง มีจำนวน 4 คน ได้แก่ พลโทจุล อติเรก (8 : 2), นายปรีชา เฉลิเมฆินชัย (8 : 2), นายจุฬพล ณ สงขลา (8 : 1), นายสุจินดา ยงสุนทร (8 : 1)

5.3) 2-4 เรื่อง มีจำนวน 6 คน เช่น นายชัยอนันต์ สมุทวณิช (4 : 0), นายอมร รักษาสัตย์ (3 : 0), นายกระมล ทองธรรมชาติ (2 : 1), และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ (2 : 3)

6) คำวินิจฉัยที่คะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใกล้เคียงกันมี 1 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดโดยเสียงข้างมากกว่า พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ผู้ถูกร้องไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 โดยให้ยกคำร้อง จำนวน 8 คน และมีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 จำนวน 7 คน (คะแนนเสียง 8 : 7)

7) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 20/2544 นี้ ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 8 คน มาจาก

- ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 3 คน ได้แก่ พลโทจุล อติเรก นายศักดิ์ เตชะชาญ และนายสุจินดา ยงสุนทร

เฉลิมวณิชย์

- ผู้พิพากษาศาลฎีกา 2 คน ได้แก่ นายจุมพล ณ สงขลา และนายปรีชา

และนายผืน จันทรปาน

- ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน ได้แก่ นายกระมล ทอง ธรรมชาติ

- ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ 1 คน ได้แก่ นายอนันต์ เกตุวงศ์

ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างน้อยจำนวน 7 คน มาจาก

- ผู้พิพากษาศาลฎีกา 3 คน ได้แก่ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ วีรพงษ์ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง

- ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 2 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ

- ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 2 คน ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ และนาย อมร รักษาสัตย์ โปรดดูตารางที่ 3.31

ตารางที่ 3.31 การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่น หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิด ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ในปี 2541-2544 จำนวน 10 เรื่อง (จงใจ หมายถึง จงใจไม่ยื่นหรือจงใจยื่นบัญชีเป็นเท็จ)

ตุลาการ ศาลรัฐ ธรรมนูญ ปี 2541-2544	1) ที่ 10/2543 (อนันต์)		2) ที่ 11/2543 (ชัชชัย)		3) ที่ 12/2543 (สุขุม)		4) ที่ 23/2543 (จิรายุ)		5) ที่ 27/2543 (โกศล)		6) ที่ 28/2543 (มะฐะฐ)		7) ที่ 31/2543 (พลตรี สนั่น)		8) ที่ 5/2544 (สุเมธ)		9) ที่ 19/2544 (ประยุทธ์)		10) ที่ 20/2544 (พ.ต.ท.ทักษิณ)		รวม จงใจ : ไม่ จงใจ/ยก คำร้อง
	จงใจ	ไม่ จงใจ	จงใจ	ไม่ จงใจ	จงใจ	ยก คำร้อง	จงใจ	ไม่ จงใจ	จงใจ	ยก คำร้อง	จงใจ	ไม่ จงใจ	จงใจ	ไม่ จงใจ	จงใจ	ไม่ จงใจ	จงใจ	ยก คำร้อง	จงใจ	ไม่จงใจ/ ยกคำร้อง	
1. ประเสริฐ	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		10 : 0
2. กระมล	ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่ได้เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		✓		✓			✓	2 : 1
3. โกเมน	✓		✓			✓	✓			✓	ไม่ได้เข้าร่วม		ไม่ได้เข้าร่วม		พ้นตำแหน่ง		พ้นตำแหน่ง		พ้นตำแหน่ง		2 : 3
4. จุมพล	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		ไม่ได้เข้าร่วม			✓	8 : 1
5. พลโท จุล	✓		✓		✓		✓		✓			✓	✓		✓		✓			✓	8 : 2
6. ชัยอนันต์	✓		✓		✓		✓		พ้นตำแหน่ง		พ้นตำแหน่ง		พ้นตำแหน่ง		พ้นตำแหน่ง		พ้นตำแหน่ง		พ้นตำแหน่ง		4 : 0
7. ปรีชา	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓			✓		✓	8 : 2
8. ผัน	ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		✓		✓			✓	2 : 1
9. มงคล	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		10 : 0
10. ศักดิ์	ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา			✓	0 : 1
11. สุจิต	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		10 : 0
12. สุจินดา	✓		✓		✓		✓		ไม่ได้เข้าร่วม		✓		✓		✓		✓			✓	8 : 1
13. สุวิทย์	✓		✓		✓		✓		✓			✓	✓		✓		✓		✓		9 : 1
14. อนันต์	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓			✓	9 : 1
15. อมร	ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		ยังไม่เข้ามา		✓		✓		✓		3 : 0
16. อิสสระ	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		10 : 0
17. อูระ	✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		✓		10 : 0
รวมคะแนนเสียง	12 : 1		13 : 0		12 : 1		13 : 0		10 : 1		9 : 2		11 : 0		14 : 0		12 : 1		7 : 8		

บทที่ 4

ผลการวิจัยสนาม และ ผลการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น

บทนี้มีความประสงค์เพื่อนำเสนอข้อมูลอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นและการวิจารณ์ ข้อมูลส่วนนี้แตกต่างจากการวิจัยเอกสารในบทที่แล้วซึ่งเป็นข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงเป็นส่วนใหญ่ เนื้อหาในบทนี้ครอบคลุม (1) ผลการวิจัยสนาม ที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างกรอก และ (2) ผลการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น ซึ่งนำเสนอผลการวิเคราะห์วิจารณ์โครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ปี 2545 (ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึงคำวินิจฉัยที่ 31/2543 จำนวน 101 เรื่อง) โดยอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคน

ข้อมูลที่น่าเสนอในบทนี้ เป็นเนื้อหาสาระในรายละเอียด (full report) ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ สมมติฐาน และขอบเขตของการศึกษาคั้งนี้ หากต้องการดูเนื้อหาสาระอย่างย่อ โปรดดูจากบทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ หรือบทความสำหรับผู้บริหาร (executive summary) ภายใต้อำนาจเดียวกันนี้

นอกจากนี้ ข้อมูลส่วนใหญ่ของการวิจัยสนามเป็นความคิดเห็นหรือการวิจารณ์ที่แม้มีความสำคัญแต่ก็เป็นข้อมูลเสริมที่นำมาใช้สนับสนุนหรือคัดค้าน หรือใช้ประกอบการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลหลัก คือ การวิจัยเอกสารซึ่งใช้เวลาและมีสัดส่วนปริมาณงานมากกว่า

1. ผลการวิจัยสนาม

ผลการวิจัยสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสอบถามแจกให้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ รวมทั้งผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการบริหารและการปกครองจำนวน 45 คนกรอกแบ่งเป็น 6 หัวข้อ เรียงตามลำดับ ดังนี้

- 1.1 ระเบียบศึกษาวิจัย
- 1.2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
- 1.3 สมมติฐาน การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีสมมติฐาน 4 ข้อ คือ

ข้อที่ 1 โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อที่ 2 ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อที่ 3 ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อที่ 4 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ

1.4 การปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ และการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญ

1.5 ความคิดเห็นต่อคำวินิจฉัยสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญ

1.6 ความคิดเห็นต่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

1.1 ระเบียบศึกษาวิธีวิจัย

การศึกษาวิธีวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการทั้งการวิจัยเอกสารและการวิจัยสนามควบคู่กันไป โดยคณะผู้ศึกษาวิธีวิจัยได้ร่วมปรึกษาหารือและทำวิจัยเอกสารตั้งแต่เดือนเมษายน ถึง ธันวาคม 2545 รวมเวลา 8 เดือน โดยเก็บรวบรวมเอกสารและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา นำมาประมวล และวิเคราะห์ข้อมูล ในส่วนของการวิจัยสนาม ได้เริ่มเตรียมการวิจัยสนาม และเก็บรวบรวมข้อมูลสนามตั้งแต่ปลายเดือนพฤศจิกายน 2545 ถึง กุมภาพันธ์ 2546 เป็นเวลาประมาณ 2 เดือนครึ่ง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสนามดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (purposive sampling หรือ selective-purposive) และให้ตอบแบบสอบถามด้วยความสมัครใจ โดยมีได้ระบุว่าใครแม้จะขอให้ผู้ตอบทุกคนกรอกชื่อ ประวัติ และตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่ได้ถือเป็นความลับ วิธีวิจัยเช่นนี้คล้ายคลึงกับวิธีสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญแบบเดลไฟ (Delphi) และน่าจะมีคุณค่ามากกว่าการสอบถามทั่ว ๆ ไป เนื่องจากลักษณะเนื้อหาของเรื่องที่ศึกษาวิธีวิจัยมีระดับความยากสูงมาก มีจำนวนข้อคำถามมากพอสมควร และลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามได้จำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เป็นนักวิชาการและนักปฏิบัติที่อยู่ในระดับเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้สันทัดกรณี กลุ่มละ 15 คน อันได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ ประกอบด้วย (1) นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และ (2) นักปฏิบัติ ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลฎีกา และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

กลุ่มที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ ประกอบด้วย

(1) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และ (2) นักปฏิบัติ ได้แก่ นักบริหารภาครัฐ

กลุ่มที่ 3 ผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหาร หมายถึง ผู้ที่

ให้ความสนใจและติดตามการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเป็นเวลานานแม้มิได้มีอาชีพเป็นนักการเมืองก็ตาม ประกอบด้วย (1) กรรมการหรือเลขาธิการขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ได้แก่ ปปช. กกต. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สสร.)

ทั้งนี้ มีข้อสันนิษฐานว่ากลุ่มตัวอย่างดังกล่าวอยู่ในฐานะที่จะมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมาย การเมืองการปกครองและการบริหารประเทศ รวมทั้งรู้และเข้าใจโครงสร้างอำนาจหน้าที่ การปฏิบัติราชการ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนเจตนารมณ์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยสนาม เริ่มแรกได้ดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์และผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหารบางส่วนที่ได้เข้าร่วมประชุมใน “การประชุมวิชาการทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 3 (2545)” ที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือของสาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย และคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ โดยจัดให้มีขึ้นในวันที่ 29-30 พฤศจิกายน 2545 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เหตุผลที่เลือกกลุ่มตัวอย่างจากที่ประชุมวิชาการแห่งนี้ เพราะเป็นแหล่งที่ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้สังเกตการณ์ที่มีความเป็นกลางมาร่วมประชุมกันอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 2 วัน ทำให้สามารถแจก รับแบบสอบถามกลับคืน และทวงถามได้ กลุ่มตัวอย่างยังมีโอกาสตอบแบบสอบถามได้ตามสะดวก แล้วส่งคืนในภายหลังโดยไม่เร่งรัด

หลังจากรวบรวมแบบสอบถามที่ได้แจกให้กลุ่มตัวอย่างกรอกเองและส่งกลับคืนในการประชุมวิชาการทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่ายังไม่ครบตามจำนวนที่ตั้งเป้าหมายไว้ คณะผู้ศึกษาวิจัยจึงและได้ส่งแบบสอบถามไปยังบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษดังกล่าวทางไปรษณีย์และให้ส่งกลับคืน โดยจัดส่งไปยังผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ เช่น ผู้พิพากษาในศาลฎีกา และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาประวัติศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหารที่ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระในตำแหน่งกรรมการหรือเลขาธิการ เช่น ปปช. กกต.

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตลอดจนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สสร.) ทั้งนี้ ได้รับความร่วมมือจากนายกสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน จนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ 2546 การรวบรวมแบบสอบถามจึงได้ครบตามจำนวนที่ตั้งเป้าหมายไว้กลุ่มละ 15 ชุด โดยเป็นแบบสอบถามที่มีคุณภาพและสมบูรณ์มากที่สุด

แบบสอบถามมีจำนวน 24 หน้ากระดาษเอ 4 ประกอบด้วย หนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย และนายกสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน ข้อคำถามปิดและคำถามเปิดจำนวน 47 ข้อ พร้อมคำอธิบาย (โปรดดู แบบสอบถาม ในภาคผนวก) แบบสอบถามได้ผ่านการทดสอบโดยบุคลากรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งได้รับคำแนะนำและผ่านการตรวจสอบจากผู้รู้ และก่อนที่จะแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้ศึกษาวิจัยได้สอบถามผู้ตอบคร่าว ๆ ก่อนเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสนใจเรื่องศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัย พร้อมกับเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สันักตดกรณี่ดังกล่าวเท่านั้น

สาระสำคัญของแบบสอบถามเป็นไปในแนวทางเดียวกับการทำวิจัยเรื่องเดียวกันนี้เมื่อครั้งที่ 1 ปี 2545 เพราะการวิจัยนี้เป็นโครงการต่อเนื่อง โดยได้ปรับปรุงแบบสอบถามให้รัดกุมมากขึ้น แบบสอบถามได้มุ่งให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นและวิจารณ์ในประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ขอบเขต และสมมติฐานของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเห็นต่อ (1) โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (2) ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น อายุ การศึกษา ตลอดจนปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (3) อิทธิพลของประธานศาลรัฐธรรมนูญกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (4) คำวินิจฉัยสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 20 เรื่องภายในกรอบเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในช่วงหลังของปี 2543 และตลอดปี 2544 (หรือคำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544) (คำถามส่วนนี้แตกต่างจากการวิจัยเมื่อปีที่แล้ว ดังจะได้อธิบายต่อไป) และ (5) ความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญจำนวน 20 เรื่องที่นำมาเป็นส่วนหนึ่งของแบบสอบถาม เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างวิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และเพื่อใช้ในการพิสูจน์สมมติฐานของการศึกษาวิจัย ข้อ 4 ที่ว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ นั้น ได้กำหนดให้กระจายเพื่อให้ครอบคลุมกรณีต่าง ๆ 10 กรณี ในแต่ละกรณีประกอบด้วยคำวินิจฉัยที่มีความสำคัญและเป็นที่สนใจของประชาชน ดังนี้

- 1) กรณีจึงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ตามมาตรา 295

- 2) กรณียุบพรรคการเมือง
- 3) กรณีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค
- 4) กรณีสิทธิในทรัพย์สิน
- 5) กรณีการถอดถอน หรือการพ้นจากสมาชิกภาพของนักการเมือง
- 6) กรณีอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ
- 7) กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา
- 8) กรณีกระบวนการออกกฎหมาย
- 9) กรณีความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดย

ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

- 10) กรณีอื่น ที่ไม่จัดอยู่ใน 9 กรณีข้างต้น

คำวินิจฉัยทั้ง 10 กรณีดังกล่าวนี้ แต่ละกรณีประกอบด้วย 2 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 20 เรื่อง ในแต่ละเรื่องได้สรุปสาระสำคัญเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแสดงถึง (1) ประเด็นหลัก และ (2) คำวินิจฉัย ซึ่งรวมทั้งคะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนคำวินิจฉัยของเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อย ดังต่อไปนี้

1) กรณีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ตามมาตรา 295

เรื่องที่ 1 คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) (ปปช. กับ

นายประยุทธ์ มหากิจศิริ)

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็น ได้แก่

- 1) ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่ และ
- 2) เมื่อปรากฏว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ผู้ถูกร้องจะถูกห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่เมื่อใด

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 12 : 1 โดย

เสียงข้างมาก เห็นว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 และต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้นไป

เสียงข้างน้อย เห็นว่า ยกคำร้อง เพราะเป็นความบกพร่องในการยื่นบัญชีโดยไม่มีเจตนาจงใจจะปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบฯ

เรื่องที่ 2 คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) (ปปช. กับ พัน

ตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร)

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็น ได้แก่

1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชี มาตรา 291 และ มาตรา 292 หรือไม่

2) ผู้ถูกร้องมีความผิดเพราะจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ หรือจงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 8 : 7 โดย

เสียงข้างมาก เห็นว่าผู้ถูกร้องไม่มีหน้าที่ต้องยื่นบัญชี และไม่จงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จ/ปกปิด จึงไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ให้ยกคำร้อง เสียงข้างน้อย เห็นว่า มีความผิด และจงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จ/ปกปิด

2) กรณียุบพรรคการเมือง

เรื่องที่ 3 คำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) (นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม)

นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคเสรีธรรมเพื่อรวมพรรคเสรีธรรมเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคการเมืองหลักตามที่พรรคร้องขอ และได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายพรรคการเมือง กำหนดแล้ว

ประเด็นหลัก มีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคเสรีธรรมตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 สั่งให้ยุบพรรคเสรีธรรม

เรื่องที่ 4 คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) (นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม)

นายทะเบียนพรรคการเมือง ผู้ร้อง ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคพัฒนาสังคม ผู้ถูกร้อง เนื่องจากไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนด และแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมีนาคม ตามมาตรา 35 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541

ประเด็นหลัก กรณีมีเหตุที่จะยุบพรรคพัฒนาสังคม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรค 5 หรือไม่ (พรรคพัฒนาสังคม ผู้ถูกร้อง ไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 35)

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 13 : 1 โดย

เสียงข้างมาก เห็นควรสั่งให้ยุบพรรคพัฒนาสังคมได้ตามกฎหมายพรรคการเมือง

เสียงข้างน้อย ให้ยกคำร้องเพราะนายทะเบียนพรรคการเมือง ผู้ร้อง ยังไม่ได้ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 145 (3) คือ มิได้แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกร้อง ทราบ และมีได้ให้โอกาสผู้ถูกร้องชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาต่อผู้ร้อง

3) กรณีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค

เรื่องที่ 5 คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) (นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี)

นายฮายาชิได้ยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดชลบุรีว่า ในระหว่างที่ตนเองถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 โดยถูกตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอด 24 ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณ 2 ปี 4 เดือน การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ ในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล และความเสมอภาค ในระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ นายฮายาชิถูกส่งตัวกลับไปดำเนินคดีในประเทศญี่ปุ่นแล้ว

ประเด็นหลัก การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องเป็นประโยชน์ต่อนายฮายาชิหรือไม่ และ/หรือ คำร้องเป็นกรณีต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 10 : 1 โดย

เสียงข้างมาก ให้จำหน่ายคำร้อง เนื่องจาก (1) การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องไม่เป็นประโยชน์ต่อนายฮายาชิ เพราะถูกส่งตัวกลับไปดำเนินคดีในญี่ปุ่นแล้ว และ (2) กรณีไม่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ นายฮายาชิได้ถูกฟ้องในข้อหาพร้อมกันมิไว้เพื่อนำออกใช้ซึ่งธนบัตรต่างประเทศปลอมอันตนได้มาโดยรู้ว่าเป็นของปลอมและร่วมกันฉ้อโกงทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น เมื่อศาลยุติธรรมมิได้ใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์บังคับแก่คดีตามคำร้องนี้ จึงมิใช่บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีตามคำร้องนี้ กรณีจึงไม่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง

เสียงข้างน้อย เห็นว่า เรือนจำกลางชลบุรี กรมราชทัณฑ์ ไม่มีอำนาจใช้เครื่องพันธนาการ (ตีตรวน) กับนายฮายาชิ จำเลย

เรื่องที่ 6 คำวินิจฉัยที่ 11/2544 (วันที่ 20 มีนาคม 2544) (นายนคร ดวงแก้ว และ นายสุบรรณ สาระพันธ์ กับ พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ)

จำเลยอ้างว่าตนเองมียาเสพติดประเภท 1 (เฮโรอีน) ไว้ในครอบครองเพื่อจะนำไปเสพและให้แก่พรรคพวกที่ติดยาเสพติดด้วยกันเท่านั้น มิได้มีไว้เพื่อเจตนาจะจำหน่าย และยังไม่ได้มีการพิสูจน์ว่าตนเองมีเจตนาเช่นนั้น การที่ศาลยุติธรรมลงโทษจำเลยว่ากระทำความผิดฐานมียาเสพติดเพื่อจำหน่ายเพราะมีปริมาณมากยี่สิบกรัม ทำให้ได้รับโทษที่หนักกว่า จึงไม่ชอบ

ด้วยเหตุผลและขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 ที่บัญญัติว่า ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่า บุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้

ประเด็นหลัก พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 12 : 2 โดย

เสียงข้างมาก เห็นว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ ดังกล่าว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษมีเจตนารมณ์ เพื่อให้การปราบปรามและควบคุมยาเสพติดให้โทษเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ

เสียงข้างน้อย เห็นว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 เพราะมาตรานี้บัญญัติว่า ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด แต่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ ได้กำหนดความผิดที่มีโทษทางอาญาว่าการกระทำความผิดนั้น ๆ เป็นความผิด โดยไม่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด อันถือได้ว่าเป็นการบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างไปจากหลักการของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

4) กรณีสิทธิในทรัพย์สิน

เรื่องที่ 7 คำวินิจฉัยที่ 14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544)
(บริษัท นครราชสีมาทำไม้ จำกัด กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ)

ประเด็นหลัก พระราชบัญญัติล้มละลายฯ ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจจัดการทรัพย์สินหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง และมาตรา 48 วรรคหนึ่ง หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 โดยเห็นว่า พระราชบัญญัติล้มละลายฯ ดังกล่าว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากพระราชบัญญัติล้มละลายฯ ตราขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการทรัพย์สินของบุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย รวมทั้งประชาชนทั่วไปซึ่งอาจได้รับความเสียหายจากการกระทำของลูกหนี้ โดยให้อำนาจศาลในการสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาด หรือสั่งยกฟ้องได้ และให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการต่าง ๆ ได้

เรื่องที่ 8 คำวินิจฉัยที่ 50/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) (บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร)

ผู้ร้องเป็นโจทก์ในคดีภาษีอากรยื่นฟ้องกรมสรรพากร และคณะ ตามคำฟ้องระบุว่า เจ้าพนักงานประเมินภาษีเงินได้นิติบุคคลและบุคคลธรรมดา กรมสรรพากร ได้ประเมินและออกคำสั่งให้ผู้ร้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลหัก ณ ที่จ่าย รวมทั้งออกคำสั่งให้ผู้ร้องเปลี่ยนแปลง

ผลขาดทุนสุทธิ ผู้ร้องไม่เห็นด้วยกับการประเมินและคำสั่งดังกล่าว จึงยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ ซึ่งต่อมาคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ได้วินิจฉัยยกอุทธรณ์ของผู้ร้อง ผู้ร้องเห็นว่า การประเมินและการให้เปลี่ยนแปลงผลขาดทุนสุทธิของเจ้าพนักงานประเมินและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ไม่ถูกต้อง จึงอุทธรณ์คัดค้านการประเมินของเจ้าพนักงานประเมินและคัดค้านคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ต่อศาลภาษีอากรกลาง

ต่อมาผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลภาษีอากรกลางว่า พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 และข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 10 ที่กำหนดให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่า 30 วัน เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีพยานสิ้นสุดลง ถ้าคู่ความซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่ามีเหตุอันสมควรไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ ฯลฯ คู่ความอาจยื่นคำร้องพร้อมบัญชีระบุพยานไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนพิพากษาคดีขออนุญาตอ้างพยานหลักฐาน เช่นว่านั้น ฯลฯ เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะเป็นการให้สิทธิแก่รัฐและหรือกรมสรรพากรฝ่ายเดียว เป็นการจำกัดสิทธิของผู้ร้อง เพราะในคดีแพ่งทั่วไปให้สิทธิบุคคลทุกคนเสมอภาคทางกฎหมาย คือ ให้ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันสืบพยาน 7 วัน

ดังนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรฯ และข้อกำหนดคดีภาษีอากรฯ ดังกล่าว จึงขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมายและขอให้ศาลภาษีอากรกลางส่งคำร้องดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็น ได้แก่

- 1) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่
- 2) ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 10 ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการขออนุญาตยื่นบัญชีระบุพยานก่อนพิพากษาคดี ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 โดยเห็นว่า

(1) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรฯ ดังกล่าว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และ (2) ข้อกำหนดคดีภาษีอากรฯ ดังกล่าว มีกฎหมายที่ออกโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ จึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ที่ศาลรัฐธรรมนูญจะพิจารณาวินิจฉัยให้ได้

5) กรณีการถอดถอน หรือการพ้นจากสมาชิกภาพของนักการเมือง

เรื่องที่ 9 คำวินิจฉัยที่ 57/2543 (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2543) (นาย

เนวิน ชิดชอบ กับ พรรคเอกภาพ)

ประเด็นหลัก มติของพรรคเอกภาพ (ผู้ถูกร้อง) เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2543 ที่ให้นายเนวิน ชิดชอบ (ผู้ร้อง) พ้นจากสมาชิกภาพของพรรคเอกภาพ มีลักษณะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 วรรคสาม คือ ขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยฯ หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 ให้ยกคำร้อง เนื่องจากผู้ถูกร้องมีหนังสือชี้แจงว่า มติของพรรคดังกล่าวไม่ครบถ้วนสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ ประกอบกับมีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎรฯ แล้ว สถานะการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ร้องจึงสิ้นสุดลง ทำให้ไม่มีประเด็นที่ต้องวินิจฉัย

เรื่องที่ 10 คำวินิจฉัยที่ 4/2544 (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) (นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน)

ประเด็นหลัก ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องทั้งสิบคนจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เพราะกระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 208 โดยดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ในขณะที่เป็นรัฐมนตรี หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 11 : 3 โดย

เสียงข้างมาก เห็นว่า ผู้ถูกร้องทั้งสิบคนมิได้กระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 208 ในส่วนที่บัญญัติห้ามมิให้รัฐมนตรีดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนและบริษัท และความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องทั้งสิบคนดังกล่าว ไม่สิ้นสุดลงเฉพาะตัว ซึ่งหมายความว่าไม่ต้องพ้นจากสภาพความเป็นรัฐมนตรี

เสียงข้างน้อย เห็นว่า ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องทั้งสิบคนสิ้นสุดลงเพราะการยุบสภา ไม่มีกรณีที่ต้องวินิจฉัย จึงให้จำหน่ายคดี

6) กรณีอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ

เรื่องที่ 11 คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) (นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมการการวิสามัญฯ)

ประเด็นหลัก คณะกรรมการการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ..... ของสภาผู้แทนราษฎร และกรรมการการวิสามัญฯ มีอำนาจขอ หรือเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการของร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ได้หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 7 : 1 : 3 โดย

เสียงข้างมาก จำนวน 7 เสียงเห็นว่าคณะกรรมการการวิสามัญฯ และกรรมการการวิสามัญฯ ไม่มีอำนาจขอ หรือเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการของร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายฯ ได้

เสียงข้างน้อย เห็นว่า คณะกรรมาธิการวิสามัญฯ และกรรมาธิการวิสามัญฯ มีอำนาจขอ หรือเพิ่มรายการฯ จำนวน 1 เสียง และยกคำร้อง จำนวน 3 เสียง เพราะไม่ใช่ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 หรือการยื่นคำร้องไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266

เรื่องที่ 12 คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) (ปปช. กับอำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติฯ)

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า คณะกรรมการ ปปช. มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยฯ ร่างพระราชบัญญัติเงินตราฯ และร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวฯ รวมทั้งการกระทำของนายชวน หลีกภัย และนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว ขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่

ประเด็นหลัก คณะกรรมการ ปปช. มีอำนาจเสนอคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ในประเด็นดังกล่าว หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 1 โดย

เสียงข้างมาก เห็นว่า ไม่รับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจากเป็นการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ปปช. ตามรัฐธรรมนูญและตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ปปช. อยู่แล้ว และไม่ใช้กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการ ปปช. จะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ได้

เสียงข้างน้อย เห็นว่า รับคำร้องไว้พิจารณา เพราะคำร้องของคณะกรรมการ ปปช. เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 266 ของรัฐธรรมนูญ

7) กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา

เรื่องที่ 13 คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) (กกต. กับสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา)

ประเด็นหลัก การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งที่ 81/2544 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2544 สั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาผู้ถูกคัดค้านการเลือกตั้งสิ้นสุดลง ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 13 : 0 เห็นว่า การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งที่ 81/2544 ข้างต้น นั้น ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ

เรื่องที่ 14 คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) (กกต. กับ การสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่)

ประเด็นหลัก การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งที่ 81/2544 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2544 สั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ โดยเหตุมีผู้ร้องคัดค้านการเลือกตั้งตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ เนื่องจากมีการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืน กฎหมายเลือกตั้งทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรม โดยมีได้ดำเนินการเพิกถอน สิทธิเลือกตั้งตามกฎหมายเลือกตั้งซึ่ง กกต. ต้องสั่งการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี นับแต่การประกาศ ผลการเลือกตั้ง ประกอบกับคำสั่งดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยตรง นั้น ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 13 : 0 เห็นว่า การที่คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีคำสั่งที่ 81/2544 ข้างต้น นั้น ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้อำนาจหน้าที่แก่ กกต. ไว้

8) กรณีกระบวนการออกกฎหมาย

เรื่องที่ 15 คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) (นาย พันธ์ ทัศนียานนท์ และคณะ และนายคำนวน ชโลปถัมภ์ และคณะ กับร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ)

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่เพิ่มความให้ กกต. มีอำนาจ เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งก่อนและหลังประกาศผลการเลือกตั้ง อันเนื่องจากผู้ สมัครนั้นทำการโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรม มีข้อความขัดหรือแย้งต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ อธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

2) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่เพิ่มความให้อำนาจ กกต. พิจารณาว่า พรรคการเมืองใดทุจริตในการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ แล้วกำหนดให้บัตรเลือกตั้งของ ประชาชนที่ลงคะแนนให้แก่พรรคการเมืองนั้น เฉพาะในเขตพื้นที่ที่มีการกระทำดังกล่าวเป็นบัตร เสียและมีให้นับเป็นคะแนนเป็นการล่วงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ละเมิดสิทธิเลือกตั้งของประชาชน สิทธิ การรวมตัวเป็นพรรคการเมือง สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 10 : 3 โดย

เสียงข้างมาก เห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ดังกล่าว ไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

เสียงข้างน้อย เห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว มีข้อความบางส่วนขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

เรื่องที่ 16 คำวินิจฉัยที่ 56/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) (นายมาตุบุนนาค และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ)

ประเด็นหลัก ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 113/1 วรรคสามและวรรคสี่ ที่กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี ให้ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งแทนตำแหน่งของตนร่วมกับพรรคการเมืองที่ตนสังกัด มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 มาตรา 30 และมาตรา 32 โดยมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 9 : 4 โดย

เสียงข้างมาก เห็นว่า มาตรา 113/1 วรรคสามและวรรคสี่ฯ ดังกล่าว ไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

เสียงข้างน้อย เห็นว่า มาตรา 113/1 วรรคสามและวรรคสี่ฯ ดังกล่าว มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

9) กรณีความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

เรื่องที่ 17 คำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) (นายสนธิวัตรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติฯ)

ประเด็นหลัก พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 96 ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่)

มาตรา 96 บัญญัติว่า เมื่อ กกต. มีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาซึ่งถูกคัดค้านสิ้นสุดลงนับแต่วันที่ มีคำสั่ง อันเป็นผลร้ายและกระทบต่อสิทธิหรือสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งรัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ จึงเป็นบทบัญญัติที่นอกเหนือ แตกต่าง หรือเพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญ มาตรา 133 ซึ่งได้บัญญัติเงื่อนไขการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาไว้เป็นการเฉพาะและชัดเจน

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 12 : 1 โดย

เสียงข้างมาก พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ มาตราดังกล่าว ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว

เสียงข้างน้อย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ มาตราดังกล่าว มีความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 133 เพราะ กกต. ไม่ใช่ศาล ไม่มีอำนาจวินิจฉัยเรื่องที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

เรื่องที่ 18 คำวินิจฉัยที่ 33/2544 (วันที่ 11 ตุลาคม 2544) (นายสีก กอแสงเรือง และคณะ กับ พระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทย)

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1) พระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 11 (ซึ่งบัญญัติไม่ให้นำพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาใช้บังคับ) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 276 หรือไม่

2) พระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 58 วรรคสี่ (ซึ่งกำหนดวิธีการเพื่อดำเนินการกับลูกหนี้หรือผู้ค้ำประกันที่ไม่ให้ความร่วมมือกับ บสท.) และมาตรา 72 วรรคสอง (2) ที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมวิธีพิจารณาคดีล้มละลายเพื่อใช้แก่คดีที่อยู่ในอำนาจของบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย (บสท.) โดยเฉพาะ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 235 หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 11 : 2 โดย

เสียงข้างมาก พระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทยฯ ทั้ง 2 มาตราดังกล่าว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

เสียงข้างน้อย พระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทยฯ ทั้ง 2 มาตราดังกล่าว ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

10) กรณีอื่น ๆ

เรื่องที่ 19 คำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543) (อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ)

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

ประเด็นหลัก ศาลรัฐธรรมนูญจะรับคำร้องทั้งห้าไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ได้หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 11 : 3 โดย

เสียงข้างมาก เห็นว่า ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง เนื่องจากองค์การตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ที่จะเสนอเรื่องพร้อมความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ได้นั้น หมายถึง องค์การที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญและกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ในรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญไม่ได้ให้สิทธิผู้ร้องทั้งห้าเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยโดยตรงได้

เสียงข้างน้อย เห็นว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบเป็นองค์การที่รัฐธรรมนูญตั้งขึ้น เพียงแต่ไม่ได้ระบุชื่อไว้เพราะมีหลายชื่อหลายรูปแบบ

**เรื่องที่ 20 คำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) (กอง
ทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงิน)**

ประเด็นหลัก คำร้องทั้ง 10 คำร้องที่ไม่ได้ระบุมাত্রาของพระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน พ.ศ. 2540 และ พระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่)

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 โดยวินิจฉัยให้ยกคำร้อง เนื่องจากคำร้องทั้ง 10 คำร้องอ้างเพียงว่า พระราชกำหนดการปฏิรูประบบฯ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตราต่าง ๆ โดยไม่ระบุว่า บทบัญญัติมาตราใดของพระราชกำหนดการปฏิรูประบบฯ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และคำร้องดังกล่าวไม่มีข้อความชัดเจนพอที่ทำให้เข้าใจได้ว่าบทบัญญัติมาตราใดของพระราชกำหนดการปฏิรูประบบฯ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จึงไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264

1.2 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทั่วไป เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด และอาชีพของกลุ่มตัวอย่างหรือผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 45 คน นอกจากจะช่วยให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างมีคุณสมบัติพิเศษเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สังเกตการณ์ตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้หรือไม่เพียงใดแล้วยังจะส่งผลต่อข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นหรือการวิจารณ์ของกลุ่มตัวอย่างว่ามีน้ำหนักมากน้อยเพียงใดอีกด้วย

หลังจากพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างแล้วพบว่า เพศของผู้ตอบส่วนใหญ่คือร้อยละ 91.1 เป็นชาย และร้อยละ 8.9 เป็นหญิง ผู้ตอบส่วนใหญ่คือร้อยละ 40.0 มี อายุระหว่าง 50-59 ปี รองลงมาคือร้อยละ 33.3 เป็นผู้ตอบที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และที่เหลือร้อยละ 26.7 มีอายุต่ำกว่า 50 ปี (หรืออายุระหว่าง 39-49 ปี) ถ้ารวมอายุ 50-59 ปี กับ อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 73.3 ในส่วนของระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่คือร้อยละ 51.1 สำเร็จปริญญาโท รองลงมาตามลำดับ คือร้อยละ 22.2 สำเร็จปริญญาตรี และร้อยละ 20.0 สำเร็จปริญญาเอก ที่เหลือร้อยละ 6.7 สำเร็จการศึกษต่ำกว่าปริญญาตรี ถ้ารวมระดับการศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอกเข้าด้วยกัน จะมีจำนวนสูงถึงร้อยละ 71.1 สำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักวิชาการด้านนิติศาสตร์ ตลอดจนทั้งด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

รวมจำนวน 19 คน มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ นอกจากนี้ ผู้ตอบจำนวน 5 คน มีตำแหน่งศาสตราจารย์ ศาสตราจารย์พิเศษ และศาสตราจารย์เกียรติคุณ

สำหรับอาชีพของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 45 คน ผู้ตอบทั้ง 3 กลุ่ม มีจำนวนเท่ากันคือร้อยละ 33.3 หรือกลุ่มละ 15 คน โดย กลุ่มที่ 1 เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ ประกอบด้วย (1) นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์จำนวนร้อยละ 15.5 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 10 ปี โดยบางคนมีประสบการณ์ในการสอนสูงถึง 41 ปี (2) นักปฏิบัติ มีจำนวนร้อยละ 17.8 แบ่งเป็น ผู้พิพากษาในศาลฎีกา และตุลาการในศาลปกครองสูงสุดในจำนวนที่เท่ากัน กลุ่มที่ 2 เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ ประกอบด้วย (1) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ จำนวนร้อยละ 26.7 และส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 10 ปี (2) นักปฏิบัติ ได้แก่ นักบริหารภาครัฐ ร้อยละ 6.7 และกลุ่มที่ 3 เป็นผู้สัต์ทัดกรณีทางการเมืองการปกครองและการบริหารซึ่งหมายถึง ผู้ที่ให้ความสนใจและติดตามการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเป็นเวลานานแม้มิได้มีอาชีพเป็นนักการเมืองก็ตาม ประกอบด้วย (1) กรรมการหรือเลขาธิการขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ เช่น ปปช. กกต. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา รวมร้อยละ 15.5 และ (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สสร.) รวมร้อยละ 17.8

ผลจากการวิจัยสนามเฉพาะในส่วนลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างนี้ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มีคุณสมบัติพิเศษโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ หรือสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ หรือผู้สัต์ทัดกรณีดังกล่าวตามที่คณะผู้ศึกษาวิจัยได้ตั้งเป้าหมายไว้ กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุสูงพอสมควรคือร้อยละ 71.1 มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังมีระดับการศึกษาสูงโดยสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกรวมกันสูงถึงร้อยละ 66.7 ไม่เพียงเท่านั้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งในระดับสูง เป็นต้นว่า เป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกา ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด กรรมการหรือเลขาธิการขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ สมาชิกวุฒิสภา และอดีต สสร. โปรดดูตารางที่ 4.1 ประกอบ

ตารางที่ 4.1 ร้อยละของลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษาสูงสุด และอาชีพ

ลักษณะทั่วไป ของผู้ตอบแบบสอบถาม	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
1. เพศ (จำนวนรวม 45 คน)	
ชาย	91.1 (41)
หญิง	8.9 (4)
2. อายุ (จำนวนรวม 45 คน)	
ต่ำกว่า 50 ปี (39-49 ปี)	26.7 (12)
50-59 ปี	40.0 (18)
60 ปีขึ้นไป	33.3 (15)
3. ระดับการศึกษาสูงสุด (จำนวนรวม 45 คน)	
ต่ำกว่าปริญญาตรี	6.7 (3)
ปริญญาตรี	22.2 (10)
ปริญญาโท	51.1 (23)
ปริญญาเอก	20.0 (9)
4. อาชีพ (จำนวนรวม 45 คน)	
<u>กลุ่มที่ 1</u> ผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ (จำนวน 15 คน)	33.3 (15)
- นักวิชาการ ตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์	15.5 (7)
- ผู้พิพากษาในศาลฎีกา	8.9 (4)
- ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด	8.9 (4)
<u>กลุ่มที่ 2</u> ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์	33.3 (15)
- นักวิชาการ ตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์	26.7 (12)
- ผู้บริหารภาครัฐ	6.7 (3)
<u>กลุ่มที่ 3</u> ผู้สันักตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหาร	33.3 (15)
- กรรมการหรือเลขาธิการ ปปช. กกต. สหิทธิมนุษยชน แห่งชาติ และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา	15.5 (7)
- ส.ส. ส.ว. และ อดีต สสร.	17.8 (8)

1.3 สมมติฐาน

การตั้งสมมติฐานเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับการทำวิจัยสนาม เพราะจะช่วยบ่งบอกแนวทางหรือทิศทางของการทำวิจัยให้ชัดเจนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของการศึกษาวิจัย ในที่นี้จึงนำสมมติฐานทุกข้อมาตั้งเป็นหัวข้อพร้อมกับพิสูจน์สมมติฐานพร้อมกันไปด้วย

ข้อที่ 1 โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาและมีจำนวนแตกต่างกัน ย่อมทำให้ทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกลุ่มข้างมาก

1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 60.0 เห็นด้วยว่า การที่โครงสร้างศาลรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาและมีจำนวนแตกต่างกัน (โดยมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา 5 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 5 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 3 คน และมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน) มีส่วนสำคัญทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามความเห็นของนักกฎหมาย ในขณะที่กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 37.8 ไม่เห็นด้วย และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 53.3 ไม่เห็นด้วยว่าโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นอยู่สมบูรณ์แล้ว พร้อมกันนั้น กลุ่มตัวอย่างบางส่วนได้เสนอให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญไว้ด้วยจำนวน 5 โครงสร้าง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโครงสร้างที่เสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย 15 คนเช่นเดิม และมีบางส่วนเสนอให้มีโครงสร้างที่เพิ่มจำนวนศาลรัฐธรรมนูญด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มตัวอย่างในส่วนนี้ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 53.3 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด หรือมีจำนวนผู้ตอบ 24 คน ปรากฏว่า บางส่วนไม่ตอบ อีกทั้งแต่ละโครงสร้างที่ผู้ตอบได้เสนอไว้มีจำนวนผู้ตอบน้อยมาก คือไม่เกิน 4 คน ในที่นี้ได้นำเสนอเฉพาะโครงสร้างที่มีผู้ตอบตั้งแต่ 2-4 คน เท่านั้น เหตุผลที่ข้อมูลปรากฏเช่นนี้ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากแบบสอบถามข้อนี้เป็นคำถามเปิด ดังนั้น ข้อมูลในส่วนนี้ที่เสนอให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่มีน้ำหนักมากเพียงพอ แต่อย่างไรก็ตาม พอที่จะนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับคณะผู้ศึกษาวิจัยที่จะเสนอแนะเรื่องโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญได้ ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 โครงสร้างได้นำเสนอไว้ในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 5 โครงสร้าง

กลุ่มตัวอย่างเสนอให้ ปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ของศาลรัฐธรรมนูญ		ผู้พิพากษา ใน ศาลฎีกา	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขา นิติศาสตร์	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขา รัฐศาสตร์	ตุลาการใน ศาลปกครอง สูงสุด
คงเดิมจำนวนศาลรัฐธรรมนูญ 15 คน ดังนี้					
1)	15 คน ประกอบด้วย	3	5	5	2
2)		4	5	5	1
3)		4	4	5	2
เพิ่มจำนวนศาลรัฐธรรมนูญ เป็น 16 หรือ 17 คน ดังนี้					
4)	16 คน ประกอบด้วย	4	4	4	4
5)	17 คน ประกอบด้วย	5	5	5	2

ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 24.4 เห็นด้วยว่าโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นอยู่สมบูรณ์แล้ว และที่เหลือร้อยละ 22.2 ไม่ตอบ โปรดดูตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อ โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ กับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	ร้อยละของผู้ตอบแบบ สอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
1. การที่โครงสร้างศาลรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มีที่มาและมีจำนวนแตกต่างกัน (โดยมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา 5 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 5 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิ สาขารัฐศาสตร์ 3 คน และมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน) มีส่วนสำคัญทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตาม ความเห็นของนักกฎหมาย	
เห็นด้วย	60.0 (27)
ไม่เห็นด้วย	37.8 (17)
ไม่ตอบ	2.2 (1)
2. โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นอยู่สมบูรณ์แล้ว	
เห็นด้วย	24.4 (11)
ไม่เห็นด้วย	53.3 (24)
ไม่ตอบ	22.2 (10)

ดังนั้น ผลการวิจัยสนามข้างต้นนี้ จึงเป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ว่า “โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาและมีจำนวนแตกต่างกัน ย่อมทำให้ทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกลุ่มข้างมาก” หมายความว่า โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญที่ประกอบด้วยกลุ่มตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา 5 คน มาจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 5 คน มาจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 3 คน และมาจากกลุ่มตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน มีส่วนสำคัญทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกลุ่มข้างมากหรือเป็นไปตามความเห็นของนักกฎหมาย

ข้อที่ 2 ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภูมิหลังที่เกี่ยวกับอายุ เพศ การนับถือศาสนา สถานภาพการสมรส การศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดจนปรัชญาและแนวคิด

ทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาจจำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อนุรักษ์นิยม เสรีนิยม และประชานิยม ย่อมมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 77.8 เห็นด้วยว่าอายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เห็นด้วย มีร้อยละ 22.2

2) กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 48.9 เห็นด้วยว่าเพศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เห็นด้วย ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

3) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 80.0 ไม่เห็นด้วยว่าการนับถือศาสนาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ที่เหลือร้อยละ 20.0 เห็นด้วย

4) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 75.5 ไม่เห็นด้วยว่าสถานภาพการสมรสของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนร้อยละ 22.2 เห็นด้วย ที่เหลือร้อยละ 35.5 ไม่ตอบ

5) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 62.2 ไม่เห็นด้วยว่าการสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมากกว่าการศึกษาจากภายในประเทศอย่างเดียว ในขณะที่ร้อยละ 37.8 เห็นด้วย

6) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 80.0 เห็นด้วยว่าการต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในขณะที่ไม่เห็นด้วยมีร้อยละ 17.8 และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

7) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 95.5 เห็นด้วยว่าปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ที่เหลือร้อยละ 4.4 ไม่เห็นด้วย

8) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 84.4 เห็นว่าการมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกามีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางอนุรักษ์นิยม (Conservative) ส่วนร้อยละ 6.7 เห็นว่าเป็นไปในทิศทางเสรีนิยม (Liberal) และร้อยละ 4.4 เห็นว่าเป็นไปในทิศทางประชานิยม ซึ่งเท่ากับจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบ โปรดดูคำอธิบายความหมายของอนุรักษ์นิยม เสรีนิยม และประชานิยม (Populist) ในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 คำอธิบายความหมายของปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ 3 ประเภทของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		
ประเภท	นักกฎหมาย	นักรัฐศาสตร์
1. อนุรักษ์นิยม (Conservative)	ยึดถือด้วยบทกฎหมาย กฎ หรือระเบียบเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับกฎหมาย เอกชน ดีความกฎหมายตามตัวอักษร และดีความอย่างแคบ ยึดถือคำวินิจฉัยในอดีต ไม่นิยมการกลับคำวินิจฉัย และสนับสนุนการปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นหลัก (promote rule by law) ฯลฯ	ปกป้องรักษาอำนาจรัฐ สนับสนุนการใช้อำนาจของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ สนับสนุนการรวมอำนาจ ยกย่องชนชั้นสูง และชนชั้นปกครอง ฯลฯ
2. เสรีนิยม (Liberal)	ให้ความสำคัญกับกฎหมายมหาชนที่ดี ความตามเจตนารมณ์และดีความอย่างกว้าง ไม่ยึดคำวินิจฉัยในอดีตตายตัว ยอมปรับคำวินิจฉัยให้เหมาะสมกับกาลสมัยได้เพื่อพัฒนาสังคม และสนับสนุนการปกครองที่สอดคล้องกับกฎหมาย (promote the rule of law) ฯลฯ	สนับสนุนอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน รัฐธรรมนูญ และระบอบประชาธิปไตย ขยายสิทธิเสรีภาพของประชาชน สนับสนุนการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน สิทธิของชุมชน และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
3. ประชานิยม (Populist)	ไม่ยึดด้วยบทกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือระเบียบอย่างตายตัว วินิจฉัยหรือดีความรัฐธรรมนูญและกฎหมายตามกระแสความต้องการของประชาชนในขณะนั้น ฯลฯ	แนวคิดเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง การปฏิรูป และให้ประชาชนมีอำนาจในการปกครองหรือบริหารโดยตรง ฯลฯ
หมายเหตุ ปรัชญาและแนวคิดทั้ง 3 ประเภทนี้ ล้วนมีประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยรวมถ้านำไปใช้ให้เหมาะสมกับกาลเทศะหรือช่วงเวลาวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประเทศ		

9) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 51.1 เห็นว่าการมาจากผู้ทรงคุณ
 สาขานิติศาสตร์มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางอนุรักษ์นิยม รองลงมาร้อยละ 37.8
 เห็นว่าเป็นไปในทิศทางเสรีนิยม และร้อยละ 6.7 เป็นไปในทิศทางประชานิยม ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ
 4.4 ไม่ตอบ

10) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 37.8 เห็นว่าการมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเสรีนิยม รองลงมาร้อยละ 33.3 เห็นว่าเป็นไปในทิศทางอนุรักษนิยม และร้อยละ 24.4 เห็นว่าเป็นไปในทิศทางประชานิยม ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ

11) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 46.7 เห็นว่าการมาจากผู้ทรงคุณสาขารัฐศาสตร์มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางประชานิยม ซึ่งใกล้เคียงกับจำนวนร้อยละ 44.4 ที่เห็นว่าเป็นไปในทิศทางเสรีนิยม และร้อยละ 2.2 เห็นว่าเป็นไปในทิศทางอนุรักษนิยม ซึ่งเท่ากับจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบ

12) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 66.7 เห็นว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม จึงจะช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวมมากที่สุด รองลงมาร้อยละ 17.8 เห็นว่าประชานิยม และร้อยละ 11.1 ไม่ตอบ ส่วนที่เหลือร้อยละ 4.4 เห็นว่าอนุรักษนิยม

13) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 86.7 เห็นว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับการศึกษาจากในและนอกประเทศ จึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนในขณะนี้ รองลงมาคือร้อยละ 6.7 เห็นว่าควรได้รับการศึกษาจากต่างประเทศที่เป็นประชาธิปไตย และร้อยละ 4.4 เห็นว่าควรได้รับการศึกษาจากในประเทศอย่างเดียวก็เพียงพอแล้ว ส่วนที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

14) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 75.5 มีความเห็นว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับการศึกษาจากในและนอกประเทศ จึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย รองลงมาตามลำดับคือร้อยละ 20.0 เห็นว่าควรได้รับการศึกษาจากต่างประเทศที่เป็นประชาธิปไตย ส่วนที่เหลือร้อยละ 4.4 เห็นว่าควรได้รับการศึกษาจากในประเทศอย่างเดียวเท่านั้น

15) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 93.3 เห็นว่า (ตอบได้ 2 ข้อ) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงานเป็นนักวิชาการ (นักนิติศาสตร์ หรือ นักรัฐศาสตร์) จึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อการและประชาชนในขณะนี้ รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ร้อยละ 51.1 เห็นว่าเคยเป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการ, ร้อยละ 22.2 เห็นว่า เคยทำงานในหน่วยงานของฝ่ายนิติบัญญัติ, ร้อยละ 17.8 ที่เห็นว่าเคยทำงานในหน่วยงานของฝ่ายบริหาร, อีกร้อยละ 11.1 เห็นว่าเคยเป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมือง, และที่เหลือร้อยละ 2.2 เห็นว่าเคยทำงานเป็นทนายความ ซึ่งเท่ากับจำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่าเคยทำงานในองค์กรเอกชน โปรดดูตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 ร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อภูมิหลังที่แตกต่างกัน ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
1. อายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย	77.8 (35) 22.2 (10)
2. เพศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่ตอบ	48.9 (22) 48.9 (22) 2.2 (1)
3. การนับถือศาสนาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย	20.0 (9) 80.0 (36)
4. สถานภาพการสมรสของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่ตอบ	22.2 (10) 75.5 (34) 2.2 (1)
5. การสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมากกว่าการศึกษาจากภายในประเทศอย่างเดียว เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย	37.8 (17) 62.2 (28)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อภูมิหลังที่แตกต่างกัน ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
6. การต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
เห็นด้วย	80.0 (36)
ไม่เห็นด้วย	17.8 (8)
ไม่ตอบ	2.2 (1)
7. ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
เห็นด้วย	95.5 (43)
ไม่เห็นด้วย	4.4 (2)
8. การมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกามีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทาง	
อนุรักษ์นิยม	84.4 (38)
เสรีนิยม	6.7 (3)
ประชานิยม	4.4 (2)
ไม่ตอบ	4.4 (2)
9. การมาจากผู้ทรงคุณสาขานิติศาสตร์มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทาง	
อนุรักษ์นิยม	51.1 (23)
เสรีนิยม	37.8 (17)
ประชานิยม	6.7 (3)
ไม่ตอบ	4.4 (2)
10. การมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทาง	
อนุรักษ์นิยม	33.3 (15)
เสรีนิยม	37.8 (17)
ประชานิยม	24.4 (11)
ไม่ตอบ	4.4 (2)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อภูมิหลังที่แตกต่างกัน ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
11. การมาจากผู้ทรงคุณสาขาวิชารัฐศาสตร์มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทาง อนุรักษนิยม เสรีนิยม ประชานิยม ไม่ตอบ	4.4 (2) 44.4 (20) 46.7 (21) 4.4 (2)
12. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทใดจึงจะช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยรวมมากที่สุด อนุรักษนิยม เสรีนิยม ประชานิยม ไม่ตอบ	4.4 (2) 66.7 (30) 17.8 (8) 11.1 (5)
13. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับการศึกษาประเภทใดจึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนในขณะนี้ ในประเทศ ต่างประเทศที่เป็นประชาธิปไตย ในและนอกประเทศ ไม่ตอบ	4.4 (2) 6.7 (3) 86.7 (39) 2.2 (1)
14. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับการศึกษาประเภทใดจึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ในประเทศ ต่างประเทศที่เป็นประชาธิปไตย ในและนอกประเทศ	4.4 (2) 20.0 (9) 75.5 (34)

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อภูมิหลังที่แตกต่างกัน ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
15. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงานในทางใด จึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อการและประชาชนในขณะนี้ (ตอบได้ 2 ข้อ)	
ผู้พิพากษาหรือตุลาการ	51.1 (23)
ทนายความ	2.2 (1)
นักวิชาการ (นักนิติศาสตร์ หรือ นักรัฐศาสตร์)	93.3 (42)
ทำงานฝ่ายนิติบัญญัติ	22.2 (10)
ทำงานฝ่ายบริหาร	17.8 (8)
ทำงานในองค์กรเอกชน	2.2 (1)
เป็นนักเคลื่อนไหวทางการเมือง	11.1 (5)

ดังนั้น ผลการวิจัยสนามข้างต้นนี้ จึงเป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 2 ที่ว่า “ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภูมิหลังที่เกี่ยวกับอายุ การเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจน ประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดทั้งปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาจจำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อนุรักษนิยม เสรีนิยม และประชานิยม สำหรับภูมิหลัง อันได้แก่ การนับถือศาสนา สถานภาพการสมรส และการสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ไม่มีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนเพศนั้นกลุ่มตัวอย่างที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยมีจำนวนเท่ากัน

ข้อที่ 3 ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 62.2 ไม่เห็นด้วยว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ รองลงมาร้อยละ 24.4 เห็นด้วย และร้อยละ 11.1 ไม่ทราบ ส่วนที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ โปรดดูตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 ร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของประธานศาลรัฐธรรมนูญต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อบทบาทของ ประธานศาลรัฐธรรมนูญต่อทิศทางของ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางของคำวินิจฉัย ของศาลรัฐธรรมนูญ	
เห็นด้วย	24.4 (11)
ไม่เห็นด้วย	62.2 (28)
ไม่ทราบ	11.1 (5)
ไม่ตอบ	2.2 (1)

2) โดยทั่วไป วิธีการหนึ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่เพียงใด อาจดูได้จากคะแนนเสียงที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงว่าอยู่ในฝ่ายเสียงข้างมากของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ ถ้าออกเสียงอยู่ในฝ่ายเสียงข้างมากก็มีแนวโน้มว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงได้นำข้อมูลจากการวิจัยเอกสารมาใช้ในการพิสูจน์สมมติฐานข้อนี้ด้วย โดย (1) นำการออกเสียงของประธานศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง และ (2) เพื่อเสริมการวิเคราะห์ให้ชัดเจนมากขึ้น จึงนำการออกเสียงของประธานศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยสำคัญ 20 เรื่องซึ่งใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 45 คน มาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์พร้อมกันไปด้วย ดังนี้

2.1) การออกเสียงของประธานศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง นับแต่จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญเป็นต้นมา มีประธานศาลรัฐธรรมนูญรวม 3 คน โดยนายเขาว์ สายเชื้อ ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญคนแรกเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 ถึง วันที่ 23 ธันวาคม 2542 ต่อมานายประเสริฐ นาสกุล ได้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง เฉพาะในจำนวนคำวินิจฉัยช่วงปี 2543-2544 ซึ่งนับตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 รวม 84 เรื่อง ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญรวม 2 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายอิสสระ นิตินันท์ประภาศ โดยทั้ง 2 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ กล่าวคือ

นายประเสริฐ นาสกุล ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) ถึง คำวินิจฉัยที่ 29/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) จนกระทั่งพ้นจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2544 รวม 62 เรื่อง โดยเข้าร่วมพิจารณา วินิจฉัยหรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะครบทุกเรื่อง และในจำนวน 62 เรื่องนี้ นายประเสริฐ นาสกุล ได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 34 เรื่อง และออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อยจำนวน 28 เรื่อง

สำหรับนายอิสสระ นิติตกต์ประกาศ นั้น ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2545 ซึ่งเป็นเวลาหลังจากคำวินิจฉัยสุดท้ายของปี 2544 หรือคำวินิจฉัยที่ 51/2544 ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ เพราะฉะนั้น ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 30/2544 (วันที่ 13 กันยายน 2544) ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) รวม 22 เรื่อง นั้น จึงไม่มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ แต่มีนายอิสสระ นิติตกต์ประกาศทำหน้าที่เป็น "ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่ประธานที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ" ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา โดยในช่วงเวลาที่นายอิสสระ นิติตกต์ประกาศ ได้ปฏิบัติหน้าที่ประธานที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะครบทั้ง 22 เรื่อง อย่างไรก็ตาม แม้ไม่มีตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว แต่ในที่นี้ขอเน้นการปฏิบัติหน้าที่ประธานที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของนายอิสสระ นิติตกต์ประกาศ รวม 22 เรื่อง มาอนุโลมใช้ในการพิสูจน์สมมติฐานข้อที่ 2 นี้ด้วย โดยนับตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 30/2544 อันเป็นคำวินิจฉัยที่ต่อจากคำวินิจฉัยสุดท้ายของนายประเสริฐ นาสกุล ดังกล่าว จนถึงคำวินิจฉัยที่ 51/2544 มิฉะนั้นแล้ว จำนวนคำวินิจฉัยจะขาดหายไป 22 เรื่อง อีกทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของนายอิสสระ นิติตกต์ประกาศ แม้จะไม่สมบูรณ์หรือไม่มีอำนาจหน้าที่เท่ากับการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ เช่น อำนาจหน้าที่ในการบริหารงานสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ด้วยก็ตาม แต่ก็มีส่วนในการประชุมพิจารณาวินิจฉัยคำร้องที่เสนอต่อศาลรัฐธรรมนูญในฐานะที่ใกล้เคียงกับประธานศาลรัฐธรรมนูญมาก และในจำนวนคำวินิจฉัย 22 เรื่อง นั้น นายอิสสระ นิติตกต์ประกาศ ได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายข้างมากจำนวน 20 เรื่อง และออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อยจำนวน 2 เรื่อง

เมื่อนำจำนวนคำวินิจฉัยของประธานศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คน ที่ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากมารวมกันจะมีจำนวน $(34+20)$ 54 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 64.3 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง ส่วนที่เหลือที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คน ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อยมีจำนวน $(28+2)$ 30 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 35.7 โปรดดูตารางที่ 4.7-4.8 ข้างล่างนี้ และ โปรดดูตารางที่ 3.8-3.9 และตารางที่ 3.17 ในบทที่ 3

ตารางที่ 4.7 ประธานศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี 2541-2544 จำแนกตาม ชื่อและวันเดือนปีเกิด วันที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง-วันพ้นตำแหน่ง ที่มา และเข้าดำรงตำแหน่งแทน

ชื่อ และวันเดือนปีเกิด ของประธานศาลรัฐธรรมนูญ	วันที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง - วันพ้นตำแหน่ง	ที่มา		เข้าดำรงตำแหน่งแทน
		มาจาก	เลือกหรือเสนอชื่อต่อวุฒิสภาโดย (วุฒิสภานำขึ้นถวายคำแนะนำ)	
1. นายชวนวัน สายเชื้อ ☆ (23 ธันวาคม 2472)	11 เมษายน 2541 - 23 ธันวาคม 2542 (ครบ 70 ปีบริบูรณ์)	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา รัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรง ตำแหน่งตั้ง แต่เริ่มแรก)
2. นายประเสริฐ นาสกุล ☆☆ (8 กันยายน 2474)	11 เม.ย. 2541 - 7 กันยายน 2544 (ครบ 70 ปีบริบูรณ์)	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรง ตำแหน่งตั้ง แต่เริ่มแรก)
3. นายอิสสระ นิติ- ทัณฑ์ประภาศ ☆☆☆ (4 ตุลาคม 2475)	11 เมษายน 2541 - 3 ตุลาคม 2545 (ครบ 70 ปีบริบูรณ์)	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ	(ดำรง ตำแหน่งตั้ง แต่เริ่มแรก)

☆ ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนแรก ตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2541 ถึง วันที่ 23 ธันวาคม 2542

☆☆ ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง ตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ถึง วันที่ 7 กันยายน 2544

☆☆☆ ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่ยี่สาม ตั้งแต่วันที่ 14 มีนาคม 2545 ถึง วันที่ 3 ตุลาคม 2545

ตารางที่ 4.8 คะแนนเสียงคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของประธานศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตาม การออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก ฝ่ายเสียงข้างน้อย และไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย

คะแนนเสียงคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของประธานศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตามการออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก ฝ่ายเสียงข้างน้อย และไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย											
ประธาน ศาลรัฐ ธรรมนูญ 2 คน	ปี 2543			ปี 2544				รวม ปี 2543-2544			
	ฝ่าย เสียง ข้าง มาก	ฝ่าย เสียง ข้าง น้อย	ไม่ได้ เข้า ร่วม วินิจฉัย	ฝ่าย เสียง ข้าง มาก	ฝ่าย เสียง ข้าง น้อย	ไม่ได้ เข้า ร่วม วินิจฉัย	รวม	ฝ่าย เสียง ข้าง มาก (ร้อยละ)	ฝ่าย เสียง ข้าง น้อย (ร้อยละ)	ไม่ได้ เข้า ร่วม วินิจฉัย	รวม
ประเสริฐ	8	25	-	26	3	-	62	34	28	-	62
อิสสระ				20	2	-	22	20	2	-	22
รวม	8	25	-	46	5	-	84	54 (64.3)	30 (35.7)		84

2.2) การออกเสียงของประธานศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยสำคัญ 20 เรื่อง เพื่อค้นหาว่า คะแนนเสียงที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงอยู่ในฝ่ายเสียงข้างมากของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ เพียงใด พบว่า

ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 14 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 70.0 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 20 เรื่องที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ ส่วนที่เหลือซึ่งประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อยมีจำนวน 6 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 30.0

คำวินิจฉัยสำคัญ 20 เรื่องนั้น อยู่ในช่วงเวลาที่นายประเสริฐ นาสกุล ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 16 เรื่อง และอยู่ในช่วงเวลาที่นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ดำรงตำแหน่งจำนวน 4 เรื่อง

คำวินิจฉัยจำนวน 14 เรื่องที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากดังกล่าวนั้น แบ่งเป็น นายประเสริฐ นาสกุล ออกเสียง 11 เรื่อง และนายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ออกเสียง 3 เรื่อง

สำหรับคำวินิจฉัยจำนวน 6 เรื่องที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างน้อย นั้น แบ่งเป็น นายประเสริฐ นาสกุล ออกเสียง 5 เรื่อง และนายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ออกเสียง 1 เรื่อง โปรดดูตารางที่ 4.7 (สำหรับรายละเอียดคำวินิจฉัยหรือความเห็นของฝ่ายคะแนนเสียงข้างมาก และฝ่ายคะแนนเสียงข้างน้อย ของคำวินิจฉัยสำคัญ 20 เรื่อง ได้นำเสนอไว้แล้วในหัวข้อ 1.1 ระเบียบศึกษาวิจัย ข้างต้น)

ตารางที่ 4.7 คะแนนเสียงของประธานศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยสำคัญ 20 เรื่อง

เลขที่ คำวินิจฉัยสำคัญ 20 เรื่อง	คะแนน เสียง	คะแนนเสียงของประธาน ศาลรัฐธรรมนูญอยู่ในฝ่าย	
		เสียงข้างมาก	เสียงข้างน้อย
1) 19/2544 (ปปช. กับ นายประยุทธ์ มหากิจศิริ)	12 : 1	✓ (12 เสียง) ☆	
2) 20/2544 (ปปช. กับ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร)	8 : 7		✓ (7 เสียง) ☆
3) 28/2544 (นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม)	14 : 0	✓ (14 เสียง) ☆	
4) 51/2544 (นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม)	13 : 1		✓ (1 เสียง) ☆☆
5) 3/2544 (นายฮาษาธิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี)	10 : 1		✓ (1 เสียง) ☆
6) 11/244 (นายนคร ดวงแก้ว และ นายสุบรรณ สาระพันธ์ กับ พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ)	12 : 2		✓ (5 เสียง) ☆
7) 14/2544 (บริษัท นครราชสีมาทำไม้ จำกัด กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ)	14 : 0	✓ (14 เสียง) ☆	
8) 50/2544 (บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร)	14 : 0	✓ (14 เสียง) ☆☆	
9) 57/2543 (นายเนวิน ชิดชอบ กับ พรรคเอกภาพ)	14 : 0	✓ (14 เสียง) ☆	
10) 4/2544 (นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน)	11 : 3	✓ (11 เสียง) ☆	
11) 32/2543 (นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมการการวิสามัญฯ)	7 : 1 : 3		✓ (1 เสียง) ☆
12) 63/2543 (ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติฯ)	14 : 1	✓ (14 เสียง) ☆	
13) 13/2544 (กกต. กับ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา)	13 : 0	✓ (13 เสียง) ☆	
14) 13/2544 (กกต. กับ การสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่)	13 : 0	✓ (13 เสียง) ☆	
15) 54-55/2543 (นายพนัส ทัศนียานนท์ และคณะ และ นายคำนวน ชโลปถัมภ์ และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ)	10 : 3	✓ (10 เสียง) ☆	
16) 56/2543 (นายมารุต บุณนาค และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ)	9 : 4	✓ (9 เสียง) ☆	
17) 12/2544 (นายสนธิ วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติฯ)	12 : 1	✓ (12 เสียง) ☆	
18) 33/2544 (นายลัก กอแสงเรือง และคณะ กับ พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยฯ)	11 : 2	✓ (11 เสียง) ☆☆	
19) 58-62/2543 (อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ)	11 : 3		✓ (3 เสียง) ☆
20) 40-49/2544 (กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ)	14 : 0	✓ (14 เสียง) ☆☆	
รวม 20 เรื่อง		14 (70.0) 11 ☆, 3 ☆☆	6 (30.0) 5 ☆, 1 ☆☆

☆ นายประเสริฐ นาสกุล เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ

☆☆ นายอิสสระ นิตินันท์ประกาศ เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ

ผลจากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ (1) การออกเสียงของประธานศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง และ (2) การออกเสียงของประธานศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยสำคัญ 20 เรื่องซึ่งใช้สอบถามกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาพิสูจน์สมมติฐานข้อที่ 3 พบว่า

(1) ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 54 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 64.3 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง โดยผู้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ อันได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายอิสสระ นิตินันท์ประกาศได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 34 และ 20 เรื่อง ตามลำดับ

(2) ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 14 เรื่อง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 70.0 ของจำนวนคำวินิจฉัยสำคัญทั้งหมด 20 เรื่อง โดยผู้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ อันได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายอิสสระ นิตินันท์ประกาศได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 11 และ 3 เรื่อง ตามลำดับ

ดังนั้น จึงทำให้สรุปผลการวิจัยในส่วนนี้ได้ว่า "ถึงแม้ว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่นอนและชัดเจนว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลเหนือกลุ่มเสียงข้างมากหรือเหนือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใด หรือมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ดี อาจกล่าวได้ว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มที่จะมีแนวคิดหรือมีคำวินิจฉัยที่สอดคล้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น" นอกจากนี้ ในทางปฏิบัติโดยทั่วไป ประธานศาลรัฐธรรมนูญจะแสดงความคิดเห็นหรือออกเสียงเป็นคนสุดท้าย และถ้าเมื่อใดก็ตามที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญแสดงความคิดเห็นหรือออกเสียงเป็นคนแรก อาจถูกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนท้วงติงว่าชี้นำทิศทางการคำวินิจฉัย

เมื่อนำข้อมูลจากการวิจัยสนามและการวิจัยเอกสารข้างต้นมาเทียบเคียงกันทำให้เห็นว่า "กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (คือร้อยละ 62.2) ไม่เห็นด้วยว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ" ขณะที่ผลการวิจัยเอกสารแสดงให้เห็นว่า "ถึงแม้ว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่นอนและชัดเจนว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลเหนือกลุ่มเสียงข้างมากหรือเหนือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใด หรือมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ดี อาจกล่าวได้ว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มที่จะมีแนวคิดหรือมีคำวินิจฉัยที่สอดคล้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น" ดังนั้น ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงยังไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะสนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 3 ได้ว่า "ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ"

ข้อที่ 4 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเื้อออำนาจต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ

1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 44.4 เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยการพัฒนาประชาธิปไตยและปฏิรูปการเมืองในระดับมาก รองลงมาตามลำดับ คือ ร้อยละ 37.8 เห็นว่ามีส่วนช่วยพัฒนาปานกลาง ร้อยละ 13.3 เห็นว่ามีส่วนช่วยพัฒนาน้อย และที่เหลือร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ

2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 46.7 เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยพิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญในระดับปานกลาง รองลงมาตามลำดับ คือ ร้อยละ 42.2 เห็นว่ามีส่วนช่วยมาก ร้อยละ 6.7 มีส่วนช่วยส่วนน้อย และที่เหลือร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ

3) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 44.4 เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระดับมาก รองลงมาตามลำดับ คือ ร้อยละ 33.3 เห็นว่ามีส่วนช่วยปานกลาง ร้อยละ 17.8 เห็นว่ามีส่วนช่วยน้อย และที่เหลือร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ

4) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 46.7 เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยปกป้องคุ้มครองเสถียรภาพของรัฐบาลและนักการเมืองในระดับมาก รองลงมาตามลำดับ คือ ร้อยละ 33.3 เห็นว่ามีส่วนช่วยปานกลาง ร้อยละ 15.5 เห็นว่ามีส่วนช่วยน้อย และที่เหลือร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ

5) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 42.2 เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยสนับสนุนการปฏิรูปการเมืองของประเทศในระดับปานกลาง รองลงมาตามลำดับ คือ ร้อยละ 31.1 เห็นว่ามีส่วนช่วยสนับสนุนน้อย ร้อยละ 22.2 เห็นว่ามีส่วนช่วยสนับสนุนมาก และที่เหลือร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ โปรดดูตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 ร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตย และการปฏิรูปการเมืองของประเทศ	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
1. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยการพัฒนาประชาธิปไตยและปฏิรูปการเมือง	
มาก	44.4 (20)
ปานกลาง	37.8 (17)
น้อย	13.3 (6)
ไม่ตอบ	4.4 (2)
2. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยพิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ	
มาก	42.2 (19)
ปานกลาง	46.7 (21)
น้อย	6.7 (3)
ไม่ตอบ	4.4 (2)
3. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน	
มาก	44.4 (20)
ปานกลาง	33.3 (15)
น้อย	17.8 (8)
ไม่ตอบ	4.4 (2)
4. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยปกป้องคุ้มครองเสถียรภาพของรัฐบาลและ นักการเมือง	
มาก	46.7 (21)
ปานกลาง	33.3 (15)
น้อย	15.5 (7)
ไม่ตอบ	4.4 (2)
5. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยสนับสนุนการปฏิรูปการเมืองของประเทศ	
มาก	22.2 (10)
ปานกลาง	42.2 (19)
น้อย	31.1 (14)
ไม่ตอบ	4.4 (2)

ผลการวิจัยสนามส่วนนี้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้แสดงความคิดเห็นที่สนับสนุนหรือเห็นด้วยในระดับมากและปานกลาง และเมื่อนำตัวเลขร้อยละของความเห็นของกลุ่มตัวอย่างในระดับมากและปานกลางของแต่ละคำถามมารวมกัน ในทุกคำถามจะได้ผลรวมมากกว่าครึ่ง โดยไม่มีข้อใดต่ำกว่าร้อยละ 64.4 ขณะที่บางคำถามสูงถึงร้อยละ 88.9 ดังนั้น ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จึงเป็นไปในทิศทางที่สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 4 ที่ว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ”

1.4 การปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ และการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญ

เมื่อเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่รัฐธรรมนูญในอดีตได้ให้ไว้กับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้ให้ไว้ พบว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ที่กว้างขวางมากอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน เช่น อำนาจในการควบคุมตรวจสอบกฎหมายพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ควบคุมตรวจสอบเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กร หรือหน่วยงานที่ฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ รวมตลอดทั้งทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ปฏิรูปการเมือง และรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย และหลังจากศาลรัฐธรรมนูญได้ปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวผ่านแล้วประมาณ 4 ปี ทำให้เกิดแนวคิดว่าจะปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ และควรแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วยหรือไม่ ผลการวิจัยสนามส่วนนี้จะมีส่วนช่วยให้เกิดความชัดเจนในเรื่องดังกล่าว

1.4.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 53.3 เห็นด้วยว่าควรปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ รองลงมาร้อยละ 37.8 ไม่เห็นด้วย และที่เหลือร้อยละ 8.9 ไม่ตอบ เฉพาะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 53.3 ที่เห็นด้วยกับการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญนั้น กลุ่มตัวอย่างจำนวนนี้เกือบทั้งหมด คือร้อยละ 95.8 เห็นด้วยกับการเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้ศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้ประชาชน องค์กร หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ อันเป็นการตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างกว้าง

1.4.2 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 44.4 ไม่เห็นด้วยว่าควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญ รองลงมาร้อยละ 35.5 เห็นด้วย และที่เหลือร้อยละ 20.0 ไม่ตอบ

เฉพาะกลุ่มตัวอย่างส่วนน้อยร้อยละ 35.5 ที่เห็นด้วยกับการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญนั้น กลุ่มตัวอย่างจำนวนนี้บางส่วนได้แสดงความคิดเห็นให้แก้ไขเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ เช่น (1) โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ (2) ให้องค์กรหรือหน่วยงานภาครัฐยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ (3) ให้หน่วยงานของทนายความยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ (4) การเพิ่มอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ (5) ควรกำหนดวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญทุกชั้นตอนให้ชัดเจน หรือให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจไต่สวนหาความจริงได้อย่างกว้างขวาง และ (6) ควรบัญญัติจรรยาบรรณของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ในแต่ละประเด็นที่ต้องการแก้ไขเพิ่มเติมมีจำนวนผู้ตอบไม่มาก หรือไม่ตอบ หรือคำตอบไม่สมบูรณ์ จึงไม่นำมาเสนอไว้ด้วย โปรดดูตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ และการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญ

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อการปรับเปลี่ยน อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ และ การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N= 45)
1. ควรปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ	
เห็นด้วย	53.3 (24)
เพิ่มอำนาจหน้าที่ให้ศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ประชาชน องค์กร หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้	95.8 (23)
ไม่เห็นด้วย	37.8 (17)
ไม่ตอบ	8.9 (4)
2. ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนเกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญ	
เห็นด้วย (ไม่อาจจะระบุจำนวนผู้ตอบในแต่ละประเด็น เพราะมีผู้ตอบน้อยมาก)	35.5 (16)
ไม่เห็นด้วย	44.4 (20)
ไม่ตอบ	20.0 (9)

1.5 ความคิดเห็นต่อคำวินิจฉัยสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญ

ความคิดเห็นหรือการวิจารณ์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในลักษณะที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยจะมีส่วนช่วยเป็นกระจุกสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญในสายตาของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 คน ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้สังเกตการณ์ทางการเมือง การปกครองและการบริหาร ประโยชน์ที่จะได้รับในส่วนของประชาชนจะช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมากขึ้นและลึกซึ้งขึ้น ในส่วนของศาลรัฐธรรมนูญจะมีส่วนช่วยนำไปสู่การพัฒนาประสิทธิภาพของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญด้วย

1.5.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 82.2 เห็นด้วย ว่าคำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นายประยุทธ์ มหากิจศิริ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาร้อยละ 13.3 ไม่ตอบ และที่เหลือร้อยละ 4.4 ไม่เห็นด้วย

1.5.2 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 48.9 ไม่เห็นด้วย ว่าคำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 37.8 เห็นด้วย ร้อยละ 11.1 ไม่แน่ใจ และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

1.5.3 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 75.6 เห็นด้วย ว่าคำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 15.5 ไม่ตอบ ร้อยละ 6.7 ไม่เห็นด้วย และร้อยละ 2.2 ไม่แน่ใจ

15.4 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 75.6 เห็นด้วย ว่าคำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 15.5 ไม่เห็นด้วย และร้อยละ 4.4 ไม่แน่ใจซึ่งมีจำนวนร้อยละเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบ

15.5 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 60.0 เห็นด้วย ว่าคำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 24.4 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 13.3 ไม่แน่ใจ และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

15.6 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 77.8 เห็นด้วย ว่าคำวินิจฉัยที่ 11/2544 (วันที่ 20 มีนาคม 2544) นายนคร ดวงแก้ว และ นายสุบรรณ สาระพันธ์ กับ พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการ

ปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 8.9 ไม่เห็นด้วย และร้อยละ 6.7 ไม่แน่ใจ ซึ่งมีจำนวนร้อยละเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบ

15.7 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 95.5 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544) บริษัท นครราชสีมาทำไม้ จำกัด กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาคือ ร้อยละ 2.2 ไม่เห็นด้วย ซึ่งมีจำนวนร้อยละเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบ

15.8 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 93.3 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 50/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามคือ ร้อยละ 2.2 ไม่เห็นด้วย ซึ่งมีจำนวนร้อยละเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่แน่ใจและไม่ตอบ

15.9 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 73.3 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 57/2543 (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2543) นายเนวิน ชิดชอบ กับ พรรคเอกภาพ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 13.3 เห็นด้วย ร้อยละ 11.1 ไม่แน่ใจ และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

15.10 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 60.0 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 4/2544 (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) นายวิจิต พูลลาก และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 26.7 ไม่เห็นด้วย และร้อยละ 6.7 ไม่แน่ใจ ซึ่งมีจำนวนร้อยละเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบ

15.11 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 77.8 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมาธิการวิสามัญฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 13.3 ไม่แน่ใจ ร้อยละ 6.7 ไม่เห็นด้วย และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

15.12 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 77.8 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 13.3 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 6.7 ไม่แน่ใจ และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

15.13 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 93.3 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ และที่เหลือร้อยละ 6.7 ไม่ตอบ

15.14 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 91.1 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ การสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาคือ ร้อยละ 6.7 ไม่ตอบ และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่เห็นด้วย

15.15 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 77.8 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายพณีส ทศนิยานนท์ และคณะ และนายคำนวน ชโลปัทม์ และคณะ กับร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 11.1 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 6.7 ไม่แน่ใจ และที่เหลือร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ

15.16 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 82.2 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 56/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายมารุต บุนนาค และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 11.1 ไม่แน่ใจ ร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่เห็นด้วย

15.17 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 77.8 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) นายสนธิ วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 15.5 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 4.4 ไม่ตอบ และร้อยละ 2.2 ไม่แน่ใจ

15.18 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 75.6 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 33/2544 (วันที่ 11 ตุลาคม 2544) นายสีก กอแสงเรือง และคณะ กับ พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 15.5 ไม่เห็นด้วย และร้อยละ 4.4 ไม่แน่ใจ ซึ่งมีจำนวนร้อยละเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบ

15.19 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 73.3 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543) อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมือง

ของประเทศ รองลงมาตามลำดับคือ ร้อยละ 20.0 ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 4.4 ไม่แน่ใจ และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่ตอบ

15.20 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 84.4 เห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ รองลงมาคือ ร้อยละ 6.7 ไม่เห็นด้วย ซึ่งมีจำนวนร้อยละ เท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ตอบ และที่เหลือร้อยละ 2.2 ไม่แน่ใจ โปรดดูตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญ 20 เรื่อง

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่สำคัญ 20 เรื่อง กับความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมือง	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
1. คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นาย ประยุทธ์ มหากิจศิริ	
เห็นด้วย	82.2 (37)
ไม่เห็นด้วย	4.4 (2)
ไม่แน่ใจ	-
ไม่ตอบ	13.3 (6)
2. คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจ โท ทักษิณ ชินวัตร	
เห็นด้วย	37.8 (17)
ไม่เห็นด้วย	48.9 (22)
ไม่แน่ใจ	11.1 (5)
ไม่ตอบ	2.2 (1)
3. คำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียนพรรค การเมือง กับ พรรคเสรีธรรม	
เห็นด้วย	75.6 (34)
ไม่เห็นด้วย	6.7 (3)
ไม่แน่ใจ	2.2 (1)
ไม่ตอบ	15.5 (7)
4. คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) นายทะเบียนพรรค การเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม	
เห็นด้วย	75.6 (34)
ไม่เห็นด้วย	15.5 (7)
ไม่แน่ใจ	4.4 (2)
ไม่ตอบ	4.4 (2)

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่สำคัญ 20 เรื่อง กับความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมือง	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
5. คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี	
เห็นด้วย	60.0 (27)
ไม่เห็นด้วย	24.4 (11)
ไม่แน่ใจ	13.3 (6)
ไม่ตอบ	2.2 (1)
6. คำวินิจฉัยที่ 11/2544 (วันที่ 20 มีนาคม 2544) นายนคร ดวงแก้ว และนายสุบรรณ สารพันธ์ กับ พระราชบัญญัติยาเสพติด	
เห็นด้วย	77.8 (35)
ไม่เห็นด้วย	8.9 (4)
ไม่แน่ใจ	6.7 (3)
ไม่ตอบ	6.7 (3)
7. คำวินิจฉัยที่ 14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544) บริษัท นครราชสีมา ทำไม้ จำกัด กับ พระราชบัญญัติล้มละลาย	
เห็นด้วย	95.5 (43)
ไม่เห็นด้วย	2.2 (1)
ไม่แน่ใจ	-
ไม่ตอบ	2.2 (1)
8. คำวินิจฉัยที่ 50/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) บริษัท ไทยวิวัฒน์ เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร	
เห็นด้วย	93.3 (42)
ไม่เห็นด้วย	2.2 (1)
ไม่แน่ใจ	2.2 (1)
ไม่ตอบ	2.2 (1)

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่สำคัญ 20 เรื่อง กับความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมือง	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
9. คำวินิจฉัยที่ 57/2543 (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2543) นายเนวิน ชิตชอบ กับ พรรคเอกภาพ	
เห็นด้วย	73.3 (33)
ไม่เห็นด้วย	13.3 (6)
ไม่แน่ใจ	11.1 (5)
ไม่ตอบ	2.2 (1)
10. คำวินิจฉัยที่ 4/2544 (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน	
เห็นด้วย	60.0 (27)
ไม่เห็นด้วย	26.7 (12)
ไม่แน่ใจ	6.7 (3)
ไม่ตอบ	6.7 (3)
11. คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมาธิการวิสามัญ	
เห็นด้วย	77.8 (35)
ไม่เห็นด้วย	6.7 (3)
ไม่แน่ใจ	13.3 (6)
ไม่ตอบ	2.2 (1)
12. คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) (ปปช. กับ อำนาจ ในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติฯ	
เห็นด้วย	77.8 (35)
ไม่เห็นด้วย	13.3 (6)
ไม่แน่ใจ	6.7 (3)
ไม่ตอบ	2.2 (1)

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่สำคัญ 20 เรื่อง กับความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมือง	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
13. คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ สมาชิก ภาพของสมาชิกวุฒิสภา เห็นด้วย 93.3 (42) ไม่เห็นด้วย - ไม่แน่ใจ - ไม่ตอบ 6.7 (3)	
14. คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ การสั่งให้ มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ เห็นด้วย 91.1 (41) ไม่เห็นด้วย 2.2 (1) ไม่แน่ใจ - ไม่ตอบ 6.7 (3)	
15. คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายพนัส ทัดเนีย นนท์และคณะ และนายคำนวณ ชโลปถัมภ์ และคณะ กับร่างพระราช บัญญัติเลือกตั้งฯ เห็นด้วย 77.8 (35) ไม่เห็นด้วย 11.1 (5) ไม่แน่ใจ 6.7 (3) ไม่ตอบ 4.4 (2)	
16. คำวินิจฉัยที่ 56/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายมารุต บุณนา และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ เห็นด้วย 82.2 (37) ไม่เห็นด้วย 2.2 (1) ไม่แน่ใจ 11.1 (5) ไม่ตอบ 4.4 (2)	

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่สำคัญ 20 เรื่อง กับความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมือง	ร้อยละของผู้ตอบ แบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
17. คำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) นายสนธิ วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติฯ เห็นด้วย 77.8 (35) ไม่เห็นด้วย 15.5 (7) ไม่แน่ใจ 2.2 (1) ไม่ตอบ 4.4 (2)	
18. คำวินิจฉัยที่ 33/2544 (วันที่ 11 ตุลาคม 2544) นายลัก กอแสงเรือง และคณะ กับ พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยฯ เห็นด้วย 75.6 (37) ไม่เห็นด้วย 15.5 (7) ไม่แน่ใจ 4.4 (2) ไม่ตอบ 4.4 (2)	
19. คำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543) อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ เห็นด้วย 73.3 (33) ไม่เห็นด้วย 20.0 (9) ไม่แน่ใจ 4.4 (2) ไม่ตอบ 2.2 (1)	
20. คำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ เห็นด้วย 84.4 (38) ไม่เห็นด้วย 6.7 (3) ไม่แน่ใจ 2.2 (1) ไม่ตอบ 6.7 (3)	

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในจำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญ 20 เรื่องข้างต้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พอใจหรือเห็นด้วยว่าทุกคำวินิจฉัยสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ ยกเว้นคำวินิจฉัยเดียวเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วย คือคำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48.9) ไม่เห็นด้วย

หากพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ต่อไปถึงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่มีความเห็นต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญข้างต้นก็จะพบว่า

1) คำวินิจฉัยที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยมากที่สุด คือ ร้อยละ 95.5 เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยที่ 14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544) บริษัท นครราชสีมาทำไม้ จำกัด กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ รองลงมาคือร้อยละ 93.3 เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยที่ 50/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร ซึ่งมีจำนวนร้อยละเท่ากับคำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้น

2) คำวินิจฉัยที่กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยน้อยที่สุด ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี และคำวินิจฉัยที่ 4/2544 (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) นายวิจิต พูลลาก และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน โดยเห็นด้วยร้อยละ 60.0 เท่ากัน

3) กลุ่มตัวอย่างบางส่วนมีความเห็นว่า คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร เป็นคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ถูกต้องหรือมีประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด (จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1) ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกับความเห็นว่า คำวินิจฉัยเดียวกันนี้เป็นคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยผิดพลาดหรือเกิดผลเสียต่อส่วนรวมมากที่สุด (จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5) เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความเห็นดังกล่าวนี้มีจำนวนน้อยมาก โดยส่วนใหญ่ไม่ตอบหรือตอบคำวินิจฉัยอื่นอย่างกระจัดกระจาย ส่วนหนึ่งเนื่องจากเป็นคำถามเปิด ดังนั้น เจาะความเห็นของกลุ่มตัวอย่างในส่วนนี้จึงยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร

1.6 ความคิดเห็นต่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพรวมของความรู้สึก ความพอใจ หรือความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ตลอดจนปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ อนุรักษ์นิยม

เสรีนิยม และประชานิยม โดยแต่ละประเภทล้วนมีประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยรวม ถ้านำไปใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์

1.6.1 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 45.2 (19 คน) พอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของนายอมร รักษาสัตย์ มากที่สุด รองลงมาตามลำดับ คือ ร้อยละ 37.8 (17 คน), ร้อยละ 24.4 (11 คน), ร้อยละ 20.0 (9 คน), และร้อยละ 17.8 (8 คน) พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนายประเสริฐ นาสกุล, นายสุจิต บุญบงการ, นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ, และนายอูระ หวังอ้อมกลาง ตามลำดับ

1.6.2 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 24.4 (11 คน) เห็นว่านายอมร รักษาสัตย์ มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม ต่ลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับคะแนนรองลงมาตามลำดับ คือ ร้อยละ 22.2 (10 คน) มีจำนวน 2 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายสุจิต บุญบงการ และร้อยละ 8.9 (4 คน) เท่ากันมีจำนวน 2 คน ได้แก่ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ และนายอูระ หวังอ้อมกลาง

1.6.3 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 8.9 เห็นว่านายประเสริฐ นาสกุล มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทอนุรักษนิยม รองลงมาร้อยละ 6.7 (3 คน) คือ นายปรีชา เถลิงพาณิชย์ และร้อยละ 4.4 (2 คน) คือ นายอูระ หวังอ้อมกลาง

1.6.4 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 6.7 (3 คน) เห็นว่านายอมร รักษาสัตย์ มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทประชานิยม รองลงมาร้อยละ 2.2 (1 คน) เท่ากันมีจำนวน 2 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายประเสริฐ นาสกุล

ข้อสังเกต จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นต่อ (1) ความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ และต่อ (2) ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ทั้ง 3 ประเภทของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนนั้น ล้วนต่ำกว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด แม้แต่นายอมร รักษาสัตย์ ซึ่งได้จำนวนร้อยละสูงที่สุด ก็ได้เพียงร้อยละ 45.2 เท่านั้น ขณะเดียวกัน การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างว่าพอใจหรือไม่พอใจการปฏิบัติหน้าที่ราชการของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญก็กรอกข้อมูลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ครบทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ส่วนที่ไม่พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวนน้อยมาก อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างก็ไม่ระบุปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นประเภทอนุรักษนิยม เสรีนิยม หรือประชานิยมไว้ครบทุกคน อย่างไรก็ตาม ในแบบสอบถามก็ได้เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างใส่เครื่องหมาย X ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจ ไม่รู้จักดีพอ ไม่มีข้อมูล หรือไม่ขอตอบไว้ด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำให้คำตอบในส่วนนี้มีจำนวนมาก

สำหรับเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างไม่แสดงความคิดเห็นในจำนวนที่มากเพียงพอหรือมากกว่าครึ่ง อาจสืบเนื่องมาจาก

1) ในทางปฏิบัติเป็นการยากพอสมควรที่กลุ่มตัวอย่างจะทราบและเข้าใจปรัชญาและแนวคิดดังกล่าวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ครบทุกคน

2) มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนเท่านั้นที่แสดงให้เห็นจุดยืนที่ชัดเจน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความมีชื่อเสียงหรือหรือการแสดงจุดยืนที่สั่งสมมาจากอดีต

3) ประสบการณ์ในการทำงานหรืออาชีพในอดีตของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่เปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่รู้จักของประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การเป็นผู้พิพากษาย่อมไม่มีโอกาสประชาสัมพันธ์ผลงานของตนเองเท่ากับการเป็นนักวิชาการ

4) ในคำวินิจฉัยหนึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนแสดงปรัชญาหรือแนวคิดประเภทอนุรักษนิยม แต่ในอีกคำวินิจฉัยหนึ่งกลับแสดงปรัชญาหรือแนวคิดเสรีนิยม เป็นต้น ทำให้ยากต่อกลุ่มตัวอย่างที่จะชี้เฉพาะลงไป แต่ทั้งนี้ยังไม่ถึงขนาดที่ปรัชญาหรือแนวคิดของตุลาการคนนั้นหาความแน่นอนไม่ได้

5) การที่จะให้กลุ่มตัวอย่างระบุว่าไม่พอใจตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดมากเพียงใด เป็นเรื่องที่ไม่อาจทำได้ง่ายในทางปฏิบัติ เนื่องจากเหตุผลสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรก กลุ่มตัวอย่างให้เกิดริตและยกย่องศาลรัฐธรรมนูญจึงวางเฉยและไม่ต้องการแสดงออกหรือวิพากษ์วิจารณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในแง่ลบ ประการที่สอง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญยังไม่มีพฤติกรรมในแง่ลบมากเพียงพอที่จะทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่พอใจ โดยคำวินิจฉัยบางเรื่องอาจขัดต่อความรู้สึกของประชาชนหรือไม่ส่งเสริมการปฏิรูปการเมือง แต่ในคำวินิจฉัยบางเรื่องกลับสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนโดยรวมหรือส่งเสริมการปฏิรูปการเมือง โปรดดูตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้ง
ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เรียงตามลำดับคะแนน

ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้ง ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3-5 คนแรก	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม ทั้งหมด(จำนวนคน) (N = 45)
1. ความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 5 คนแรก	
1.1 นายอมร รักชาติชัย	45.2 (19)
พอใจมากที่สุด (เป็นลำดับที่ 1) จำนวน 7 คน	
พอใจมาก (เป็นลำดับที่ 2) จำนวน 6 คน	
พอใจมาก (เป็นลำดับที่ 3) จำนวน 6 คน	
1.2 นายประเสริฐ นาสกุล	37.8 (17)
พอใจมากที่สุด (เป็นลำดับที่ 1) จำนวน 9 คน	
พอใจมาก (เป็นลำดับที่ 2) จำนวน 5 คน	
พอใจมาก (เป็นลำดับที่ 3) จำนวน 3 คน	
1.3 นายสุจิต บุญบงการ	24.4 (11)
พอใจมากที่สุด (เป็นลำดับที่ 1) จำนวน 3 คน	
พอใจมาก (เป็นลำดับที่ 2) จำนวน 6 คน	
พอใจมาก (เป็นลำดับที่ 3) จำนวน 2 คน	
1.4 นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ	20.0 (9)
1.5 นายอุระ หวังอ้อมกลาง	17.8 (8)
2. ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยมของตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ 5 คนแรก	
2.1 นายอมร รักชาติชัย	24.4 (11)
2.2 นายประเสริฐ นาสกุล	22.2 (10)
2.3 นายสุจิต บุญบงการ	22.2 (10)
2.4 นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ	8.9 (4)
2.5 นายอุระ หวังอ้อมกลาง	8.9 (4)
3. ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทอนุรักษนิยมของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก	
3.1 นายประเสริฐ นาสกุล	8.9 (4)
3.2 นายปรีชา เถลิมนิชย์	6.7 (3)
3.3 นายอุระ หวังอ้อมกลาง	4.4 (2)
4. ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทประชานิยมของตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก	
4.1 นายอมร รักชาติชัย	6.7 (3)
4.2 นายกระมล ทองธรรมชาติ	2.2 (1)
4.3 นายประเสริฐ นาสกุล	2.2 (1)

2. ผลการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น

เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์วิจารณ์โครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ปี 2545 (ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 จำนวน 101 เรื่อง) โดยอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นอกจากนี้ จะจัดสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น จำนวน 1 ครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครบถ้วนของประเด็นที่วิจัย รวมทั้งผลกระทบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาวิจัยครั้งที่ 2 ปี 2546 หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 จำนวน 84 เรื่อง ซึ่งจัดพิมพ์ไว้ใน 4 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 1 ตอนที่ 2 (Volume 1 Part 2), เล่มที่ 2 ตอนที่ 1 (Volume 2 Part 1), เล่มที่ 2 ตอนที่ 2 (Volume 2 Part 2), และเล่มที่ 2 ตอนที่ 3 (Volume 2 Part 3) โดยอาศัยความร่วมมือของ สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน ทั้งนี้ การสัมมนาทางวิชาการดังกล่าวจะดำเนินการภายหลังการจัดพิมพ์โครงการศึกษาวิจัยครั้งที่ 2 ทั้ง 4 เล่มนั้นแล้วเสร็จ และจะนำผลการสัมมนาไปจัดพิมพ์ไว้ในเล่มต่อไป

เอกสารผลการวิเคราะห์วิจารณ์โครงการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ได้เสนอในการสัมมนาทางวิชาการ ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2545 ระหว่างเวลา 09.00 น. ถึง 17.00 น. ณ โรงแรมตรัง ถนนวิสุทธิกษัตริย์ กรุงเทพมหานคร มีผู้เข้าร่วมสัมมนาประมาณ 50 คน ประกอบด้วย นักวิชาการ อดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) นักการเมือง ผู้เชี่ยวชาญและผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหาร ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิริเอเซีย และสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน

การสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น

ผลการวิเคราะห์วิจารณ์โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง
การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

โดย

ศาสตราจารย์ ดร. โกเมน ภัทรภิรมย์

30 มีนาคม 2545

ในฐานะที่เป็นนักกฎหมาย เคยเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้เขียนได้รับคำขอให้ให้ความเห็นเกี่ยวกับโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” ซึ่งดำเนินการโดย รองศาสตราจารย์ ดร. วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ โดยมูลนิธิอาเซียให้ทุนสนับสนุนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญแก่การวิจัยเอกสารมากเป็นพิเศษ โดยนำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในปี 2541 ถึง 2543 จำนวน 101 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 1,302 เรื่อง รวมเป็นจำนวน 1,402 เรื่อง มาวิเคราะห์จัดกลุ่ม แยกประเภทเพื่อหาแนวโน้มวินิจฉัยของแต่ละกลุ่มโดยมิได้วิพากษ์วิจารณ์คำวินิจฉัยนั้นในแง่นิติศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ เพราะเป็นคำวินิจฉัยที่ “เด็ดขาดมีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ” ไปแล้ว แต่เป็นการวิจัยเพื่อเสริมหรือชี้แนะการพัฒนาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญและเป็นการตรวจสอบตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนโดยละเอียดว่ามีผลงานอย่างไร มีแนวความคิด มีวิสัยทัศน์อย่างไรจากคำวินิจฉัยส่วนตัวและจากการสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน ผลที่ได้จึงเป็นการวิจัยที่น่าสนใจมาก

ผลการวิจัยได้ปรากฏเป็นหนังสือหนาถึง 1,369 หน้า แต่ผู้เขียนมีเวลาอ่านทำความเข้าใจและให้ความเห็นเพียงไม่ถึง 1 สัปดาห์ จึงเป็นสิ่งที่ค่อนข้างจะเหลือวิสัยที่จะวิเคราะห์ผลการศึกษาวินิจฉัยนี้ให้ละเอียดลึกซึ้งได้ จึงขอจำกัดที่จะให้ความเห็นเฉพาะในส่วน “ข้อเสนอแนะ” เท่านั้น

ข้อเสนอแนะของคณะผู้วิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นแนวทางการพัฒนาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนที่สอง เป็นแนวทางการพิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

ส่วนที่หนึ่ง แนวทางการพัฒนาโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ คือ ควรปรับเปลี่ยนจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอ

- 1) ไม่เปลี่ยนจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
- 2) เพิ่มจำนวนผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือคงจำนวนไว้
- 3) ไม่เพิ่มจำนวนตุลาการจากศาลปกครองสูงสุดในองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ

ผู้เขียนเห็นด้วยว่าไม่ควรเพิ่มจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เพราะสัดส่วนของจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ศาลฎีกาและศาลปกครองสูงสุดเลือกมา 5 คน กับ 2 คน ตามลำดับ รวมเป็น 7 คน และผู้ทรงคุณวุฒิทางนิติศาสตร์ 5 คน ทางรัฐศาสตร์ 3 คน ที่วุฒิสภาเลือกมา รวมเป็น 8 คน อัตราส่วนระหว่างผู้ที่ศาลเลือกมา กับผู้ที่วุฒิสภาเลือกมาจึงเป็น 7 : 8 ซึ่งเหมาะสมดีแล้ว หากเพิ่มผู้ที่มาจากผู้พิพากษาขึ้นอีก ก็จะถูกมองว่าศาลรัฐธรรมนูญเป็นสาขาของศาล

แต่มีข้อสังเกตว่า เมื่อตอนเริ่มจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญนั้น ข้าราชการตุลาการเกษียณอายุราชการเมื่ออายุ 60 ปี จึงมีผู้พิพากษาศาลฎีกาที่อายุ 59-60 ปี สมควรรับเลือกไปเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ แต่ในปัจจุบันข้าราชการตุลาการสามารถดำรงตำแหน่งตุลาการอาวุโสต่อไปจนถึงอายุ 70 ปี และได้มีการปรับเงินเดือนข้าราชการตุลาการให้สูงขึ้นกว่าเดิม จึงอาจเป็นเหตุให้ผู้พิพากษาศาลฎีกาสมัครไปเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญน้อยลงในอนาคต

ส่วนที่สอง แนวทางการพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 3 ประการ คือ

1) "ควรประมวลอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญและแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ โดยให้รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ทำนองเดียวกับศาลยุติธรรม"

ในการจัดตั้งศาลนั้น รัฐธรรมนูญ มาตรา 234 บัญญัติว่า "บรรดาศาลทั้งหลายจะตั้งขึ้นได้ก็แต่โดยพระราชบัญญัติ" แต่ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีพระราชบัญญัติจัดตั้งเพราะตั้งขึ้นโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเองโดยตรง ตามความในรัฐธรรมนูญ หมวด 8 ส่วนที่ 2 มาตรา 255 ถึง มาตรา 270 กำหนดโครงสร้างการสรรหาตุลาการ อำนาจหน้าที่ และวิธีพิจารณาไว้ในมาตราดังกล่าวและมาตราอื่น ๆ ในรัฐธรรมนูญรวมถึง 33 มาตรา แม้จะกระจัดกระจายอยู่ในหมวดอื่น ๆ บ้าง แต่ก็อยู่ในรัฐธรรมนูญเองทั้งสิ้น และสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญก็ได้ดำเนินการรวบรวมเรียบเรียงอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเอกสารเผยแพร่อยู่แล้ว และยังมีโครงการศาลรัฐธรรมนูญพบประชาชนซึ่งทำอยู่ทุกปีด้วย

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญให้มีบทบัญญัติให้อำนาจออกพระราชบัญญัติเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญได้ อาจทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจซ้ำซ้อนกับศาลอื่นในเรื่องที่ไม่สำคัญถึงขนาดที่จะต้องขึ้นศาลรัฐธรรมนูญ ทำให้ภาระหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มขึ้นโดยไม่อาจเพิ่มจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ และยังเป็น การทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญและศาลรัฐธรรมนูญลดน้อยลง ซึ่งในข้อนี้คณะผู้วิจัยเองก็ได้แสดงความเห็นไว้แล้ว ผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอแนะในข้อนี้

2) "ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง ภายใต้งบเงื่อนไขว่าต้องเป็นปัญหาสำคัญและเกี่ยวข้องกับประโยชน์ต่อสังคมหรือประชาชนโดยรวม"

ในข้อนี้เห็นว่า หากให้ประชาชนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง ประชาชนก็ใช้สิทธิ์ยื่นคำร้องทุกเรื่องที่ยื่นได้ เพราะเมื่อมีปัญหาหรือคดีความ คู่กรณีเห็นว่ามิชอบทางใดที่ตนอาจได้รับการเยียวยา ก็จะใช้ช่องทางนั้นทุกช่องทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสูงสุดตัดสินแล้วเป็นเด็ดขาดและมีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่น ๆ ของรัฐด้วย ซึ่งต่างจากศาลอื่นที่คำพิพากษาของศาล

มีผลผูกพันเฉพาะคู่ความในคดี ก็ยิ่งทำให้ประชาชนไปยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญมากมายจนเกินกำลังของศาลรัฐธรรมนูญที่จะพิจารณาได้ จะเห็นได้จากจำนวนคำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบกับจำนวนคำร้องที่ศาลรัฐธรรมนูญรับเข้าสารบบไว้เพื่อพิจารณาจะมีจำนวนใกล้เคียงกัน

หนึ่ง แม้จะมีได้ให้สิทธิประชาชนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง แต่ก็มีช่องทางให้ยื่นคำร้องผ่านทางศาลยุติธรรม ศาลอื่น และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาได้อยู่ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ซึ่งก็มีคำร้องเป็นจำนวนมากที่สุดที่ยื่นตามมาตรานี้ทางศาลยุติธรรมผ่านไปสู่ศาลรัฐธรรมนูญถึงร้อยละ 52.5 ของคำร้องทั้งหมดที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา และอาจใช้ช่องทางนี้เพื่อยืดเวลาประวิงคดีในศาลยุติธรรมได้ เช่น ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2543 ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาพิจารณานานที่สุด คือ 12 เดือน กับ 28 วัน และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 2/2543 ใช้เวลาพิจารณา 11 เดือน กับ 29 วัน เป็นต้น

3) "ควรตีความขอบเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญให้กว้างครอบคลุมสังคมไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย และสภาพแวดล้อม"

ในข้อนี้เห็นว่า คงแล้วแต่วิสัยทัศน์และความเป็นอิสระของตุลาการแต่ละคน

4) ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสม เช่น คำว่า "บทบัญญัติแห่งกฎหมาย" "ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ" "ต้องคำพิพากษาให้จำคุก" "ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ"

ถ้อยคำเหล่านี้ส่วนใหญ่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยไว้แล้ว ส่วนความคิดเห็นที่แตกต่างกันนั้น เป็นความคิดเห็นโดยอิสระของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน

5) เรื่องอำนาจหน้าที่ในการยุบพรรคการเมืองที่มีความเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแตกต่างกันนั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยไว้หลายเรื่องแล้วว่าศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสาม ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยที่เห็นว่าไม่มีอำนาจนี้เพราะเป็นการเพิ่มเติมอำนาจศาลรัฐธรรมนูญโดยพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่า แม้จะถูกต้องในหลักการตรากฎหมาย และการตีความกฎหมาย แต่ก็แพ้คะแนนเสียงทุกครั้ง ปัญหาในเรื่องนี้คือ การตราพระราชบัญญัติเพิ่มเติมอำนาจศาลรัฐธรรมนูญทำได้หรือไม่ ซึ่งถ้าดูจากแนววินิจฉัยในเรื่องยุบพรรคนี้ก็พอจะเห็นคำตอบของศาลรัฐธรรมนูญได้

6) การส่งคำโต้แย้งความเห็นหรือเอกสารของคู่ความตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณา เรื่องนี้ด้วยบทรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ชัดเจนว่า ศาลต้องส่งทุกเรื่อง เพราะการพิจารณาว่าบทบัญญัติของกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะ ศาลอื่นไม่มีอำนาจพิจารณาได้ ซึ่งถ้าเปรียบเทียบกับรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้าก็คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปี 2534 มาตรา 206 ซึ่งใช้คำว่า "ในกรณีศาลจะใช้กฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งโดยศาลเห็นว่ามิได้มีเหตุผลอันควร ฯลฯ" จะเห็นได้ชัดเจนว่า ตามรัฐธรรมนูญปัจจุบันมาตรา 264 ศาลไม่ต้องพิจารณาคำโต้แย้ง แต่ต้องส่งไปทุกเรื่อง ส่วนที่คู่ความจะใช้การโต้แย้งว่ากฎหมายที่จะใช้บังคับแก่คดีขัดรัฐธรรมนูญเพื่อถ่วงเวลาหรือประวิงคดีในศาลยุติธรรมให้ล่าช้า เป็นเรื่องที่ศาลรัฐธรรมนูญควรจะต้องระมัดระวังมิให้เกิดขึ้น เพราะเคยมีการใช้วิธีนี้ถ่วงเวลาอยู่ที่ศาลรัฐธรรมนูญได้กว่าหนึ่งปีมาแล้ว (ดูคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2543)

7) การส่งความเห็น "ตามทางการ" คือ ศาลแจ้งไปที่กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงยุติธรรม (ปัจจุบันคงเป็นสำนักงานศาลยุติธรรม) ส่งไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ในทางปฏิบัติศาลในกรุงเทพฯ จะส่งตามวิธีข้างต้น แต่ศาลต่างจังหวัดจะส่งตรงยังศาลรัฐธรรมนูญเลย ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญก็รับไว้พิจารณาทั้งสองแบบ

8) สำหรับข้อสังเกตของคณะผู้วิจัยที่ว่า แม้ได้มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาและได้วางบรรทัดฐานบทบัญญัติของศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ชัดเจนหรือเกิดปัญหาในทางปฏิบัติไว้แล้วก็ตาม แต่ในเรื่องการวางบรรทัดฐานนั้นมิได้มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรง รัฐธรรมนูญเพียงแต่บัญญัติว่า "คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ" เท่านั้น

ในเรื่องนี้มีความเห็นเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่า คำว่า ศาล หมายรวมถึงศาลรัฐธรรมนูญด้วย คือ ศาลรัฐธรรมนูญต้องถูกผูกพันตามแนววินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ออกมาแล้วด้วย ไม่อาจกลับแนววินิจฉัยที่เคยวินิจฉัยไว้แล้วได้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า คำว่า ศาล ในมาตรานี้หมายถึงศาลอื่นนอกจากศาลรัฐธรรมนูญ และแม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็น องค์กร จะถูกผูกพันให้ต้องเดินตามแนววินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเองที่เคยวินิจฉัยไว้ ก็ไม่ผูกพันตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็น บุคคล ยังคงมีอิสระที่จะวินิจฉัยเป็นอย่างอื่นได้

อย่างไรก็ตาม ศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเคยรับวินิจฉัยเรื่องของเทศบาลในคำวินิจฉัยที่ 4/2541 แต่ต่อมาก็ไม่รับวินิจฉัยเรื่องของเทศบาล โดยวินิจฉัยว่าเทศบาลไม่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าแนววินิจฉัยหรือบรรทัดฐานนั้นอาจเปลี่ยนแปลงได้ เพราะตุลาการที่เป็นองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญนั้นเปลี่ยนคนไป หรือมีเหตุผลใหม่ที่ถูกต้องกว่าเดิม

สำหรับแนวทางพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คณะผู้วิจัยระบุว่ามิได้เป็นข้อเสนอแนะของคณะผู้วิจัย แต่เป็นการรวบรวมจากการวิจัยสนามโดยการสัมภาษณ์ตุลา

การศาลรัฐธรรมนูญและจากการวิจัยเอกสารที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนได้เขียนไว้ ผู้เขียนจึงไม่มีความเห็นในส่วนนี้ คงมีเพียงข้อสังเกตว่า

1) งานวิจัยมีข้อมูลอย่างละเอียดเกี่ยวกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนตนของแต่ละคน แต่มิได้แสดงให้เห็นด้วยว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดมีคำวินิจฉัยส่วนตนขัดหรือสอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพียงใดหรือก็เรื่อง ที่มีข้อมูลตัวเลขชัดเจนจากการวิจัยอยู่แล้ว

2) การเลือกประธานศาลรัฐธรรมนูญที่ปรากฏว่าได้แก่ผู้ที่มีอายุมากที่สุด ทุกครั้ง ซึ่งอาจเป็นเพราะเกรงว่าจะเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนานเกินไป คณะผู้วิจัยไม่มีข้อเสนอแนะ หรือความคิดเห็น

3) คณะผู้วิจัยน่าจะเสนอปัญหาหรือแนวความคิดในปัญหาปัจจุบัน ของศาลรัฐธรรมนูญที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วุฒิสภาเลือกกำลังจะครบวาระ 4 ปีครึ่ง ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ศาลฎีกาเลือกจะอยู่ตลอดไปจนครบ 9 ปี หรือไม่

4) "การไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ" คณะผู้วิจัยไม่ได้พูดถึงกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขอถอนตัวเพราะมีเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้าน ได้ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 8 เช่น มีคดีอยู่ระหว่างการพิจารณาที่ตุลาการหรือญาติพิพาทกับผู้ร้องหรือผู้คัดค้าน เช่น นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ถอนตัว 2 เรื่อง เพราะมีคดีความอยู่กับผู้ร้อง นายอิสสระ นิตินันท์ประภาส ขอถอนตัวเพราะเคยเป็นกรรมการในบริษัทผู้ร้อง และนายประเสริฐ นาสกุล ขอถอนตัวเพราะเป็นคู่ความในคดีที่ศาลยุติธรรม ส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา เป็นต้น

อนึ่ง น่าจะได้ให้ความเห็นด้วยว่า ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ 7 ควรเพิ่มกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจถูกคัดค้าน ได้เพราะ เคยเป็นกรรมการ ปปป. กรรมการ ปปช. กรรมการ กกต. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ฯลฯ ด้วยหรือไม่ เพราะข้อกำหนดดังกล่าวระบุไว้เพียงกรรมการร่างกฎหมาย กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ หรืออนุญาโตตุลาการ ซึ่งพิจารณาคำร้องในเรื่องเดียวกันนั้นมาก่อน

สำหรับภาพโดยรวมของโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง "การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ" นี้ นับเป็นครั้งแรกที่มีการวิเคราะห์วิจัยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนตนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นรายคน โดยทำการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบด้วยความเป็นกลาง เป็นวิชาการ นับได้ว่าเป็นการตรวจสอบตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นครั้งแรกและครั้งใหญ่ที่สุด โดยมีการสัมภาษณ์บุคคลในวงการศาล วงการเมือง การบริหาร และการปกครอง ตลอดจนจนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ที่ถูกตรวจสอบทุกคน

ด้วย ผลของการวิจัยจึงมีน้ำหนักมากกว่าโพลที่ทำ ๆ กันอยู่ มีข้อมูล ข้อเท็จจริง และความเห็น
ปรัชญา และปัญหาสำคัญ ๆ ที่ควรแก่การพิจารณาในการวิจัยครั้งนี้ที่จะเป็นพื้นฐานให้แก่การ
วิเคราะห์วิจัยให้ต่อเนื่องออกไปอีกมาก

จึงขอชื่นชมในความวิริยะ อุตสาหะ ความริเริ่ม ของคณะผู้วิจัยที่ได้สร้างผลงานที่มีคุณค่า
เป็นประโยชน์แก่วงการศึกษาและประชาชนทั่วไป รวมทั้งเป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนด้วย

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. สรุป

โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” มีความสำคัญและความจำเป็นเนื่องจากความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวมตลอดไปถึงบุคคลที่มาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หรือที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรสำคัญองค์กรหนึ่งของกระบวนการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยหน่วยงานและประชาชนจะอาศัยศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่พึ่งสูงสุดเพื่อช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเองรวมทั้งการปฏิรูปการเมืองของไทย เพราะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันคู่กรณี และทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และองค์กรอื่นของรัฐ แต่ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อหย่อนในการปฏิบัติหน้าที่ ยินยอมให้กฎหมายล่าช้าหรือ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจเหนือรัฐธรรมนูญ หรือพิจารณาวินิจฉัยในทิศทางที่ทำให้รัฐธรรมนูญขาดความศักดิ์สิทธิ์ หรือยินยอมให้ฝ่ายการเมืองครอบงำการพิจารณาวินิจฉัยแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) และประชาชนทั่วประเทศได้ร่วมมือกันร่างขึ้นย่อมล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งกระบวนการปฏิรูปการเมืองย่อมล้มเหลวตามไปด้วย ความสำคัญและความจำเป็นของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเริ่มบังคับใช้อย่างเต็มรูปแบบหลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2544 ย่อมทำให้มีคำร้อง ปัญหา ข้อพิพาท หรือคดีมาสู่การพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มมากขึ้นด้วย ไม่เพียงเท่านั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญยังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

ในปี 2544-2545 เป็นเวลา 1 ปีเต็ม คณะผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 1 (ปี 2545)” ประกอบด้วย คำวินิจฉัยปี 2541

ถึง ปี 2543 ช่วงแรก หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 รวม 101 เรื่อง¹ โดยจัดพิมพ์ไว้ในเล่มเดียว คือ เล่มที่ 1 ส่วนที่ 1 (Volume 1 Part 1) ทั้งนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิเอเชีย และได้รับการสนับสนุนจากสภามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อประชาชน คณะผู้ศึกษาวิจัยยังได้รับทุนและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทำวิจัยเรื่องเดียวกันนี้อีก

สำหรับในปี 2545-2546 เป็นเวลา 1 ปี คณะผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาวิจัยคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 2 (ปี 2546) โดยเริ่มตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 รวม 84 เรื่อง และเนื่องจากมีจำนวนหน้ามาก จึงได้จัดพิมพ์ไว้ใน 4 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 1 ส่วนที่ 2, เล่มที่ 2 ส่วนที่ 1, เล่มที่ 2 ส่วนที่ 2, และเล่มที่ 2 ส่วนที่ 3 สำหรับคำวินิจฉัยในปี 2545 ซึ่งมีจำนวน 64 เรื่อง จะได้ดำเนินการและจัดพิมพ์ไว้ใน 2 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 3 ส่วนที่ 1 และ เล่มที่ 3 ส่วนที่ 2 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งที่ 2 นี้ยังคงเป็นไปตามที่ได้กำหนดไว้ในโครงการศึกษาวิจัยครั้งที่ 1 คือ **เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการ** โดยเฉพาะการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และกฎหมายมหาชน สร้างองค์ความรู้และผสมผสานความรู้ทั้ง 3 ด้านดังกล่าวเข้าด้วยกันในลักษณะของการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบสำหรับใช้ในการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงทางวิชาการ ตลอดจนช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้ประชาชน นอกจากนี้ **ยังเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติ** เช่น ช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเตรียมคำร้องได้ตรงประเด็นและชัดเจนเพื่อยื่นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย และช่วยให้ทราบแนวทางการพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2 นี้ นอกจากดำเนินการตามครั้งที่ 1 เพื่อให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบและเป็นมาตรฐานเดียวกันแล้ว ยังมีส่วนที่เพิ่มมากขึ้นอีก เช่น

1) ดำเนินการเพื่อให้การศึกษาวิจัยนี้เป็นเอกสารสำหรับค้นคว้าและอ้างอิงทางวิชาการ เป็นต้นว่า จัดทำตารางสรุปที่แสดงถึง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวนคำวินิจฉัยในแต่ละประเภท คะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา

2) การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญบางกรณี เช่น การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295

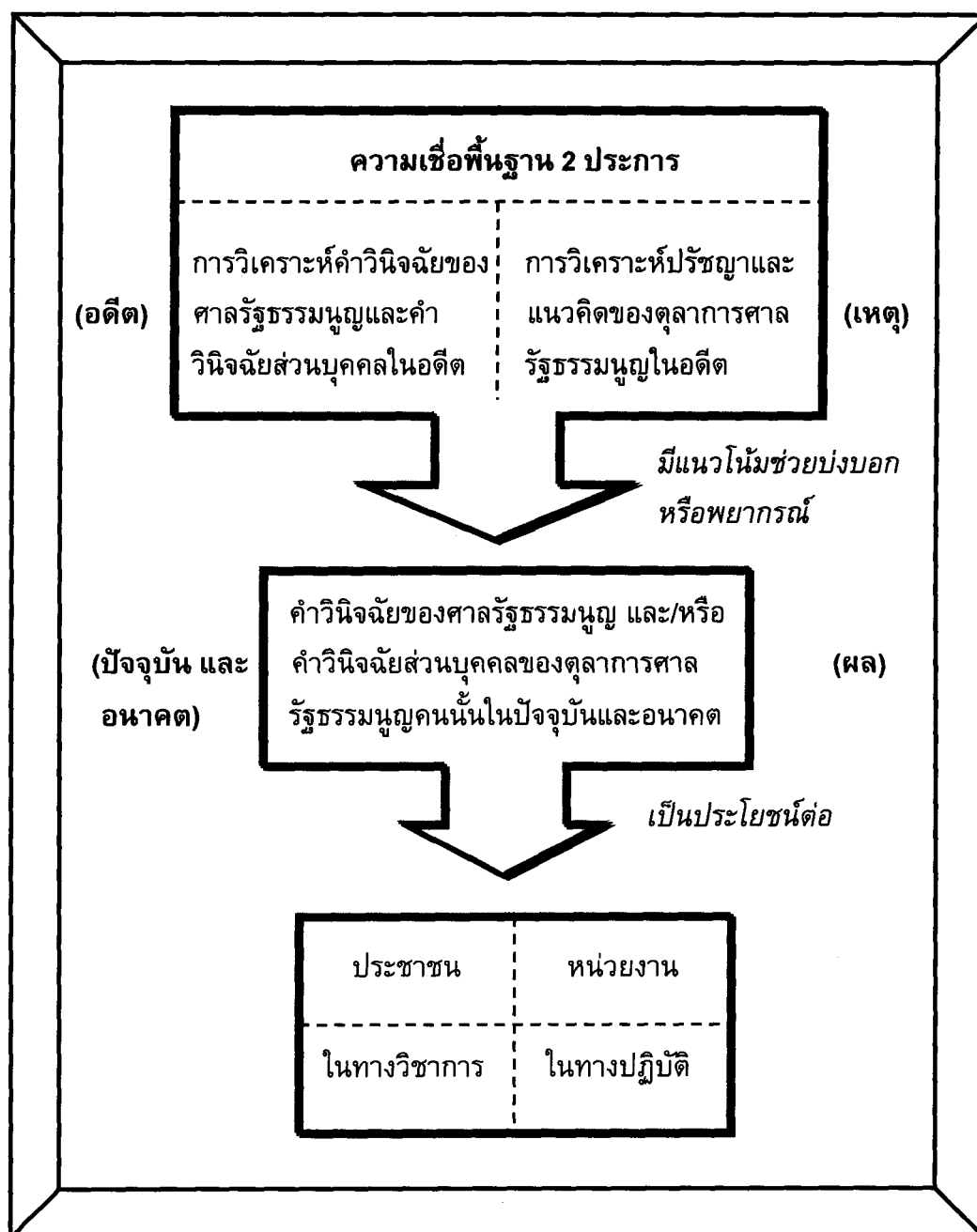
¹โปรดดู วิรัช วิรัชนิการวรรณ และคณะ, *โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร), 2545, จำนวน 1,369 หน้า.

โครงการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งการนำเสนอแบ่งออกเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงกระบวนการพิจารณาการศึกษา ซึ่งครอบคลุมความสำคัญ วัตถุประสงค์ สมมติฐาน ขอบเขต และข้อจำกัด และระเบียบวิธีศึกษาวิจัย เป็นต้น บทที่ 2 การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และคำวินิจฉัยส่วนบุคคล บทที่ 3 ผลการวิจัยเอกสาร บทที่ 4 ผลการวิจัยสนามและผลการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น บทสุดท้าย คือ บทที่ 5 เป็นสรุปและข้อเสนอแนะ

หมายเหตุ เนื้อหาสาระในบทที่ 3 และบทที่ 4 เป็นลักษณะของการนำเสนอผลการวิจัยที่มีรายละเอียดสมบูรณ์ (full report) เป็นไปในทิศทางหรือเป็นระบบเดียวกับโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 (ปี 2545) ส่วนบทที่ 5 เป็นลักษณะของการสรุปหรือนำเสนอผลการวิจัยฉบับย่อ (short report) พร้อมข้อเสนอแนะ นอกจากนี้ คณะผู้ศึกษาวิจัยยังได้จัดทำเอกสารสรุป หรือ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (executive summary) อีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เลือกอ่านหรือศึกษาได้อย่างสะดวกว่าจะเลือกอ่านฉบับสมบูรณ์หรือฉบับย่อ

การศึกษานี้มีกรอบแนวคิดสำคัญที่เชื่อว่า การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในอดีต ควบคู่กับการวิเคราะห์ปรัชญาและแนวคิดของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในอดีต ทั้ง 2 ส่วนนี้ถือว่าเป็น “เหตุ” ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดหรือพยากรณ์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และ/หรือ คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนนั้นในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งถือว่าเป็น “ผล” อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและหน่วยงานทั้งในทางวิชาการและในทางปฏิบัติ ดังได้ยกตัวอย่างไว้แล้วข้างต้น โปรดดูภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 ภาพรวมกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

โครงการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีศึกษาวิจัย (research methodology) ที่ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การวิจัยสนาม และการสัมภาษณ์ทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยให้ความสำคัญ สัดส่วนและเวลาในการพิจารณาศึกษาการวิจัยเอกสารมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง (fact) ส่วนการวิจัยสนามและการสัมภาษณ์ทางวิชาการที่เป็นข้อมูลที่เป็นความคิดเห็น

(opinion) แม้มีความสำคัญแต่ถือว่าเป็นข้อมูลเสริมที่นำมาช่วยสนับสนุนหรือคัดค้านข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร เนื่องจากข้อมูลส่วนหลังนี้ได้แย้งได้ง่ายกว่า

การวิจัยเอกสาร นั้น เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน 2545 ถึง ตุลาคม 2545 รวม 8 เดือน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมาย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา รวมคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ บทความ ตลอดจนการวิเคราะห์วิจารณ์ของหน่วยงานหรือบุคคล เช่น นักวิชาการ นักการเมือง และ สื่อมวลชน ข้อมูลบางส่วนนำมาจากอินเทอร์เน็ต (internet หรือ international network) เช่น เว็บไซต์ (website) <http://203.113.93.8/mhead.htm> ของส่วนงานราชกิจจานุเบกษา สำนักนายกรัฐมนตรี และ www.concourt.or.th/ ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งจากคำปรึกษาหรือคำแนะนำจากผู้มีความรู้และมีประสบการณ์อย่างสูงเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ จากนั้น จึงนำข้อมูลมาประมวล วิเคราะห์ และเขียนเป็นรายงานพร้อมภาพและตารางประกอบตามความจำเป็น

ส่วนการวิจัยสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลสนาม ได้เริ่มเตรียมการวิจัยสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลสนามตั้งแต่ปลายเดือนพฤศจิกายน 2545 ถึง กุมภาพันธ์ 2546 เป็นเวลาประมาณ 2 เดือนครึ่ง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสนามดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (**purposive sampling หรือ selective-purposive**) จำนวน 45 คน ให้ตอบแบบสอบถามด้วยความสมัครใจ โดยมิได้ระบุไว้ในผลการศึกษาวิจัยว่าเป็นใครแม้จะขอให้ผู้ตอบทุกคนกรอกชื่อ ประวัติ และตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่ได้ถือเป็นความลับ วิธีศึกษาวิจัยเช่นนี้คล้ายคลึงกับวิธีสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญแบบเดลไฟ (Delphi) และน่าจะมีคุณค่ามากกว่าการสอบถามทั่ว ๆ ไป เนื่องจากลักษณะเนื้อหาของเรื่องที่ศึกษาวิจัยมีระดับความยากสูงมาก มีจำนวนข้อคำถามมากพอสมควร และลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามได้จำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เป็นนักวิชาการและนักปฏิบัติที่อยู่ในระดับเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ หรือผู้สัต์ทศกรณีกกลุ่มละ 15 คน อันได้แก่

1) ผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ ประกอบด้วย (1) นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และ (2) นักปฏิบัติ ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลฎีกา และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

2) ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ ประกอบด้วย (1) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และ (2) นักปฏิบัติ ได้แก่ นักบริหารภาครัฐ

3) ผู้สัต์ทศกรณีกทางการเมืองการปกครองและการบริหาร หมายถึง ผู้ที่ให้ความสนใจและติดตามการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเป็นเวลานาน แม้มิได้มีอาชีพเป็นนักการเมืองก็ตาม ประกอบด้วย (1) กรรมการหรือเลขาธิการขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ได้แก่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) คณะ

กรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และ (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และอดีตสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.)

ทั้งนี้ มีข้อสันนิษฐานว่ากลุ่มตัวอย่างดังกล่าวอยู่ในฐานะที่จะมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมาย การเมืองการปกครองและการบริหารประเทศ รวมทั้งรู้และเข้าใจโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การปฏิบัติราชการ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนภูมิหลังของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยสนาม เริ่มแรกได้ดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามให้ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้สังเกตการณ์ทาง การเมืองการปกครองและการบริหารบางส่วนที่ได้เข้าร่วมประชุมใน “การประชุมวิชาการทางรัฐ ศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 3 (2545)” ที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือของสาขาวิชา รัฐ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย และคณะกรรมการสภา วิจัยแห่งชาติสาขาวิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เมื่อวันที่ 29-30 พฤศจิกายน 2545 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เหตุผลที่เลือกกลุ่มตัว อย่างจากที่ประชุมวิชาการแห่งนี้ เพราะเป็นแหล่งที่ผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสน ศาสตร์ และผู้สังเกตการณ์ที่มีความเป็นกลางมาร่วมประชุมกันอย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 2 วัน ทำให้ สามารถแจก รับแบบสอบถามกลับคืน และทวงถามได้ กลุ่มตัวอย่างยังมีโอกาสตอบแบบสอบถาม ได้ตามสะดวก แล้วส่งคืนในภายหลังโดยไม่เร่งรัด

หลังจากรวบรวมแบบสอบถามที่ได้แจกให้กลุ่มตัวอย่างกรอกเองและส่งกลับคืนในการ ประชุมวิชาการทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่ายังไม่ครบตามจำนวนที่ ตั้งเป้าหมายไว้ คณะผู้ศึกษาวิจัยจึงและได้ส่งแบบสอบถามไปยังบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษดังกล่าว ทางไปรษณีย์และให้ส่งกลับคืน โดยจัดส่งไปยังผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ เช่น ผู้พิพากษาใน ศาลฎีกา และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชา การไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหารที่ ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระในตำแหน่งกรรมการหรือเลขาธิการ เช่น ปปช. กกต. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตลอดจนทั้งสมาชิกสภาผู้ แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และอดีตสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) ทั้งนี้ ได้รับความร่วมมือ จากนายกสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน จนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ 2546 การรวบรวมแบบสอบ ถามจึงได้ครบตามจำนวนที่ตั้งเป้าหมายไว้กลุ่มละ 15 ชุด โดยเป็นแบบสอบถามที่มีคุณภาพและ สมบูรณ์มากที่สุด

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยสนามมีจำนวน 24 หน้ากระดาษเอ 4 ประกอบด้วย หนังสือขอ ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย และนายกสมาคมรัฐ

ธรรมนูญเพื่อประชาชน ข้อคำถามปิดและคำถามเปิดจำนวน 47 ข้อ พร้อมคำอธิบาย (โปรดดู แบบสอบถาม ในภาคผนวก) แบบสอบถามได้ผ่านการทดสอบโดยบุคลากรของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งได้รับคำแนะนำและผ่านการตรวจสอบจากผู้รู้ และก่อนที่จะแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้ศึกษาวิจัยได้สอบถามผู้ตอบคร่าว ๆ ก่อนเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสนใจเรื่องศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัย พร้อมกับเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สังเกตการณ์ดังกล่าวเท่านั้น

สาระสำคัญของแบบสอบถามเป็นไปในแนวทางเดียวกับการทำวิจัยเรื่องเดียวกันนี้เมื่อปีที่แล้ว (ครั้งที่ 1 ปี 2545) เพราะการวิจัยนี้เป็นโครงการต่อเนื่อง โดยได้ปรับปรุงแบบสอบถามให้รัดกุมมากขึ้น แบบสอบถามได้มุ่งให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นและวิจารณ์ในประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ขอบเขต และสมมติฐานของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดเห็นต่อ (1) โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (2) ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น อายุ การศึกษา ตลอดจนปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (3) อิทธิพลของประธานศาลรัฐธรรมนูญกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (4) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญและเป็นที่น่าสนใจจำนวน 20 เรื่องในช่วงหลังของปี 2543 และตลอดปี 2544 (หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544) และ (5) ความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ในส่วนของการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น ครอบคลุมการนำเสนอผลการวิเคราะห์วิจารณ์โครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 (ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 จำนวน 101 เรื่อง) ของอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ซึ่งได้เสนอไว้ใน การสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น ที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2545 ระหว่างเวลา 09.00 น. ถึง 17.00 น. ณ โรงแรมตรัง ถนนวิสุทธิกษัตริย์ กรุงเทพมหานคร มีผู้เข้าร่วมสัมมนาประมาณ 50 คน ประกอบด้วย นักวิชาการ อดีตสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) นักการเมือง ผู้เชี่ยวชาญและผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหาร ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิธิดาเซีย และสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน สำหรับโครงการศึกษาวิจัยครั้งที่ 2 ซึ่งจัดพิมพ์ไว้ใน 4 เล่ม รวมคำวินิจฉัย 84 เรื่องนี้ จะได้นำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็นต่อไป และหลังจากนั้น จะจัดพิมพ์ไว้ในเล่มต่อไป

เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นในที่นี้จึงเรียก “คำวินิจฉัยกลาง หรือคำวินิจฉัยรวมของศาลรัฐธรรมนูญ” ว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” พร้อมกับเรียก “คำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน” ว่า “คำวินิจฉัยส่วนบุคคล”

หัวข้อสรุปแบ่งเป็น 3 ข้อ โดยจัดแบ่งให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ขอบเขต และสมมติฐานของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ และเป็นไปในทิศทางเดียวกับโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1

1.1 การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี 2543 ถึง ปี 2544 จำนวน 84 เรื่อง

1.2 การวิเคราะห์ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

1.3 สมมติฐานของการศึกษาวิจัย

1.1 การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี 2543 ถึง ปี 2544 จำนวน 84 เรื่อง (อาจใช้ลักษณะนามว่า กรณี คดี คำวินิจฉัย หรือ บท ก็ได้ แต่ในที่นี้ ใช้ "เรื่อง" เพราะเข้าใจง่ายและได้ใช้มาตั้งแต่เริ่มแรก)

1.1.1 จำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ คำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้มีจำนวน 84 เรื่อง ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว แบ่งเป็น

1) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 84 เรื่อง แบ่งเป็น ปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง และปี 2544 จำนวน 51 เรื่อง และ

2) คำวินิจฉัยส่วนบุคคล จำนวน 1,152 เรื่อง แบ่งเป็น ปี 2543 จำนวน 426 เรื่อง และ ปี 2544 จำนวน 726 เรื่อง

หากนับตั้งแต่ปี 2541 ถึง ปี 2544 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวนรวม 185 เรื่อง คณะผู้ศึกษาวิจัยได้พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์คำวินิจฉัยจำนวน 101 เรื่อง และจัดพิมพ์รวมไว้ในเล่มเดียว ส่วนที่เหลืออีก 84 เรื่อง ได้จัดพิมพ์ไว้ใน 4 เล่ม กล่าวคือ

โครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 (ปี 2545) ได้ดำเนินงานในช่วงปี 2544-2545 (ได้จัดพิมพ์ไว้ในเล่มเดียว คือ เล่มที่ 1 ส่วนที่ 1) ประกอบด้วย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 101 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 1,302 เรื่อง แบ่งเป็น

- คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541 (คำวินิจฉัยที่ 1 ถึง คำวินิจฉัยที่ 16/2541) มีจำนวน 16 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลมีจำนวน 208 เรื่อง

- คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2542 (คำวินิจฉัยที่ 1 ถึง คำวินิจฉัยที่ 54/2542) มีจำนวน 54 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลมีจำนวน 701 เรื่อง

- คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543 (คำวินิจฉัยที่ 1 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543) มีจำนวน 31 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลมีจำนวน 393 เรื่อง

- รวมคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (101 เรื่อง) และคำวินิจฉัยส่วนบุคคล (1,302 เรื่อง) ปี 2541-2543 ได้ 1,403 เรื่อง

โครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2 (ปี 2546) ได้ดำเนินงานในช่วงปี 2545-2546 (ได้จัดพิมพ์ไว้ใน 4 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 1 ตอนที่ 2, เล่มที่ 2 ตอนที่ 1, เล่มที่ 2 ตอนที่ 2, และเล่มที่ 2 ตอนที่ 3) ประกอบด้วย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 84 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 1,152 เรื่อง แบ่งเป็น

- คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543 (คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 64/2543) มีจำนวน 33 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 426 เรื่อง
 - คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2544 (คำวินิจฉัยที่ 1/2544 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544) มีจำนวน 51 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 726 เรื่อง
 - รวมคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (84 เรื่อง) และคำวินิจฉัยส่วนบุคคล (1,152 เรื่อง) ปี 2543-2544 ได้ 1,236 เรื่อง
- รวมคำวินิจฉัยตั้งแต่ปี 2541-2544 แบ่งเป็น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 185 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 2,454 เรื่อง มีจำนวนทั้งสิ้น 2,639 เรื่อง
- โปรดดูตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 จำนวนและหมายเลขคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541-2544 จำแนกตามปี และโครงการศึกษาวิจัยครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

ปี	จำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (จำนวนคำวินิจฉัยส่วนบุคคล)		รวม	หมายเลขคำวินิจฉัยที่		รวม	โครงการศึกษาวิจัย
2541	16 (208)		101 (1,302)	1-16/2541		101	ครั้งที่ 1 (ปี 2545) มี 1 เล่ม
2542	54 (701)			1-54/2542			
2543	64 ^{☆☆} (819)	31 (393)		1-64/2543	1-31/2543		
		33 (426) [☆]	32-64/2543				
2544	51 (726) [☆]		84 (1,152) [☆]	1-51/2544		84	ครั้งที่ 2 (ปี 2546) มี 4 เล่ม
รวม	185 (2,454)		185 (2,454)	1/2541 - 51/2544		185	รวม 5 เล่ม

[☆] จำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในครั้งนี้

^{☆☆} เฉพาะในปี 2543 มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญรวม 64 เรื่อง ในเล่มนี้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์จำนวน 33 เรื่อง คือ ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32-64/2543 สำหรับคำวินิจฉัยอีก 31 เรื่อง ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1-31/2543 ได้พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไปแล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1

1.1.2 ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ การจัดแบ่งประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย มีอย่างน้อย 2 แบบ แบบแรก จัดแบ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนแบบที่สอง จัดแบ่งตามตำแหน่ง

ในที่นี้ ยึดถือการจัดแบ่งแบบที่สองซึ่งมีจำนวน 12 ประเภท ได้แก่ (1) ประธานรัฐสภา หรือ ประธานสภาผู้แทนราษฎร (2) ประธานวุฒิสภา (3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (4) สมาชิกวุฒิสภา (5) กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมือง หรือผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมือง (6) ศาล หมายถึง ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลอื่น ๆ เช่น ศาลล้มละลาย (7) นายกรัฐมนตรี (8) อัยการสูงสุด (9) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (10) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (11) คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือนายทะเบียนพรรคการเมือง และ (12) ผู้บังคับบัญชาขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (โปรดดูตารางที่ 3.2 ในบทที่ 3)

ทั้งนี้ ได้รวมประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นตำแหน่งเดียวกันหรือเป็นคน ๆ เดียวกันไว้ด้วยกัน กล่าวคือ รวมประธานรัฐสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรเข้าด้วยกัน เพราะเป็นบุคคลคนเดียวกัน พร้อมกับรวมคณะกรรมการการเลือกตั้ง และนายทะเบียนพรรคการเมืองเข้าด้วยกัน เพราะประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งดำรงตำแหน่งเป็นนายทะเบียนพรรคการเมืองด้วย

เมื่อพิจารณาศึกษาถึงจำนวนผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย โดยใช้การจัดแบ่งตามตำแหน่งออกเป็น 12 ประเภทดังกล่าว พบว่า ในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่อง ศาล ตามมาตรา 264 เป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุด จำนวน 45 เรื่อง (ร้อยละ 53.6) มาตราที่กำหนดว่าเมื่อเกิดการโต้แย้งขึ้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว และส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวนดังกล่าวนี้สอดคล้องหรือเท่ากับจำนวนคำร้อง 45 เรื่องที่ศาลเป็นผู้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุดดังกล่าวข้างต้น ในจำนวน 45 เรื่องนี้ แบ่งเป็น ศาลยุติธรรม 39 เรื่อง ศาลล้มละลาย 5 เรื่อง และศาลภาษีอากร 1 เรื่อง

รองลงมาตามลำดับ คือ คณะกรรมการการเลือกตั้งปฏิบัติหน้าที่เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง ยื่นคำร้องจำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 22.6) องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล จำนวน 5 เรื่อง (ร้อยละ 5.9) ในขณะที่ประธานรัฐสภา และ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญในจำนวนที่เท่ากัน คือ 4 เรื่อง (ร้อยละ 4.8) รองลงมาอีกคือ ประธานวุฒิสภายื่นคำร้องจำนวน 3 เรื่อง (ร้อยละ 3.6) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภายื่นคำร้อง 2 เรื่อง (ร้อยละ 2.4) สำหรับผู้ยื่นคำร้องจำนวนน้อยที่สุด ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรี โดยยื่นคำร้องในจำนวนที่เท่ากัน คือ 1 เรื่อง (ร้อยละ 1.2) สำหรับสมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรี และอัยการสูงสุด ไม่ได้ยื่นคำร้องแม้แต่เรื่องเดียว

เป็นที่น่าสังเกตว่า เท่าที่ผ่านมานับแต่ปี 2541-2543 นั้น มีเพียงศาลยุติธรรมเท่านั้นที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยตามมาตรา 264 ส่วนศาลอื่นใด เช่น ศาลปกครอง ศาลทหาร ศาลล้มละลาย และภาษีอากรกลาง ยังไม่เคยยื่น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 ศาลล้มละลายได้เริ่มยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 5 เรื่อง และศาลภาษีอากร

กลาง ได้ยื่นเป็นครั้งแรกจำนวน 1 เรื่องด้วย นอกจากนี้ มีหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล ได้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 5 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 3.3 ในบทที่ 3)

1.1.3 มาตราที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จากจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่องที่นำมาวิเคราะห์ในที่นี้ มาตราที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุดคือ **มาตรา 264** มีจำนวน 45 เรื่อง (ร้อยละ 53.6) มาตรานี้กำหนดว่าเมื่อเกิดการโต้แย้งขึ้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว และส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวนดังกล่าวนี้สอดคล้องหรือเท่ากับจำนวนคำร้อง 45 เรื่องที่ศาลเป็นผู้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุดดังกล่าวข้างต้น

สำหรับมาตราที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยรองลงมา 2 ลำดับ ได้แก่ **พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง** ซึ่งมีจำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 22.6) โดยทุกเรื่องเป็นกรณีการยุบพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง และในจำนวนนี้มี 1 เรื่องที่ยุบพรรคการเมืองเพื่อไปรวมกับอีกพรรคการเมืองหนึ่ง (**คำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม**) ทำให้ต้องนำมาตรา 73 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาพิจารณาวินิจฉัยประกอบด้วย จำนวนดังกล่าวนี้สอดคล้องหรือเท่ากับจำนวนคำร้อง 19 เรื่องที่นายทะเบียนพรรคการเมืองเป็นผู้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญในจำนวนที่มากที่สุดรองเป็นอันดับสองดังกล่าวข้างต้น รองลงมาอีกลำดับ คือ **มาตรา 266** เป็นกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) (โปรดดูตารางที่ 3.4 ในบทที่ 3)

โดยทั่วไปผู้ยื่นคำร้องส่วนใหญ่จะระบุมาตราของรัฐธรรมนูญที่ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยไว้ด้วย แต่มีผู้ยื่นคำร้องจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ระบุมาตราไว้อย่างชัดเจน ดังเช่น **คำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ** คำร้องทั้ง 10 คำร้องนี้ไม่ได้ระบุมาตราของพระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตราใด ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยให้ยกคำร้อง เนื่องจากคำร้องทั้ง 10 คำร้อง ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 264 อย่างไรก็ตาม เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องไว้ อาจใช้ดุลพินิจในการพิจารณาวินิจฉัยว่าเป็นไปตามมาตราที่ผู้ยื่นคำร้องได้ระบุไว้หรือไม่ก็ได้

1.1.4 จำนวนประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หมายถึง ประเด็นสำคัญที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเป็นประเด็นที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนำไปใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยและคณะผู้ศึกษาวิจัยได้นำมา

พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ ประเด็นหลักนั้นอาจมีประเด็นเดียวหรือหลายประเด็นก็ได้ สำหรับคำวินิจฉัยปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่องนั้น มีประเด็นหลัก 1-2 ประเด็นหลัก โดยมี 1 ประเด็นหลักมากที่สุด รวม 70 เรื่อง (ร้อยละ 83.3) เช่น คำวินิจฉัยที่ 32/2543, 34-53/2543, 1/2544 และ 2/2544 ส่วนที่เหลือมี 2 ประเด็นหลัก รวม 14 เรื่อง (ร้อยละ 16.7) เช่น คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 9-10/2544, และ 16/2544 เป็นต้น (โปรดดูตารางที่ 3.10 ในบทที่ 3)

1.1.5 ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ส่วนใหญ่ได้จากคำร้องที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่ายื่นคำร้องตามมาตราใดของรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ดี ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยอาจจัดแบ่งได้หลายแบบ ในที่นี้ได้จัดแบ่ง "ประเภทของปัญหา" ตาม "อำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ" ที่มี 5 ประเภท ได้แก่ (1) ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย (2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (3) ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (4) ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง และ (5) ปัญหาอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น เช่น คำวินิจฉัยที่ 24/2543 (วันที่ 15 มิถุนายน 2543) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กับ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งฯ โดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็นเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 กรณีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ก่อนประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้น (โปรดดูตารางที่ 3.11 ในบทที่ 3)

การจัดแบ่งเช่นนี้มีข้อดีที่สำคัญคือ สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ สามารถอ้างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้อย่างชัดเจน และใช้เป็นพื้นฐานหรือแนวทางในการทำการศึกษาวินิจฉัยต่อไปได้ ส่วนข้อเสีย เช่น บางเรื่องคาบเกี่ยวกับหลายเรื่อง ขึ้นอยู่กับมุมมองว่าจะมองในมุมไหน ทำให้ตัดสินใจยากพอสมควรว่า เป็นปัญหาใดปัญหาหนึ่งใน 5 เรื่องข้างต้น ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยที่ 11/2542 ซึ่งมีประเด็นหลักของศาลรัฐธรรมนูญว่า หนังสือแจ้งความจำนงค์ที่รัฐบาลมีไปถึงกองทุนการเงินระหว่างประเทศเป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 หรือไม่ และจะต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรคสอง หรือไม่ คำวินิจฉัยนี้อาจมองได้ว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ คือ การออกหนังสือแจ้งความจำนงค์ นั้น เป็นของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ หรืออาจมองว่า เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย ก็ได้ แต่ในที่นี้ มองว่าเป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย ตัวอย่างอื่นอีก เช่น คำวินิจฉัยที่ 51-52, 53/2542 เป็นเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยมติของคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ คำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ อาจจัดแบ่งเป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย หรือเป็นปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญก็ได้ แต่ในที่นี้จัดแบ่งเป็นปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ และแม้กระทั่งคำวินิจฉัยที่ 24/2543

อาจจัดแบ่งเป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย หรือเป็นปัญหาอื่น ๆ ก็ได้ แต่ในที่จัดแบ่งเป็นปัญหาอื่น ๆ เหล่านี้เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ข้อเสียเช่นนี้ได้ปรากฏอยู่เสมอไม่ว่าจะจัดแบ่งโดยวิธีใดก็ตาม นอกเหนือจากการจัดแบ่งตาม "อำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ" ที่ผ่านมานี้แล้ว ยังมีการจัดแบ่งประเภทของปัญหาแบบอื่นอีก เช่น

1) จัดแบ่งตาม "สาขาวิชาหลัก" โดยแบ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับ (1) กฎหมาย (2) เศรษฐกิจ (3) สังคม (4) การเมือง และ (5) การบริหาร แม้การจัดแบ่งเช่นนี้สอดคล้องและเป็นลักษณะการผสมผสานความรู้ด้านกฎหมาย รัฐศาสตร์ และการบริหาร แต่มิได้นำมาใช้ในที่นี้เนื่องจากไม่อาจอ้างอิงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้อย่างชัดเจน และไม่สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่ง

2) จัดแบ่งตาม "ลักษณะของปัญหาแต่ละเรื่อง" เพื่อให้กระจายหรือครอบคลุมปัญหาต่าง ๆ ที่สำคัญและเป็นที่สนใจของประชาชน โดยจัดแบ่งเป็น 10 ประเภท ได้แก่ (1) ปัญหาการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ตามมาตรา 295 (2) ปัญหาการยุบพรรคการเมือง (3) ปัญหาสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค (4) ปัญหาสิทธิในทรัพย์สิน (5) ปัญหาการถอดถอน หรือการพ้นจากสมาชิกภาพของนักการเมือง (6) ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ (7) ปัญหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา (8) ปัญหากระบวนการออกกฎหมาย (9) ปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และ (10) ปัญหาอื่น ที่ไม่จัดอยู่ใน 9 ปัญหาข้างต้น ในที่นี้มีได้นำมาใช้ เพราะเป็นการลงรายละเอียดมากเกินไป และในบางปีหาตัวอย่างคำวินิจฉัยได้ยาก แต่ได้นำการจัดแบ่งเช่นนี้ไปใช้ในการแบบสอบถามของการวิจัยสนามครั้งนี้

ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง โดยจัดแบ่งตามอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ปรากฏว่า ปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมีมากที่สุดทั้ง 2 ปี โดยมีจำนวน 23 และ 27 เรื่อง ตามลำดับ รวมทั้งสิ้น 50 เรื่อง (ร้อยละ 59.5) เช่น คำวินิจฉัยที่ 34-53/2543 และ 40-49/2543 รองลงมาตามลำดับโดยนับรวมทั้ง 2 ปี คือ ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง มีจำนวน 18 เรื่อง (ร้อยละ 21.4) เช่น คำวินิจฉัยที่ 57/2543 และ 1/2544 ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ มีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) เช่น คำวินิจฉัยที่ 32/2543 และ 13/2544 ลำดับท้ายสุดคือ ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีจำนวน 6 เรื่อง (ร้อยละ 7.1) เช่น คำวินิจฉัยที่ 4/2544 และ 5/2544 (โปรดดูตารางที่ 3.12 ในบทที่ 3)

1.1.6 แนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลในที่นี้คณะผู้ศึกษาวิจัยมิได้ดำเนินการในลักษณะของการนำคำวินิจฉัยทั้งหลายมารวบรวม เรียบเรียง แล้วเขียนบรรยายหรือพรรณนา พร้อมวิพากษ์วิจารณ์คำวินิจฉัยหรือวิเคราะห์การใช้ดุลพินิจของตุลา

การศาลรัฐธรรมนูญต่อคำวินิจฉัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง แต่ได้ดำเนินการในลักษณะของการจัดกลุ่ม และแยกประเภทคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน เพื่อให้ได้จำนวนตัวเลขของแต่ละกลุ่ม ต่อจากนั้นจึงนำตัวเลขเสนอในตารางหรือภาพเพื่อพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ต่อไป

ประโยชน์ที่จะได้รับการจากการดำเนินการเช่นนี้ ไม่เพียงทำให้ (1) เห็นทั้งภาพรวมและภาพย่อยตลอดจนลักษณะและผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในอดีตเท่านั้น แต่ยังทำให้ (2) เห็นพัฒนาการหรือแนวทางของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนซึ่งในที่สุดจะกลายเป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเป็นเสียงข้างมาก² หรือเป็นลักษณะของการนำข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไปใช้ในการพยากรณ์แนวโน้มหรือทิศทางของคำวินิจฉัยในอนาคต ทั้งนี้ (3) จะมีส่วนช่วยให้ผลการวิจัยเอกสารโดยเฉพาะในส่วนสำคัญคือส่วนที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนชัดเจน เป็นระบบ และน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ การที่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนจึงมีอิสระที่จะพิจารณาวินิจฉัยและเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนไปในลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า ยกคำร้อง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย จำหน่ายคดี หรือขัดหรือแย้ง หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็ได้ ดังนั้น การจัดกลุ่ม แยกประเภทเพื่อให้ได้ตัวเลขดังกล่าว จึงเป็นวิธีการสำคัญที่จะทำให้คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนที่มีต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 84 เรื่อง ซึ่งมีความแตกต่างกันพอสมควรดังกล่าวแล้ว เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ พร้อมกับแสดงให้เห็นถึงความเหมือน ความคล้ายคลึง หรือความแตกต่างกันของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในทุกคำวินิจฉัยได้อย่างชัดเจน และยังสามารถนำไปวิเคราะห์ทางสถิติตามความจำเป็นได้อีกด้วย

หลังจากคณะผู้ศึกษาวิจัยได้นำคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน (จำนวน 1,152 เรื่อง) ที่มีส่วนในการพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (จำนวน 84 เรื่อง) ในปี 2543 ถึง ปี 2544 มาแปลงและจัดกลุ่มแล้ว สรุปได้ว่า

² บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 กำหนดให้ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาจากเสียงข้างมากของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (เว้นแต่จะมีบัญญัติเป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้) หรือมาจากเสียงข้างมากของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทั้งนี้ องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า 9 คน

(โปรดดูตารางที่ 3.14 สรุปคะแนนเสียงคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตาม ประเภทของปัญหา 5 ประเภท รวมทั้งตารางที่ 3.15 และ ตารางที่ 3.16 ในบทที่ 3)

คะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเฉพาะส่วนที่ “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”³ และ “ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”⁴ (โดยไม่รวม “อื่น ๆ”⁵) มีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนและยังแสดงให้เห็นแนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ดังนี้

1) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย “ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย” คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่เห็นว่ากฎหมายนั้น ๆ “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” (491) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (102) หรือในอัตราส่วน 4.8 : 1 กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า เมื่อใดก็ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย แนวโน้มของคำวินิจฉัยจะมีโอกาสเป็นไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (เช่น กฎหมายหรือร่างกฎหมายที่พิจารณาวินิจฉัยนั้นไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญจำนวน 4.8 เท่า⁶ สำหรับปัญหาอื่นข้างล่างนี้ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน เพียงแต่ตัวเลขของอัตราส่วนแตกต่างกันไป

2) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย “ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ” คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่เห็นว่าองค์กรนั้นทำ

³ หมายถึง (1) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือ (2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการยังคงอยู่ต่อไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น

⁴ หมายถึง (1) ขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญ หรือ (2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการไม่อาจคงอยู่ต่อไป มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น (โปรดดูเพิ่มเติมจากหัวข้อ 8 คำจำกัดความ ในบทที่ 1)

⁵ หมายถึง การที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนมีคำวินิจฉัยที่แตกต่างจากคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 กลุ่มใหญ่ หรือไม่วินิจฉัยว่าชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่ใช้ถ้อยคำอื่นเป็นต้นว่า (1) วินิจฉัยให้ยกคำร้องขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นวินิจฉัยในประเด็นหลักและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอยู่ใน 2 กลุ่มใหญ่ (2) ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย (3) ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง (4) ไม่รับเรื่องไว้ดำเนินการ ทั้งนี้ ต้องพิจารณาเนื้อหาสาระของแต่ละคำวินิจฉัยประกอบด้วย

⁶ เช่น คำวินิจฉัยที่ 9-10/2544 (วันที่ 8 มีนาคม 2544) บริษัท กฤษตามหานครฯ กับ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมฯ มีประเด็นหลักคือ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 ที่เพิ่มความเป็นมาตรา 3 ทวิ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

ถูกต้องแล้วหรือ "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" (86) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (44) หรือในอัตราส่วน 1.9 : 1⁷

3) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย "ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง" คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่ "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" (73) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (8) หรือในอัตราส่วน 9.1 : 1⁸

4) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย "ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง" คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่ "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" (248) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (4) หรือในอัตราส่วน 62.0 : 1⁹

5) สำหรับประเภทปัญหาอื่น ๆ มีข้อมูลไม่เพียงพอ (โปรดดูตารางที่ 3.13 ในบทที่ 3)

1.1.7 คำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากในช่วงปี 2543-2544 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 16 คน มีคำวินิจฉัยรวม 84 เรื่อง ในเวลาเดียวกัน ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ขณะที่บางคนพ้นจากตำแหน่งไปก่อน หรือบางคนได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเข้ามาภายหลัง ทำให้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง ดังนั้น ในการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในหัวข้อนี้และหัวข้อต่อ ๆ ไป จำเป็นต้องจัดแบ่งกลุ่มให้ชัดเจนก่อน โดยจัดแบ่งตามจำนวนคำวินิจฉัยออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

⁷ เช่น คำวินิจฉัยที่ 33/2543 (วันที่ 5 ตุลาคม 2543) คณะรัฐมนตรี กับ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ มีประเด็นหลักคือ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจแห่งรัฐ ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 ววรรคสอง หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา หรือ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

⁸ เช่น คำวินิจฉัยที่ 4/2544 (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน มีประเด็นหลักคือ ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องทั้งสิบคนจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เพราะกระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 208 โดยดำรงตำแหน่งในทางหุ้นส่วน หรือบริษัท ในขณะที่เป็นรัฐมนตรี หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า ไม่สิ้นสุด หรือ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

⁹ เช่น คำวินิจฉัยที่ 1/2544 (วันที่ 11 มกราคม 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคประชาสังคม มีประเด็นหลักคือ กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคประชาสังคมตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า พรรคประชาสังคมมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคประชาสังคม หรือชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

กลุ่มที่ 1 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ได้แก่ นายจุมพล ณ สงขลา พลโทจุล อติเรก นายปรีชา เฉลิมนิชย์ นายมงคล สระฐาน นายสุจิต บุญบงการ นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุวิทย์ วีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิตินันท์ ประภาส และนายอุระ หวังอ้อมกลาง ทั้ง 10 คนนี้เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 ยกเว้น นายสุจิต บุญบงการ ที่เข้าดำรงตำแหน่งในปี 2543

กลุ่มที่ 2 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ (มี 35 เรื่อง) นายประเสริฐ นาสกุล (มี 62 เรื่อง) นายกระมล ทองธรรมชาติ (มี 62 เรื่อง) นายผัน จันทรปาน (มี 62 เรื่อง) นายอมร รักษาสัตย์ (มี 59 เรื่อง) และนายศักดิ์ เตชะชาญ (มี 32 เรื่อง)

สำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 2 คน ได้แก่ นายเชาวน์ สายเชื้อ และนายชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้พ้นจากตำแหน่งไปก่อน จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่องนั้น (โปรดดูตารางที่ 3.9 และ ตารางที่ 3.14 ในบทที่ 3)

หลังจากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พบว่า

1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง นั้น อาจแบ่งย่อยออกเป็น 3 กลุ่มย่อยซึ่งมีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง มี 5 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ได้แก่ นายจุมพล ณ สงขลา นายปรีชา เฉลิมนิชย์ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ วีรพงษ์ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 50 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 59.5 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง) (วิธีการได้ตัวเลขดังกล่าวนี้จะกล่าวถึงต่อไป)

กลุ่มที่สอง มี 3 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ได้แก่ พลโทจุล อติเรก นายสุจินดา ยงสุนทร และนายอิสสระ นิตินันท์ประภาส ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 52 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 61.9 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง)

กลุ่มที่สาม มี 2 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ และนายอนันต์ เกตุวงศ์ ได้มีคำวินิจฉัย

เป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 54 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 64.3 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง)

จำนวนคำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันและจำนวนร้อยละดังกล่าวนี้ มาจากตัวเลขที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 3 กลุ่มย่อยรวม 10 คนที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง และได้วินิจฉัยว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” รวมก็เรื่อง ตัวเลขปรากฏว่า

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คนตามรายชื่อดังกล่าวได้วินิจฉัยว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” ในจำนวนเรียงตามลำดับ คือ 50, 54, 81, 79 และ 76 เรื่อง (ได้มาจากผลรวมคะแนนจากช่อง “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” ของปัญหาทั้ง 5 ประเภท ที่เป็นคำวินิจฉัยของกลุ่มที่ 1 จำนวน 5 คน)

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์จำนวน 3 คนตามรายชื่อดังกล่าวได้วินิจฉัยว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” จำนวน 78, 69 และ 52 เรื่องตามลำดับ (ได้มาจากผลรวมคะแนนจากช่อง “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” ของปัญหาทั้ง 5 ประเภท ที่เป็นคำวินิจฉัยของกลุ่มที่ 2 จำนวน 3 คน)

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์จำนวน 2 คนตามรายชื่อดังกล่าวได้วินิจฉัยว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” จำนวน 54 และ 77 เรื่องตามลำดับ (ได้มาจากผลรวมคะแนนจากช่อง “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” ของปัญหาทั้ง 5 ประเภท ที่เป็นคำวินิจฉัยของกลุ่มที่ 3 จำนวน 2 คน)

กล่าวได้ว่า จำนวนตัวเลขที่น้อยที่สุดของแต่ละกลุ่มย่อย อันได้แก่ 50, 52 และ 54 เรื่องนั้น เป็นตัวเลขที่แสดงถึงคำวินิจฉัยที่เหมือนกันหรือเป็นไปในทิศทางเดียวกันของแต่ละส่วน โดยตัวเลขที่น้อยที่สุดนี้เป็นจำนวนคำวินิจฉัยร่วมที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในแต่ละส่วนมีเหมือนกัน แล้วจึงนำไปคำนวณได้ว่าเป็นร้อยละเท่าไรของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง

หลังจากดำเนินการด้วยวิธีที่กล่าวมานี้แล้วและจากตัวเลขข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกลุ่มที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (จำนวน 2 คน) มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกันในจำนวนที่มากกว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกลุ่มที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (จำนวน 3 คน) และกลุ่มที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา (จำนวน 5 คน) เห็นได้จากจำนวนร้อยละที่แตกต่างกันตามลำดับ ดังนี้ ร้อยละ 64.3, ร้อยละ 61.9 และร้อยละ 59.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง

ผลการวิจัยเอกสารส่วนนี้แสดงให้เห็นแต่เพียงว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละกลุ่มมีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันในจำนวนเท่าใดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม

ตาม ผลการวิจัยเอกสารครั้งนี้ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ว่าการที่คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันของแต่ละกลุ่มนั้นเกิดจากสาเหตุใด เช่น (1) เกิดจากการมีเหตุผลเหมือนกันหรือทำนองเดียวกัน หรือ (2) เกิดจากการมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน หรือ (3) มาจากความเชี่ยวชาญสาขาเดียวกัน เป็นต้น

2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง แม้บางคนจะไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่องเนื่องจากลาภหรือลาป่วยก็ตาม ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คนนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย เฉพาะกลุ่มแรกเท่านั้นที่มีคำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนอีกกลุ่ม ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ได้ กล่าวคือ

กลุ่มแรก มี 2 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผัน จันทรปาน ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 60 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 96.8 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (62 เรื่อง) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คนนี้ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในเวลาเดียวกัน ทำให้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยในจำนวนที่เท่ากัน คือ 62 เรื่อง และในจำนวนนี้ ได้มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกันมากถึงร้อยละ 96.8 ดังกล่าว (สำหรับวิธีการได้ตัวเลขดังกล่าวนี้ เหมือนกับที่ได้แสดงไว้แล้วข้างต้น)

อีกกลุ่มหนึ่ง มี 4 คน แต่ไม่อาจนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ได้ เพราะข้อมูลมีไม่มากเพียงพอ อันสืบเนื่องมาจากเข้าดำรงตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่งในเวลาที่แตกต่างกัน ทำให้จำนวนคำวินิจฉัยไม่เท่ากัน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 4 คนนี้ ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 62 เรื่อง นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 35 เรื่อง นายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 59 เรื่อง และนายศักดิ์ เตชะชาญ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 32 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 3.14 ในบทที่ 3)

1.1.8 การแสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคล จากการวิจัยเอกสารทำให้พบการแสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนที่แตกต่างกันฝ่ายเสียงข้างมาก ดังนี้

1) คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย ในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่อง คำวินิจฉัยที่เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมีมากที่สุด คือ 50 เรื่อง และในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในปี 2543-2544 พร้อมกับดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ซึ่งมีจำนวน 10 คน นั้น มี 2 คน ได้แก่ นายอิสสระ นิตินท์ประภาส มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และนายสุจิต บุญบงการ มาจากผู้ทรง

คุณวุฒิสถาวิชาศาสตร ได้แสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคล โดยมีคำวินิจฉัยต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมายที่แตกต่างกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ในลักษณะที่มีคำวินิจฉัยว่า "ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" เป็นจำนวนมาก กล่าวคือ นายอิสระ นิติทัศน์ประกาศ มีคำวินิจฉัยว่า "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ : ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" เท่ากับ 27 : 23 ส่วนนายสุจิต บุญบงการ ได้มีคำวินิจฉัย 24 : 23 ขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 8 คน ได้มีคำวินิจฉัยเรียงตามลำดับ เช่น พลโทจุล อติเรก 50 : 0, นายมงคล สระฐาน 50 : 0, นายอนันต์ เกตุวงศ์ 50 : 0, นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ 49 : 1, นายอระ หวังอ้อมกลาง 47 : 1, และนายสุจินดา ยงสุนทร 44 : 1, เป็นต้น (โปรดดูตารางที่ 3.14 ในบทที่ 3)

สำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 6 คน ที่แม้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 แต่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง และมีข้อมูลไม่เพียงพอ ทำให้ไม่อาจนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในส่วนนี้ได้

2) จำนวนคำวินิจฉัยว่า "อื่น ๆ" คำวินิจฉัย 84 เรื่องซึ่งแบ่งเป็นปัญหา 5 ประเภทนั้น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนวินิจฉัยว่า "อื่น ๆ" ปรากฏให้เห็นมากพอสมควร ซึ่งหมายความว่า แทนที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนนั้นจะมีคำวินิจฉัยส่วนบุคคลต่อประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่โดยทั่วไปแล้วจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่กลับปรากฏบ่อยครั้งที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนได้มีคำวินิจฉัยไปในลักษณะที่แตกต่างจาก 2 กลุ่มดังกล่าว เช่น วินิจฉัยให้ยกคำร้อง หรือวินิจฉัยว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจรับคำร้อง หรือไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก เป็นต้น (ทั้งนี้ ไม่นับรวมเรื่องที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมิได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัย) ผลที่ได้จากการวิจัยเอกสารครั้งนี้แสดงให้เห็นคำวินิจฉัยในลักษณะที่แสดงจุดยืนดังกล่าวอย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

2.1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวน 2 คน ได้แก่ นายชุมพล ณ สงขลา และ นายปรีชา เจริญพาณิชย์ ที่ล้วนมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา มีจำนวนคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ จำนวนมากที่สุด และมีจำนวนเท่ากันคือ 23 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 27.4 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง) โดยแบ่งเป็นคำวินิจฉัยที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย 20 เรื่อง ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 2 เรื่อง และปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 1 เรื่อง ในจำนวนที่เท่ากันอีกด้วย

2.2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวน 7 คน ได้แก่ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ นายอระ หวังอ้อมกลาง พลโทจุล อติเรก นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุจิต บุญบงการ และนายอนันต์ เกตุวงศ์ ไม่มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ แม้แต่เรื่องเดียว เช่นนี้ทำให้กล่าวได้ว่า ตุลาการ

ศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้พิจารณาวินิจฉัยและยึดถือประเด็นหลักในการทำคำวินิจฉัยอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา อีก 2 คน ถัดมา มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และ 2 คนสุดท้ายมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์

2.3) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวนที่มีอยู่ทั้งหมด 6 คนในช่วงปี 2543-2544 ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายศักดิ์ เตชะชาญ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผัน จันทรปาน และนายอมร รักษาสัตย์ ไม่มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ แม้แต่เรื่องเดียว เช่นนี้ทำให้กล่าวได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้พิจารณาวินิจฉัยและยึดถือประเด็นหลักในการทำคำวินิจฉัยอย่างเคร่งครัด แม้ว่าจะดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่องก็ตาม ทั้งนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ อีก 2 คนถัดมา มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และคนสุดท้ายมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (โปรดดูตารางที่ 3.14 ในบทที่ 3)

ข้อสังเกต ในเรื่องการเมืองมีคำวินิจฉัยในกลุ่มอื่น ๆ เช่น วินิจฉัยให้ยกคำร้องหรือไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก นั้น ตามหลักทั่วไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยในองค์คณะมาตั้งแต่เริ่มแรก ต้องทำวินิจฉัยและทำคำวินิจฉัยในขั้นสุดท้ายด้วย การไม่วินิจฉัยจะเกิดขึ้นได้เมื่อ (1) เป็นกรณีที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติด้วยเสียงข้างมากกว่า ไม่ควรรับเรื่องไว้พิจารณา (2) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยมาตั้งแต่เริ่มแรก แต่ต่อมาพบว่าได้เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสีย จึงไม่อาจร่วมพิจารณาวินิจฉัยต่อไปอีกทำให้ไม่มีสิทธิที่จะวินิจฉัยในขั้นสุดท้าย หรือ (3) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะมาตั้งแต่เริ่มแรก แต่ในวันลงมติไม่ได้เข้าร่วมประชุม เนื่องจากลาป่วยหรือลากิจ เช่น ไปราชการต่างประเทศ หรือแม้เข้าร่วมแต่ไม่ลงมติ

แต่ในทางปฏิบัติ พบว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักซึ่งเป็นประเด็นที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญมีประเด็นหลักอยู่ 2 ประเด็น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 หรือประเด็นหลักที่ 2 ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หรือบางคนอาจไม่วินิจฉัยประเด็นหลักทั้ง 2 ประเด็น ยิ่งไปกว่านั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนอาจกำหนดประเด็นขึ้นเอง และวินิจฉัยประเด็นอื่นที่กำหนดไว้ นั้นสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะบทบาทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจึงมีอิสระที่จะพิจารณาวินิจฉัยและเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนไปในลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า ยกคำร้อง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย จำหน่ายคดี หรือขัดหรือแย้ง หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็ได้

1.1.9 คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับฝ่ายเสียงข้างมาก เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ว่า คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน

และแต่ละเรื่องได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ในฝ่ายเสียงข้างมาก หรือฝ่ายเสียงข้างน้อยและอื่น ๆ เช่น ยกคำร้อง ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารในส่วนนี้ อย่างน้อยจะมีส่วนช่วยทำให้เห็นแนวทางหรือทิศทางคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าอยู่กับฝ่ายเสียงข้างมากหรือฝ่ายเสียงข้างน้อยมากน้อยเพียงใด ปรากฏว่า

กลุ่มที่ 1 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก "มากที่สุด" 3 ลำดับ ได้แก่ นายมงคล สระฐาน มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา มีจำนวน 83 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 98.8 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง รองลงมา ได้แก่ นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา จำนวน 81 เรื่อง (ร้อยละ 96.4) และนายอนันต์ เกตุวงศ์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ จำนวน 79 เรื่อง (ร้อยละ 94.0)

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก "น้อยที่สุด" 3 ลำดับ คือ นายจุมพล ณ สงขลา มาจากตุลาการในศาลฎีกา มีจำนวน 51 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 60.7 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง รองลงมา ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ จำนวน 56 เรื่อง (ร้อยละ 66.7) และนายปรีชา เฉลิมวิชัย มาจากผู้พิพากษาศาลฎีกา มีจำนวน 55 เรื่อง (ร้อยละ 65.5)

กลุ่มที่ 2 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

- นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผัน จันทรปาน ที่ต่างมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดและเข้าดำรงตำแหน่งพร้อมกัน ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากในจำนวนที่เท่ากัน คือ 61 เรื่อง จากจำนวน 62 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 98.4 ของจำนวนคำวินิจฉัย 62 เรื่องที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คน ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544

- นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก จำนวน 34 เรื่อง จากจำนวน 62 เรื่อง (ร้อยละ 54.0) นายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ มีจำนวน 42 เรื่อง จากจำนวน 59 เรื่อง (ร้อยละ 71.2) นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ จำนวน 12 เรื่อง จากจำนวน 35 เรื่อง (ร้อยละ 34.3) และนายศักดิ์ เตชะชาญ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ มีจำนวน 25 เรื่อง จากจำนวน 32 เรื่อง (ร้อยละ 78.1) (โปรดดูตารางที่ 3.17 ในบทที่ 3)

1.1.10 การเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย ผลจากการวิจัยเอกสารได้บ่งบอกให้เห็นตัวเลขการเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำร้องหรือเรื่องที่มาสู่ศาลรัฐธรรมนูญของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้อย่างชัดเจน ดังนี้

1) ตูลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะครบทุกเรื่องในช่วงปี 2543-2544 มี 5 คน (นับรวมทั้งตูลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่องด้วย) ได้แก่ (1) พลโทจุล อติเรก มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (2) นายมงคล สระแก้ว มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา (3) นายอนันต์ เกตุวงศ์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (4) นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และ (5) นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ โดย 3 คนแรก มีคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ส่วน นายประเสริฐ นาสกุล มีคำวินิจฉัย 62 เรื่อง และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ มีคำวินิจฉัย 35 เรื่อง เนื่องจาก 2 คนนี้พ้นจากตำแหน่งก่อน

ในเรื่องการเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของประธานศาลรัฐธรรมนูญมีข้อสังเกตว่า ในขณะที่ตูลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ โอกาสขาดประชุมหรือไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจะมีน้อยมาก เพราะประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้กำหนดวันเวลาการประชุม วาระการประชุม รวมทั้งนำเรื่องหรือคำร้องเข้าสู่ที่ประชุม และทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมพิจารณาวินิจฉัยทุกครั้ง เห็นตัวอย่างได้จากนายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยทุกเรื่อง และถ้านับเฉพาะในช่วงปี 2543-2544 ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ นายประเสริฐ นาสกุล ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่องรวม 62 เรื่อง โดยนับตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) จนถึงคำวินิจฉัยที่ 29/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยสุดท้ายก่อนที่จะพ้นจากตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ย้อนกลับไปนับแต่ปี 2541 จนกระทั่งพ้นจากตำแหน่งในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญนั้น นายประเสริฐ นาสกุล ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเพียง 1 เรื่อง คือ คำวินิจฉัยที่ 5/2541 (วันที่ 4 สิงหาคม 2541) โดยขอยกเว้นตัวเนื่องจากตนเองได้เคยมีส่วนได้เสียในเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัยนั้น อีกทั้งในขณะนั้นก็ยังไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ ทำนองเดียวกัน ในอดีต นายเชาวน์ สายเชื้อ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ได้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่หนึ่ง ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยทุกเรื่อง (ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 53/2542 รวม 69 คำวินิจฉัย โปรดดูรายละเอียดใน โครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1)

ในทางปฏิบัติของการประชุมคณะตูลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ในวันอังคารหรือวันพฤหัสบดี ถ้าเกิดกรณีที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญมาช้าหรือติดภารกิจกะทันหัน หรือติดราชการ ก็จะมีตูลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งทำหน้าที่ "ประธานในที่ประชุม" เฉพาะครั้งนั้น หรือในกรณีที่ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญว่างลง และยังไม่มี การโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ก็จะมีตูลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งซึ่งโดยปกติจะเป็นผู้ที่มี

อาวุโสหรือมีอายุมากที่สุด "ปฏิบัติหน้าที่ประธานในที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ" ที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติให้มีตำแหน่ง "รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ" หรือ "ประธานศาลรัฐธรรมนูญชั่วคราว"

2) นายสุจินดา ยงสุนทร มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด คือ 13 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 15.5 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง รองลงมา คือ นายจุมพล ณ สงขลา ซึ่งมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 11.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง สำหรับนายศักดิ์ เตชะชาญ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ที่พ้นจากตำแหน่งด้วยการลาออก ทำให้มีคำวินิจฉัยเฉพาะในปี 2544 จำนวน 32 เรื่องเท่านั้น และในจำนวน 32 เรื่องนี้ นายศักดิ์ เตชะชาญ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 21.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 32 เรื่อง ซึ่งนับว่าเป็นตัวเลขร้อยละที่สูงที่สุด

3) ในจำนวนคำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะรวม 48 เรื่อง แบ่งเป็น ปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมากที่สุดจำนวน 28 เรื่อง รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง 12 เรื่อง ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 7 เรื่อง และปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 1 เรื่อง

4) คำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะมากที่สุด ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 34/2544 (วันที่ 16 ตุลาคม 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคประชาชน มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 4 คน รองลงคือ ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี และคำวินิจฉัยที่ 37-39/2544 (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2544) นางเพ็ญพร งามไพโรจน์พิบูลย์ และผู้ร้องรายอื่น กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 3 คน (โปรดดูตารางที่ 3.18 ถึงตารางที่ 3.20 ในบทที่ 3)

5) เหตุผลของการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในแต่ละเรื่อง คณะผู้ศึกษาวิจัยไม่อาจนำเสนอได้อย่างสมบูรณ์ แต่โดยทั่วไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ขาดประชุมหรือไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใด จะแจ้งต่อประธานศาลรัฐธรรมนูญพร้อมเหตุผล แต่ข้อมูลดังกล่าวที่เป็นทางการไม่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณะ ไม่มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ และไม่ได้ลงประกาศในเว็บไซต์

(website) ของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม วิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้ข้อมูลหรือเหตุผลเกี่ยวกับการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือ การสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน

1.1.11 คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ มติเป็นเอกฉันท์ และมติไม่เป็นเอกฉันท์ เมื่อพิจารณาความหมายโดยทั่วไปของ "มติเป็นเอกฉันท์" จะหมายถึง ทุกคนเห็นตรงกันหรือเห็นพ้องต้องกันหมด ส่วน "มติไม่เป็นเอกฉันท์" หมายถึง เห็นไม่ตรงกัน หรือมีความเห็นแตกต่างกัน ดังนั้น ถ้ายกความหมายโดยทั่วไปของ "มติเป็นเอกฉันท์" ดังกล่าวนี้อาจใช้กับคะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อาจทำให้เข้าใจผิดได้ง่าย ด้วยเหตุผลที่ว่า โดยปกติแล้ว เป็นไปได้ยากมากที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องจะมีความเห็นหรือมีคะแนนเสียงในลักษณะ "มติเป็นเอกฉันท์" เนื่องจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีความคิดและความเห็นที่เป็นอิสระ รวมทั้งมีภูมิหลังที่แตกต่างกัน ประกอบกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญบางเรื่องมีประเด็นหลักหลายประเด็น

แต่คณะผู้ศึกษาวิจัยได้กำหนดความหมายของ "มติเป็นเอกฉันท์" ที่ใช้เฉพาะในที่นี้ (operational definition) ว่าหมายถึง คะแนนเสียงหรือคำวินิจฉัยท้ายสุดของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน ทุกคน กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า แม้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจะมีมุมมองหรือความเห็นต่อประเด็นหลักแต่ละประเด็นที่แตกต่างกันก็ตาม แต่สุดท้ายเมื่อผลของคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันทุกคน เช่นนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะของ "มติเป็นเอกฉันท์" มีตัวอย่างให้เห็นได้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ คำวินิจฉัยที่ 1/2541 (วันที่ 23 พฤษภาคม 2541) ส.ส. 90 คน กับ พระราชกำหนดจำนวน 4 ฉบับ ได้ใช้ถ้อยคำว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้ "วินิจฉัยโดยมติเป็นเอกฉันท์ของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าการตราพระราชกำหนดทั้ง 4 ฉบับ ตามที่คณะรัฐมนตรีได้เสนอต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาอนุมัตินั้นเป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 218 แล้ว" ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ ประกอบด้วย ประเด็นหลัก 2 ประเด็น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 แต่ได้วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 2 ในเวลาเดียวกัน มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 3 คน ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 2 แต่ได้วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 อย่างไรก็ตาม เมื่อคำวินิจฉัยขั้นสุดท้ายของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ 13 : 0 จึงถือว่าเป็นลักษณะของ "มติเป็นเอกฉันท์" ยังมีตัวอย่างคำวินิจฉัยในลักษณะนี้อีกเป็นจำนวนมาก เช่น ในปี 2544 มีจำนวน 37 เรื่อง โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่ง ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมือง ลักษณะของ "มติเป็นเอกฉันท์" คือ 15 : 0 ปรากฏอย่างชัดเจนในคำวินิจฉัยที่ 21/2544, 22/2555, 23/2544, และ 25/2544

เท่าที่ผ่านมายังไม่เคยปรากฏว่าจะแนบเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาเท่ากัน ถ้าเมื่อใดคะแนนเสียงออกมาเท่ากันย่อมเกิดปัญหาเพราะรัฐธรรมนูญได้มีบทบัญญัติใดกล่าวถึงเรื่องคะแนนเสียงเท่ากันไว้ด้วย ดังนั้น หลังจากการประชุมและอภิปรายคำร้องหรือเรื่องผ่านไปแล้ว ประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะให้ความสนใจเรื่องที่มีแนวโน้มว่าจะแนบเสียงจะออกมาเท่ากันเป็นพิเศษ และร่วมมือกันหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น วิธีการหนึ่งที่กระทำได้คือ เมื่อใดก็ตามที่จะลงคะแนนเสียง จะต้องมิตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมอยู่ในองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนเลขคี่เสมอ แต่ถ้ามีจำนวนเลขคู่เมื่อใดและเรื่องที่ลงมตินั้นมีแนวโน้มว่าจะมีคะแนนเสียงใกล้เคียงกัน ประธานศาลรัฐธรรมนูญก็อาจเลื่อนการประชุมออกไป

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 255 ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 14 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน¹⁰ พร้อมกันนั้น มาตรา 267 ได้กำหนดไว้ด้วยว่า องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยต้องประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า 9 คน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่จะมีบัญญัติเป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้ (เช่น กรณีตามมาตรา 219 วรรคสี่ ได้บัญญัติว่า ต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด) เมื่อเป็นเช่นนี้ คำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่องที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ จึงมีจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ครบทั้ง 15 คนในทุกเรื่อง แต่ต้องไม่น้อยกว่า 9 คน ทั้งนี้คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจออกมาในลักษณะที่ "มติเป็นเอกฉันท์" หรือ "มติไม่เป็นเอกฉันท์" ก็ได้

มีเหตุผลหลายประการที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในช่วงปี 2543-2544 ครบทั้ง 15 คนในทุกคำวินิจฉัย เป็นต้นว่า (1) นอกเหนือจากการลาป่วย ลากิจ เช่น ลาไปราชการต่างประเทศ หรือขอถอนตัวเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย แล้ว (2) นายชัยอนันต์ สมุทวณิช และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ได้พ้นจากตำแหน่งเพราะลาออก และ (3) นายกระมล

¹⁰ คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยฯ เป็นคำวินิจฉัยแรกที่ศาลรัฐธรรมนูญได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทั้ง 15 คน นับแต่เริ่มจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ

ทองธรรมชาติ นายผัน จันทรปาน นายอมร รักษาสัตย์ และนายศักดิ์ เตชะชาญ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง และได้ปฏิบัติงานจนเข้ารับตำแหน่งในภายหลัง โดยปกติ เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใหม่ ได้ปฏิบัติงานจนเข้ารับตำแหน่งแล้ว ก็จะมีสิทธิเข้าร่วมประชุมในที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญได้ แต่อาจไม่ขอเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำร้องบางเรื่องที่ได้ยื่นเข้ามาก่อนหน้าเข้ารับตำแหน่งนานแล้ว หรือ เป็นเรื่องที่ที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญพร้อมที่จะลงมติแล้ว ในทางปฏิบัติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใหม่ จึงขอปรึกษาหารือในที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญว่าตนเองควรเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใดที่ได้ยื่น เข้ามาก่อนที่ตนเองเข้ารับตำแหน่งได้บ้าง และที่ผ่านมาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใหม่จะรับพิจารณา วินิจฉัยเรื่องย้อนหลังทุกเรื่องหลังจากปรึกษาหารือในที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จากนั้นก็จะไป ศึกษาสำนวนของเรื่องนั้น ๆ เพื่อเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยต่อไป

ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ปรากฏว่า เมื่อนับรวมทั้ง 2 ปี คือ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำนวนมติเป็นเอกฉันท์มีน้อยกว่ามติไม่เป็นเอกฉันท์ โดยแบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 38 เรื่อง (ร้อยละ 45.2) และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 46 เรื่อง (ร้อยละ 54.8) ซึ่ง ใกล้เคียงกันพอสมควร และในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่องนั้น เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย มากที่สุด จำนวน 50 เรื่อง แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 20 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 30 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 3.21 และตารางที่ 3.22 ในบทที่ 3)

1.1.12 ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง ใน จำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่องในปี 2543-2544

1) ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาจน แล้วเสร็จมากที่สุด คือ 9-10 เดือน มีจำนวน 18 เรื่อง (ร้อยละ 21.4) รองลงมาคือ 12 เดือนขึ้นไป มีจำนวน 17 เรื่อง (ร้อยละ 20.2) และ 2-3 เดือน มีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) เป็นต้น

2) คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาพิจารณาวินิจฉัยน้อยที่สุด มี 1 คำวินิจฉัย ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) นายสนธิ วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ ใช้เวลา 10 วัน คำวินิจฉัยที่ใช้เวลาน้อยรองลงมาคือ คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติ ธนาคารแห่งประเทศไทย ใช้เวลา 11 วัน ต่อจากนั้น คือ คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายพนัส ทัศนียานนท์ และคณะ และ นายคำทวน ชโลภักดิ์ และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ ใช้เวลา 12 วัน

3) คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด มี 1 คำวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลาง ชลบุรี ใช้เวลา 1 ปี 9 เดือน 19 วัน (โปรดดูตารางที่ 3.23 ถึง ตารางที่ 3.25 ในบทที่ 3)

1.1.13 ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา

สืบเนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 268 กำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันคู่กรณี และทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และองค์กรอื่นของรัฐ พร้อมกันนั้น มาตรา 267 วรรคสาม กำหนดว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และแม้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะมีผลผูกพันนับแต่วันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แต่การประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ต้องแสดงความเป็นทางการและเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งคู่กรณีหรือทุกฝ่ายดังกล่าวจะนำไปใช้หรืออ้างอิงในทางกฎหมายต่อไป

เหตุผลที่ทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญประกาศในราชกิจจานุเบกษาถ้าหรือเร็วแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งอาจสืบเนื่องมาจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคน ส่งคำวินิจฉัยส่วนบุคคลให้สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญช้า ทำให้สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญส่งเรื่องลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาช้าตามไปด้วย ขณะที่คำวินิจฉัยบางเรื่องที่สำคัญและเป็นที่สนใจของประชาชนก็จะประกาศในราชกิจจานุเบกษาเร็วมาก ดังนั้น ยิ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในแต่ละเรื่องแล้วเสร็จสมบูรณ์เร็วเท่าใด การประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อที่จะเร็วขึ้นเป็นเงาตามตัว และประโยชน์ก็จะตกแก่ประชาชนรวดเร็วขึ้นด้วย การนำระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษามาแสดงไว้ในที่นี้ น่าจะมีส่วนช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญประกาศในราชกิจจานุเบกษาเร็วขึ้นและยังเป็นการนำข้อมูลมาบันทึกไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการเปรียบเทียบระยะเวลาดังกล่าวสำหรับอดีต ปัจจุบัน และอนาคตต่อไป

เมื่อพิจารณาศึกษาระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษาในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง ปรากฏให้เห็นว่า

1) คำวินิจฉัยมากที่สุด จำนวน 49 เรื่อง (ร้อยละ 58.3) ใช้เวลา 9-12 เดือน รองลงมา มีจำนวน 34 เรื่อง (ร้อยละ 40.5) ใช้เวลา 6-9 เดือน และที่เหลืออีก 1 เรื่อง (ร้อยละ 1.2) ใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน

2) คำวินิจฉัยที่ใช้เวลาน้อยที่สุด คือ คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร โดยใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน นับแต่วันถัดจากวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

3) คำวินิจฉัยที่ใช้เวลามากที่สุด คือ คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมาธิการวิสามัญฯ ใช้เวลา 11 เดือน 15 วัน คำวินิจฉัยที่ใช้เวลามากรองลงมาเป็นคำวินิจฉัยในปี 2544 คือ คำวินิจฉัยที่ 16/2544 (วันที่ 2 พฤษภาคม 2544) นายธนิต ธนธิติย์ และพวก กับ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมฯ ใช้เวลา 10 เดือน 26 วัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในปี 2543 ใช้เวลามากกว่าปี 2544 เห็นได้จากมีคำวินิจฉัย 31 เรื่อง ใช้เวลา 9-12 เดือน และที่เหลืออีก 2 เรื่อง ใช้เวลา 6-9 เดือน แต่ต่อมาในปี 2544 ใช้เวลาน้อยลง โดยมีคำวินิจฉัยส่วนใหญ่จำนวน 32 เรื่อง ใช้เวลา 6-9 เดือน คำวินิจฉัยอีก 18 เรื่อง ใช้เวลา 9-12 เดือน และคำวินิจฉัย 1 เรื่อง ใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน (โปรดดูตารางที่ 3.26 ถึง ตารางที่ 3.28 ในบทที่ 3)

1.1.14 คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน บรรทัดฐาน หมายถึง แบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน จึงหมายถึง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นคำวินิจฉัยเริ่มแรกในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยมีลักษณะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ตามหลักการทั่วไป คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแต่ละเรื่องย่อมใช้ได้เฉพาะเรื่องนั้น ๆ ไม่อาจใช้บังคับไปตลอดกาลทุกเรื่อง แต่เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรฝ่ายตุลาการที่จัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งแตกต่างจากองค์กรฝ่ายตุลาการอื่น เช่น ศาลยุติธรรมที่จัดตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติ บวกกับความสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญที่นับวันจะเพิ่มมากขึ้นเพราะเป็นองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระที่มีอำนาจหน้าที่สำคัญ เช่น ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตลอดจนควบคุมตรวจสอบเจ้าหน้าที่ของรัฐและหน่วยงานของรัฐ ศาลรัฐธรรมนูญยังมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐที่เป็นอิสระอื่น ๆ เช่น ศาลยุติธรรม คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น นอกจากนี้ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 268 ยังบัญญัติให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ

ด้วยเหตุผลที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่กล่าวผ่านมานี้ ย่อมทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่สนใจของประชาชนและหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติของแห่งกฎหมายที่ออกมาเริ่มแรก และมีลักษณะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติได้ ทั้งนี้ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วางบรรทัดฐาน จะช่วยให้เข้าใจบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้ชัดเจนขึ้น ไม่จำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในประเด็นที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วางบรรทัดฐานไว้แล้ว ที่สำคัญคือ ประชาชนและหน่วยงานจะได้ยึดถือหรือใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในประเด็นเดียวกัน เช่น ศาลรัฐธรรมนูญได้วางบรรทัด

ฐานว่า ประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมาย จึงทำให้คู่กรณีไม่อาจโต้แย้งว่าประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายและขอให้ศาลยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยตามมาตรา 264 ได้

สรุปผลการพิจารณาศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับการวางบรรทัดฐานของศาลรัฐธรรมนูญ มีดังนี้

1) การที่คณะผู้ศึกษาวิจัยถือว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเรื่องใดได้วางบรรทัดฐานไว้ ได้ยึดถือเกณฑ์ข้างล่างนี้ข้อใดข้อหนึ่ง หรือทั้ง 2 ข้อ ประกอบกัน

1.1) เป็นคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้อ้างอิงในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องอื่นและได้เขียนไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ในคำวินิจฉัยที่ 12-35/2542 ศาลรัฐธรรมนูญได้อ้างอิง 2 คำวินิจฉัย ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 4/2542 และคำวินิจฉัยที่ 9/2542 กล่าวคือ ได้วินิจฉัยว่า “ให้ยกคำร้อง เนื่องจากประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับดังกล่าวไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ตามคำวินิจฉัยที่ 4/2542 ลงวันที่ 1 เมษายน 2542 และการขอให้วินิจฉัยว่าประกาศฉบับดังกล่าวเป็นประกาศที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินฯ รวมทั้งขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่นั้น เป็นประเด็นที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะวินิจฉัย ตามคำวินิจฉัยที่ 9/2542 ลงวันที่ 13 พฤษภาคม 2542” และเช่นเดียวกัน ในคำวินิจฉัยที่ 2/2543 ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า “ให้ยกคำร้องของผู้ร้อง เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่ 1/2543 ไว้แล้ว”

1.2) เป็นคำวินิจฉัยเริ่มแรกในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยมีลักษณะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น คำวินิจฉัยที่ 33/2543 (วันที่ 5 ตุลาคม 2543) คณะรัฐมนตรี กับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ได้วางบรรทัดฐานว่า “คณะรัฐมนตรีเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266” และ “อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพเป็นหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจแห่งรัฐ ซึ่งต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรคสอง”

2) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง มีจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน (30 เรื่อง) มากกว่าจำนวนคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน (3 เรื่อง) แต่ในปี 2544 มีคำวินิจฉัยทั้งหมด 51 เรื่อง มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน (12 เรื่อง) น้อยกว่าคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน (39 เรื่อง)

3) ผลรวมของจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานของปี 2543-2544 คือ 42 เรื่อง (ร้อยละ 50.0) ซึ่งเท่ากับผลรวมของคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน สำหรับเหตุผลที่จำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานเท่ากับคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะในปี

2543 เป็นช่วงแรกหรือเพียงเวลาประมาณ 3 ปีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้จัดตั้งขึ้นและเริ่มพิจารณาวินิจฉัย ดังนั้น จึงเป็นธรรมดาที่ทำให้คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานมีจำนวนมาก แต่ในอนาคตมีแนวโน้มที่คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานจะมีจำนวนน้อยกว่าคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน เพราะศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานไว้เป็นจำนวนมากแล้ว ประกอบกับผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเมื่อได้ทราบถึงการวางบรรทัดฐานของศาลรัฐธรรมนูญไว้แล้ว ก็ได้ยึดถือปฏิบัติ โดยเสนอคำร้องเฉพาะเรื่องที่ยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นบรรทัดฐาน (โปรดดูตารางที่ 3.29 ในบทที่ 3)

1.1.15 การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์เปรียบเทียบในส่วนนี้ มีหลายประการ เช่น สอดคล้องกับขอบเขตของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประชาชนให้ความสนใจเป็นพิเศษและทันต่อเหตุการณ์ คำวินิจฉัยที่นำมาเปรียบเทียบล้วนเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญของประเทศ เพื่อแสดงให้เห็นคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน และ/หรือ ยกเลิกบรรทัดฐานที่อาจส่งผลในแง่ลบต่อประชาชนโดยส่วนรวมและประเทศชาติ หรือขัดต่อความรู้สึกและความเข้าใจของประชาชนซึ่งอาจนำไปสู่การขาดความเชื่อมั่น เลื่อมใส และศรัทธาต่อศาลรัฐธรรมนูญ หรือส่งผลกระทบต่อการปฏิรูปการเมืองการปกครองและการบริหารของประเทศ นอกจากนี้ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามในการนำคำวินิจฉัยในลักษณะเดียวกันมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันตามความเหมาะสม

นับแต่ปี พ.ศ. 2541 จนถึง สิ้นปี พ.ศ. 2544 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัย กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือจงใจยื่นบัญชี ที่แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 รวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง แบ่งเป็น กรณีจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ 6 เรื่อง และ กรณีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริง 4 เรื่อง ดังต่อไปนี้

1) คำวินิจฉัยที่ 10/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายอนันต์ ศวีสถานนท์

2) คำวินิจฉัยที่ 11/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับนายชัชชัย สุขเมฆโชติเมธา

3) คำวินิจฉัยที่ 12/2543 (วันที่ 17 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายสุขุม เชิดชื่น (ผู้ถูกร้องรายนี้ยื่นบัญชี แต่ไม่ยื่นเอกสารประกอบ)

4) คำวินิจฉัยที่ 27/2543 (วันที่ 3 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายโกศล ศรีสังข์

5) คำวินิจฉัยที่ 28/2543 (วันที่ 6 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายมะสุ
เซ็น มะสุยี

6) คำวินิจฉัยที่ 5/2544 (วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2544) ปปช. กับ นายสุเมธ
อุพลเกียรติ

ทั้ง 6 เรื่องที่กล่าวมานี้ เป็นกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ยื่นบัญชีฝ่าฝืน
มาตรา 291 คือ จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ ปปช. มีคำ
ร้องให้ลงโทษ และศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยอาศัยตามมาตรา 295 ลงโทษ

ยังมีอีก 3 เรื่อง เป็นกรณีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อ
ความอันเป็นเท็จหรือปกปิด ได้แก่

7) คำวินิจฉัยที่ 23/2543 (วันที่ 30 พฤษภาคม 2543) ปปช. กับ นายจิรา
ยุ จรัสเสถียร

8) คำวินิจฉัยที่ 31/2543 (วันที่ 10 สิงหาคม 2543) ปปช. กับ พลตรี สนั่น
ขจรประศาสน์ และ

9) คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นายประยุทธ์
มหากิจศิริ

ทั้ง 3 เรื่องนี้ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ยื่นบัญชี ได้
ยื่นครั้งที่ 1 เมื่อเข้ารับตำแหน่ง ปปช. จึงเริ่มตรวจสอบตามมาตรา 293 และพบว่าเป็นกรณีจงใจยื่น
บัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ จึงส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย
ขาด และศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามมาตรา 295 ลงโทษ แม้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้น
จากตำแหน่งแล้ว ความผูกพันจากบทบัญญัติมาตรา 291 และมาตรา 292 ย่อมต้องถูกลงโทษตาม
มาตรา 295 ตามรัฐธรรมนูญ

อีก 1 เรื่อง แม้เป็นกรณีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อ
ความอันเป็นเท็จหรือปกปิด เช่นเดียวกัน แต่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาแตกต่างกัน จึง
แยกไว้ต่างหาก ได้แก่

10) คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจ
โท ทักษิณ ชินวัตร

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคำวินิจฉัย 10 เรื่องดังกล่าวนี้ ปรากฏให้เห็นว่า

1) นับแต่เริ่มแรกเมื่อปี 2541 ถึง สิ้นสุดปี 2544 มีคำวินิจฉัยกรณีผู้
ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชีฯ หรือจงใจยื่นบัญชีฯ ที่แสดงรายการทรัพย์สิน
และหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้
ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 รวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง และทุกเรื่องเป็นคำวินิจฉัยที่เกิดขึ้นใน
ช่วงปี 2543-2544 ก่อนหน้านั้นในช่วงปี 2541-2542 ยังไม่มีคำวินิจฉัยกรณีดังกล่าว สำหรับตุลา

การศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในระยะเวลาของ 10 เรื่องนั้น มีจำนวนรวม 17 คน (ไม่รวมนายชวน หลีกภัย เพราะพ้นจากตำแหน่งในปี 2542)

2) ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 17 คนนี้ แบ่งเป็น (1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมเป็นองค์คณะหรือเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทั้ง 10 เรื่อง จำนวน 9 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล พลโทจุล อติเรก นายปรีชา เถลิงพาณิชย์ นายมงคล สระวัณ นายสุจิต บุญบงการ นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิตินันท์ประภาส และนายอุระ หวังอ้อมกลาง และ (2) เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 10 เรื่อง จำนวน 8 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายจุมพล ณ สงขลา นายชัยอนันต์ สมุทวณิช นายผัน จันทรปาน นายศักดิ์ เตชะชาญ นายสุจินดา ยงสุนทร และนายอมร รักษาสัตย์

3) เหตุผลที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย เพราะ (1) ลาภิจ ลาป่วย หรือขอถอนตัวเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย เป็นต้น (2) พ้นจากตำแหน่ง เพราะลาออก หรือ (3) ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือยังไม่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

3.1) ลาภิจ ลาป่วย หรือขอถอนตัวเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย ได้แก่

- นายจุมพล ณ สงขลา ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 19/2544 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 9 เรื่อง
- นายสุจินดา ยงสุนทร ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 27/2543 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 9 เรื่อง
- นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 28, 31/2543

3.2) พ้นจากตำแหน่ง ได้แก่

- นายโกเมน ภัทรภิรมย์ พ้นจากตำแหน่ง จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 5, 19, 20/2544 รวม 3 เรื่อง และเมื่อนำ 2 เรื่องข้างต้นที่ไม่ได้เข้าร่วมเพราะลาภิจหรือลาป่วยมารวมด้วยแล้ว ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 5 เรื่อง
- นายชัยอนันต์ สมุทวณิช พ้นจากตำแหน่ง จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 27, 28, 31/2543 และคำวินิจฉัยที่ 5, 19, 20/2544 รวม 6 เรื่อง ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 4 เรื่อง

3.3) ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

- นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผัน จันทรปาน และนายอมร รักษาสัตย์ ทั้ง 3 คนนี้ ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จึงไม่ได้เข้า

ร่วมพิจารณาวินิจฉัยรวม 7 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 10, 11, 12, 23, 27, 28, 31/2543 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคณะ 3 เรื่อง

- นายศักดิ์ เตชะชาญ ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยรวม 9 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 10, 11, 12, 23, 27, 28, 31/2543 และคำวินิจฉัยที่ 5, 19/2544 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 1 เรื่อง

4) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "จงใจ"¹¹ ครบทั้ง 10 เรื่อง (10 : 0) มีจำนวน 5 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล นายมงคล สระฐาน นายสุจิต บุญบงการ นายอิสสระ นิตินันท์ประกาศ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง (อัตราส่วน 10 : 0 หมายถึง วินิจฉัยว่า จงใจ 10 เรื่อง : ไม่จงใจ/ยกคำร้อง ไม่มี)

5) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "จงใจ" ไม่ครบทั้ง 10 เรื่อง มีจำนวน 12 คน แบ่งเป็น

5.1) 9 เรื่อง มีจำนวน 2 คน ได้แก่ นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ (9 : 1) และ นายอนันต์ เกตุวงศ์ (9 : 1)

5.2) 8 เรื่อง มีจำนวน 4 คน ได้แก่ พลโทจุล อติเรก (8 : 2), นายปรีชา เณลิมวณิชย์ (8 : 2), นายจุฬพล ณ สงขลา (8 : 1), นายสุจินดา ยงสุนทร (8 : 1)

5.3) 2-4 เรื่อง มีจำนวน 6 คน เช่น นายชัยอนันต์ สมุทวณิช (4 : 0), นายอมร รักษาสัตย์ (3 : 0), นายกระมล ทองธรรมชาติ (2 : 1), และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ (2 : 3)

6) คำวินิจฉัยที่คะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใกล้เคียงกัน มี 1 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดโดยเสียงข้างมากกว่า พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ผู้ถูกร้อง ไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 โดยให้ยกคำร้อง จำนวน 8 คน และมีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 จำนวน 7 คน (คะแนนเสียง 8 : 7)

7) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 20/2544 นี้ ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 8 คน มาจาก

¹¹ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "จงใจ" หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ถูกร้องจงใจ ไม่ยื่นบัญชี หรือจงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "ไม่จงใจ/ยกคำร้อง" หมายถึง ผู้ถูกร้องไม่จงใจที่จะไม่ยื่นบัญชี หรือไม่ได้อ้างอิงบัญชี อันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ หรือ หมายถึง ยกคำร้อง ก็ได้

- ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 3 คน ได้แก่ พลโทจุล อติเรก นายศักดิ์ เตชะชาญ และนายสุจินดา ยงสุนทร
 - ผู้พิพากษาศาลฎีกา 2 คน ได้แก่ นายชุมพล ณ สงขลา และนายปรีชา เณลิมาณิชย์
 - ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผั่น จันทรปาน
 - ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 1 คน ได้แก่ นายอนันต์ เกตุวงศ์
- ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างน้อย**
- ผู้พิพากษาศาลฎีกา 3 คน ได้แก่ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ธีรพงษ์ และนายอูระ หวังอ้อมกลาง
 - ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 2 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายอิสสระ นิตินันท์ประภาศ
 - ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 2 คน ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ และนายอมร รักษาสัตย์ (โปรดดูตารางที่ 3.31 ในบทที่ 3)

1.2 การวิเคราะห์ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร และการวิจัยสนามมาวิเคราะห์เรียงตามลำดับ

1.2.1 ผลการวิจัยเอกสารในเรื่องภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เริ่มสรุปจากความเป็นมาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้ว่า ในจำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 84 เรื่อง ซึ่งรวมทั้งคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 1,152 เรื่อง ตั้งแต่ปี 2543 ถึง ปี 2544 ที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีส่วนในการพิจารณาคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้มีจำนวน 16 คน เฉพาะ 13 คนแรกเท่านั้นที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 โดยมีนายเชาวน์ สายเชื้อ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนแรก ต่อมานายเชาวน์ สายเชื้อ ได้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542 นายประเสริฐ นาสกุล ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง จากนั้น นายสุจิต บุญบงการได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนนายเชาวน์ สายเชื้อ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ต่อมานายชัยอนันต์ สมุทวณิช และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ได้ลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2543 และวันที่ 1 มีนาคม 2544 ตามลำดับ อีกทั้งนายประเสริฐ นาสกุล ได้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากมีอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2544

ดังนั้น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 คน ได้แก่ นายเชาว์ สายเชื้อ และนายชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 หรือไม่ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัย 84 เรื่องที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้

ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 จำนวน 9 คน ได้แก่ นายชุมพล ณ สงขลา พลโทจุล อติเรก นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ นายมงคล สระฐาน นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิตทัศน์ประภาส และนายอุระ หวังอ้อมกลาง ทั้ง 9 คนจึงดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

ส่วนนายสุจิต บุญบงการ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ให้เข้ามาดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 จึงดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

สำหรับนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ที่พ้นจากตำแหน่งเพราะลาออก และนายประเสริฐ นาสกุล ที่พ้นจากตำแหน่งเพราะอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ นั้น แม้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 แต่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง

ในส่วนของนายกระมล ทองธรรมชาติ (มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด) นายผัน จันทรปาน (มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด) นายอมร รักษาสัตย์ (เข้ามาแทนนายชัย อนันต์ สมุทวณิช) และนายศักดิ์ เตชะชาญ (เข้ามาแทนนายโกเมน ภัทรภิรมย์) ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในภายหลัง จึงดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 3.5 ในบทที่ 3)

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดเริ่มแรกทุกคนที่เข้าสู่ตำแหน่งเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปีครึ่ง นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 259 และ มาตรา 322) โดยจะต้องพ้นจากตำแหน่งทุกคนเมื่อครบวาระในวันที่ 10 ตุลาคม 2545 แต่ก็มีสิทธิได้รับคัดเลือกเข้าดำรงตำแหน่งอีก ทั้งนี้ จะต้องมิอายุไม่ครบ 70 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 260) อย่างไรก็ตาม อาจเกิดข้อถกเถียงหรือโต้แย้งกันได้ประเด็นเกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องวาระการดำรงตำแหน่งในวาระแรกของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา อาจอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนครบ 9 ปีได้หรือไม่ เพราะได้รับเลือกมาจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาแม้จะได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ตามคำแนะนำของวุฒิสภา (มาตรา 255 วรรคหนึ่ง (1)) และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีวาระดำรงตำแหน่งเป็นรายบุคคลหรือจะถือว่าเป็นคณะที่เข้า-ออกจากตำแหน่งเป็นวาระพร้อมกันเหมือนคณะกรรมการการเลือกตั้ง (มาตรา 143) นอกจากนี้ ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้พ้นจากตำแหน่งไปก่อนครบวาระ ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งใหม่จะอยู่ในตำแหน่งเท่าผู้ที่ตนเข้ามาแทนหรือจะถือว่าเข้าดำรงตำแหน่งใหม่ ทั้งนี้ วิธีการหนึ่งที่จะยุติข้อโต้แย้งดังกล่าวได้คือ ส่งเรื่องสู่ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย แต่ก็อาจเกิดปัญหาต่อไปอีกว่า เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะต้องเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยเรื่องที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียด้วย ศาลรัฐธรรมนูญจะมีวิธีการพิจารณาวินิจฉัยอย่างไร หรือหน่วยงานใดจะเป็นผู้ยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย เหล่านี้เป็นต้น

ต่อมาข้อเท็จจริงปรากฏว่า เฉพาะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดแรกที่ดำรงตำแหน่งในวาระเริ่มแรกจำนวน 3 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ อันได้แก่ พลโท จุล อติเรก และนายสุจินดา ยงสุนทร รวมทั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ อันได้แก่นายอนันต์ เกตุวงศ์ ที่เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2541 ทั้ง 3 คนนี้ ได้พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากการดำรงตำแหน่งในวาระเริ่มแรกซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีวาระการดำรงตำแหน่งเพียงครึ่งหนึ่ง (4 ปีครึ่ง) ของวาระที่กำหนดไว้ (9 ปี) นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง (มาตรา 259 และ มาตรา 322 วรรคหนึ่ง) โดยจะต้องพ้นจากตำแหน่งทั้ง 3 คนเมื่อครบวาระวันที่ 10 ตุลาคม 2545 แต่ก็มีสิทธิได้รับคัดเลือกเข้าดำรงตำแหน่งอีก เพราะอยู่ไม่ครบวาระ 9 ปี ทั้งนี้ จะต้องมิอายุไม่ครบ 70 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 260) อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่จะเข้ารับหน้าที่ (มาตรา 259 วรรคสอง)

ข้อเท็จจริงยังปรากฏต่อไปว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คน ยังคงดำรงตำแหน่งต่อไป และมีโอกาสที่จะอยู่ในตำแหน่งได้จนครบวาระ 9 ปี สำหรับเหตุผลที่รองรับการอยู่ในตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ เพราะทั้ง 5 คนได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา (ในปี 2541 มีประมาณ 80 คน ต่อมาในปี 2545 มีประมาณ 85 คน) ซึ่งมีใช้มาจากการสรรหาและการเลือกโดยคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (ตามมาตรา 257) และมีใช้มาจากการเลือกของวุฒิสภาเหมือนกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์และสาขารัฐศาสตร์ดังกล่าว

อย่างไรก็ดี มีแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คนดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 13 คน ที่เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 มาจากการเสนอแต่งตั้งของวุฒิสภาชุดที่มาจากการแต่งตั้ง และเมื่อครบเวลา 4 ปีครึ่ง ก็จะต้องพ้นจากตำแหน่งพร้อมกันทั้งหมดทุกคน โดยไม่มีข้อยกเว้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่มีบทบัญญัติใดของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้ให้กับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาหรือตุลาการในศาลปกครองสูงสุด แต่เป็นความเข้าใจหรือการตีความรัฐธรรมนูญของแต่ละคนหรือแต่ละหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วุฒิสภาหรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของวุฒิสภา ที่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการสรรหาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้หักท้วงอย่างจริงจังและชัดเจน ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากศาลฎีกาก็ดี ความว่า ตนมาจากการคัดเลือกของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ไม่ได้มาจากการคัดเลือกของวุฒิสภาทั้งที่อาจตีความได้ว่าศาลฎีกาเป็นฝ่ายเสนอชื่อ วุฒิสภาให้ความยินยอม และประธานวุฒิสภารับสนองพระบรมราชโองการฯ อันหมายถึงว่า วุฒิสภารับผิดชอบ ประกอบกับยังไม่มี การเสนอคำร้องดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย และมีผู้สนใจเรื่องนี้ไม่มากเท่าที่ควร

ดังนั้น เมื่อวุฒิสภาได้เปิดโอกาสให้มีการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 3 คน ซึ่งต้องมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ แทน พลโท จุล อติเรก และนายสุจินดา ยงสุนทร รวมทั้งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ แทน นายอนันต์ เกตุวงศ์ ที่ต้องพ้นจากตำแหน่ง 4 ปี ครั้งดังกล่าว ก็เท่ากับเป็นการยอมรับให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา จำนวน 5 คนให้ดำรงตำแหน่งต่อไปได้อีก 4 ปีครึ่ง

สำหรับภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ สรุปได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นชาย และสมรสแล้ว ส่วนภูมิหลังเกี่ยวกับที่มา ซึ่งหมายถึงตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภาใด การได้รับการเลือกหรือเสนอชื่อต่อวุฒิสภาโดยคณะบุคคลใด (จากนั้นวุฒิสภาก็จะนำขึ้นถวายเป็นคำแนะนำ) และการเข้าดำรงตำแหน่งแทนผู้ใด รวมทั้งวันเดือนปีเกิด การศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และวิชาการ (โปรดดูตารางที่ 3.5 ถึง ตารางที่ 3.7 ในบทที่ 3)

1.2.2 ผลการวิจัยสนามโดยใช้แบบสอบถามถามกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 45 คน (ได้กล่าวถึงคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่างและระเบียบวิธีศึกษาวิจัยไว้แล้วข้างต้น หรือโปรดดูรายละเอียดในหัวข้อ ระเบียบวิธีศึกษาวิจัย ในบทที่ 1) ในเรื่องภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ สรุปได้ว่า

1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าภูมิหลังต่อไปนี้มีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

1.1) อายุ

1.2) การต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจน

1.3) ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ 3 ประเภท

อันได้แก่ อนุรักษนิยม เสรีนิยม และประชานิยม โปรดดูคำอธิบายในตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 คำอธิบายความหมายของปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ 3 ประเภท

ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		
ประเภท	นักกฎหมาย	นักรัฐศาสตร์
1. อนุรักษนิยม (Conservative)	ยึดถือตัวบทกฎหมาย กฎ หรือระเบียบเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับกฎหมายเอกชน ดีความกฎหมายตามตัวอักษรและตีความอย่างแคบ ยึดถือคำวินิจฉัยในอดีต ไม่นิยมการกลับคำวินิจฉัย และสนับสนุนการปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นหลัก (promote rule by law) ฯลฯ	ปกป้องรักษาอำนาจรัฐ สนับสนุนการใช้อำนาจของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ สนับสนุนการรวมอำนาจ ยกย่องชนชั้นสูงและชนชั้นปกครอง ฯลฯ
2. เสรีนิยม (Liberal)	ให้ความสำคัญกับกฎหมายมหาชนการตีความตามเจตนารมณ์และตีความอย่างกว้าง ไม่ยึดคำวินิจฉัยในอดีตตายตัว ยอมปรับคำวินิจฉัยให้เหมาะสมกับกาลสมัยได้ เพื่อพัฒนาสังคม และสนับสนุนการปกครองที่สอดคล้องกับกฎหมาย (promote the rule of law) ฯลฯ	สนับสนุนอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน รัฐธรรมนูญ และระบอบประชาธิปไตย ขยายสิทธิเสรีภาพของประชาชน สนับสนุนการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน สิทธิของชุมชน และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
3. ประชานิยม (Populist)	ไม่ยึดตัวบทกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือระเบียบอย่างตายตัว วินิจฉัยหรือตีความรัฐธรรมนูญและกฎหมายตามกระแสความต้องการของประชาชนในขณะนั้น ฯลฯ	แนวคิดเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง การปฏิรูป และให้ประชาชนมีอำนาจในการปกครองหรือบริหารโดยตรง ฯลฯ
หมายเหตุ ปรัชญาและแนวคิดทั้ง 3 ประเภทนี้ ล้วนมีประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยรวมถ้านำไปใช้ให้เหมาะสมกับกาลเทศะหรือช่วงเวลาวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประเทศ		

2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่าภูมิหลังต่อไปนี้มีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

2.1) การนับถือศาสนา

2.2) สถานภาพการสมรส

2.3) การสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศ

3) เฉพาะความเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อภูมิหลังเรื่องของเพศ ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่เห็นด้วยว่าเพศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เห็นด้วย

4) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า

4.1) การมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา หรือมาจากผู้ทรงคุณวุฒิ
สาขานิติศาสตร์ มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางอนุรักษ์นิยม

4.2) การมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีส่วนทำให้คำ
วินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเสรีนิยม

4.3) การมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์มีส่วนทำให้คำวินิจฉัย
เป็นไปในทิศทางประชานิยม

4.4) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับปรัชญาและ
แนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม จึงจะช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็น
ประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวมมากที่สุด

5) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลัง
เกี่ยวกับ

5.1) การศึกษาจากในและนอกประเทศจึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็น
ประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนในขณะนี้

5.2) การศึกษาจากในและนอกประเทศจึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็น
ประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

5.3) ประสบการณ์ในการทำงานเป็นนักวิชาการ (นักนิติศาสตร์
หรือ นักรัฐศาสตร์) จึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในขณะนี้ รองลงมาเห็นว่าเคย
เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการ

6) แม้กลุ่มตัวอย่างจะไม่ระบุปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์
ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นประเภทอนุรักษ์นิยม เสรีนิยม หรือประชานิยมไว้ครบทุกคนและ
กลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นมีจำนวนน้อยก็ตาม แต่ผลการวิจัยสนามได้แสดงให้เห็นว่า กลุ่ม
ตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 24.4 ซึ่งน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นว่านายอมร
รักษาสัตย์ มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม ขณะที่กลุ่มตัว
อย่างส่วนใหญ่ที่มีเพียงร้อยละ 8.9 เห็นว่านายประเสริฐ นาสกุล มีปรัชญาและแนวคิดทาง
กฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทอนุรักษ์นิยม ในเวลาเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เพียงร้อย
ละ 6.7 เท่านั้น ยังเห็นว่านายอมร รักษาสัตย์ มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐ
ศาสตร์ประเภทประชานิยม อีกด้วย เมื่อตัวเลขออกมาจำนวนน้อยเช่นนี้ ส่งผลให้ข้อมูลในส่วนนี้
ยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร โปรดดูตารางที่ 5.3

ตารางที่ 5.3 ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ต่อภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ภูมิหลังของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	ความ สัมพันธ์	กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่	
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1. อายุ	มีส่วนสำคัญต่อทิศทาง คำวินิจฉัยส่วนบุคคล ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	✓	
2. การสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศ			✓
3. การต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมใน สังคมอย่างชัดเจน		✓	
4. ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและ รัฐศาสตร์		✓	
5. การนับถือศาสนา			✓
6. สถานภาพการสมรส			✓
7. เพศ (เห็นด้วยกับไม่เห็นด้วย เท่ากัน)		✓	✓
8. การมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา หรือ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์	มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปใน ทิศทางอนุรักษนิยม	✓	
9. การมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด	มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปใน ทิศทางเสรีนิยม	✓	
10. การมาจากผู้ทรงคุณสาขารัฐศาสตร์	มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปใน ทิศทางประชานิยม	✓	
11. การมีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมาย และรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม	มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ ต่อประเทศชาติและประชาชน	✓	
12. การศึกษาจากในและนอกประเทศ	จะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อ ประเทศชาติและประชาชนในขณะนี้ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ประชาธิปไตย	✓	
13. ประสบการณ์ในการทำงานเป็นนักวิชาการ (นักนิติศาสตร์ หรือนักรัฐศาสตร์)	จะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อ ประชาชนในขณะนี้	✓	
14. นายอมร รักชาติย์ (ความเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 24.4)	มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมาย และรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม	✓	

สำหรับเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างไม่ระบุปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นประเภทอนุรักษนิยม เสรีนิยม หรือประชานิยมไว้ครบทุกคนและกลุ่มตัวอย่างที่แสดงความเห็นในเรื่องนี้มีจำนวนน้อยนั้น มีหลายประการ เช่น ในทางปฏิบัติเป็นการยากพอสมควรที่กลุ่มตัวอย่างจะทราบและเข้าใจปรัชญาและแนวคิดดังกล่าวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ครบทั้ง 14 คน และมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนเท่านั้นที่ได้แสดงให้เห็นจุดยืนที่ชัดเจน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความมีชื่อเสียงหรือหรือการแสดงจุดยืนที่สั่งสมมาจากอดีต นอกจากนี้ประสบการณ์ในการทำงานหรืออาชีพในอดีตของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่เปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่รู้จักของประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การเป็นผู้พิพากษาย่อมไม่มีโอกาสประชาสัมพันธ์ผลงานตนเองเท่ากับการเป็นนักวิชาการ อีกทั้งในคำวินิจฉัยหนึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนแสดงปรัชญาหรือแนวคิดประเภทอนุรักษนิยม แต่ในอีกคำวินิจฉัยหนึ่งกลับแสดงปรัชญาหรือแนวคิดเสรีนิยม ทำให้ยากต่อกลุ่มตัวอย่างที่จะชี้ชัดลงไป

1.3 สมมติฐานของการศึกษาวิจัย

ในการพิสูจน์สมมติฐานของการศึกษาวิจัยทั้ง 4 ข้อต่อจากนี้ไป ได้ใช้ข้อมูลจากผลการวิจัยสนามเป็นหลัก และยังนำข้อมูลจากผลการวิจัยเอกสารมาพิจารณาประกอบด้วยความจำเป็นสรุปได้ว่า ผลการศึกษาวิจัยได้สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานของการศึกษาวิจัยจำนวน 3 ข้อ และไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานของการศึกษาวิจัยจำนวน 1 ข้อ ดังนี้

1.3.1 ผลการศึกษาวิจัยสนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 1 “โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาและมีจำนวนแตกต่างกัน ย่อมทำให้ทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกลุ่มข้างมาก” หมายความว่า โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญที่ประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาและผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ กลุ่มละ 5 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 3 คน และมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน มีส่วนสำคัญทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามความเห็นของนักกฎหมาย

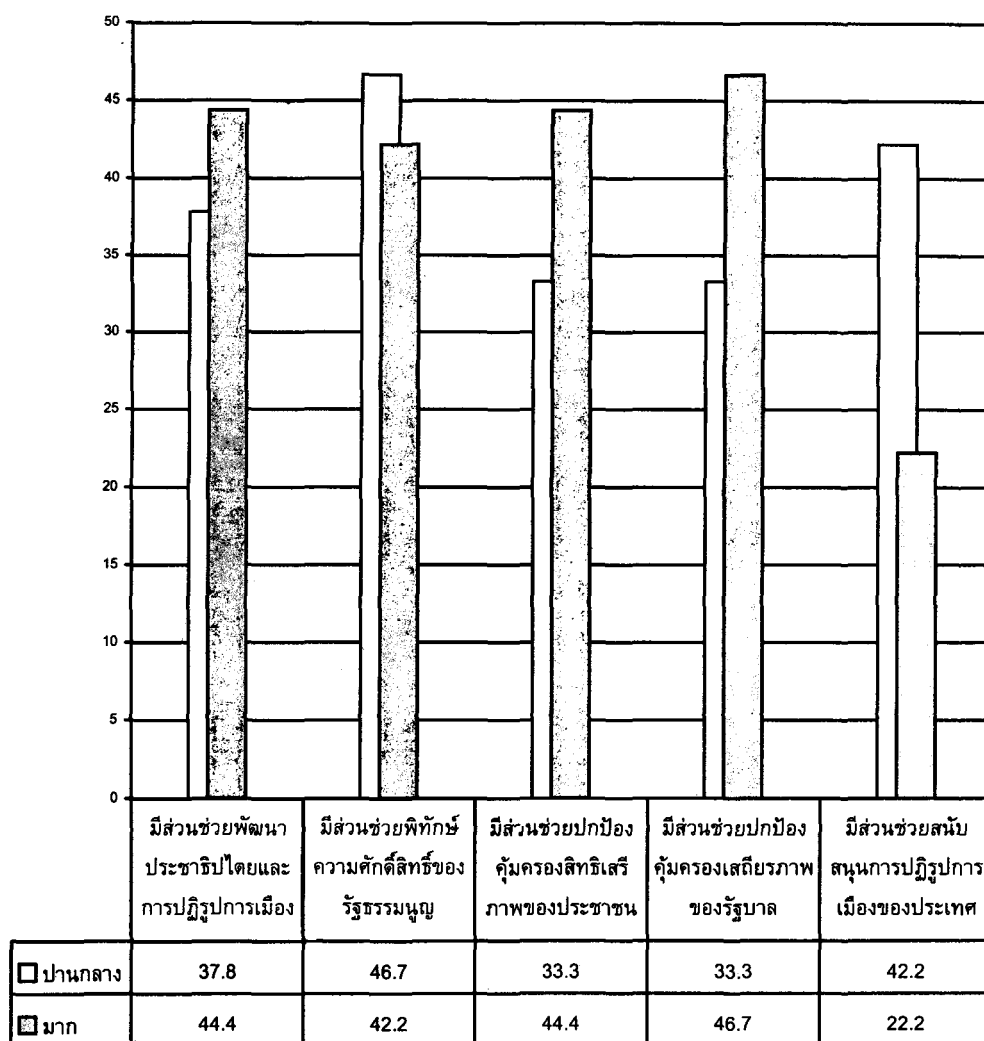
การพิสูจน์สมมติฐานข้อนี้ได้ยึดถือข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสนามโดยใช้แบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษคือเป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้สันทัดกรณีด้านการเมืองการปกครองและการบริหารจำนวน 45 คนตอบ นอกจากนี้ ผลการวิจัยเอกสารก็มีส่วนปฏิเสธหรือหักล้างการยืนยันสมมติฐานข้อนี้ได้ เพราะผลการวิจัยเอกสารแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนเพียงว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา และกลุ่มที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ที่มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันเท่านั้น แต่ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ว่าการที่คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันของแต่ละกลุ่มนั้นเกิดจากการมีที่มาจาก

การศึกษาหรือการทำงาน มาจากแหล่งเดียวกัน หรือมาจากความเชี่ยวชาญสาขาเดียวกัน หรือเกิดจากสาเหตุใด

1.3.2 ผลการศึกษาวิจัยสนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 2 “ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” อันได้แก่ ภูมิหลังที่เกี่ยวกับอายุ การต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจน ประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดจนทั้งปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาจจำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อนุรักษ์นิยม เสรีนิยม และประชานิยม สำหรับภูมิหลัง อันได้แก่ การนับถือศาสนา สถานภาพการสมรส และการสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศ ไม่มีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เฉพาะความเห็นเรื่องของเพศ ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่เห็นด้วยว่าเพศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มีจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เห็นด้วย

1.3.3 ผลการศึกษาวิจัยสนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 4 “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ” โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วย (1) พัฒนาประชาธิปไตยและปฏิรูปการเมืองในระดับมาก (2) พึงทักความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญในระดับปานกลาง (3) ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระดับมาก ซึ่งเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่ามีส่วนช่วยในระดับปานกลาง (4) ปกป้องคุ้มครองเสถียรภาพของรัฐบาลและนักการเมืองในระดับมาก และ (5) สนับสนุนการปฏิรูปการเมืองของประเทศในระดับปานกลาง เมื่อนำตัวเลขร้อยละของความเห็นของกลุ่มตัวอย่างในระดับมากและปานกลางของแต่ละคำถามมารวมกัน ในทุกคำถามจะได้ผลรวมมากกว่าครึ่ง โดยไม่มีข้อใดต่ำกว่าร้อยละ 64.4 ขณะที่บางคำถามสูงถึงร้อยละ 88.9 เช่นนี้แสดงถึงการสนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 4 โปรดดูภาพที่ 5.2

ภาพที่ 5.2 ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อประเทศชาติและประชาชน

พร้อมกันนี้ เพื่อนำผลไปใช้ในการพิสูจน์สมมติฐานของการศึกษาวิจัยข้อที่ 4 นี้ ในแบบสอบถามได้เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่าง 45 คน แสดงความเห็นต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 20 เรื่องด้วย คำวินิจฉัยทั้ง 20 เรื่องนี้มีความสำคัญ เป็นที่สนใจของประชาชน และมีสาระสำคัญกระจายครอบคลุมปัญหาหรือกรณีต่าง ๆ 10 กรณี ดังนี้

- 1) กรณียื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ตามมาตรา 295
- 2) กรณียุบพรรคการเมือง

- 3) กรณีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค
- 4) กรณีสิทธิในทรัพย์สิน
- 5) กรณีการถอดถอน หรือการพ้นจากสมาชิกภาพของนักการเมือง
- 6) กรณีอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ
- 7) กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา
- 8) กรณีกระบวนการออกกฎหมาย
- 9) กรณีความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดย

ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

- 10) กรณีอื่น ที่ไม่จัดอยู่ใน 9 กรณีข้างต้น

ทั้ง 10 กรณีข้างต้นนี้ แต่ละกรณีประกอบด้วยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 2 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 20 เรื่อง ในแต่ละเรื่องได้สรุปสาระสำคัญเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม อันได้แก่ (1) ประเด็นหลัก และ (2) คำวินิจฉัย ซึ่งรวมทั้งคะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนคำวินิจฉัยของเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อยด้วย (โปรดดูแบบสอบถาม ในภาคผนวก)

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 20 เรื่องที่กล่าวมานี้ ได้แก่

- 1) คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นายประยุทธ์ มหากิจศิริ
- 2) คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร
- 3) คำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม
- 4) คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม
- 5) คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำ กลางชลบุรี
- 6) คำวินิจฉัยที่ 11/2544 (วันที่ 20 มีนาคม 2544) นายนคร ดวงแก้ว และ นายสุบรรณ สาระพันธ์ กับ พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ
- 7) คำวินิจฉัยที่ 14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544) บริษัท นครราชสีมาทำไม้จำกัด กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ
- 8) คำวินิจฉัยที่ 50/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร

9) คำวินิจฉัยที่ 57/2543 (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2543) นายเนวิน ชิดชอบ กับ พรรคเอกภาพ

10) คำวินิจฉัยที่ 4/2544 (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน

11) คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมการการวิสามัญฯ

12) คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติฯ

13) คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา

14) คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ การสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่

15) คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายพนัส ทัศนียานนท์ และคณะ และนายคำนวน ชโลภัมภ์ และคณะ กับร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ

16) คำวินิจฉัยที่ 56/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายมารุต บุณนาค และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ

17) คำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) นายสนธิ วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติฯ

18) คำวินิจฉัยที่ 33/2544 (วันที่ 11 ตุลาคม 2544) นายลัก กอแสงเรือง และคณะ กับ พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยฯ

19) คำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543) อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ

20) คำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อคำวินิจฉัยข้างต้นนี้ได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พอใจหรือเห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่สำคัญ 19 เรื่อง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ ยกเว้นคำวินิจฉัยเดียวเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วย คือคำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48.9) ไม่เห็นด้วย โปรดดูตารางที่

ตารางที่ 5.4 ร้อยละของความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 20 เรื่อง ในประเด็นเกี่ยวกับความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย และการปฏิรูปการเมือง

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่สำคัญ 20 เรื่อง	เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย	ไม่ แน่ใจ	ไม่ ตอบ
1) ที่ 19/2544 (วันที่ 3 ส.ค. 2544) ปปช. กับ นายประยุทธ์ มหากิจศิริ	82.2	4.4	-	13.3
2) ที่ 20/2544 (วันที่ 3 ส.ค. 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร	37.8	48.9	11.1	2.2
3) ที่ 28/2544 (วันที่ 6 ก.ย. 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม	75.6	6.7	2.2	15.5
4) ที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธ.ค. 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม	75.6	15.5	4.4	4.4
5) ที่ 3/2544 (วันที่ 18 ม.ค. 2544) นายฮายาซี กับ เรือนจำกลางชลบุรี	60.0	24.4	13.3	2.2
6) ที่ 11/2544 (วันที่ 20 มี.ค. 2544) นายนคร ดวงแก้ว และ นายสุบรรณ สารพันธ์ กับ พรบ. ยาเสพติดฯ	77.8	8.9	6.7	6.7
7) ที่ 14/2544 (วันที่ 26 เม.ย. 2544) บริษัท นครราชสีมาทำไม้จำกัด กับ พรบ. ล้มละลายฯ	95.5	2.2	-	2.2
8) ที่ 50/2544 (วันที่ 27 พ.ย. 2544) บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร	93.3	2.2	2.2	2.2
9) ที่ 57/2543 (วันที่ 28 พ.ย. 2543) นายเนวิน ชิดชอบ กับ พรรคเอกภาพ	73.3	13.3	11.1	2.2
10) ที่ 4/2544 (วันที่ 6 ก.พ. 2544) นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รมต. 10 คน	60.0	26.7	6.7	6.7
11) ที่ 32/2543 (วันที่ 7 ก.ย. 2543) นายอดิสร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมการการวิสามัญฯ	77.8	6.7	13.3	2.2
12) ที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธ.ค. 2543) ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่าง พรบ.ฯ	77.8	13.3	6.7	2.2
13) ที่ 13/2544 (วันที่ 29 มี.ค. 2544) กกต. กับ สมาชิกภาพของ ส.ว.	93.3	-	-	6.7
14) ที่ 13/2544 (วันที่ 29 มี.ค. 2544) กกต. กับ การสั่งให้มีการเลือกตั้ง ส.ว. ใหม่	91.1	2.2	-	6.7
15) ที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ต.ค. 2543) นายพนัส ทัศนียานนท์ และคณะ และนายคำนวณ ชโลภภูมิ์ และคณะ กับ ร่าง พรบ. เลือกตั้งฯ	77.8	11.1	6.7	4.4
16) ที่ 56/2543 (วันที่ 31 ต.ค. 2543) นายมารุต บุญนาถ และคณะ กับ ร่าง พรบ. เลือกตั้งฯ	82.2	2.2	11.1	4.4
17) ที่ 12/2544 (วันที่ 29 มี.ค. 2544) นายสนิท วรปัญญา และคณะ กับ พรบ. เลือกตั้งฯ	77.8	15.5	2.2	4.4
18) ที่ 33/2544 (วันที่ 11 ต.ค. 2544) นายลัก กอแสงเรือง และคณะ กับ พรก. บรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยฯ	75.6	15.5	4.4	4.4
19) ที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พ.ย. 2543) อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ	73.3	20.0	4.4	2.2
20) ที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พ.ย. 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พรก. ปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ	84.4	6.7	2.2	6.7

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ 45.2 พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนายอมร รัชสาสัย มากที่สุด รองลงมา คือ ร้อยละ 37.8 พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนายประเสริฐ นาสกุล และร้อยละ 24.4 พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนายสุจิต บุญบงการ โปรดดูตารางที่ 5.5

ตารางที่ 5.5 ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก

ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก	ร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด (จำนวนคน) (N = 45)
1. นายอมร รัชสาสัย ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์	45.2 (19)
2. นายประเสริฐ นาสกุล ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์	37.8 (17)
3. นายสุจิต บุญบงการ ผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์	24.4 (11)

หมายเหตุ ในการวิจัยสนามที่ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม มีข้อสังเกตสำคัญที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยในอนาคต กล่าวคือ ถึงแม้ว่าในแบบสอบถามได้เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างใส่เครื่องหมาย X ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจ ไม่รู้จักดีพอ ไม่มีข้อมูล หรือไม่ขอตอบไว้ด้วยก็ตาม แต่เมื่อกลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นต่อข้อคำถามที่ว่า “ไม่ชอบหรือไม่พอใจ” การปฏิบัติงานของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใด รวมทั้ง “ไม่ชอบหรือไม่พอใจ” คำวินิจฉัยเรื่องใด คำตอบที่ได้รับจะไม่สมบูรณ์ หรือไม่ได้รับคำตอบ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนิสัยของคนไทยเป็นจำนวนมากมีความเกรงใจ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในด้านลบต่อผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงหรือการขาดความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นไปได้ยากพอสมควรที่จะได้คำตอบที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นในลักษณะดังกล่าวนี้อย่างสมบูรณ์

1.3.4 ผลการศึกษาวิจัยไม่สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 3 ที่ว่า “ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” ในการพิสูจน์สมมติฐานข้อนี้ได้นำข้อมูลจากการวิจัยสนามและการวิจัยเอกสารมาเทียบเคียงกันด้วย พบว่า ผลการวิจัยสนามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 45 คน ได้แสดงให้เห็นว่า “กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 62.2 ไม่เห็นด้วยว่าบทบาทของประธานศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” ในขณะที่ผลการวิจัยเอกสารแสดงให้เห็นว่า “ถึงแม้ว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่นอนและชัดเจนว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลเหนือกลุ่มเสียงข้างมากหรือเหนือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดหรือมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ดี อาจกล่าวได้ว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญ

มีแนวโน้มที่จะมีแนวคิดหรือมีคำวินิจฉัยที่สอดคล้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างมาก เป็นส่วนใหญ่เท่านั้น" ดังนั้น ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงยังไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะสนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 3 นี้ได้

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประธานศาลรัฐธรรมนูญ มีข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ว่า (1) ตามหลักการ ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชาของบุคลากรของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ไม่มีอำนาจบังคับบัญชาหรือให้คุณให้โทษตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติสูงมาก ต้องออกงานพิธี และมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ โดยเงินเดือนหรือผลประโยชน์ที่ได้รับก็แตกต่างจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพียงเล็กน้อย (2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญยังไม่เคยมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาหรือมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด เท่าที่ผ่านมามีมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ 1 คน คือ นายเชาวน์ สายเชื้อ และมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ 2 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ อีกทั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 3 คนดังกล่าว หากพิจารณาการศึกษาและวิเคราะห์จากภูมิหลังแล้ว พบว่า ล้วนเข้าสู่ตำแหน่งโดยยึดหลักอาวุโส หรือมีอาวุโสสูงสุดคือมีอายุมากที่สุด ทั้งนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นผู้เลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับเหตุผลที่การเลือกประธานศาลรัฐธรรมนูญเท่าที่ผ่านมามีได้แก่หลักอาวุโสมาใช้เพราะถ้าเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอายุสูงที่สุดเข้าไปดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จะทำให้ผู้ที่ได้รับเลือกดำรงตำแหน่งสั้นที่สุด ในเวลาเดียวกัน ถ้ามองเฉพาะในด้านลบว่าเมื่อใดก็ตามที่ผู้ได้รับเลือกกระทำการไม่เหมาะสมหรือผิดพลาด ก็จะสามารถได้ไม่นาน เพราะจะต้องพ้นจากตำแหน่งเร็ว นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นได้มีโอกาสเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญได้อีกด้วย แต่ถ้าเลือกคนที่มีอาวุโสหรือมีอายุน้อยเข้าไปดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จะทำให้ผู้ที่ได้รับเลือกอยู่ในตำแหน่งยาวนาน และถ้าผู้ที่ได้รับเลือกกระทำการที่ไม่เหมาะสมหรือผิดพลาด ก็ไม่มีโอกาสเปลี่ยนตัวได้ง่าย จำต้องทนอยู่กับสภาพนั้นไปอีกยาวนาน ทั้งยังเป็นการปิดโอกาสตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนอื่นที่จะเข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติมากอีกด้วย อนึ่ง ในเรื่องหลักความรู้ความสามารถที่จะนำมาใช้ในการเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญนั้น บุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูงในระดับชาติ ดังเช่นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนั้น เป็นเรื่องที่ยึดได้ยาก และเป็นที่ยึดแย้งถกเถียงกันมาก อีกทั้งเป็นไปได้มากที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนไม่ยอมรับความรู้ความสามารถของกันและกัน เพราะแต่ละคนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูงและสั่งสมมานานอยู่แล้วจึงได้เข้ามาดำรงตำแหน่งตุลาการ

ศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบกับความเป็นอิสระของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีสูงมาก หลักการอื่นใดรวมทั้งหลักความรู้ความสามารถจึงมีข้อโต้แย้งได้มากกว่าหลักอาวุโสดังกล่าว

2. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกับที่ได้เคยเสนอแนะไว้แล้วในโครงการศึกษาวิจัยเรื่องเดียวกันนี้ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ปี 2545 (ตั้งแต่คำวินิจฉัยปี 2541-2543 รวม 101 เรื่อง) เนื่องจากผลการศึกษาวิจัยออกมาในทิศทางที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ทำให้จำเป็นต้องยืนยันข้อเสนอแนะเดิม อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อเสนอแนะอื่นเพิ่มเติมไว้ด้วย ทั้งนี้ ได้มุ่งเน้นเพื่อให้สามารถนำข้อเสนอแนะไปใช้เสริมหรือชี้แนะสำหรับแก้ไขปัญหาสำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ (1) ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมือง (2) ปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ไม่ชัดเจนและไม่เหมาะสม รวมทั้ง (3) ปัญหาที่เกิดจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลบางเรื่องในอดีตที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปการเมือง และการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ อีกด้วย

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาดังกล่าว หัวข้อการเสนอแนะจึงจัดแบ่งเป็น 3 ส่วนเช่นเดียวกัน คือ (1) แนวทางการพัฒนาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ (2) แนวทางการพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และ (3) แนวทางการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ข้อเสนอแนะแต่ละส่วนล้วนมีความสำคัญ จึงควรดำเนินการพร้อมกันไปตามความเหมาะสม

2.1 แนวทางการพัฒนาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นข้อเสนอแนะที่มุ่งพัฒนาที่ระบบหรือโครงสร้างใหญ่ที่รวมโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ไว้ด้วยกัน เพราะทั้งสองเรื่องนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงและชัดเจนว่าจะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองหรือไม่เพียงใด ข้อเสนอแนะในแต่ละเรื่องมีดังนี้

2.1.1 แนวทางการพัฒนาโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยมีลักษณะหลากหลาย พร้อมกับมีกระบวนการสรรหาและการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามาดำรงตำแหน่งในศาลรัฐธรรมนูญ โดยมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา จำนวน 5 คน จากผู้พิพากษาในศาลปกครองสูงสุด จำนวน 2 คน จากสาขานิติศาสตร์ จำนวน 5 คน และจากสาขารัฐศาสตร์ จำนวน 3 คน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในลักษณะหลากหลาย

นั้น สัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาด้านกฎหมาย ซึ่งแบ่งเป็น ผู้พิพากษาในศาลฎีกา และผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขานิติศาสตร์มีรวมกัน 10 คน หรือเท่ากับ 2 ใน 3 ของจำนวนศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด และถ้านับผู้พิพากษาในศาลปกครองสูงสุดอีก 2 คนด้วยแล้ว ก็เป็นไปได้อย่างมากที่จะเพิ่มจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายขึ้นอีก จำนวนดังกล่าวนี้ถือว่าสูงมาก ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ต้องการให้ศาลรัฐธรรมนูญที่จัดตั้งขึ้นได้ทำหน้าที่ในฐานะเป็นศาล หรือเป็นศาลยุติธรรม (court of justice) ของประเทศ มากกว่าทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นศาลการเมือง (court of politics) หรือเป็นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีนักการเมืองดำรงตำแหน่งอยู่ด้วย ดังที่เคยมีมาก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 โครงสร้างเช่นนี้น่าจะเป็นหลักการที่เหมาะสม

แต่ในความหลากหลายผนวกกับที่มาและสัดส่วนที่แตกต่างกันมากดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดปัญหาในการพิจารณาวินิจฉัยพอสมควร เช่น ในบางเรื่องได้มีการยึดถือหลักนิติศาสตร์หรือคำพิพากษาของศาลฎีกาซึ่งเป็นกฎหมายเอกชนมากเกินไปโดยให้ความสำคัญกับกฎหมายมหาชน หลักรัฐศาสตร์ สิทธิเสรีภาพ ตลอดจนผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมไม่มากเท่าที่ควร ประกอบกับในสภาพความเป็นจริงและในสภาพปัจจุบัน ชีวิตหรือสังคมของมนุษย์และความยุติธรรมตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมิได้ขึ้นอยู่กับหลักกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว และในประเทศไทยก็ได้ยึดถือหลักการปกครองโดยผู้พิพากษาที่ยึดด้วยกฎหมายเท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ ที่มาและสัดส่วนของโครงสร้างหรือองค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะส่งผลต่อการคะแนนเสียงของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเห็นจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหารส่วนใหญ่อ้างอิงต้องการให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ การให้คงโครงสร้างเดิมไว้ ยังอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชนที่มีต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

ดังนั้น ข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ คือ ควรปรับเปลี่ยนจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนมากขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์หรือกรอบที่สำคัญ 3 ข้อ ได้แก่

1) ไม่เพิ่มจำนวนศาลรัฐธรรมนูญ คือ ให้มีจำนวน 15 คนเช่นเดิม เพื่อช่วยประหยัดงบประมาณของแผ่นดินและยังสอดคล้องกับสภาพการณ์ของประเทศ

2) เพิ่มจำนวนผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์ เพราะ

2.1) สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่มีเรื่องเกี่ยวกับรัฐศาสตร์เป็นจำนวนมาก เป็นต้นว่า มาตราเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพซึ่งรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้อย่างกว้างขวาง

2.2) การใช้อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญของทุกประเทศ ไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง หรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ จึงสอดคล้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์

2.3) ทำให้ได้มุมมองรัฐธรรมนูญในลักษณะที่กว้างขวางในสายตาของนักรัฐศาสตร์และนักรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเหตุผลสำคัญเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า นักรัฐศาสตร์และนักรัฐประศาสนศาสตร์มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทประชานิยมหรือประเภทเสรีนิยมในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังเห็นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยมจะช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวมมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา และที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทอนุรักษนิยม

3) ไม่เพิ่มจำนวนตุลาการในศาลปกครองสูงสุด เนื่องจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 98 กำหนดให้มีจำนวนเพียง 23 คน

ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ ตามกรอบที่กล่าวมานี้ อาจเป็นโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งจากตารางที่ 5.6 ทั้งนี้ ควรประชาสัมพันธ์แสดงเหตุผล หรืออาจทำประชาพิจารณ์เพื่อนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในประเด็นดังกล่าว

ตารางที่ 5.6 ข้อเสนอแนะให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 3 โครงสร้าง โดยศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย 15 คนเช่นเดิม

ข้อเสนอแนะให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ		ผู้พิพากษาในศาลฎีกา	ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์	ผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์	ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด
1)	ศาลรัฐธรรมนูญมี	3	5	5	2
2)	จำนวน 15 คน เช่นเดิม	4	5	5	1
3)	โดยประกอบด้วย	4	4	5	2

2.1.2 แนวทางการพัฒนาอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นไปในทำนองเดียวกับที่ได้เสนอแนะไว้แล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ซึ่งสรุปได้ว่า

1) ควรจัดการอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่กระจัดกระจายอยู่ให้เป็นหมวดหมู่และชัดเจนขึ้น

2) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรงภายใต้เงื่อนไข เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นองค์กรที่ใช้เป็นที่พึ่งเพื่อหาข้อยุติ ที่สำคัญคือ จะช่วยให้ศาลรัฐธรรมนูญใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้นและเป็นศาลของประชาชน อย่างแท้จริง มิใช่ศาลที่เน้นให้บริการเฉพาะองค์กรระดับสูง นักการเมือง หรือข้าราชการระดับสูงเท่านั้น แต่การให้ประชาชนยื่นคำร้องได้โดยตรงนั้น ควรอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า เรื่องที่ยื่นต้องเป็นปัญหาสำคัญ และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ต่อสังคมหรือประชาชนโดยรวม เช่นปัญหาสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนปัญหาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (challenge constitutionality) อันมิใช่ปัญหาส่วนตัวของคนใดคนหนึ่ง

3) ควรมีแนวโน้มการตีความขอบเขตอำนาจของตนในทิศทางกว้างโดยครอบคลุมสังคมไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและสภาพแวดล้อม

2.2 แนวทางการพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากยังไม่มีมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเกิดขึ้น ข้อเสนอแนะในส่วนนี้บางข้อจึงเป็นไปในทำนองเดียวกับที่ได้เสนอแนะไว้แล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 เพื่อยืนยัน แต่ก็มีส่วนที่เพิ่มเติมด้วย สรุปได้ว่า แนวทางพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญควรดำเนินการโดยแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วยการขยายความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อให้ชัดเจน เช่น ถ้อยคำที่ว่า

1) "บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ" มาตรา 266 หมายถึง กฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาเท่านั้น หรือหมายถึง กฎ ข้อบังคับอื่นด้วย

2) "องค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ" ตามมาตรา 266 หมายถึง องค์กรที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น หรือองค์กรอื่นด้วย เช่น เทศบาล

3) "ต้องคำพิพากษาให้จำคุก" ตามมาตรา 264 (4) ควรหมายถึง รัฐมนตรีและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงต้องพ้นจากตำแหน่งเมื่อถูกคำพิพากษาให้จำคุกในทันทีเท่านั้น หรือต้องคำนึงว่าบุคคลดังกล่าวต้องถูกจำคุกจริง หรือคดีถึงที่สุดด้วย

4) "ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" มาตรา 198 ต่างกับ การขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ อย่างไร

5) อำนาจหน้าที่ในการยุบพรรคการเมือง หมายถึง ศาลรัฐธรรมนูญควรมีอำนาจหน้าที่เท่าที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรงเท่านั้น หรือควรมีอำนาจสั่งยุบพรรคตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายอื่นด้วย

6) การส่งคำโต้แย้ง ความเห็น หรือเอกสารของคู่ความตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย ตามมาตรา 264 หมายถึง ให้อำนาจศาลยุติธรรมและศาลอื่นที่จะพิจารณาว่าควรส่งหรือไม่ส่งคำโต้แย้ง ความเห็น หรือเอกสารดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อป้องกันการถ่วงเวลาด้วยการร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย หรือศาลยุติธรรมและศาลอื่นไม่ควรมีอำนาจดังกล่าว มีหน้าที่ต้องส่งทุกเรื่อง

7) สมาชิกวุฒิสภาตามมาตรา 121 ต้องได้รับการเลือกตั้งถูกต้องครบทั้ง 200 คน ก่อนเท่านั้น จึงจะเริ่มปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือไม่ถึง 200 ก็ปฏิบัติหน้าที่ได้

8) "คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพัน รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ" ตามมาตรา 268 ผลผูกพันดังกล่าวครอบคลุมเฉพาะองค์กรเท่านั้น หรือครอบคลุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนด้วย เพราะถ้าครอบคลุมด้วยก็จะทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วางบรรทัดฐานไว้แล้ว ไม่อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้อีก

การที่คณะผู้ศึกษาวิจัยเสนอแนวทางพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อขยายความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือถ้อยคำดังกล่าวให้ชัดเจนขึ้น เพราะถึงแม้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาดและได้วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับถ้อยคำกล่าวข้างต้นไว้แล้วเกือบทั้งหมดแล้ว แต่ในอนาคตอาจมีการกลับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนเดิมพ้นจากตำแหน่งหรือมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกลุ่มใหม่เข้าสู่ตำแหน่ง หรือสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญน่าจะช่วยให้ถ้อยคำดังกล่าวชัดเจนขึ้น และใช้ได้ตลอดไปเฉพาะในบางเรื่องที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชน

2.3 แนวทางการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

แนวทางการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรดำเนินการพร้อมกันไปทั้ง 2 ส่วน ได้แก่ การพัฒนาที่ระบบหรือหลักเกณฑ์ และการพัฒนาโดยประชาชน แต่ละส่วนดังกล่าวนี้ ล้วนเกี่ยวข้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น

2.3.1 การพัฒนาที่ระบบหรือหลักเกณฑ์ ที่สำคัญคือ

1) กระบวนการคัดเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของแต่ละองค์กร เช่น คณะกรรมการสรรหาตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา และที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุด ตลอดทั้งวุฒิสภา ควรมีหลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกภายในที่ชัดเจน บริสุทธิ์ ยุติธรรม เปิดเผย ปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายการเมืองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารหรือ

ฝ่ายนิติบัญญัติ และเปิดโอกาสให้ตรวจสอบได้นี้ เพื่อให้ได้บุคคลที่จะไปดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างจริง เป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยปราศจากความเคลือบแคลงสงสัย และปลอดจากอิทธิพลทางการเมืองอย่างแท้จริง

2) การที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ หรือมิได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำร้องบางเรื่อง ซึ่งอาจเป็นเพราะติดราชการต่างประเทศ หรือป่วย หรือไม่อาจปฏิบัติราชการได้ด้วยเหตุผลจำเป็นทั้งหลายนั้น แม้จำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะยังคงมีองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือไม่น้อยกว่า 9 คน ก็ตาม แต่เพื่อประโยชน์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปิดเผยและโปร่งใส จึงจำเป็นต้องมีการบันทึกและรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อแสดงถึงเหตุผลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยไว้ทุกเรื่อง พร้อมเผยแพร่ด้วย

3) อาจเป็นการยากในทางปฏิบัติพอสมควรที่จะเสนอแนะให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนเองให้แล้วเสร็จก่อนลงมติเพื่อให้ได้มาซึ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แต่ถ้าหากไม่กระทำเช่นนั้น สิ่งที่จะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก เป็นต้นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนหรือในบางเรื่อง (1) นำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาเขียนวิพากษ์วิจารณ์ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนเอง (2) รอดูว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีแนวโน้มจะเป็นฝ่ายเสียงข้างมากจะเป็นไปในทิศทางใด แล้วตนเองก็จะออกเสียงไปตามฝ่ายเสียงข้างมากนั้น (3) แก้ไขคำวินิจฉัยส่วนตัวของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หรือ (4) หลีกเลี่ยงการวินิจฉัยประเด็นหลักที่สำคัญของผู้ยื่นคำร้องด้วยการวินิจฉัยให้ยกคำร้อง โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่วางใจหรือเป็นเรื่องที่วินิจฉัยยากลำบาก ทั้งนี้ โดยไม่แสดงความคิดเห็นถึงเรื่องในประเด็นหลักสำคัญนั้นไว้ด้วย

4) คำวินิจฉัยที่ 9-10/2544 (วันที่ 8 มีนาคม 2544) บริษัทกฤษดาหมานครฯ กับ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมฯ เป็นคำวินิจฉัยแรกทีในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ระบุคะแนนเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยไว้ด้วย แต่ก็มิได้ดำเนินการในทุกคำวินิจฉัย เช่น คำวินิจฉัยที่เป็นคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง หรือคำวินิจฉัยให้ยกคำร้อง เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เขียนขึ้นโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างมาก ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนอาจไม่ต้องการให้ระบุคะแนนเสียงดังกล่าวไว้ด้วย ประกอบกับการไม่มีแนวทางปฏิบัติหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน จึงทำให้เกิดความแตกต่างขึ้น ดังนั้น เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมและประโยชน์ในทางวิชาการ การระบุคะแนนเสียงดังกล่าวไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญทุกเรื่องจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าได้ระบุชื่อ

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก ฝ่ายเสียงข้างน้อย หรืออื่นใด ไว้ด้วย ก็น่าจะสนับสนุนให้มีขึ้น ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติจะเกิดขึ้นได้ยากพอสมควรเพราะอาจถูกโต้แย้งว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนพ้นจากการถูกวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งเป็นลักษณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขาดแนวคิดในการรับผิดชอบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญร่วมกันก็ตาม

5) ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของนายประเสริฐ นาสกุล และสุจินดา ยงสุนทร ได้ระบุวันที่ที่ผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญไว้ด้วยทุกครั้ง ขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นไม่ได้ระบุไว้ด้วย เช่นนี้ ทำให้คณะผู้ศึกษาวิจัยสามารถนำวันเวลาดังกล่าวมาใช้ในการคำนวณระยะเวลาพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในแต่ละเรื่องได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ต่อไปในอนาคต เป็นที่น่าวิตกว่า หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวพ้นจากตำแหน่งแล้ว จะหาวันที่ผู้ร้องแต่ละคนยื่นเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ลำบากขึ้น แม้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกือบทุกคำวินิจฉัยก็ไม่ระบุไว้ด้วย โดยทั่วไปวันที่ดังกล่าวอาจได้จากรายงานการประชุมของศาลรัฐธรรมนูญ หรือจากสำนวนคำร้องที่ผู้ยื่นคำร้องยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติการเข้าถึงแหล่งข้อมูลดังกล่าวไม่สะดวกเท่าที่ควร และต้องใช้เวลามาก ดังนั้น ข้อมูลส่วนนี้น่าจะระบุไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญด้วย

6) การไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก หรือการยกคำร้อง ในบางกรณีมีส่วนสำคัญทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้วินิจฉัยประเด็นสำคัญที่ผู้ร้องยื่นเข้ามา อันมีส่วนสำคัญทำให้คะแนนเสียงไปเพิ่มกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเสียงข้างมากหรือฝ่ายเสียงข้างน้อย นอกจากนี้ ในบางกรณียังทำให้ผู้ร้องหรือสังคมไม่อาจได้รับคำตอบได้อย่างสมบูรณ์ว่าประเด็นที่ยื่นคำร้องมานั้นผลจะเป็นอย่างไร ความเป็นธรรมในสังคมจึงไม่เกิดขึ้น และปัญหาของสังคมไม่ได้รับการแก้ไขหรือวางบรรทัดฐานเท่าที่ควร และตราบนานทุกวันนี้ ก็ยังคงไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อประเด็นดังกล่าว ตัวอย่างเช่น

6.1) คำวินิจฉัยที่ 4/2542 (วันที่ 1 เมษายน 2542) นายเกรียงศักดิ์ แซ่เล้า กับ ประกาศกำหนดดอกเบี้ยอัตราสูงสุดของธนาคารฯ ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าประกาศของธนาคารพาณิชย์ที่คิดดอกเบี้ยเกินอัตราฯ ขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ยกคำร้องเนื่องจากประกาศดังกล่าวไม่ใช่บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

6.2) คำวินิจฉัยที่ 2/2541 (วันที่ 25 มิถุนายน 2541) กระทรวงมหาดไทย กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ มีประเด็นขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีสิทธิเข้าตรวจค้นหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยไม่ใช่องค์กรตามรัฐธรรมนูญ

6.3) คำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543)

อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าว ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง เนื่องจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าวไม่เป็นองค์การตามรัฐธรรมนูญ

6.4) คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายา

ชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี ศาลจังหวัดชลบุรีส่งคำร้องของนายฮายาชิ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 มาตรา 30 และมาตรา 33 และต้องด้วย มาตรา 6 ในขณะที่คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลจังหวัดชลบุรี จำเลยได้ยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดชลบุรีว่า จำเลยซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำกลางชลบุรี ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยถูกตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอด 24 ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณ 2 ปี 4 เดือน การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตราดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ให้จำหน่ายคำร้อง เพราะผู้ร้องถูกส่งตัวกลับไปญี่ปุ่นแล้ว เช่นนี้ถือว่าศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยในแง่ผลของคำวินิจฉัยต่อตัวผู้ร้อง แต่ไม่ได้วินิจฉัยในแง่ของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลไว้ด้วย

ในอีกแง่มุมหนึ่ง อาจทำให้มองไปได้ว่า การยกคำร้องเรื่องใดเป็นการแขวนเรื่องนั้นไว้ หรือไม่วินิจฉัยเรื่องใด เป็นหนทางหนึ่งของการหลีกเลี่ยงการวินิจฉัย เพราะหากวินิจฉัยออกมา อาจไปกระทบผลประโยชน์ของบุคคลหรือหน่วยงานบางกลุ่ม อย่างไรก็ตาม มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนที่แม้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยด้วยเสียงข้างมากให้ยกคำร้อง แต่ก็ได้แสดงเหตุผลไว้ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับประเด็นสำคัญนั้นไว้ด้วย เช่นนี้ ก็พอที่จะทำให้สังคมได้รับคำตอบหรือความเห็นได้บ้างถึงแม้จะยังไม่เป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือเป็นมติฝ่ายเสียงข้างมากของศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม ดังนั้น การแสดงความเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไว้ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลในประเด็นสำคัญดังกล่าวซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ร้องหรือสังคม จึงควรได้รับการสนับสนุนให้มีปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนด้วย

2.3.2 การพัฒนาโดยประชาชน ประชาชนหรือบุคคลภายนอกศาลรัฐธรรมนูญ ควรเข้ามามีส่วนในการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดย

1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแล และช่วยตรวจสอบการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง

2) ประชาชนซึ่งรวมทั้งนักวิชาการควรให้ความสนใจกับการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญด้วยการนำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาวิเคราะห์ในทางวิชาการอย่างเป็นระบบมากขึ้น ที่ผ่านมามีประชาชนให้ความสนใจเนื้อหาสาระภายในคำวินิจฉัยไม่ว่าจะเป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือคำวินิจฉัยส่วนบุคคลน้อยมาก แต่ให้ความสนใจผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้นว่าออกมาอย่างไร ในส่วนของนักวิชาการส่วนใหญ่ก็จะนำคำวินิจฉัยมาวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงกฎหมายหรือในเชิงการใช้ดุลพินิจของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมเท่านั้น โดยมีได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น พัฒนาระบบหรือหลักเกณฑ์ อันเป็นส่วนสำคัญของการออกคำวินิจฉัยมากเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า องค์การที่เรียกว่าศาลรัฐธรรมนูญเพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน อีกทั้งนักวิชาการบางส่วนเคยชินกับระบบศาลยุติธรรมที่ไม่เปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์ตัวผู้พิพากษาได้มากดังเช่นตุลาการในศาลรัฐธรรมนูญ ผลงานจึงออกมาในลักษณะของการรวบรวมและเรียบเรียงคำพิพากษาของศาลฎีกา ส่วนการแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะเจาะลึกไปถึงภูมิหลังโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยจึงอยู่ในขอบเขตจำกัด เหล่านี้ จึงมีส่วนทำให้ประชาชนและนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในทางวิชาการเกิดขึ้นน้อยมาก

ภาคผนวก

ผนวก 1

ตารางดัชนีสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541 ถึง 2544 รวมทุกคำวินิจฉัย จำนวน 185 เรื่อง

วัตถุประสงค์และวิธีการจัดทำ

เพื่อช่วยให้การค้นหาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ สะดวก รวดเร็ว เข้าใจง่าย และอ้างอิงได้ สะดวกในที่นี้ จึงได้กำหนด "ชื่อคู่กรณีของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ" ขึ้น พร้อมกันนี้ ก็ได้ใส่วันเดือนปีของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไว้ด้วย ทั้งนี้ได้ทำดัชนีสรุปไว้ในตาราง

สำหรับหลักเกณฑ์การกำหนดชื่อคู่กรณีของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ มีดังนี้

1) นำข้อมูลมาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ประกาศในราชกิจจานุ

เบกษา

2) แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ได้แก่ ผู้ยื่นคำร้อง และ ผู้ถูกร้อง

2.1) ผู้ยื่นคำร้อง อาจเป็นองค์กร บุคคล หรือคณะบุคคล ก็ได้สำหรับคำร้องทั่วไป แต่ถ้ายึดถือเช่นนี้ในทุกคำร้อง ก็จะทำให้ผู้ยื่นคำร้องซ้ำกันมาก เพราะ "ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด"¹ มีจำนวนจำกัด ดังนั้น ในบางกรณีจึงจำเป็นต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า ใครหรือกลุ่มบุคคลใดคือผู้เริ่มต้นยื่นคำร้องอย่างเป็นทางการที่แท้จริง เช่น แม้จะปรากฏในใบคำร้องว่าประธานรัฐสภาหรือประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ลงนามในคำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ แต่คำร้องนั้นเริ่มต้นมาจาก ส.ส. ใด โดยดูข้อมูลจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีเช่นนี้จะใช้ชื่อ ส.ส. และคณะ เป็นผู้ยื่นคำร้อง การทำเช่นนี้ นอกจากเป็นการเสนอข้อเท็จจริงแล้ว ยังเป็นการให้เกิดคดีผู้ยื่นคำร้องที่แท้จริงอีกด้วย

¹รัฐธรรมนูญ มาตรา 47 วรรค 3, 63, 96, 118 ข้อ (8), 142, 177, 180, 198, 216 ประกอบ มาตรา 96, 219, 262, 263, 264, 266, 295, 321, 324 (2), นอกจากนี้ อัยการสูงสุดมีอำนาจส่งเรื่องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 67 ประกอบมาตรา 66 และประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งในฐานะนายทะเบียนพรรคการเมืองมีอำนาจส่งเรื่องตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65

2.2) ผู้ถูกร้อง อาจเป็นองค์กร บุคคล คณะบุคคล หรือกฎหมายที่มีปัญหาแล้วแต่กรณี นอกจากนี้ ในบางกรณีผู้ถูกร้องมีข้อความยาว ก็จะใส่ "ฯ" ต่อท้าย ทั้งนี้ต้องมีลักษณะที่เป็นข้อเท็จจริงและช่วยสื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น

3) แสดงวันเดือนปีของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเป็นวันที่ศาลรัฐธรรมนูญประกาศคำวินิจฉัยต่อสาธารณะ (มิใช่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา) โดยใส่ไว้ในวงเล็บ

4) รูปแบบและตัวอย่าง

รูปแบบ

คำวินิจฉัยที่ .../... (วันที่...เดือน.....ปี....) ผู้ยื่นคำร้อง กับ ผู้ถูกร้อง

ตัวอย่าง

คำวินิจฉัยที่ 1/2541 (วันที่ 23 พฤษภาคม 2541) ประธานสภาผู้แทนราษฎร กับ พระราชกำหนด 4 ฉบับ

คำวินิจฉัยที่ 56/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายมารุต บุณนาค และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ

การนำเสนอดัชนี ได้แสดงในลักษณะของตารางดัชนีสรุป ซึ่งไม่เพียงแสดง (1) "ชื่อคู่กรณีของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ" เท่านั้น ยังแสดง (2) เรื่องที่ผู้ร้องยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ (3) ประเด็นหลัก และ (4) คำวินิจฉัยหรือคำวินิจฉัยชี้ขาดของศาลรัฐธรรมนูญ ไว้ด้วย ทั้งนี้ เพื่อช่วยขยายความ และเพิ่มความเข้าใจแต่ละเรื่องมากขึ้น ข้อมูลส่วนนี้ได้มาจากการวิเคราะห์ของคณะผู้ศึกษาวิจัย โปรดดูตารางข้างล่างต่อไปนี้

ตารางดัชนีสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541 ถึง ปี 2544
รวมทุกคำวินิจฉัยจำนวน 185 เรื่อง

ตารางที่ 1 ดัชนีสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541 จำนวน 16 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 1-16/2541) จำแนกตาม เรื่อง ประเด็นหลัก และคำวินิจฉัย

คำวินิจฉัยที่	เรื่อง	ประเด็นหลัก	คำวินิจฉัย
1/2541 (วันที่ 23 พฤษภาคม 2541) ส.ส. 90 คน กับ พระราชกำหนด จำนวน 4 ฉบับ	ประธานสภาผู้แทนราษฎร ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 219 ว่า พระราช กำหนดไม่เป็นไปตามรัฐ ธรรมนูญ	การตราพระราช กำหนดทั้ง 4 ฉบับ ตามที่คณะรัฐมนตรีได้ เสนอต่อรัฐสภาเพื่อ พิจารณาอนุมัติ เป็นไป ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 218 หรือไม่	การตราพระราชกำหนด ทั้ง 4 ฉบับ ตามที่คณะ รัฐมนตรีได้เสนอต่อรัฐ สภาเพื่ออนุมัตินั้นเป็น ไปตามบทบัญญัติรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 218 แล้ว
2/2541 (วันที่ 25 มิถุนายน 2541) กระทรวง มหาดไทย กับ องค์กรตาม รัฐธรรมนูญ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทยขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ของตำรวจชั้น ผู้ใหญ่ ตามประมวล กฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา	กระทรวงมหาดไทย เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 หรือ ไม่	รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทยหรือกระทรวง มหาดไทยเป็นส่วนหนึ่ง หรือหน่วยงานหนึ่งของ ฝ่ายบริหาร หากใช้เป็น องค์กรตามรัฐธรรมนูญ แต่อย่างใดไม่ จึงไม่อาจ ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยปัญหาโดย อาศัยบทบัญญัติของรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 266 ได้ จึงไม่รับวินิจฉัยคำ ร้องของผู้ร้อง
3/2541 (วันที่ 14 กรกฎาคม 2541) กกต. กับ นาย วัฒนา อัสวเหม	คณะกรรมการการเลือกตั้ง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีเกี่ยวกับ ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของ	คำสั่งห้ามนายธีรศักดิ์ กรรณสูต ประธาน กรรมการการเลือกตั้ง ในฐานะนายทะเบียน พรรคการจดทะเบียน	คำสั่งห้ามนายธีรศักดิ์ กรรณสูต ประธาน กรรมการการเลือกตั้งใน ฐานะนายทะเบียนพรรค การเมือง จดทะเบียน

และคณะ รวม 12 คน	กกต.	เปลี่ยนแปลงการเป็น กรรมการบริหารพรรค ประชากรไทยของนาย วัฒนา อัสวเหม กับ คณะ ตามหมายห้าม ชั่วคราวของศาลแพ่ง มี ผลผูกพันต่อการปฏิบัติ หน้าที่ของนายธีรศักดิ์ กรรมสุต ในฐานะนาย ทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	เปลี่ยนแปลงการเป็น กรรมการบริหารพรรค ประชากรไทยของนาย วัฒนา อัสวเหม กับ คณะรวม 12 คน ตาม หมายห้ามชั่วคราวของ ศาลแพ่งไม่มีผลผูกพัน ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของ นายธีรศักดิ์ กรรมสุต ในฐานะนายทะเบียน พรรคการเมือง
4/2541 (วันที่ 16 กรกฎาคม 2541) สมาคมสันนิบาต เทศบาลแห่ง ประเทศไทย กับ พระราชบัญญัติ เทศบาลฯ	ประธานรัฐสภาขอให้ศาล รัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีมีปัญหา ข้อกฎหมายเกี่ยวกับวาระ การดำรงตำแหน่งของ สมาชิกสภาเทศบาล	พระราชบัญญัติ เทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 16 เป็นบท บัญญัติที่ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 285 และไม่มีผลใช้ บังคับตามมาตรา 6 ของรัฐธรรมนูญ หรือ ไม่	การที่พระราชบัญญัติ เทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 16 วรรคหนึ่งได้ บัญญัติให้สมาชิกสภา เทศบาลอยู่ในตำแหน่ง ได้คราวละ 5 ปี จึงเป็น บทบัญญัติที่ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 285 และไม่มีผลใช้ บังคับตามมาตรา 6 ของ รัฐธรรมนูญ
5/2541 (วันที่ 4 สิงหาคม 2541) นางอุบล บุญญ- ชโลธร กับ สิทธิ ผู้มีส่วนได้เสีย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 241	ผู้ร้อง (นางอุบล บุญญชโล ธร) ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่า (1) การที่ผู้ร้องขอ ให้ศาลจังหวัดนนทบุรีส่ง เรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยตีความ แต่ศาลไม่ ส่ง โดยอ้างว่ามีใช้เป็น กรณีที่ศาลใช้บทบัญญัติ	รัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง ให้สิทธิ ผู้ร้องซึ่งเป็นคู่กรณี เสนอเรื่องให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยได้เอง หรือไม่	ให้ศาลเท่านั้นเป็นผู้ส่ง ความเห็นตามทางการ เพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะ ได้พิจารณาวินิจฉัย มิได้ ให้สิทธิผู้ร้องหรือคู่กรณี เสนอเรื่องให้ศาลรัฐ ธรรมนูญโดยตรงได้ เมื่อผู้ร้องไม่มีสิทธิเสนอ เรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ แล้วจึงไม่มีเหตุที่ศาลรัฐ

	แห่งกฎหมายบังคับแก่ จำเลยหรือบังคับแก่คดีขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 ซึ่งศาลต้องส่งให้ ศาลรัฐธรรมนูญตีความ ตามมาตรา 264 วรรค หนึ่ง นั้น ศาลไม่ส่งได้หรือไม่ และ (2) การที่โจทก์ซึ่ง ฟ้องผู้ร้องไม่ยอมส่ง เอกสารต่อศาลจังหวัด นนทบุรีอ้างเหตุเป็นความ ลับเกิดผลเสียหาย และ ศาลก็เห็นตามนั้น เป็นการ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 241 วรรคสี่ หรือไม่		ธรรมนูญจะรับเรื่องคดีนี้ ไว้พิจารณาวินิจฉัย
6/2541 (วันที่ 11 สิงหาคม 2541) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคมวลชน ซึ่งไปรวมกับ พรรคความ หวังใหม่	ประธานกรรมการการ เลือกตั้งในฐานะนาย ทะเบียนพรรคการเมืองขอ ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบ พรรคมวลชน	ศาลรัฐธรรมนูญ มี อำนาจสั่งยุบพรรคตาม คำร้องของนาย ทะเบียนพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ได้หรือไม่	พรรคมวลชนและพรรค ความหวังใหม่ได้ดำเนิน การตามเงื่อนไขตาม พระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรค การเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 73 แล้ว ทั้งหัว หน้าพรรคการเมืองทั้ง สองก็ได้ร่วมกันแจ้งการ รวมพรรคการเมืองต่อ นายทะเบียนด้วยแล้ว จึงเห็นว่ามีเหตุที่ศาลรัฐ ธรรมนูญจะสั่งยุบพรรค มวลชนได้
7/2541 (วันที่ 13 สิงหาคม 2541)	เทศบาลตำบลท่าข้ามขอ ให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ	เทศบาลตำบลท่าข้ามมี สิทธิเสนอเรื่องพร้อม ความเห็นต่อศาลรัฐ	กรณีตามปัญหาเกิดขึ้น ที่เทศบาลเมืองมุกดา หาร และเทศบาลตำบล

เทศบาลตำบล ท่าข้าม กับ สมาชิกภาพแห่ง สภาเทศบาลฯ	ธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า การสั่งให้สมาชิกภาพแห่ง สภาเทศบาลสิ้นสุดลงด้วย เหตุยุบสภาเทศบาลของ รัฐมนตรีว่าการกระทรวง มหาดไทยและการแต่งตั้ง คณะเทศมนตรีชั่วคราว ของผู้ว่าราชการจังหวัด ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือ ไม่	ธรรมนูญเพื่อพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 หรือไม่	บ้านพรุ ซึ่งมีใช้เกิดขึ้น กับเทศบาลตำบลท่า ข้ามแต่อย่างใด ดังนั้น เทศบาลตำบลท่าข้ามจึง มิอยู่ในฐานะที่จะเสนอ เรื่องพร้อมความเห็นต่อ ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 266
8/2541 (วันที่ 13 สิงหาคม 2541) นายสรศักดิ์ วรรณนตกุล กับ ศาลจังหวัดสตูล	ศาลจังหวัดสตูลส่งคำร้อง ของนายสรศักดิ์ วรรณนต กุล ให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264	การปฏิบัติหน้าที่ของ ศาลจังหวัดสตูล ซึ่ง ดำเนินการไปตาม ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง ขัด ต่อบทบัญญัติของรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 6 หรือไม่	ศาลรัฐธรรมนูญไม่รับคำ ร้องไว้พิจารณา เพราะ คำโต้แย้งของนาย สรศักดิ์ วรรณนตกุล ว่า การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ พิพากษาศาลจังหวัด สตูล ต้องด้วยรัฐธรรม นูญ มาตรา 6 ทำให้นาย สรศักดิ์ วรรณนตกุล ได้ รับการกระทบกระเทือน ในเรื่องสิทธิและเสรีภาพ ที่ได้รับความคุ้มครอง ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 ประกอบด้วยมาตรา 4, 5, 6, 26, 27, 28, 30 และมาตรา 70 วรรค สาม นั้น ไม่ตรงกับข้อ เท็จจริง จึงไม่เป็นสาระ อันควรได้รับการวินิจฉัย อีกทั้งเนื้อหาคำร้อง เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 70 วรรคสาม ซึ่ง

			ได้ให้สิทธิผู้มีส่วนได้เสีย ขอให้บุคคลนั้นหรือผู้ บังคับบัญชาของบุคคล นั้นชี้แจงแสดงเหตุผล และขอให้ดำเนินการให้ เป็นไปตามกฎหมายได้ มิใช่กรณีที่จะขอให้ศาล รัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัย
9/2541 (วันที่ 13 สิงหาคม 2541) นายวันชาติ โอสุคนธ์ทิพย์ และนายสมิง หอมสุวรรณ กับ พระราชบัญญัติ สุขาภิบาลฯ	ศาลจังหวัดสุพรรณบุรีขอ ให้ส่งสำนวนคดีให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264	มาตรา 7 แห่งพระราช บัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติ สุขาภิบาล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ประกอบ กับมาตรา 25 แห่งพระ ราชบัญญัติการเลือกตั้ง สมาชิกสภาเทศบาล พุทธศักราช 2482 ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 144 วรรคสอง และมาตรา 145 (3) หรือไม่	บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดี นี้ คือ มาตรา 7 แห่ง พระราชบัญญัติสุขา ภิบาล พ.ศ. 2495 ซึ่ง แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระ ราชบัญญัติสุขาภิบาล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2528 ประกอบกับมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติการ เลือกตั้งสมาชิกสภาเทศ บาล พุทธศักราช 2482 ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 144 วรรคสอง และมาตรา 145 (3)
10/2541 (วันที่ 27 สิงหาคม 2541) เทศบาลตำบล ท่าข้าม กับ พระราชบัญญัติ เทศบาลฯ	เทศบาลตำบลท่าข้ามขอ ให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตาม มาตรา 266 เกี่ยวกับ ปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยว กับวาระการดำรงตำแหน่ง ของสมาชิกสภาเทศบาล	ศาลรัฐธรรมนูญควรรับ คำร้องของผู้ร้องไว้ พิจารณาหรือไม่	ปัญหานี้ศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีคำวินิจฉัยไว้แล้ว ตาม คำวินิจฉัยที่ 4/2541 ลงวันที่ 16 กรกฎาคม 2541 คำ วินิจฉัยของศาลรัฐธรม นูญย่อมมีผลผูกพันผู้

			ร้องซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 268 ศาลรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นต้องวินิจฉัยซ้ำอีก จึงไม่รับคำร้องของผู้ร้องไว้พิจารณา
11/2541 (วันที่ 6 ตุลาคม 2541) นางมัยเอ็ง แซ่ตัน และพวก กับ ศาล จังหวัดนนทบุรี	ศาลจังหวัดนนทบุรีขอให้ส่งความเห็นกรณีคู่ความโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเพื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264	การโต้แย้งว่าคำพิพากษาศาลฎีกา ทั้ง 2 ฉบับไม่ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 141 วรรคสอง และขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 233 กรณีนี้เป็นการโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีต้องด้วยมาตรา 6 ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่งหรือไม่	ข้อโต้แย้งดังกล่าวของผู้ร้องมิได้เป็นการโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่กรณีต้องด้วยมาตรา 6 ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง จึงวินิจฉัยให้ยกคำร้องของผู้ร้อง
12/2541 (วันที่ 20 ตุลาคม 2541) บริษัทเงินทุน หลักทรัพย์ฯ และ นายโกศล ไกรฤกษ์ กับ พระราชบัญญัติ ความรับผิด	ศาลแพ่งส่งความเห็นของคู่ความซึ่งโต้แย้งว่าพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264	พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 5 วรรคหนึ่ง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่	พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. 2539 มาตรา 5 วรรคหนึ่ง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

ทางละเมิดของ เจ้าหน้าที่			
13-14/2541 (วันที่ 12 พฤศจิกายน 2541) ส.ว. 127 คน และ ส.ส. 66 คน กับ ร่างพระราช บัญญัติสหกรณ์ฯ	ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎรแสดงความเห็นของสมาชิกวุฒิสภา และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 262 (1) โดยเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. ตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ	การเพิ่มมาตรา 4 จะทำให้ร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์ฯ ตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องและต้องตกไปตามมาตรา 262 วรรคสาม หรือไม่	ร่างพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ พ.ศ. สภาผู้แทนราษฎรดำเนินการโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 176 ประกอบมาตรา 93 มาตรา 92 และมาตรา 90 ร่างพระราชบัญญัติทั้งสองฉบับจึงตกไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 262 วรรคสาม
15/2541 (วันที่ 19 พฤศจิกายน 2541) กกต. กับ พระราชบัญญัติ เลือกตั้งฯ มาตรา 23	คณะกรรมการการเลือกตั้งส่งคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 เพื่อขอคำวินิจฉัยในการเสียสิทธิของบุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้ง	กกต. มีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเสียสิทธิการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 23 หรือไม่	กกต. ไม่มีอำนาจตามมาตรา 68 วรรคสอง กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเสียสิทธิการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ สำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้งที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และมีได้แจ้งเหตุการไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือแจ้งเหตุแล้วแต่เหตุนั้นมีใช้เหตุอันสมควร ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 23
16/2541 (วันที่ 15	ศาลฎีกาส่งความเห็นของคู่ความเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญ	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา	ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ธันวาคม 2541) นายโกสุมภ์ ตาละโสภณ กับ ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณา ความอาญาฯ	อนุญาตพิจารณาวินิจฉัยตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 264 โดยคู่ความโต้แย้งว่า ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 220 ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ	มาตรา 220 ขัดหรือ แย้งต่อรัฐธรรมนูญ มา ตรา 272 มาตรา 26 มาตรา 27 และมาตรา 28 หรือไม่	มาตรา 220 ไม่ขัดหรือ แย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 272 มาตรา 26 มาตรา 27 และมาตรา 28

ตารางที่ 2 ดัชนีสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2542 จำนวน 54 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 1-54/2542) จำแนกตาม เรื่อง ประเด็นหลัก และคำวินิจฉัย

คำวินิจฉัย ที่	เรื่อง	ประเด็นหลัก	คำวินิจฉัย
1/2542 (วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2542) นายวัฒนา อัครเหม และ คณะ กับ พรรค ประชากรไทย)	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (นายวัฒนา อัครเหม กับ คณะรวม 12 คน) ยื่นคำ ร้องอุทธรณ์ต่อศาลรัฐ ธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 118 (8) คัดค้านว่า มติของพรรคประชากร ไทยขัดต่อสถานะและการ ปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร โดยมี ลักษณะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 วรรคสาม	มติของพรรคประชากร ไทยที่ให้ลบชื่อผู้ร้อง ทั้ง 12 คน ออกจาก ทะเบียนพรรคเป็นมติที่ มีลักษณะตามบท บัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 วรรคสาม หรือไม่	การที่พรรคประชากร ไทยมีมติลบชื่อผู้ร้อง ออกจากทะเบียน สมาชิกพรรคประชากร ไทย มีผลให้สมาชิก ภาพของสมาชิกสภาผู้ แทนราษฎรต้องสิ้นสุด ลง ซึ่งเท่ากับความ เป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย สิ้นสุดลง และไม่อาจ ปฏิบัติหน้าที่เพื่อประ- โยชนส่วนรวมได้ อีกทั้ง เห็นว่ามีความจำเป็น รีบด่วนต้องสนับสนุนให้ นาย ชวน หลีกภัย เป็น นายกรัฐมนตรีเพื่อแก้ไข วิกฤตการณ์ของบ้าน เมือง จึงเป็นเรื่องที่ พรรคการเมืองจะพึงรับ พึงตามหลักการพื้นฐาน ของระบอบประชาธิปไตย มติดังกล่าวจึงขัด หรือแย้งกับหลักฐาน แห่งการปกครองใน ระบอบประชาธิปไตย มติดังกล่าวจึงมีลักษณะ ตามมาตรา 47 วรรค สาม ของรัฐธรรมนูญ

2/2542 (วันที่ 4 มีนาคม 2542) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคปฏิรูป	นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง สั่งยุบพรรคปฏิรูป	มีเหตุที่จะต้องสั่งยุบพรรคปฏิรูปตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	มีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นกับพรรคปฏิรูปตามคำร้องของนายทะเบียนที่จะสั่งยุบพรรคปฏิรูปได้
3/2542 (วันที่ 30 มีนาคม 2542) ส.ส. 112 คน กับ ร่างพระราช บัญญัติ ล้มละลายฯ	ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งความเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญมาตรา 262 (1) ว่า ร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่...) พ.ศ.....ตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ	ร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ ...) พ.ศ. ได้ตราขึ้นโดยถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ หรือไม่	ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบด้วยกับการแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว ในการประชุมเมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2542 จึงถือว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามมาตรา 175 (3) ของรัฐธรรมนูญอีกทั้งเห็นว่าหนังสือสัญญาที่รัฐบาลไทยทำกับนานาประเทศ รัฐบาลต้องขอความเห็นชอบจากรัฐสภาเป็นเงื่อนไขในการที่รัฐบาลจะไปทำสัญญากับนานาประเทศเกี่ยวกับองการระหว่างประเทศ มิใช่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ใช้สำหรับการตราพระราชบัญญัติ ศาลรัฐธรรมนูญ จึงวินิจฉัยให้ยกคำร้อง

4/2542 (วันที่ 1 เมษายน 2542) นายเกรียงศักดิ์ แช่เล่า กับ ประกาศกำหนด ดอกเบี้ย้อตราสูง สุดของธนาคาร แห่งประเทศไทย	ศาลจังหวัดสงขลาส่งคำ ร้องของนายเกรียงศักดิ์ แ ช่เล่า จำเลย มายังศาลรัฐ ธรรมนูญเพื่อให้พิจารณา วินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคแรก ว่า ประกาศกำหนดดอกเบี้ย ้อตราสูงสุดของธนาคาร ไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) โจทก์ ภายใต้ ประกาศของธนาคารแห่ง ประเทศไทยเพื่อเรียกเก็บ ดอกเบี้ย้อตราสูงสุดจาก จำเลยซึ่งศาลยุติธรรมจะ นำมาใช้บังคับแก่คดี เป็น ประกาศที่ขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 6	ประกาศกำหนดอัตรา ดอกเบี้ยสูงสุดของ ธนาคารไทยพาณิชย์ฯ และประกาศธนาคาร แห่งประเทศไทยฯ เป็นบทบัญญัติแห่ง กฎหมาย ตามมาตรา 264 หรือไม่	ประกาศธนาคารแห่ง ประเทศไทยดังกล่าวมิ ได้ออกโดยองค์กรที่ใช้ อำนาจนิติบัญญัติ จึงไม่ เป็นบทบัญญัติแห่ง กฎหมายตามความ หมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 จึงไม่อยู่ใน อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐ ธรรมนูญที่จะพิจารณา วินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญ จึงวินิจฉัยให้ยกคำร้อง
5/2542 (วันที่ 22 เมษายน 2542) บริษัทพาด้า อิน เตอร์ดีพาร์ท เมนท์ กรุ๊ปฯ และพวก กับ ประกาศบริษัท เงินทุนหลักทรัพย์ สินเอเซีย จำกัดฯ	ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ส่ง ความเห็นของ จำเลย (บริษัท พาด้าอินเตอร์ดี พาร์ทเมนท์ กรุ๊ป จำกัด กับพวก) ขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่าการที่บริษัทเงินทุน หลักทรัพย์สินเอเซีย จำกัด (มหาชน) โจทก์ เรียกดอกเบี้ยเงินกู้ยืมจาก จำเลยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ตามประกาศบริษัทเงินทุน หลักทรัพย์สินเอเซีย จำกัด (มหาชน) ประกาศ	ประกาศธนาคารแห่ง ประเทศไทยฯ และ ประกาศบริษัทเงินทุน หลักทรัพย์สินเอเซียฯ และพระราชบัญญัติ ดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม ของสถาบันการเงินฯ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่	การที่สถาบันการเงินคิด ดอกเบี้ยหรือส่วนลดที่ บริษัทเงินทุนอาจเรียก ได้ตามมาตรา 30 (1) และ (2) ฉะนั้นการที่ สถาบันการเงินคิดออก เบี้ยเกินอัตราที่ประมวล มูลกฎหมายแพ่งและ พาณิชย์กำหนดไว้จึงได้ รับการคุ้มครองตาม กฎหมายและเป็นไป ตามพระราชบัญญัติ ดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของ สถาบันการเงินฯ และ พระราชบัญญัติการ

	ธนาคารแห่งประเทศไทย และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30		ประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์และ ธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 จึงมิใช่เป็น การเลือกปฏิบัติโดยไม่ เป็นธรรมที่ผู้ร้องจะยก ความเท่าเทียมกัน ตาม ที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 30 บัญญัติให้ความคุ้มครอง ไว้มาใช้แก้คดีตามคำ ร้องนี้ได้ จึงวินิจฉัยให้ ยกคำร้อง
6/2542 (วันที่ 27 เมษายน 2542) กกต. กับ อำนาจหน้าที่ของ กกต. 4 ประการ	คณะกรรมการการเลือกตั้ง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยอำนาจหน้าที่ของ กกต. ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266	คำร้องของ กกต. เป็น กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ขององค์ กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ ที่จะเสนอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 หรือไม่	เป็นการขอให้อธิบาย ความหมายบทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญ โดยไม่ ปรากฏข้อเท็จจริงว่าได้ มีปัญหาเกิดขึ้นแล้วจึง ไม่เป็กรณีมีปัญหา เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ ขององค์กรต่าง ๆ ตาม รัฐธรรมนูญที่จะเสนอให้ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 266 ได้ สำหรับ ในส่วนที่เหลือเกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ตามพระ ราชบัญญัติประกอบรัฐ ธรรมนูญว่าด้วยคณะ กรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ 2541 อยู่ในอำนาจ วินิจฉัยของคณะกรรมการ การเลือกตั้งอยู่แล้ว

			ศาลรัฐธรรมนูญ จึง วินิจฉัยให้ยกคำร้อง
7/2542 (วันที่ 27 เมษายน 2542) กกต. กับ รัฐธรรมนูญ มาตรา 105 วรรคสองฯ	คณะกรรมการการเลือกตั้ง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยสิทธิออกเสียงลง คะแนนเลือกตั้งของผู้มี สิทธิเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266	คำร้องของ กกต. เป็น กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ขององค์กร ตามรัฐธรรมนูญที่จะ เสนอความเห็นต่อศาล รัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 หรือไม่	คำร้องของ กกต. มิใช่ กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ขององค์กร ตามรัฐธรรมนูญที่จะ เสนอความเห็นต่อศาล รัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 แต่เป็น การหาหรือขอความเห็น ในการปฏิบัติหน้าที่ของ กกต. ศาลรัฐธรรมนูญ ให้ยกคำร้อง
8/2542 (วันที่ 27 เมษายน 2542) กกต. กับ รัฐธรรมนูญ มาตรา 315	คณะกรรมการการเลือกตั้ง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยชี้ขาด ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีการ บังคับใช้บทบัญญัติมาตรา 315 ของรัฐธรรมนูญ	คำร้องของ กกต. เป็น ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ขององค์กรตาม รัฐธรรมนูญที่จะเสนอ ความเห็นต่อศาลรัฐ ธรรมนูญเพื่อพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 หรือไม่	คำร้องของ กกต. เป็น การขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยความเห็น ของ กกต. เกี่ยวกับรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 315 ซึ่ง กกต. มีความเห็น แตกต่างกัน จึงมิใช่ ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ขององค์กรตามรัฐ ธรรมนูญที่จะเสนอความ เห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 จึงวินิจฉัยให้ยกคำ ร้อง
9/2542 (วันที่ 13 พฤษภาคม 2542)	ศาลจังหวัดหล่มสักส่งข้อ โต้แย้งของจำเลย (บริษัท หล่มสักเมืองใหม่ จำกัด	ประกาศนาคาการแห่ง ประเทศไทยฯ เป็น ประกาศที่ฝ่าฝืนพระ	<u>ประเด็นที่หนึ่ง</u> รัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติให้ศาล รัฐธรรมนูญมีอำนาจ

บริษัท หล่มสัก เมืองใหม่ จำกัด และพวก กับ ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย	กับพวก) ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่า ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยเรื่องการกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติในเรื่องดอกเบี้ยและส่วนลด ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 และขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 และมาตรา 30	ราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ฯ มาตรา 14 และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินฯ มาตรา 4 หรือไม่	พิจารณาวินิจฉัยว่า ประกาศที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายจะขัดหรือฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายนั้นเอง จึงไม่อยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะวินิจฉัย <u>ประเด็นที่สอง</u> ประกาศดังกล่าวมิได้ออกโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ จึงไม่เป็นบทบัญญัติต่อกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 จึงวินิจฉัยให้ยกคำร้อง
10/2542 (วันที่ 13 พฤษภาคม 2542) บริษัท ริเวอร์กริ๊ป จำกัด และพวก กับประกาศกระทรวงการคลังฯ	ศาลแพ่งสงฆ์ข้อโต้แย้งของจำเลย (บริษัท ริเวอร์กริ๊ป จำกัด กับพวก) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264	ประกาศกระทรวงการคลังฯ ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฯ 4 ฉบับ ประกาศบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ ชิทก้าฯ และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละ 15 ต่อปี ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่	<u>ประเด็นที่หนึ่ง</u> ประกาศของกระทรวงการคลังดังกล่าว มิได้ออกโดยองค์กรที่ใช้ อำนาจนิติบัญญัติจึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 214 จึงไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่จะพิจารณาวินิจฉัย <u>ประเด็นที่สอง</u> ประกาศดังกล่าวมิได้ออกโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติ จึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

			ตามความหมายของรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264 จึงวินิจฉัยให้ยกคำร้อง
11/2542 (วันที่ 25 พฤษภาคม 2542) ปปช. กับ หนังสือ แจ้งความจำนง ขอรับความ ช่วยเหลือจาก กองทุนการเงิน ระหว่างประเทศ	ประธานรัฐสภาขอให้ศาล รัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 (ตามหนังสือ ของคณะกรรมการ ปปช. ที่ขอให้ประธานรัฐสภา เสนอความเห็นให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย) ว่า หนังสือแจ้งความจำนง ขอรับความช่วยเหลือทาง วิชาการและการเงินที่รัฐ บาลมีไปถึงกองทุนการ เงินระหว่างประเทศ เป็น หนังสือสัญญาที่จะต้องได้ ความเห็นชอบของรัฐ สภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรคสอง หรือไม่	หนังสือแจ้งความจำนง ที่รัฐบาลมีไปถึงกองทุน การเงินระหว่างประ- เทศเป็นหนังสือสัญญา ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 หรือไม่ และจะต้องได้รับความ เห็นชอบของรัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรคสอง หรือไม่	หนังสือแจ้งความจำนงที่ รัฐบาลมีไปถึงกองทุนฯ มิใช่ "หนังสือสัญญา" ใน ความหมายของความ ตกลงระหว่างประเทศที่ ประเทศไทยได้ทำขึ้น เป็นหนังสือกับกองทุน ซึ่งเป็นองค์กรระหว่าง ประเทศ เพราะขาด ลักษณะของการเป็น ความตกลงระหว่าง ประเทศ จึงไม่เป็น หนังสือสัญญาตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 224 จึงไม่ป็นกรณีที่จะต้อง ได้รับความเห็นชอบของ รัฐสภาตามวรรคสอง
12-35/2542 (วันที่ 3 มิถุนายน 2542) นางกุสุมา อังกณานูจาร์ และผู้ร้องอื่น กับ ประกาศ ธนาคารแห่ง ประเทศไทย	ศาลจังหวัดหล่มสักส่งข้อ โต้แย้งของจำเลย เพื่อขอ ให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264	ประกาศธนาคารแห่ง ประเทศไทย เรื่อง การ กำหนดให้ธนาคาร พาณิชย์ปฏิบัติในเรื่อง ดอกเบี้ยและส่วนลด ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2536 เป็นประกาศที่ฝ่า ฝืนพระราชบัญญัติการ ธนาคารพาณิชย์ฯ มาตรา 14 และพระราช บัญญัติดอกเบี้ยเงินให้	ประเด็นที่ผู้ร้องขอให้ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย นี้ ได้มีคำวินิจฉัยไว้แล้ว ตามคำวินิจฉัยที่ 4/2542 และมีผลใช้ บังคับเท่าที่อยู่ใน ขอบเขตของพระราช บัญญัตินั้น ๆ แต่มิได้ ออกโดยองค์กรที่ใช้ อำนาจนิติบัญญัติ จึงไม่ เป็นบทบัญญัติแห่ง

(วันที่ 13 กรกฎาคม 2542) ส.ว. 21 คน กับ ร่างพระราช บัญญัติว่าด้วย ผู้ตรวจการแผ่นดิน ของรัฐสภา	เห็นของสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 21 คน เพื่อให้ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 2 62 (2) ว่า ร่างพระราช บัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน ของรัฐสภา พ.ศ....มี ข้อความขัดต่อรัฐธรรมนูญ	ของร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยผู้ตรวจการแผ่นดิน ของรัฐสภา พ.ศ. มี ข้อความขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30, มาตรา 45, และมาตรา 86 หรือไม่	ของร่างพระราชบัญญัติฯ มีข้อความไม่ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 มาตรา 45 และมาตรา 86
38-40/2542 (วันที่ 20 กรกฎาคม 2542) นายสมชาย ชัยศรีชวาลา และผู้ร้องอื่น กับ ประกาศ กำหนดดอกเบี้ย อัตราสูงสุดฯ	ศาลแพ่งกรุงเทพใต้และ ศาลจังหวัดสุพรรณบุรีสั่ง ข้อโต้แย้งของจำเลย (นาย สมชาย ชัยศรีชวาลา ซึ่ง เป็นผู้ร้อง และผู้ร้องอื่น) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264	ประกาศกำหนดอัตรา ดอกเบี้ยสูงสุดของ ธนาคารพาณิชย์ที่ออก โดยอาศัยประกาศ ธนาคารแห่งประเทศไทย ฯ ซึ่งประกาศ ธนาคารแห่งประเทศไทย ฯ ฉบับนี้ เป็น ประกาศที่มีผลใช้บังคับ อยู่ในขณะทำสัญญา ตามคำร้องทั้ง 3 คำร้อง ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 หรือไม่	ประเด็นคำร้องทั้งสาม คำร้อง ได้มีคำวินิจฉัย ไว้แล้วตามคำวินิจฉัยที่ 4/2542 อีกทั้งพระราช บัญญัติดังกล่าวมิได้ออก โดยองค์กรที่ใช้อำนาจ นิติบัญญัติ จึงไม่เป็นบท บัญญัติแห่งกฎหมาย ตามความหมายของรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264 จึงไม่ต้องวินิจฉัยอีก ให้ ยกคำร้อง
41/2542 (วันที่ 20 กรกฎาคม 2542) บริษัท วิสต้า แลนด์ จำกัด และพวก กับ พระราชบัญญัติ การธนาคาร พาณิชย์ฯ	ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ส่งคำ ร้องของจำเลย (บริษัท วิสต้าแลนด์ จำกัด กับ พวก) เพื่อขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264	ประกาศกำหนดอัตรา ดอกเบี้ยสูงสุดของ ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) ที่ออก โดยอาศัยประกาศ ธนาคารแห่งประเทศไทย ไทย เรื่องการกำหนด ให้ธนาคารพาณิชย์ ปฏิบัติในเรื่องดอกเบี้ย และส่วนลด ลงวันที่ 20	ประเด็นคำร้องดังกล่าว ได้มีคำวินิจฉัยไว้ แล้วตามคำวินิจฉัยที่ 4/2542 อีกทั้งประกาศ ดังกล่าวที่ออกโดยอาศัย อำนาจตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการ ธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 มิได้ออกโดยองค์ กรที่ใช้ อำนาจนิติ

		ตุลาคม 2536 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 และต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 6 หรือไม่	บัญญัติ จึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ส่วนประกาศธนาคารกสิกรไทย ฉบับดังกล่าวนี้เทียบเคียงได้กับประกาศธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ซึ่งมีใช้ประกาศของทางราชการ และไม่ใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยให้ได้ จึงให้ยกคำร้อง
42-43/2542 (วันที่ 20 กรกฎาคม 2542) นายสุชาติ อำนวยการ กับ ประกาศ ธนาคารแห่ง ประเทศไทย	ศาลจังหวัดสกลนครส่งคำร้องของจำเลย (นายสุชาติ อำนวยการ) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามมาตรา 264 ว่า ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยรวม 2 ฉบับ ประกาศบริษัท เงินทุน ธนชาติ จำกัด (มหาชน) และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอัตราดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่	(1) ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่อง การกำหนดให้บริษัท เงินทุน (2) ประกาศบริษัท เงินทุน ธนชาติ (3) ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่อง การกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียกอัตราดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่	<u>ประเด็นที่ 1</u> ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไว้แล้วตามคำวินิจฉัยฉบับที่ 5/2542 ว่า ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฉบับดังกล่าว ออกโดยอาศัยอำนาจของพระราชบัญญัติการประกอบเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 มาตรา 27 มาตรา 30 (1) (2) มิได้ออกโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติจึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่ง

			กฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ส่วนประกาศ บริษัทเงินทุน ธนาติฯ นั้นเทียบเคียงได้กับกรณีศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไว้แล้ว สำหรับประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยเรื่องการกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ฯ นี้เทียบเคียงได้กับกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยที่ 4/2542 ไว้แล้ว <u>ประเด็นที่ 2</u> พระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินกู้ยืมของสถาบันการเงินในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียกอัตราดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 30 ตามคำวินิจฉัยที่ 5/2542 จึงให้ยกคำร้อง
44/2542 (วันที่ 3 สิงหาคม 2542) นายสมเกียรติ คงทิม กับ พระราชบัญญัติ สุขาภิบาลฯ	ศาลแขวงนครสวรรค์ส่งความเห็นของคู่ความซึ่งโต้แย้งว่าพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264	พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 มาตรา 10 (4) ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 และมาตรา 38 หรือไม่	พระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. 2495 มาตรา 10 (4) ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 และมาตรา 38

45/2542 (วันที่ 10 สิงหาคม 2542) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับพรรค มหาราษฎร์ปิตย	นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคมหาราษฎร์ปิตย	มีเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญจะสั่งยุบพรรคมหาราษฎร์ปิตยตามมาตรา 65 (5) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	มีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นกับพรรคมหาราษฎร์ปิตยตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญจะสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคมหาราษฎร์ปิตยแล้วคำขออื่นของพรรคมหาราษฎร์ปิตยไม่จำต้องวินิจฉัยจึงสั่งให้ยุบพรรคมหาราษฎร์ปิตย
46/2542 (วันที่ 10 สิงหาคม 2542) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค ชีวิตใหม่	นายทะเบียนพรรคการเมือง ขอให้สั่งยุบพรรคชีวิตใหม่	มีเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญจะสั่งยุบพรรคชีวิตใหม่ตามมาตรา 65 (5) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคชีวิตใหม่ มิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยเรื่องพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 จึงฟังได้ว่ามีเหตุตามมาตรา 65(5) เกิดขึ้น กับพรรคชีวิตใหม่ตามคำร้องของนายทะเบียน จึงสั่งยุบพรรคชีวิตใหม่
47/2542 (วันที่ 24 สิงหาคม 2542) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค	นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้สั่งยุบพรรคชาตินิยม เพราะมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง	มีเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญจะสั่งยุบพรรคชาตินิยมตามมาตรา 65 (5) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง	พรรคชาตินิยม มิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้น ตามคำร้องของนายทะเบียน จึงสั่งยุบพรรค

ชาตินิยม	ญูว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541	พ.ศ. 2541 ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	ชาตินิยม
48/2542 (วันที่ 31 สิงหาคม 2542) ส.ว. 69 คน กับ ร่างพระราช บัญญัติ ควบคุมยางฯ	ประธานวุฒิสภาส่งความเห็นของสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 69 คน ซึ่งเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติควบคุมยาง พ.ศ. มีข้อความขัดต่อรัฐธรรมนูญมาเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญมาตรา 262 (1)	ข้อความในร่างพระราชบัญญัติควบคุมยาง พ.ศ. ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่	ร่างพระราชบัญญัติควบคุมยาง พ.ศ. มาตรา 6 (3) (6), 9, 41, 47, 56 ไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 42, 48 และ 50
49/2542 (วันที่ 5 ตุลาคม 2542) นายสิทธิชัย กิตติธเนศวร และ คณะ ส.ส. กับ นายชาญชัย อิสระเสนารักษ์	ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้มีหนังสือส่งคำร้องของนายสิทธิชัย กิตติธเนศวร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครนายก และคณะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวม 55 คนเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 96 เกี่ยวกับสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดนครนายกของนายชาญชัย อิสระเสนารักษ์	สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของ นายชาญชัยอิสระเสนารักษ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 96 หรือไม่	สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายชาญชัยอิสระเสนารักษ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 96 เพราะขาดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งมีบิดาเป็นต่างด้าว ด้วยเหตุเกี่ยวกับวุฒิการศึกษา
50/2542 (วันที่ 4 พฤศจิกายน 2542) ส.ส. 114 คน กับ ร่างพระราช	ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้มีหนังสือ ส่งความเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 114 คน เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามมาตรา 262	ร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจ พ.ศ. ขัดหรือแย้งต่อกระบวนการตราพระราชบัญญัติตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและมีข้อ	ร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐวิสาหกิจไม่มีข้อความขัด หรือแย้ง หรือตราขึ้นโดยไม่ต้องตามรัฐธรรมนูญ

บัญญัติทุน รัฐวิสาหกิจ	(1) ของรัฐธรรมนูญ ว่า ร่างพระราชบัญญัติทุนรัฐ วิสาหกิจ พ.ศ. ... มีข้อ ความขัดหรือแย้ง หรือตรา ขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบท บัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ	ความขัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ หรือไม่	
51-52/2542 (วันที่ 23 พฤศจิกายน 2542) นายประยุทธ์ ศิริพานิชย์ นายเด่น โต๊ะมีนา และ คณะ ส.ส. กับ มติของ กกต.	ประธานรัฐสภาได้มีหนังสือ 2 ฉบับ ส่งความเห็น ของสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎรเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัย ตาม มาตรา 266 เกี่ยวกับคุณสมบัติ ของผู้มีสิทธิสมัคร รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา	มติของ กกต. เกี่ยวกับ คุณสมบัติของผู้มีสิทธิ สมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ว. ที่ว่า ส.ว. ซึ่งทำ หน้าที่อยู่ในปัจจุบัน สามารถสมัครรับเลือก ตั้งเป็น ส.ว. ในครั้งแรก ได้ สำหรับคุณสมบัติ ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 มาตรา 125 คือต้องมี สัญชาติไทย อายุไม่ต่ำ กว่า 40 ปีบริบูรณ์ใน วันเลือกตั้งมีคุณวุฒิ การศึกษาไม่ต่ำกว่า ปริญญาตรีหรือเทียบ เท่า เป็นมติที่ขัดต่อรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 315 หรือไม่	มติของ กกต. ที่เกี่ยวกับ คุณสมบัติของผู้สมัครรับ เลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา สำหรับสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรชุดปัจจุบัน สามารถสมัครรับเลือก ตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ได้ แต่จะต้องพ้นจาก การเป็นสมาชิกสภาผู้ แทนราษฎรไม่น้อยกว่า 1 ปี นับถึงวันสมัครรับ เลือกตั้ง เป็นมติที่ขัดต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 35
53/2542 (วันที่ 9 ธันวาคม 2542) นายอาซิส เบญจวัน และ คณะ ส.ว. กับ มติของ กกต.	ประธานวุฒิสภาส่งหนังสือ ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัย ตาม มาตรา 266 เกี่ยวกับคุณสมบัติ ของผู้มีสิทธิสมัคร รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา	มติของ กกต. เกี่ยวกับ คุณสมบัติของผู้มีสิทธิ สมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ว. ที่ว่า ส.ว. ซึ่งทำ หน้าที่อยู่ในปัจจุบัน สามารถสมัครรับเลือก ตั้งเป็น ส.ว. ในครั้งแรก	มติของ กกต. ที่เกี่ยวกับ คุณสมบัติของผู้สมัครรับ เลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ให้เป็นไปตามบท บัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา 125 เป็นมติที่ไม่ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

		ได้ สำหรับคุณสมบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ฉบับปี 2540 มาตรา 125 คือ ต้องมีสัญชาติไทย อายุไม่ต่ำกว่า 40 ปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้งมีคุณวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เป็นมติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 315 หรือไม่	
54/2542 (วันที่ 28 ธันวาคม 2542) นายกรัฐมนตรี กับ การแต่งตั้ง ตุลาการในศาล ปกครองสูงสุด	ประธานรัฐสภาได้มีคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 เกี่ยวกับปัญหาการแต่งตั้งตุลาการในศาลปกครองสูงสุด	การที่นายกรัฐมนตรีเสนอรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นตุลาการในศาลปกครองสูงสุดไปยังวุฒิสภาเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบนั้น ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่	นายกรัฐมนตรีเสนอรายชื่อผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นตุลาการในศาลปกครองสูงสุดไปยังวุฒิสภาเพื่อให้ความเห็นชอบเป็นการดำเนินการตามบทบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 นั้น ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ตารางที่ 3 ดัชนีสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543 จำนวน 31 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 1-31/2543) จำแนกตาม เรื่อง ประเด็นหลัก และคำวินิจฉัย

(ในปี 2543 มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด 64 เรื่อง คำวินิจฉัยที่ 32-64/2543 อยู่ในตารางที่ 4)

คำวินิจฉัย ที่	เรื่อง	ประเด็นหลัก	คำวินิจฉัย
1/2543 (วันที่ 13 มกราคม 2543) นายสมพร เดชานุภาพ และ ผู้ร้องอื่น กับ ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 120	ศาลอาญากรุงเทพใต้ส่งคำ ร้องของจำเลยเพื่อขอให้ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีประมวล กฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 16 และมาตรา 120 ขัดหรือ แย้งต่อรัฐธรรมนูญ	ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 16 เป็นบท บัญญัติที่ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ (หรือ ต้องด้วยมาตรา 6 หรือไม่)	ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา เป็นบทบัญญัติไม่ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 เป็นบท บัญญัติที่ไม่ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 4, มาตรา 5, มาตรา 26, มาตรา 27, มาตรา 28, มาตรา 30, มาตรา 31, มาตรา 32, มาตรา 33, มาตรา 70, มาตรา 241 และมาตรา 243 ส่วนคำ ขออื่นไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย
2/2543 (วันที่ 27 มกราคม 2543) นายรังสรรค์ ต่อ สุวรรณ กับ ประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณา ความ อาญา มาตรา 120	ศาลอาญาส่งคำร้องที่ผู้ ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264 โดย พิจารณาวินิจฉัยว่า ประ มวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 120 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่	ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา มาตรา 120 เป็นบท บัญญัติที่ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่	ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยมี คำวินิจฉัยที่ 1/2543 ลง วันที่ 13 มกราคม 2543 แล้ว จึงไม่จำเป็นต้อง วินิจฉัยอีก ให้ยกคำร้อง

3/2543 (วันที่ 27 มกราคม 2543) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับพรรค ชาติสามัคคี	นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคชาติสามัคคีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2521 มาตรา 65 วรรคสอง	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคชาติสามัคคีตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคชาติสามัคคีมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองอันเป็นเหตุให้การเมืองขอให้สั่งยุบพรรคชาติสามัคคีตามมาตรา 65 วรรคสอง จึงสั่งยุบพรรคชาติสามัคคี
4/2543 (วันที่ 27 มกราคม 2543) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค ไทยก้าวหน้า	นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคไทยก้าวหน้าตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2521 มาตรา 65 วรรคสอง	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคไทยก้าวหน้าตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคไทยก้าวหน้า มิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 แห่งพระราชบัญญัติการประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง อันเป็นเหตุให้นายทะเบียนขอให้สั่งยุบพรรคไทยก้าวหน้าตามมาตรา 65 วรรคสอง จึงสั่งยุบพรรคไทยก้าวหน้า
5/2543 (วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2543) ประธานรัฐสภา กับ คำวินิจฉัย ของ กกต.	ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญมาตรา 266 กรณี กกต. วินิจฉัยลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา	การที่ กกต. วินิจฉัยคำว่า "เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ" หมายความว่ารวมถึงบุคคลซึ่งดำรงตำแหน่งต่าง ๆ รวม 28 ตำแหน่ง เป็นการวินิจฉัยที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมาตรา 109 (11) หรือไม่	ตำแหน่งที่เข้าข่ายเป็นเจ้าหน้าที่อื่นตามมาตรา 109 (11) ของรัฐธรรมนูญ คือ ตำแหน่งผู้พิพากษาสมทบส่วนในตำแหน่งอื่น ๆ 27 ตำแหน่ง มิใช่เป็นเจ้าหน้าที่อื่นตามมาตรา 109 (11) ส่วนการขอให้วินิจฉัยการกระทำของ กกต. ไม่อยู่ในอำนาจ

			พิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ
6/2543 (วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2543) กกต. กับ รัฐธรรมนูญ มาตรา 68	กกต. ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 เกี่ยวกับขอบเขตการใช้บังคับตามมาตรา 68 ของรัฐธรรมนูญในกรณีจะใช้บังคับกับพระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท และบรมราชวงศ์	บุคคลผู้มีหน้าที่ในการไปใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 68 จะใช้กับพระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท และพระบรมราชวงศ์ด้วยหรือไม่	พระมหากษัตริย์ พระราชินี พระรัชทายาท พระบรมราชวงศ์ ทรงดำรงอยู่ในฐานะเหนือการเมือง ดังนั้น มาตรา 68 นี้จึงไม่ใช้บังคับกับบุคคลดังกล่าว
7/2543 (วันที่ 2 มีนาคม 2543) นางสาวเชียม แฟมไธสง กับ พระราชบัญญัติ การธนาคาร พาณิชย์ฯ	ศาลแพ่งส่งคำโต้แย้งของจำเลย (นางสาวเชียมแฟมไธสง) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 โดยพิจารณาวินิจฉัยว่า มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 และมาตรา 60 หรือไม่	มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2522 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 และมาตรา 60 หรือไม่	บทบัญญัติ มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมฯ เป็นบทบัญญัติซึ่งให้อำนาจธนาคารแห่งประเทศไทยกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องดอกเบี้ยหรือส่วนลดที่ธนาคารพาณิชย์อาจเรียกได้ รวมทั้งเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ได้บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องการมีสิทธิมีส่วนร่วมของบุคคลในกระบวนการพิจารณาของเจ้าหน้าที่ของรัฐในการปฏิบัติราชการทางปกครอง อันมีผลหรืออาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล

			จึงไม่ขัดแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
8/2543 (วันที่ 2 มีนาคม 2543) นายอรรถ จันทรัตน์ และ พวก กับ ประกาศ อัตรดอกเบี้ย สูงสุดฯ	ผู้ร้อง (นายอรรถ จันท รัตน์ กับพวก) ขอให้ศาล รัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่า ผู้ร้องเป็น ผู้บริโภครัฐธรรมนูญ มาตรา 57 หรือไม่	ผู้ร้องเป็นผู้บริโภคตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 57 หรือไม่	ไม่ใช่เป็นการโต้แย้งว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดี ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 แต่เป็นการ ขอให้แปลความหมาย ของรัฐธรรมนูญมาตรา 57 ซึ่งผู้ร้องไม่อยู่ใน ฐานะที่จะขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัย จึงให้ยกคำร้อง
9/2543 (วันที่ 2 มีนาคม 2543) นายฉลาด นำเอกลาภ กับ ประกาศ อัตรดอกเบี้ย สูงสุดฯ	ศาลจังหวัดสงขลาส่งคำไต่ แียงของจำเลย (นายฉลาด นำเอกลาภ) เพื่อขอให้ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่า การที่ ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) โฉก่ คิดดอก เบี้ยในกรณีผิดนัด ใน อัตราร้อยละ 18 ร้อยละ 19 ร้อยละ 20.25 และร้อย ละ 21.50 ต่อปี โดยไม่ได้ ได้รับความยินยอมจากผู้ร้อง และตัวแทนผู้บริโภค ขัด ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 50 และมาตรา 57 หรือไม่	การที่ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) คิด ดอกเบี้ยในกรณีผิดนัด ในอัตราร้อยละ 18 ร้อย ละ 19 ร้อยละ 20.25 และร้อยละ 21.50 ต่อปี โดยไม่ได้ได้รับความยิน ยอมจากผู้ร้องและตัว แทนผู้บริโภค ขัดต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 50 และมาตรา 57 หรือไม่	เป็นการขอให้วินิจฉัย เกี่ยวกับการกระทำของ บุคคลหรือนิติบุคคล ไม่ ใช่เป็นการโต้แย้งว่าบท บัญญัติใดขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ ผู้ร้องจึงไม่ มีอำนาจขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญวินิจฉัย จึงให้ ยกคำร้อง
10/2543 (วันที่ 9	คณะกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตแห่ง	ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้อง ยื่นบัญชีแสดงรายการ	นายอรรถ ศรีสตนา นนท์ จงใจไม่ยื่นบัญชี

มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายอนันต์ ศวัสตนานนท์	ชาติขอให้อำนาจตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณีนายอนันต์ ศวัสตนานนท์ จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน	ทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบต่อ ปปช. ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 หรือไม่และผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่	แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295
11/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายชัชชัย สุเมธโชติเมธา	คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติขอให้อำนาจตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณีนายชัชชัย สุเมธโชติเมธา จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 หรือไม่	นายชัชชัย สุเมธโชติเมธา จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295
12/2543 (วันที่ 17 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายสุขุม เชิดชื่น	คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติขอให้อำนาจตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณีนายสุขุม เชิดชื่น จงใจไม่ยื่นเอกสารประกอบบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 หรือไม่	นายสุขุม เชิดชื่น สมาชิกวุฒิสภา จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 292 และมาตรา 295
13/2543 (วันที่ 17 มีนาคม 2543) กกต. กับ ศาลยุติธรรม	ประธานกรรมการการเลือกตั้งขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่าง กกต. กับ ศาลยุติธรรม	การที่ศาลจังหวัดหรือศาลแพ่งใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 34 เป็น	การที่ศาลจังหวัดหรือศาลแพ่งใช้อำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 34 โดย กกต.

		การก้าวล่วงการใช้อำนาจในการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดของ กกต. ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 145 (3) หรือไม่	ยังไม่ใช่อำนาจในการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 145 (3) ไม่เป็นการก้าวล่วงการใช้อำนาจของ กกต.
14-15/2543 (วันที่ 4 เมษายน 2543) นายสมชาย เกตู้ศักดิ์ และ นาย ทิว ฤกษ์โหรา กับ คำสั่งนายก รัฐมนตรีฯ	ศาลจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่งคำร้องของจำเลย (นายสมชาย เกตู้ศักดิ์ และนายทิว ฤกษ์โหรา) ซึ่งเป็นผู้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีคำสั่งนายกรัฐมนตรีและคำสั่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ	คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2541 และคำสั่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ 1649/2541 เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 หรือไม่	คำสั่งนายกรัฐมนตรีและคำสั่งจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นคำสั่งของฝ่ายบริหารที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 9 และเนื่องจากคำสั่งดังกล่าวมิได้ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติจึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่จะพิจารณาวินิจฉัย จึงสั่งยกคำร้อง
16-19/2543 (วันที่ 4 เมษายน 2543) นายคิลก แย้มหมวม และ ผู้ร้องอื่น กับ คำสั่งนายก	ศาลจังหวัดสุพรรณบุรี ส่งคำโต้แย้งของจำเลยซึ่งเป็นผู้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีคำสั่งนายกรัฐมนตรีและคำสั่งจังหวัด	คำสั่งนายกรัฐมนตรี ที่ 2/2541 และคำสั่งผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี ที่ 1/2541 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 มาตรา 50 และมาตรา 60 หรือไม่	คำสั่งนายกรัฐมนตรีและคำสั่งจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นคำสั่งของฝ่ายบริหารที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่ง

รัฐมนตรีฯ	สุพรรณบุรีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ		ชาติ พ.ศ 2535 มาตรา 9 และคำสั่งดังกล่าวไม่ได้ออกโดยองค์กรนิติบัญญัติ จึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่จะพิจารณาวินิจฉัยจึงสั่งยกคำร้อง
20/2543 (วันที่ 26 เมษายน 2543) ประธานรัฐสภา กับ อำนาจหน้าที่ ของวุฒิสภา	ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา	ส.ว. ที่ได้รับเลือกตั้งไม่ครบ 200 คน ตามมาตรา 121 วรรคหนึ่ง จะดำเนินการให้มีการประชุมเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้ หรือไม่ ในระหว่างที่ ส.ว. ที่ได้รับเลือกตั้งมีจำนวนยังไม่ครบ 200 คน และ ส.ว. ที่สมาชิกภาพสิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2543 ปฏิบัติหน้าที่วุฒิสภาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนี้ได้หรือไม่	<u>ประเด็นที่ 1</u> ส.ว. ที่ได้รับการเลือกตั้งมีจำนวนไม่ครบ 200 คน ไม่อาจดำเนินการให้มีการประชุมเพื่อปฏิบัติหน้าที่วุฒิสภาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนี้ได้ <u>ประเด็นที่ 2</u> ในระหว่าง ส.ว. ที่ได้รับเลือกตั้งมีจำนวนยังไม่ครบ 200 คน ส.ว. ที่สมาชิกภาพสิ้นสุดลงเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2543 ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่วุฒิสภาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนี้ได้
21/2543 (วันที่ 2 พฤษภาคม 2543) ส.ว. 65 คน กับ ร่างพระราช	ประธานวุฒิสภาเสนอคำร้องและแสดงความเห็นของสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 65 คน ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ	ร่างพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ซึ่งไม่มีบทบัญญัติให้สำนักงานศาลยุติธรรม	ร่างพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. ซึ่งไม่มีบทบัญญัติให้สำนักงานศาลยุติธรรม

บัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมฯ	ญญ มาตรา 262 วรรคหนึ่ง (1) ว่า ร่างพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ..... ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ	มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานบังคับคดี งานคุมประพฤติ และงานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นร่างพระราชบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 275 หรือไม่	มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับงานบังคับคดี งานคุมประพฤติ และงานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เป็นร่างพระราชบัญญัติที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 275
22/2543 (วันที่ 23 พฤษภาคม 2543) ส.ว. 65 คน กับ ร่างพระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรีฯ	ประธานวุฒิสภาเสนอคำร้องและแสดงความเห็นของสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 65 คน ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 262 วรรคหนึ่ง (1) ว่า ร่างพระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนของรัฐมนตรี พ.ศ..... มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ	ร่างพระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรี พ.ศ..... มาตรา 5 มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 209 หรือไม่	ร่างพระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรี พ.ศ..... มาตรา 5 ไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 209
23/2543 (วันที่ 30 พฤษภาคม 2543) ปปช. กับ นายจิรายุ จรัสเสถียร	ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณีนายจิรายุ จรัสเสถียร จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบอันเป็นเท็จ	ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยความอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295 หรือไม่	นายจิรายุ จรัสเสถียร จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบอันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 มาตรา 292 และมาตรา 295
24/2543 (วันที่ 15 มิถุนายน 2543) ผู้ตรวจการ	ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐบาลขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198	ระเบียบคณะกรรมการเลือกตั้งว่าด้วยการสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ก่อนประกาศผลการ	ระเบียบคณะกรรมการเลือกตั้งว่าด้วยการสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ก่อนประกาศผลการเลือกตั้ง

แผ่นดินของ รัฐสภา กับ ระเบียบ คณะกรรมการ การเลือกตั้งฯ	กรณีการสั่งให้มีการเลือก ตั้งใหม่ก่อนประกาศผล การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิ สภา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ขัดต่อรัฐธรรมนูญ	เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 มีปัญหาเกี่ยวกับความ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่	สมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ไม่ชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรค หนึ่ง มาตรา 126 และ ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 6
25/2543 (วันที่ 20 มิถุนายน 2543) นายนิรันดร์ จิระสันติการ กับ ระเบียบ คณะกรรมการ การเลือกตั้งฯ	กระทรวงยุติธรรมส่งคำโต้ แย้งของนายนิรันดร์ จิระ สันติการ ขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีระเบียบคณะ กรรมการการเลือกตั้งขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ	ระเบียบคณะกรรมการ การเลือกตั้งว่าด้วยการ สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ก่อนประกาศผลการ เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 เป็นบทบัญญัติแห่ง กฎหมายตามความ หมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง หรือไม่	ระเบียบคณะกรรมการ การเลือกตั้งว่าด้วยการ สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ก่อนประกาศผลการ เลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะขัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง มาตรา 126 และต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 6
26/2543 (วันที่ 22 มิถุนายน 2543) คณะรัฐมนตรี กับ พระราชกฤษฎีกา เรียกประชุม รัฐสภาฯ	คณะรัฐมนตรีขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 เกี่ยวกับปัญหาอำ นาจหน้าที่ของคณะรัฐ มนตรีในการออกพระราช กฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐ สภาสมัยประชุมสามัญนิติ บัญญัติ	วุฒิสภาซึ่งเป็นองค์ ประกอบหนึ่งของรัฐ สภายังมีสมาชิกวุฒิ สภาไม่ครบจำนวน 200 คน คณะรัฐมนตรี จะดำเนินการเพื่อให้มี การตราและประกาศใช้ พระราชกฤษฎีกาเรียก ประชุมรัฐสภาสมัย ประชุมสามัญนิติ บัญญัติ เพื่อให้เป็นไป ตามมติที่สภาผู้แทน	คณะรัฐมนตรีดำเนินการ เพื่อให้มีการตราและ ประกาศใช้พระราช กฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐ สภาสมัยประชุมสามัญ นิติบัญญัติในวันที่ 24 มิถุนายน 2543 เพื่อให้ เป็นไปตามมติที่สภาผู้ แทนราษฎรกำหนดไว้ ได้และสภาผู้แทนราษ ฏรจะจัดให้มีการประชุม สภาผู้แทนราษฎรได้

		ราษฎรกำหนดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 159 วรรคสามได้ หรือไม่	โดยไม่ต้องรอให้องค์ ประกอบของวุฒิสภา ครบถ้วน
27/2543 (วันที่ 3 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายโกศล ศรีสังข์	ประธานกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต แห่งชาติขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยชี้ขาดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณีนายโกศล ศรีสังข์ จง ใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบ	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่น บัญชีฯ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่	นายโกศล ศรีสังข์ จงใจ ไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบรัฐธรรมนูญ มาตรา 295
28/2543 (วันที่ 6 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายมะฮูเซ็น มะสุย	คณะกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตแห่ง ชาติขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยชี้ขาดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณี นายมะฮูเซ็น มะสุย จงใจ ไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สินและ เอกสารประกอบ	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่น บัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่น บัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สินและ เอกสารประกอบต่อผู้ ร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 292 (2) และ วรรคสอง
29/2543 (วันที่ 11 กรกฎาคม 2543) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับพรรคธรรมรัฐ	นายทะเบียนพรรคการเมือง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ สั่งยุบพรรคธรรมรัฐ ตาม พระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรค การเมือง พ.ศ. 2521 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตาม มาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบ พรรคธรรมรัฐ ตามคำ ร้องของนายทะเบียน พรรคการเมือง หรือไม่	เมื่อพรรคธรรมรัฐมิได้ ดำเนินการตามมาตรา 29 ศาลรัฐธรรมนูญจึง สั่งให้ยุบพรรคธรรมรัฐ
30/2543 (วันที่ 13)	ผู้ขอจัดตั้งพรรคนำชัยขอ ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบ พรรคธรรมรัฐ ตามคำ	ผู้ถูกร้องมีคำสั่งไม่รับจด แจ้งการจัดตั้งพรรคนำ

กรกฎาคม 2543) นายนำชัย แช่มพุก กับ นายทะเบียน พรรคการเมือง	ชี้ขาดคำสั่งของนาย ทะเบียนพรรคการเมืองที่ ไม่รับจดทะเบียนการจัดตั้ง พรรคนำชัย ตามพระราช บัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 17	ร้องขอให้นายทะเบียน พรรคการเมือง หรือ ไม่	ชัยในวันที่ 18 มีนาคม 2542 ซึ่งเป็นช่วงเวลา ผู้ร้องถูกคุมขังอยู่ที่เรือน จำจำหวัดนาน จึงเป็นผู้ มีลักษณะที่ต้องห้าม ตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 8 ดังนั้น การสั่งไม่รับจดทะเบียน จัดตั้งพรรคการเมือง ของผู้ร้องจึงเป็นการสั่ง ตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 15 วรรค สามแล้ว จึงให้ยกคำร้อง
31/2543 (วันที่ 10 สิงหาคม 2543) ปปช. กับ พลตรี สนั่น ขจรประศาสน์	คณะกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตแห่ง ชาติขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยชี้ขาดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณี พลตรี สนั่น ขจรประศาสน์ จงใจยื่นบัญชีแสดงราย การทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วย ข้อความอันเป็นเท็จ	ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี แสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สินและเอกสาร ประกอบด้วยข้อความ อันเป็นเท็จตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือ ไม่	การที่ผู้ถูกร้องและ บริษัท เอ เอ เอส ฯ ทำ สัญญากู้ยืมเงินโดยอ้าง ว่า ฟังโชนี่ 45 ล้าน บาท จากเจ้าหนี้เดิมไป เป็นของบริษัท เอ เอ เอส ฯ นั้น เป็นการสร้าง หลักฐานเพื่อแสดงว่ามี หนี้สินจริง และเมื่อผู้ถูกร ้องยื่นบัญชีโดยแจ้งราย การหนี้สิน 45 ล้านบาท แต่ไม่มีหนี้สินจริงในวัน ที่ยื่นบัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สินและ เอกสารประกอบถึง 3

			ครั้ง ต้องถือว่าผู้ถูกร้อง จงใจยื่นบัญชีแสดงราย การทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295

☆☆☆☆☆

ตารางที่ 4 ดัชนีสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 32-64/2543) จำแนกตาม เรื่อง ประเด็นหลัก และคำวินิจฉัย

(ในปี 2543 มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด 64 เรื่อง คำวินิจฉัยที่ 1-31/2543 อยู่ในตารางที่ 3)

คำวินิจฉัย ที่	เรื่อง	ประเด็นหลัก	คำวินิจฉัย
32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิศร เพียงเกษ และ คณะ กับ คณะ กรรมการ วิสามัญฯ	ประธานรัฐสภาขอให้ศาล รัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า คณะ กรรมการวิสามัญฯ พิจารณาร่างพระราช บัญญัติงบประมาณราย จ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ของสภาผู้ แทนราษฎร และกรร มาธิการวิสามัญฯ มี อำนาจขอหรือเพิ่มเติม รายการหรือจำนวนใน รายการของร่างพระ ราชบัญญัติงบประมาณ รายจ่ายฯ ได้หรือไม่	คณะกรรมการ วิสามัญพิจารณาร่าง พระราชบัญญัติงบ ประมาณรายจ่ายประ จําปีงบประมาณ พ.ศ..... ของสภาผู้ แทนราษฎร และกรร มาธิการวิสามัญฯ มี อำนาจขอหรือเพิ่มเติม รายการหรือจำนวนใน รายการของร่างพระ ราชบัญญัติงบประมาณ รายจ่ายฯ ได้หรือไม่	คณะกรรมการ วิสามัญพิจารณาร่าง พระราชบัญญัติงบ ประมาณรายจ่ายประ จําปีงบประมาณ พ.ศ. ของสภาผู้แทน ราษฎร และกรรมาธิการ วิสามัญฯ ไม่มีอำนาจขอ หรือเพิ่มเติมรายการ หรือจำนวนในรายการ ของร่างพระราชบัญญัติ งบประมาณรายจ่ายประ จําปีงบประมาณ พ.ศ. ได้
33/2543 (วันที่ 5 ตุลาคม 2543) คณะรัฐมนตรี กับ อนุสัญญาว่าด้วย ความหลากหลาย ทางชีวภาพ	คณะรัฐมนตรีเสนอคำร้อง เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีการเข้าเป็นภาคี อนุสัญญาว่าด้วยความ หลากหลายทางชีวภาพ	อนุสัญญาว่าด้วยความ หลากหลายทางชีว ภาพเป็นหนังสือสัญญา ที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขต อำนาจแห่งรัฐ ซึ่งต้อง ได้รับความเห็นชอบ ของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรค สอง หรือไม่	อนุสัญญาว่าด้วยความ หลากหลายทางชีวภาพ เป็นหนังสือสัญญาที่มี บทเปลี่ยนแปลงเขต อำนาจแห่งรัฐ ซึ่งต้อง ได้รับความเห็นชอบของรัฐ สภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 224 วรรคสอง
34-53/2543	ศาลแขวงตลิ่งชันและศาล แพ่งธนบุรีสั่งคำโต้แย้ง	ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง	ประมวลกฎหมายวิธี พิจารณา ความแพ่ง

(วันที่ 11 ตุลาคม 2543) นายสาธิต นครินทร์สาคร และผู้ร้องอื่น กับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286	ของจำเลยเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 286 วรรคหนึ่ง (3) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่	มาตรา 286 วรรคหนึ่ง (3) ที่ให้อำนาจศาลใช้ดุลพินิจกำหนดสิทธิเรียกร้องเป็นเงินที่ไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่	มาตรา 286 วรรคหนึ่ง (3) ตามที่ผู้ร้องขอให้วินิจฉัย ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30
54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายพนัส ทัศนียานนท์ และคณะ และ นายคำนวน ชโลปถัมภ์ และคณะ กับร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ	ประธานวุฒิสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 262 วรรคหนึ่ง (2) ว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 17 (เพิ่ม มาตรา 85/1 มาตรา 85/3 มาตรา 85/8 และมาตรา 85/9) มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ	1) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 17 ที่เพิ่มความเป็นมาตรา 85/1 มาตรา 85/3 และมาตรา 85/9 ให้ กกต. มีอำนาจเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งก่อนและหลังประกาศผลการเลือกตั้ง อันเนื่องจากผู้สมัครนั้นทำการโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรม มีข้อความขัดหรือแย้งต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 และไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 233 มาตรา 234 และมาตรา 271 2) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน	1) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 17 ที่เพิ่มความเป็นมาตรา 85/1 มาตรา 85/3 และมาตรา 85/9 ไม่ขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 3 และไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 233 มาตรา 234 และมาตรา 271 2) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

		ธรรมนูญ มาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 233 มาตรา 234 และมาตรา 271 2) ร่างพระราช บัญญัติ ประกอบ รัฐ ธรรมนูญว่าด้วยการ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้ แทนราษฎรและสมาชิก วุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 17 ที่ เพิ่มความเป็นมาตรา 85/8 ให้อำนาจ กกต. พิจารณาว่า พรรคการ เมืองใดทุจริตในการ เลือกตั้งแบบบัญชีราย ชื่อ แล้วกำหนดให้บัตร เลือกตั้งของประชาชน ที่ลงคะแนนให้แก่พรรค การเมืองนั้น เฉพาะใน เขตพื้นที่ที่มีการกระทำ ดังกล่าวเป็นบัตรเสีย และมีให้นับเป็นคะแนน เป็นการล่วงสิทธิตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 100 ละเมิดสิทธิเลือก ตั้งของประชาชนตาม มาตรา 105 สิทธิการ รวมตัวเป็นพรรคการ เมืองตามมาตรา 47 และสิทธิสมัครรับเลือก ตั้งตามมาตรา 107	ราษฎรและสมาชิกวุฒิ สภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 17 ที่เพิ่ม ความเป็นมาตรา 85/8 ไม่เป็นการล่วงสิทธิของ ประชาชนผู้ใช้สิทธิเลือก ตั้งของพรรคการเมือง และของผู้สมัครรับเลือก ตั้ง และไม่มีข้อความขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29

		เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ตามมาตรา 29 หรือไม่ ซึ่งไม่มีกฎหมายใดให้รัฐสภาตรากฎหมายเช่นนี้ได้	
56/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายมารุต บุณาค และคณะ กับ ร่างพระราช บัญญัติเลือกตั้งฯ	ประธานสภาผู้แทนราษฎร ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 262 วรรคหนึ่ง (2) ว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 22 ซึ่งให้เพิ่มมาตรา 113/1 วรรคสาม และวรรคสี่ มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่	มาตรา 113/1 วรรคสามและวรรคสี่ ซึ่งเพิ่มโดยร่างพระราชบัญญัติฯ มาตรา 22 มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 มาตรา 30 และมาตรา 32 หรือไม่	มาตรา 113/1 วรรคสามและวรรคสี่ ซึ่งเพิ่มโดยร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 22 ไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 มาตรา 30 และมาตรา 32
57/2543 (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2543) นายเนวิน ชิตชอบ กับ พรรคเอกภาพ	สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (นายเนวิน ชิตชอบ) ผู้ร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 ว่า มติของพรรคเอกภาพมีลักษณะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 วรรคสาม	มติของพรรคเอกภาพ เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2543 ที่ให้ผู้ร้องพ้นจากสมาชิกภาพของพรรคเอกภาพ มีลักษณะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 วรรคสาม หรือไม่	ให้ยกคำร้อง เพราะมติของพรรคเอกภาพยังถือไม่ได้ว่า ผู้ร้องพ้นจากสมาชิกภาพของพรรคเอกภาพ อันเป็นเหตุให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง ประกอบกับมีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2543 แล้ว ทำให้สถานการณ์เป็นสมาชิกสภาผู้แทน

			ราษฎรของผู้ร้องจึงสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ ผู้ร้องไม่ต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนปวงชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญอีกต่อไป จึงไม่มีประเด็นที่ต้องวินิจฉัย
58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543) อบต. อบจ. และ เทศบาล กับ องค์กรตาม รัฐธรรมนูญ	องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ	ศาลรัฐธรรมนูญจะรับคำร้องทั้งห้าไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ได้หรือไม่	ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง เพราะองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด และเทศบาล มิใช่องค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ อีกทั้งมิได้มีบทบาทและอำนาจหน้าที่หลักตามรัฐธรรมนูญ จึงไม่อาจเสนอเรื่องพร้อมความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ได้
63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) ปปช. กับ อำนาจ ในการวินิจฉัย ร่างพระราช บัญญัติธนาคาร แห่งประเทศไทย	คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า คณะกรรมการ ปปช. มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยฯ ร่างพระราชบัญญัติเงินตราฯ	คณะกรรมการ ปปช. มีอำนาจเสนอคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 หรือไม่	ไม่รับคำร้องของคณะกรรมการ ปปช. ไว้พิจารณา เพราะเป็นการขอให้พิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินการได้สวนข้อเท็จจริง ตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ปปช. ตามรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและ

	และร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวฯ รวมทั้งการกระทำของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี และนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่		ปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ปปช. อยู่แล้ว และยังไม่เป็นปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ปปช. หรือองค์กรอื่น จึงไม่ใช่กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญที่จะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ได้
64/2543 (วันที่ 12 ตุลาคม 2543) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรครักชาติ	นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรครักชาติ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรครักชาติตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรครักชาติมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรครักชาติ

ตารางที่ 5 ดัชนีสรุปคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2544 จำนวน 51 เรื่อง (คำวินิจฉัยที่ 1-51/2544) จำแนกตาม เรื่อง ประเด็นหลัก และคำวินิจฉัย

คำวินิจฉัย ที่	เรื่อง	ประเด็นหลัก	คำวินิจฉัย
1/2544 (วันที่ 11 มกราคม 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค ประชาสังคม	นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้สั่งยุบพรรคประชาสังคมตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคประชาสังคมตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคประชาสังคมมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคประชาสังคม
2/2544 (วันที่ 11 มกราคม 2544) นายทะเบียน พรรค การเมือง กับพรรค ไทยพัฒนา	นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ยื่นคำร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคไทยพัฒนา ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคไทยพัฒนาตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคไทยพัฒนามิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคไทยพัฒนา
3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลาง ชลบุรี	ศาลจังหวัดชลบุรีสั่งคำร้องของนายฮายาชิ หรือโยชิโมคาสึโนริ หรือคะสึโนริ หรือทะนะกะ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 มาตรา 30 และมาตรา 33 และต้องด้วยมาตรา 6	การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องเป็นประโยชน์ต่อ นายฮายาชิ หรือไม่ และ/หรือ คำร้องเป็นกรณีที่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง หรือไม่	การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องไม่เป็นประโยชน์ต่อ นายฮายาชิ และกรณีไม่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยให้จำหน่ายคำร้อง
4/2544	ประธานวุฒิสภายื่นคำร้อง	ความเป็นรัฐมนตรีของ	ผู้ถูกร้องทั้งสิบคน คือ

(วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน	ของสมาชิกวุฒิสภา (นาย วิจิต พูลลาภ กับคณะ รวม 32 คน) มายังศาลรัฐ ธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย ตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 216 วรรคสองกรณีความเป็น รัฐมนตรีของรัฐมนตรี 10 คน สิ้นสุดลงเฉพาะตัว ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 96 และ มาตรา 208 ประกอบมาตรา 216 วรรค หนึ่ง (6)	ผู้ถูกร้องทั้งสิบคนจะสิ้น สุดลงเฉพาะตัว เพราะ กระทำการอันต้องห้าม ตาม รัฐธรรมนูญ มาตรา 208 โดยดำรง ตำแหน่งในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัท ในขณะที่ เป็นรัฐมนตรีหรือไม่	(1) นายสุรินทร์ พิศ สุวรรณ (2) นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ (3) นายสุวัจน์ ลิปิพัฒนกุล (4) คุณหญิง สุพัตรา มาศดิตถ์ (5) นายพิเชษฐ พันธุ์ชาดิ กุล (6) หม่อมราชวงศ์ สุขุมพันธุ์ บริพัตร (7) นายประดิษฐ์ ภัทร ประสิทธิ์ (8) นายไชยา สะสมทรัพย์ (9) นาย วัฒนา อัครเหม (10) นายรักษ์ ดันตีสุนทร มิ ได้กระทำการอันต้อง ห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 208 (ห้ามมิให้ รัฐมนตรีดำรงตำแหน่ง ใดในห้างหุ้นส่วนและ บริษัท) และความเป็นรัฐ มนตรีของผู้ถูกร้องทั้ง สิบคนดังกล่าว จึงไม่สิ้น สุดลงเฉพาะตัว ตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 216 วรรคหนึ่ง (6)
5/2544 (วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2544) ปปช. กับ นายสุเมธ อพลเกียรติ	ประธานกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริต แห่งชาติเสนอคำร้องขอให้ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ขาดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณีผู้ถูกร้อง (นายสุเมธ อพลเกียรติ) จง ใจไม่ยื่นบัญชีแสดงราย	ผู้ถูกร้องจงใจไม่ยื่น แสดงรายการบัญชี ทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบ หรือไม่	วินิจฉัยชี้ขาดตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 295 ว่า นายสุเมธ อพลเกียรติ ผู้ถูกร้อง จงใจไม่ยื่น บัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบ

	การทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบ		
6/2544 (วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค ประชาธิปัตย์	นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ยื่นคำร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคประชาธิปัตย์ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสองเพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคประชาธิปัตย์ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรคประชาธิปัตย์ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคประชาธิปัตย์
7/2544 (วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคแนว ร่วมเกษตรกร	นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ยื่นคำร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคแนวร่วมเกษตรกร ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสองเพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคแนวร่วมเกษตรกรตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรคแนวร่วมเกษตรกรได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคแนวร่วมเกษตรกร
8/2544 (วันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคพลัง สามัคคี	นายทะเบียนพรรคการเมืองได้ยื่นคำร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคพลังสามัคคี ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสองเพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งยุบพรรคพลังสามัคคีตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรคพลังสามัคคีได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคพลังสามัคคี
9-10/2544	ศาลแพ่งกรุงเทพใต้และ	1) พระราชกำหนด	1) พระราชกำหนด

(วันที่ 8 มีนาคม 2544) บริษัทกฤษฎา มหานครฯ กับ พระราชกำหนด แก้ไขเพิ่มเติมฯ	ศาลแพ่งสงคำโต้แย้งของ บริษัท กฤษฎามหานคร จำกัด (มหาชน) จำเลย รวม 2 คำร้อง เพื่อขอให้ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีพระราช กำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระ ราชบัญญัติการธนาคาร พาณิชย์ฯ และประกาศ กระทรวงการคลังฯ ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 หรือไม่	แก้ไขเพิ่มเติมพระราช บัญญัติการธนาคาร พาณิชย์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 ที่เพิ่มความเป็นมาตรา 3 ทวิ ขัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 29 หรือไม่ 2) ประกาศกระทรวง การคลัง เรื่อง ให้ความ เห็นชอบโครงการรวม กิจการระหว่างธนาคาร จำกัด (มหาชน) บริษัท เงินทุนหลักทรัพย์กรุง ไทยธนกิจ จำกัด (มหา ชน) และบริษัทเงินทุน 12 บริษัท ลงวันที่ 22 ธันวาคม 2541 ขัดหรือ แย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 หรือไม่	แก้ไขเพิ่มเติมพระราช บัญญัติการธนาคาร พาณิชย์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 ที่เพิ่มความเป็นมาตรา 3 ทวิ ไม่ขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 29 2) ประกาศกระทรวง การคลังดังกล่าวมิได้ ออกโดยองค์กรที่ใช้ อำนาจนิติบัญญัติ ไม่ เป็นบทบัญญัติแห่ง กฎหมายตามความ หมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ไม่อยู่ใน อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐ ธรรมนูญที่จะพิจารณา วินิจฉัย
11/2544 (วันที่ 20 มีนาคม 2544) นายนคร ดวงแก้ว และ นายสุบรรณ สาระพันธ์ กับ พระราชบัญญัติ ยาเสพติดฯ	ศาลฎีกาส่งคำโต้แย้งของ นายนคร ดวงแก้ว และ นายสุบรรณ สาระพันธ์ จำเลยในคดีอาญา มายัง ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264 ว่า พระราชบัญญัติยาเสพติด ให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 และต้องด้วยมาตรา 6	พระราชบัญญัติยาเสพติด ให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 หรือไม่	พระราชบัญญัติยาเสพติด ให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง ไม่ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33

	หรือไม่		
12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) นายสนธิ วรปัญญา และ คณะ กับ พระ ราชบัญญัติ เลือกตั้งฯ	ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 กรณีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 96 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ	พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 96 ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่	พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 96 ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว
13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ สมาชิก ภาพของสมาชิก วุฒิสภา	ประธานรัฐสภาเสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีคณะกรรมการการเลือกตั้งสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่	1) การที่ กกต. มีคำสั่งที่ 81/2544 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2544 สั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาผู้ถูกคัดค้านการเลือกตั้งสิ้นสุดลงนั้น ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่ 2) การที่ กกต. มีคำสั่งที่ 81/2544 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2544 สั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ โดยเหตุที่มีผู้ร้องคัดค้านการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ	1) การที่ กกต. มีคำสั่งที่ 81/2544 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2544 สั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาผู้ถูกคัดค้านการเลือกตั้งสิ้นสุดลงนั้น ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว และ 2) การที่ กกต. มีคำสั่งที่ 81/2544 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2544 สั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ โดยเหตุที่มีผู้ร้องคัดค้านการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ

		เลือกตั้งฯ มาตรา 94 เนื่องจากการกระทำ อันเป็นการฝ่าฝืนพระ ราชบัญญัติประกอบรัฐ ธรรมนูญว่าด้วยการ เลือกตั้งฯ ทำให้การ เลือกตั้งเป็นไปโดยไม่ สุจริตและเที่ยงธรรม โดยมิได้เพิกถอนสิทธิ เลือกตั้งตามพระราช บัญญัติประกอบรัฐ ธรรมนูญว่าด้วยการ เลือกตั้งฯ มาตรา 85/9 นั้น ขอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่	มาตรา 94 เนื่องจากมี การกระทำอันเป็นการ ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยการเลือกตั้งฯ ทำให้ การเลือกตั้งเป็นไปโดย ไม่สุจริตและเที่ยงธรรม โดยมิได้เพิกถอนสิทธิ เลือกตั้งตามพระราช บัญญัติประกอบรัฐ ธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ มาตรา 85/9 นั้น ขอบ ด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว
14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544) บริษัท นครราช สีมาทำไม้ จำกัด กับ พระราช บัญญัติ ล้มละลายฯ	ศาลจังหวัดนครราชสีมา ส่งคำโต้แย้งของบริษัท นครราชสีมาทำไม้ จำกัด ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีพระราชบัญญัติล้ม ละลาย พุทธศักราช 2483 ใน ส่วนที่เป็นบทบัญญัติ เกี่ยวกับอำนาจจัดการ ทรัพย์สินหลังจากศาลมีคำ สั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้ได้ เด็ดขาดแล้ว ชัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 29 หรือ ไม่	พระราชบัญญัติล้ม ละลาย พุทธศักราช 2483 ในส่วนที่เป็นบท บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจ จัดการทรัพย์สินหลัง จากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาด แล้ว ชัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง และมาตรา 48 วรรคหนึ่ง หรือไม่	พระราชบัญญัติล้ม ละลาย พุทธศักราช 2483 ในส่วนที่เป็นบท บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจ จัดการทรัพย์สินหลัง จากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาด แล้ว ไม่ชัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง และมาตรา 48 วรรคหนึ่ง
15/2544 (วันที่ 26	ศาลอุทธรณ์ภาค 3 ส่งข้อ โต้แย้งของนายไพบูลย์	พระราชบัญญัติล้ม ละลาย พุทธศักราช	ให้ยกคำร้อง เนื่องจาก ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำ

เมษายน 2544) นายไพบูลย์ รัตนเศรษฐ์ กับ พระราช บัญญัติ ล้มละลายฯ	รัตนเศรษฐ์ จำเลยในคดีล้มละลาย ขอให้ศาลรัฐธรรมนุญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ในส่วนที่กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ ก่อนที่ศาลจะพิพากษาให้ล้มละลาย เป็นการจำกัดสิทธิของลูกหนี้ในการจัดการทรัพย์สินของตนหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง หรือไม่	2483 ในส่วนที่กำหนดให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เข้าจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ ก่อนที่ศาลจะพิพากษาให้ล้มละลาย เป็นการจำกัดสิทธิของลูกหนี้ในการจัดการทรัพย์สินของตนหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่งหรือไม่	วินิจฉัยไว้แล้วตามคำวินิจฉัยที่ 14/2544 ลงวันที่ 26 เมษายน 2544
16/2544 (วันที่ 2 พฤษภาคม 2544) นายธนิต ธนิตย์ และ พวก กับ พระราช กำหนดแก้ไข เพิ่มเติมฯ	ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ส่งคำโต้แย้งของจำเลย (นายธนิต ธนิตย์ และพวก) ซึ่งเป็นผู้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนุญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2540 และฉบับที่ 5) พ.ศ. 2541 และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 มาตรา 38 ตรี และมาตรา 38 สัตต ไม่ขัด	1) พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุนฯ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2540 มาตรา 67 ตรี และ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2541 มาตรา 67 ฉ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 35 วรรคสอง มาตรา 48 และมาตรา 50 วรรคสอง หรือไม่ 2) พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ฯ (ฉบับที่ 4)	พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจเงินทุน ธุรกิจหลักทรัพย์ และธุรกิจเครดิตฟองซิเอร์ พ.ศ. 2522 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2540 มาตรา 67 ตรี และ (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2541 มาตรา 67 ฉ และพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 มาตรา 38 ตรี และมาตรา 38 สัตต ไม่ขัด

	พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 ขัดต่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และรัฐธรรมนูญ หรือไม่	พ.ศ. 2541 มาตรา 38 ตีและมาตรา 38 สัตตขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 35 วรรคสอง มาตรา 48 และมาตรา 50 วรรคสอง หรือไม่	หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 35 วรรคสอง มาตรา 48 และมาตรา 50 วรรคสอง
17/2544 (วันที่ 10 พฤษภาคม 2544) นายวรยศ โตติลลเวทซ์ พระราชบัญญัติ การเลือกตั้ง สมาชิกสภา เทศบาลฯ	ศาลจังหวัดแพร่ส่งคำโต้แย้งของผู้คัดค้าน (นายวรยศ โตติลลเวทซ์) ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พุทธศักราช 2482 มาตรา 57 และมาตรา 58 ขัดกับพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 มาตรา 16 และมาตรา 19 และขัดกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 285 หรือไม่	พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พุทธศักราช 2482 มาตรา 57 และมาตรา 58 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 285	ให้จำหน่ายคำร้องเนื่องจากผู้ร้องถึงแก่ความตายแล้ว
18/2544 (วันที่ 26 มิถุนายน 2544) ประธานรัฐสภา กับ อำนาจหน้าที่ ของ ปปช.	ประธานวุฒิสภาทำหน้าที่ประธานรัฐสภา (ผู้ร้อง) เสนอเรื่องพร้อมความเห็นเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่ง	1) การที่ผู้ถูกร้องที่ 1 ไม่ได้จดทะเบียนการลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัท เดอะเบสท์ฯ ต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานครภายหลังในวันนับแต่วันที่ ได้รับเลือกจากวุฒิสภาเป็นการกระทำการฝ่า	ผู้ถูกร้องที่ 1 และผู้ถูกร้องที่ 2 มิได้กระทำการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ มาตรา 258 วรรคหนึ่ง (3) และวรรคสอง จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการปปช. ตามรัฐธรรมนูญ

	ชาติ (คณะกรรมการ ปปช.)	ผิดรัฐธรรมนูญ มาตรา 258 วรรคหนึ่ง (3) และวรรคสอง หรือไม่ 2) การที่ผู้ถูกร้องที่ 2 ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือแสดงการลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัท วงศ์อมรฯ ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับเลือกจากวุฒิสภา และไม่ได้จดทะเบียนการลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัทดังกล่าวต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร ภายในกำหนดเวลาข้างต้น เป็นการกระทำการฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญ มาตรา 258 วรรคหนึ่ง (3) และวรรคสอง หรือไม่	
19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นาย ประยุทธ์ มหากิจศิริ	คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ร้อง เสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณีนายประยุทธ์ มหากิจศิริ ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือ	1) ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่ 2) เมื่อปรากฏว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จ	นายประยุทธ์ มหากิจศิริ ผู้ถูกร้อง จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 และต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้า

	ปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ	จริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ผู้ถูกร้องจะถูกห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่เมื่อใด	ปี นับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา อันเป็นตำแหน่งที่เป็นมูลเหตุแห่งการกระทำตั้งแต่วันที่ 22 มีนาคม 2543 เป็นต้นไป
20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร	คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติขอให้วินิจฉัยชี้ขาดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 กรณีพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 หรือไม่ และการยื่นคำร้องของผู้ร้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่	1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 291 และมาตรา 292 หรือไม่ และการยื่นคำร้องของผู้ร้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่ 2) ผู้ถูกร้องมีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่	พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ผู้ถูกร้องไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ให้ยกคำร้อง
21/2544 (วันที่ 9 สิงหาคม 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคไทย สามัคคี	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคไทยสามัคคี ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสองเพราะไม่ดำเนิน	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคไทยสามัคคีตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคไทยสามัคคีมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคไทยสามัคคี

	การตามมาตรา 29		
22/2544 (วันที่ 9 สิงหาคม 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคชาติ เกษตรกรไทย	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคชาติเกษตรกรไทย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคชาติเกษตรกรไทย ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรคชาติเกษตรกรไทยมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคชาติเกษตรกรไทย
23/2544 (วันที่ 9 สิงหาคม 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค รักสามัคคี	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรครักสามัคคี ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรครักสามัคคี ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรครักสามัคคีมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรครักสามัคคี
24/2544 (วันที่ 14 สิงหาคม 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค รามสยาม	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรครามสยาม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรครามสยาม ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรครามสยามมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรครามสยาม
25/2544 (วันที่ 16 สิงหาคม 2544)	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรค	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคสังคมประชาชน ตามคำร้องของนาย	พรรคสังคมประชาชนมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุ

นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค สังคมประชาชน	สังคมประชาชน ตามพระ ราชบัญญัติประกอบรัฐ ธรรมนูญว่าด้วยพรรคการ เมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ ดำเนินการตามมาตรา 29	ทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	ตามมาตรา 65 (5) เกิด ขึ้นตามคำร้องของนาย ทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคสังคม ประชาชน
26/2544 (วันที่ 30 สิงหาคม 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค พิทักษ์ไทย	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาล รัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรค พิทักษ์ไทย ตามพระราช บัญญัติประกอบรัฐธรร มนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนิน การตาม มาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบ พรรคพิทักษ์ไทยตาม คำ ร้อง ของ นาย ทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรคพิทักษ์ไทยมิได้ ดำเนินการให้เป็นไป ตามมาตรา 29 จึงมีเหตุ ตามมาตรา 65 (5) เกิด ขึ้นตามคำร้องของนาย ทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคพิทักษ์ ไทย
27/2544 (วันที่ 4 กันยายน 2544) บริษัท น้ำตาล รีไฟน์ซึ่มงคลฯ กับ คณะ กรรมการอ้อย และน้ำตาลทราย	ศาลจังหวัดสุพรรณบุรีสั่ง คำโต้แย้งของบริษัท น้ำ ตาลรีไฟน์ซึ่มงคล จำกัด ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่า กฎและคำสั่งทาง ปกครองที่คณะกรรมการ อ้อยและน้ำตาลทรายออก โดยอาศัยอำนาจตามพระ ราชบัญญัติอ้อยและ น้ำตาลทราย พ.ศ. 2527 เป็นกฎและคำสั่งทางปก ครองที่ออกเกินขอบเขตที่ พระราชบัญญัติดังกล่าวให้ อำนาจไว้และระเบียบ ประ เทศและข้อกำหนดเกี่ยว กับการควบคุมการผลิตน้ำ	1) กฎและคำสั่ง ทางปกครองที่คณะ กรรม การอ้อยและน้ำ ตาลทรายออกโดย อาศัยอำนาจตามพระ ราชบัญญัติอ้อยและน้ำ ตาลทราย พ.ศ. 2527 เป็นกฎและคำสั่งทาง ปกครองที่ออกเกิน ขอบเขตอำนาจที่พระ ราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้ อำนาจไว้ หรือไม่ 2) ระเบียบ ประกาศ และข้อกำหนดเกี่ยวกับ การควบคุมการผลิตน้ำ ตาลที่คณะกรรมการ อ้อยและน้ำตาลทราย	ให้ยกคำร้อง เพราะมิใช่ บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ตามความหมายของรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 264

	ตาลที่คณะกรรมการอ้อย และน้ำตาลทรายออกโดย อาศัยอำนาจตามพระราช บัญญัติอ้อยและน้ำตาล ทรายฯ ขัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 50	ออกโดยอาศัยอำนาจ ตามพระราชบัญญัติ อ้อยและน้ำตาลทราย พ.ศ. 2527 ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 50 หรือไม่	
28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค เสรีธรรม	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคเสรีธรรม เพื่อรวมพรรคเสรีธรรมเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคการเมืองหลัก ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง ประกอบมาตรา 73	มีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคเสรีธรรมตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรคเสรีธรรมและพรรคไทยรักไทยดำเนินการตามเงื่อนไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 73 และหัวหน้าพรรคการเมืองทั้งสองได้ร่วมกันแจ้งการรวมพรรคการเมืองต่อนายทะเบียนด้วย จึงมีเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญจะสั่งยุบพรรคเสรีธรรมตาม มาตรา 65 วรรคหนึ่ง (3) ได้
29/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคชาวั ไรชานาไทย	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคชาวัไรชานาไทย ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตาม มาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคชาวัไรชานาไทยตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรคชาวัไรชานาไทยมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคชาวัไรชานาไทย

30/2544 (วันที่ 13 กันยายน 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคศรัทธา ประชาชน	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคศรัทธาประชาชน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคศรัทธาประชาชน ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคศรัทธาประชาชนมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคศรัทธาประชาชน
31/2544 (วันที่ 18 กันยายน 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรคพลัง เกษตรกร	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคพลังเกษตรกร ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคพลังเกษตรกร ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคพลังเกษตรกรมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคพลังเกษตรกร
32/2544 (วันที่ 9 ตุลาคม 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค นิติมหาชน	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคนิติมหาชน ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคนิติมหาชน ตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองหรือไม่	พรรคนิติมหาชนมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคนิติมหาชน
33/2544 (วันที่ 11 ตุลาคม 2544) นายสีก กอแสงเรือง	ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ได้รับคำร้องของนายสีก กอแสงเรือง และคณะรวม 116 คน จึงเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐ	1) พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 11 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา	พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 11 ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 276

และคณะ กับ พระราชกำหนด บรรษัทบริหาร สินทรัพย์ไทยฯ	ธรรมนูญเพื่อพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 กรณีพระราช กำหนดบรรษัทบริหารสิน ทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 11 มาตรา 58 วรรคสี่ และมาตรา 72 วรรคสอง (2) มีปัญหา เกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐ ธรรมนูญ	276 หรือไม่ 2) พระราชกำหนด บรรษัทบริหารสิน ทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 58 วรรคสี่ และ มาตรา 72 วรรคสอง (2) ขัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 235 หรือไม่	และพระราชกำหนด บรรษัทบริหารสินทรัพย์ ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 58 วรรคสี่ และมาตรา 72 วรรคสอง (2) ไม่ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 235 จึงไม่มี ปัญหาเกี่ยวกับความ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
34/2544 (วันที่ 16 ตุลาคม 2544) นายทะเบียน พรรคการเมือง กับ พรรค ประชาชน	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาล รัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรค ประชาชน ตามพระราช บัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนิน การตาม มาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะสั่งให้ยุบ พรรคประชาชน ตาม คำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่	พรรคประชาชนมิได้ ดำเนินการให้เป็นไป ตามมาตรา 29 จึงมีเหตุ ตามมาตรา 65 (5) เกิด ขึ้นตามคำร้องของนาย ทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคประชาชน
35-36/2544 (วันที่ 30 ตุลาคม 2544) นายบุญหลง นรจิตต์ และ เจ้าหน้าที่อื่น และ นายธนุ หมื่น พรมอินทร์ กับ พระราชบัญญัติ ล้มละลายฯ	ศาลล้มละลายกลางส่งคำ โต้แย้งของเจ้าหนี้ในคดีล้ม ละลาย (ฟื้นฟูกิจการ) รวม 2 คำร้อง เพื่อขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีพระราชบัญญัติ ล้มละลายฯ ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ	1) พระราชบัญญัติ ล้มละลาย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 ที่เพิ่มเติม หมวด 3/1 ขัดหรือแย้ง ต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคสอง ประกอบ มาตรา 335 (1) หรือไม่ 2) พระราชบัญญัติ ล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 90/46 และมาตรา 90/58 แก่ ไขเพิ่มเติมโดยพระราช บัญญัติล้มละลาย	1) รัฐธรรมนูญ มาตรา 264 มิได้ให้สิทธิ ผู้ร้องที่จะโต้แย้งว่าพระ ราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541 ตราขึ้นโดยไม่ถูกต้อง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐ ธรรมนูญ 2) พระราชบัญญัติ ล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 90/46 และมาตรา 90/58 แก่ไข เพิ่มเติม โดยพระราช

		(ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 มาตรา 29 มาตรา 30 มาตรา 48 และมาตรา 252 หรือไม่	บัญญัติล้มละลาย (ฉบับ ที่ 5) พ.ศ. 2542 ไม่ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 26 มาตรา 29 มาตรา 30 และมาตรา 48
37-39/2544 (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2544) นางเพ็ญพร งาม ไพโรจน์พิบูลย์ และผู้ร้องรายอื่น กับ พระราช บัญญัติ ล้มละลายฯ	ศาลล้มละลายกลางส่งคำ โต้แย้งของเจ้าหนี้ในคดีล้ม ละลาย (ฟื้นฟูกิจการ) รวม 3 คำร้อง เพื่อขอให้ศาลรัฐ ธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีพระราชบัญญัติ ล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ขัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ	พระราชบัญญัติล้ม ละลาย พุทธศักราช 2483 มาตรา 90/46 และมาตรา 90/58 ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 มาตรา 30 และมาตรา 48 หรือไม่	ให้ยกคำร้อง เนื่องจาก พระราชบัญญัติล้ม ละลายฯ มาตรา 90/46 และมาตรา 90/58 ไม่ขัด หรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และศาลรัฐธรรมนูญมีคำ วินิจฉัยที่ 35-36/2544 ไว้แล้ว
40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนด ปฏิรูประบบ สถาบันการเงินฯ	ศาลแพ่งกรุงเทพใต้ ศาล แพ่ง และศาลจังหวัด สมุทรสาครส่งคำโต้แย้ง ของจำเลย ซึ่งเป็นผู้ร้อง รวม 10 คำร้อง เพื่อขอให้ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่า พระราช กำหนดการปฏิรูประบบ สถาบันการเงิน พ.ศ. 2540 และพระราชกำหนด การปฏิรูประบบสถาบัน การเงิน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ขัดหรือแย้งต่อรัฐ ธรรมนูญ หรือไม่	คำร้องทั้ง 10 คำร้องที่ ไม่ได้ระบุมาตราของ พระราชกำหนดการ ปฏิรูประบบสถาบัน การเงินฯ ว่าขัดหรือ แย้งต่อรัฐธรรมนูญนั้น เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 หรือไม่	ให้ยกคำร้อง เนื่องจาก คำร้องทั้ง 10 คำร้อง ไม่ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264

50/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร	ศาลภาษีอากรกลางส่งคำโต้แย้งของโจทก์ (บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด) เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ว่า พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 และข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 10 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30	1) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่ 2) ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 10 ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการขออนุญาตยื่นบัญชีระบุพยานก่อนพิพากษาคดี ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่	1) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 2) ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 10 ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการขออนุญาตยื่นบัญชีระบุพยานก่อนพิพากษาคดี มิใช่กฎหมายที่ออกโดยองค์กรที่ใช้อำนาจอินติบัญญัติ จึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ที่ศาลรัฐธรรมนูญจะพิจารณาวินิจฉัยให้ได้
51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม	นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคพัฒนาสังคม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง เพราะไม่ดำเนินการตาม มาตรา 29	กรณีมีเหตุที่จะยุบพรรคพัฒนาสังคม เนื่องจากไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 35 หรือไม่	พรรคพัฒนาสังคมมิได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 29 จึงมีเหตุตามมาตรา 65 (5) เกิดขึ้นตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง จึงสั่งให้ยุบพรรคพัฒนาสังคม

ผนวก 2
แบบสอบถาม

สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน

25 พฤศจิกายน 2545

เรียน ท่านผู้ทรงคุณวุฒิทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์

เรื่อง ขอเชิญผู้ทรงคุณวุฒิตอบแบบสอบถามโครงการวิจัย การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองการปกครองและการบริหารของไทยที่รัฐธรรมนูญไทยได้จัดตั้งองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระเรียกว่า “ศาลรัฐธรรมนูญ” ขึ้นโดยบัญญัติให้มีอำนาจหน้าที่อย่างกว้างขวาง ซึ่งรวมทั้งการทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ปฏิรูปการเมือง และรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญและระบอบประชาธิปไตย

คณะผู้ศึกษาวิจัยได้รับมอบหมายจาก สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน ให้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 2” ดำเนินงานระหว่างปี 2545-2546 เป็นการวิจัยต่อเนื่องจากที่ได้ทำไปแล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ซึ่งดำเนินงานในช่วงปี 2544-2545 (ตั้งแต่คำวินิจฉัยปี 2541 ถึงปี 2543 ช่วงแรก) ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการ โดยเฉพาะการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และกฎหมาย รวมทั้งเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติ เช่น ช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเตรียมคำร้องได้ตรงประเด็นและชัดเจน เพื่อยื่นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ตลอดจนช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้ประชาชน

บัดนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในช่วงหลังของปี 2543 และปี 2544 (ต่อจากครั้งที่ 1) แล้วเสร็จ จึงขอนำมาเสนอให้นักรัฐศาสตร์ นักรัฐประศาสนศาสตร์ นักกฎหมาย และผู้สันทัดกรณีทางการเมืองช่วยวิจารณ์อีกทางหนึ่ง ขอให้ท่านโปรดแสดงความคิดเห็นลงในแบบสอบถามนี้โดยช่วยกรุณาตอบให้ครบทุกข้อ แล้วส่งคืนภายในวันที่ 6 ธันวาคม 2545 เพื่อจะได้ประมวลและวิเคราะห์ข้อมูลและจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มต่อไป

ขอให้ท่านช่วยระบุชื่อและข้อมูลส่วนตัวของท่านเพื่อจะนำเฉพาะผลรวมมาใช้วิเคราะห์โดยไม่เปิดเผยชื่อของแต่ละท่าน และเพื่อที่สมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน จะได้จัดส่ง “หนังสือการวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” มาขอบคุณท่าน เมื่อจัดพิมพ์เสร็จแล้ว

ขอขอบคุณในความร่วมมือในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง และหากท่านประสงค์จะให้ความเห็นเพิ่มเติมในเรื่องใด โปรดส่งมาด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

ขอแสดงความนับถือ

โปรดส่งคืนที่

รองศาสตราจารย์ ดร. วิรัช วิรัชนิภาวรรณ

สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมมาธิราช ถนนแจ้งวัฒนะ

อำเภอ ปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี 11120

(รองศาสตราจารย์ ดร. วิรัช วิรัชนิภาวรรณ)

ผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย

แบบสอบถาม เรื่อง “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ”

ผู้ทรงคุณวุฒิทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมือง การบริหารราชการ และธุรกิจ
โปรดทำเครื่องหมาย ✓ (ถูก) และเติมข้อความให้สมบูรณ์

ภาคหนึ่ง

ภูมิหลังของผู้ตอบ (รายการภูมิหลังผู้ตอบข้างท้ายนี้จะแยกเก็บไว้เป็นความลับ)

(1) ชื่อ/นามสกุล (2) เพศ ชาย หญิง

(3) อายุ ปี (3) ระดับการศึกษา

(5) อาชีพ

(5.1) บุคลากรในมหาวิทยาลัย สาขาวิชา รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์
กฎหมาย อื่น ๆ (ระบุ)

ตำแหน่งทางวิชาการ จำนวนปีที่สอน.....ปี

หรือ (5.2) องค์การของรัฐ (ระบุ) ตำแหน่ง.....

หรือ (5.3) หน่วยงานเอกชน (ระบุ) ตำแหน่ง.....

หรือ (5.4) อื่น ๆ (ระบุ) ตำแหน่ง.....

(6) ทิ้งไว้เพื่อจัดส่ง “หนังสือการวิเคราะห์คำวินิจฉัยฯ”

ภาคสอง

สมมติฐานข้อที่ 1 โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1. โครงสร้างศาลรัฐธรรมนูญที่กำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาและมีจำนวนแตกต่างกัน (โดยมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา 5 คน, มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 5 คน, มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 3 คน, และมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน) มีส่วนสำคัญทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามความเห็นของนักกฎหมาย		
2. โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นอยู่สมบูรณ์แล้ว		
ถ้าตอบ “ไม่เห็นด้วย” โปรดตอบข้อย่อย 2.1-2.5 นี้ด้วย (ถ้าตอบ “เห็นด้วย” ให้ข้ามข้อย่อยนี้ไป)		
2.1 ผู้พิพากษาในศาลฎีกา (ปัจจุบันมี 5 คน) ควรปรับเปลี่ยนเป็น	คน	
2.2 ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (ปัจจุบันมี 5 คน) ควรปรับเปลี่ยนเป็น	คน	
2.3 ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด (ปัจจุบันมี 2 คน) ควรปรับเปลี่ยนเป็น	คน	
2.4 ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (ปัจจุบันมี 3 คน) ควรปรับเปลี่ยนเป็น	คน	
2.5 ปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวนตุลาการรวม 15 คน ควรปรับเปลี่ยนเป็น	คน	

สมมติฐานข้อที่ 2 ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ		
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
3. อายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		
4. เพศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		
5. การนับถือศาสนาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		
6. สถานภาพการสมรสของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		
7. การสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมากกว่าการศึกษาจากภายในประเทศอย่างเดียว		
8. การต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		
9. ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		

ภูมิหลังเกี่ยวกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (โปรดดูคำอธิบาย ในตารางข้างล่าง)	อนุ รักษ์ นิยม ¹	เสรี นิยม ²	ประ ชา นิยม ³
10. การมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกามีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทาง			
11. การมาจากผู้ทรงคุณสาขานิติศาสตร์มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทาง			
12. การมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทาง			
13. การมาจากผู้ทรงคุณสาขารัฐศาสตร์มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทาง			
14. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทใดจึงจะช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยรวมมากที่สุด			

ตารางคำอธิบายความหมายของปรัชญาและแนวคิด 3 ประเภท (สำหรับตอบข้อ 10-14)

ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		
ประเภท	นักกฎหมาย	นักรัฐศาสตร์
¹ อนุรักษนิยม (Conservative)	ยึดถือด้วยทกกฎหมาย กฎ หรือระเบียบเป็นหลัก ให้ความสำคัญกับกฎหมายเอกชน ดีความกฎหมายตามตัวอักษรและตีความอย่างแคบ ยึดถือคำวินิจฉัยในอดีต ไม่นิยมการกลับคำวินิจฉัย และสนับสนุนการปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นหลัก (promote rule by law) ฯลฯ	ปกป้องรักษาอำนาจรัฐ สนับสนุนการใช้อำนาจของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ สนับสนุนการรวมอำนาจ ยกย่องชนชั้นสูงและชนชั้นปกครอง ฯลฯ
² เสรีนิยม (Liberal)	ให้ความสำคัญกับกฎหมายมหาชนการตีความตามเจตนารมณ์และตีความอย่างกว้าง ไม่ยึดคำวินิจฉัยในอดีตตายตัว ยอมปรับคำวินิจฉัยให้เหมาะสมกับกาลสมัยได้ เพื่อพัฒนาสังคม และสนับสนุนการปกครองที่สอดคล้องกับกฎหมาย (promote the rule of law) ฯลฯ	สนับสนุนอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน รัฐธรรมนูญ และระบอบประชาธิปไตย ขยายสิทธิเสรีภาพของประชาชน สนับสนุนการกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน สิทธิของชุมชน และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ
³ ประชานิยม (Populist)	ไม่ยึดด้วยทกกฎหมาย กฎเกณฑ์ หรือระเบียบอย่างตายตัว วินิจฉัยหรือตีความรัฐธรรมนูญและกฎหมายตามกระแสความต้องการของประชาชนในขณะนั้น ฯลฯ	แนวคิดเปลี่ยนแปลงไปตามกระแส สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง การปฏิรูป และให้ประชาชนมีอำนาจในการปกครองหรือบริหารโดยตรง ฯลฯ
หมายเหตุ ปรัชญาและแนวคิดทั้ง 3 ประเภทนี้ ล้วนมีประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยรวมถ้านำไปใช้ให้เหมาะสมกับกาลเทศะหรือช่วงเวลาวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของประเทศ		

ภูมิหลังเกี่ยวกับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน (โปรดดูภูมิหลังเกี่ยวกับที่มา การศึกษา และประสบการณ์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในตารางหน้าถัดไป)	ใน ประเทศ	ต่าง ประเทศ ที่เป็น ประชาธิปไตย	ในและ นอก ประเทศ
15. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับการศึกษาประเภทใด จึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนในขณะนี้			
16. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับการศึกษาประเภทใด จึงจะ ทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย			

	เป็นผู้พิพากษา หรือ ตุลาการ	เป็น ทนาย ความ	เป็นนัก วิชาการ (นัก นิติศาสตร์ หรือ นัก รัฐศาสตร์)	ทำงานใน ฝ่ายนิติ บัญญัติ	ทำงาน ในฝ่าย บริหาร	ทำงาน ในองค์ การ เอกชน	เป็นนัก เคลื่อนไหวทาง การ เมือง
17. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมี ภูมิหลังเกี่ยวกับประสบการณ์ ในการทำงาน ในทางใดจึงจะ ทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ ต่อประเทศชาติและประชาชน ในขณะนี้ (ใส่คำตอบได้ 2 ข้อ)							

ตาราง ข้อมูลภูมิหลังเกี่ยวกับที่มา การศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (เพื่อใช้ประกอบการแสดงความคิดเห็นของท่าน)

ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่พิจารณาวินิจฉัย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง⁴			
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ	มาจาก	การศึกษา	ประสบการณ์
1. ประเสริฐ นาสกุล	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - B.A. (Victoria University of Wellington, New Zealand) - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 26	- เลขานุการคณะกรรมการกฤษฎีกา (2534)
2. กระมล ทอง- ธรรมชาติ	ตุลาการ ในศาล ปกครอง สูงสุด	- รัฐศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) (จุฬาฯ) - นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - M.A. (Government) Oberlin College, Ohio - Ph.D. (Government & Foreign Affairs), University of Virginia - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 25	- คณบดีรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2517-2525, 2529-2533) - ศาสตราจารย์ ระดับ 11 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2525) - ศาสตราจารย์กิตติคุณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - หัวหน้าที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (2523-2526) - สมาชิกวุฒิสภา (2525-2534) - รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (2526-2529) - รองประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ คนที่หนึ่ง (2539-2540) - ประธานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ (2532-2543) - ตุลาการศาลปกครองสูงสุด (2543)

3. โกเมน ภัทรภิรมย์	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	- อนุปริญาตวิศวกรรม ชลประทาน (เกษตรศาสตร์) - นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย - Docteur de l'Universite' de Paris - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 28	- อัยการสูงสุด (2530-2536) - สมาชิกวุฒิสภา (2535-2539) - สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (2534) - สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (2520-2528) - ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี (2522-2530) - กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2532-2535) - กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2532-2535) - กรรมการร่างกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา (2536-2541) - ตุลาการรัฐธรรมนูญในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญชุดที่ 13 และชุดที่ 14 ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 - กรรมการสภาวินิจฉัยแห่งชาติ สาขานิติศาสตร์ (2535-2541) - ศาสตราจารย์พิเศษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2525-ปัจจุบัน) ฯลฯ
4. จุมพล ณ สงขลา	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย	- ผู้พิพากษาศาลฎีกา (2539-2541)
5. พลโท จุล อติเรก	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - หลักสูตรสืบสวนคดีอาญา รุ่นที่ 24 โรงเรียนสืบสวน กรมตำรวจ	- นายทหารพระธรรมนูญ - อัยการศาลทหาร - ตุลาการพระธรรมนูญ - หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร - อนุกรรมการ ป.ป.ป. - เจ้ากรมพระธรรมนูญ (2536) - ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม - กรรมการร่างกฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

6. ปรีชา เฉลิมวณิชช์	ผู้พิพากษา ในศาล ฎีกา	- รัฐศาสตรบัณฑิต (จุฬาฯ) - นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย	- กรมการพัฒนาชุมชน (2505-2508) - กรมอัยการ (2509) - กระทรวงยุติธรรม (2510-2540) - ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา (2536)
7. พัน จันทร์ปาน	ตุลาการ ในศาล ปกครอง สูงสุด	- รัฐศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - ประกาศนียบัตร หลักสูตร นักปกครองระดับสูง รุ่นที่ 9 กระทรวงมหาดไทย - ปริญญาบัตร หลักสูตรวิทยาลัย ป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 32 กระทรวงกลาโหม	- ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง (2531-2532) - ผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส (2532-2534) - อธิบดีกรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย (2534-2536) - รองปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2536-2538) - คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) (2538-2541) - สมาชิกวุฒิสภา (2539-2543) - ปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (2538-2541) - ตุลาการศาลปกครองสูงสุด (2543)
8. มงคล สระภู	ผู้พิพากษา ในศาล ฎีกา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย - ประกาศนียบัตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ บริหารงานบุคคล สหรัฐอเมริกา	- นิติกรโท สำนักงาน ก.พ. (2506) - ผู้พิพากษาประจำกระทรวง (2510) - ผู้พิพากษาศาลฎีกา (2534-2536) - ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา (2536-2540)
9. ศักดิ์ เดชาชาญ	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	- นิติศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยม) (ธรรมศาสตร์) - M.A. University of Texas at Austin, U.S.A. - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 37	- อาจารย์สอนวิชากฎหมาย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ - รองอธิบดีกรมการปกครอง - ผู้ว่าราชการจังหวัดแพร่ ชุมพร กาญจนบุรี และขอนแก่น - เลขาธิการสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท
10. สุจิต บุญบังการ	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา รัฐศาสตร์	- รัฐศาสตรบัณฑิต (จุฬาฯ) - ปริญญาโท และปริญญาเอก สาขา Comparative Politics and International Relations, Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, Medford Mass, USA.	- คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย - ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.)

11. สุจินดา ยงสุนทร	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	- LL.B. University of London - Barrister-at-law, Middle Temple Inn	- อธิบดีกรมสนธิสัญญาและกฎหมาย กระทรวงการต่างประเทศ (2526-2528) - รองปลัดกระทรวงการต่างประเทศ (2534-2535) - เอกอัครราชทูต ณ กรุงโรม (2528-2530) - เอกอัครราชทูต ณ กรุงเฮก (2530-2534) - ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายและองค์การโทรคมนาคมทางดาวเทียมระหว่างประเทศ (2532, 2535-2537) - เอกอัครราชทูต ณ กรุงสต็อกโฮล์ม (2535- 2539)
12. สุวิทย์ ธีรพงษ์	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย	- อัยการผู้ช่วยประจำศาลจังหวัดไชยา (2507) - ผู้พิพากษาประจำกระทรวง (2508) - ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลอาญา (2525) - อธิบดีผู้พิพากษภาค (2528-2530) - ผู้พิพากษาศาลฎีกา (2532) - รองประธานศาลฎีกา (2539)
13. อนันต์ เกตุวงศ์	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา รัฐศาสตร์	- รัฐศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - Post Graduate Diploma (Holland) - Master of Science (USA.)	- ปลัดอำเภอ - คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ - ศาสตราจารย์เกียรติคุณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

14. อมร รักษาสัตย์	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา รัฐศาสตร์	- รัฐศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยม สาขาการทูต (จุฬาฯ) - M.A. Political Science Indiana University - Ph.D. Political Science Indiana University - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่น ที่ 27	- ผู้อำนวยการสำนักวิจัย (2509) - ผู้อำนวยการสำนักฝึกอบรม (2510) - คณบดีรัฐประศาสนศาสตร์ (2512) - อธิการบดีสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2527-2529) - ผู้เชี่ยวชาญทางพัฒนบริหารศาสตร์ ณ ศูนย์บริหารศาสตร์แห่งเอเชีย กรุงเทพมหานคร (2517-2521) - ผู้เชี่ยวชาญประจำโครงการ สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2524-2526) - สมาชิกวุฒิสภา - สมาชิกสภาวาระรัฐธรรมนูญ ฯลฯ
15. อิสสระ นิติทัศน์- ประกาศ	ผู้ทรงคุณ วุฒิสภา นิติศาสตร์	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - ประกาศนียบัตรชั้นสูง ทางกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัย CEAN (ฝรั่งเศส) - นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัย CEAN (ฝรั่งเศส) - วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่น ที่ 28	- รองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ (2527-2535) - กรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) (2527-2535) - กรรมการข้าราชการฝ่ายรัฐสภา (ก.ร.) (2536-2540) - กรรมการร่างกฎหมาย คณะกรรมการกฤษฎีกา (2527-2540) - กรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2533-2535) - ประธานกรรมการที่ปรึกษาด้านการปรับปรุงระบบบริหารและการคลังของผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร (2539-2540)
16. อูระ ห้วงอ้อม- กลาง	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	- นิติศาสตรบัณฑิต (ธรรมศาสตร์) - เนติบัณฑิตไทย	- อธิบดีผู้พิพากษา ภาค 9 (2530-2532) - อธิบดีผู้พิพากษาศาลแพ่งธนบุรี (2535-2536) - ผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา (2536- 2540)

⁴ 1) โครงการศึกษาวิจัยครั้งที่ 1 ได้จัดพิมพ์รวมไว้ในเล่มเดียว ได้ศึกษาวิจัยจำนวน 101 เรื่อง คือ คำวินิจฉัยปี 2541-2543 ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง 31/2543 (โปรดดูรายละเอียดได้จาก วิรัช วิรัชนิการวรรณ และคณะ, โครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพร่เพช, 2545), 1,369 หน้า.

2) ในปี 2545 นี้ ศึกษาวิจัยจำนวน 84 เรื่อง คือ คำวินิจฉัยปี 2543-2544 ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32 ถึง 64/2543 และ คำวินิจฉัยที่ 1 ถึง 51/2544 (แต่มีเอกสารมาก จึงจัดพิมพ์ไว้ใน 4 เล่ม คาดว่าจะจัดพิมพ์เสร็จในเดือนสิงหาคม 2546).

3) คำวินิจฉัยปี 2545 ตลอดปี คาดว่าจะมีจำนวนคำวินิจฉัยไม่ต่ำกว่า 60 เรื่อง จะได้นำมาวิเคราะห์และจัดพิมพ์ต่อไป

สมมติฐานข้อที่ 3 ประสานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาก			
	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่ทราบ
18. ประสานศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ			

สมมติฐานข้อที่ 4 ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ			
	มาก	ปานกลาง	น้อย
19. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยการพัฒนาประชาธิปไตยและปฏิรูปการเมือง			
20. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยพิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ			
21. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน			
22. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยปกป้องคุ้มครองเสถียรภาพของรัฐบาลและนักการเมือง			
23. ผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วยสนับสนุนการปฏิรูปการเมืองของประเทศ			
อื่น ๆ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	
24. ควรปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ถ้าตอบ “เห็นด้วย” โปรดตอบข้อย่อย 24.1-24.2 นี้ด้วย (แต่ถ้าตอบ “ไม่เห็นด้วย” ให้ข้ามข้อย่อยนี้ไป)			
24.1 ควรเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้ศาลรัฐธรรมนูญ โดย			
24.1.1 ให้ประชาชน องค์กร หรือหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยได้			
24.1.2 ให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยกรณีต่าง ๆ ที่กฎหมายอื่นมอบอำนาจให้			
24.2 ควรลดอำนาจหน้าที่ ในเรื่อง (โปรดระบุ)			
24.3 ควรคงไว้ตามแนวทางที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน			

	เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย
25.การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญ ถ้าตอบ “เห็นด้วย” โปรดตอบข้อย่อย 25.1-25.3 นี้ด้วย (แต่ถ้าตอบ “ไม่เห็นด้วย” ให้ข้ามข้อย่อยนี้ไป)		
25.1 แก้ไขเพิ่มเติมโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ (โปรด ระบุ).....		
25.2 แก้ไขด้วยการเพิ่มหรือลดอำนาจหน้าที่ (โปรดระบุ)		
25.3 แก้ไขเพิ่มเติมวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ (โปรดระบุ)		
26. ในการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในรอบปี 2543-2544 ท่านประทับใจเรื่องใดที่ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ถูกต้อง หรือมีประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด (โปรดระบุ)		
27. ในการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในรอบปี 2543-2544 ท่านเห็นว่าเรื่องใดที่ศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยผิดพลาด หรือเกิดผลเสียต่อส่วนรวมมากที่สุด (โปรดระบุ).....		

ภาคสาม

ขอทราบความคิดเห็นของท่านต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญและได้รับความสนใจ

คำวินิจฉัยที่สำคัญและได้รับความสนใจ 20 เรื่องต่อไปนี้ ท่านเห็นว่าสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ หรือไม่ (บางเรื่องแยกเป็นเสียงข้างมาก และ เสียงข้างน้อย ขอให้ท่านแสดงความคิดเห็นให้ครบทั้ง 2 ส่วน ด้วย โดยเลือกทำเครื่องหมาย ✓ (ถูก) ในบริเวณที่แรงเงาไว้)

ความคิดเห็นต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ
<u>กรณีจึงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ตามมาตรา 295</u> 28. คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) (ป.ป.ช. กับ นายประยุทธ์ มหากิจศิริ) <u>ประเด็นหลัก</u> มี 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่ และ 2) เมื่อปรากฏว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชี ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ผู้ถูกร้องจะถูกห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่เมื่อใด <u>คำวินิจฉัย</u> ด้วยคะแนนเสียง 12 : 1 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> เห็นว่า ผู้ถูกร้องจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงอันควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 และต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ เป็นเวลาห้าปีนับแต่วันที่พ้นจากตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้นไป			
<u>เสียงข้างน้อย</u> เห็นว่า ยกคำร้อง เพราะเป็นความบกพร่องในการยื่นบัญชีโดยไม่มีเจตนาจงใจจะปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ			
29. คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) (ป.ป.ช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร) <u>ประเด็นหลัก</u> มี 2 ประเด็น ได้แก่ 1) ผู้ถูกร้องมีหน้าที่ต้องยื่นบัญชี มาตรา 291 และมาตรา 292 หรือไม่ 2) ผู้ถูกร้องมีความผิดเพราะจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ หรือจงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อความที่ควรแจ้งให้ทราบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 หรือไม่			

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 8 : 7 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> เห็นว่า ผู้ถูกร้องไม่มีหน้าที่ต้องยื่นบัญชี และไม่จงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จ/ปกปิด จึงไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 ให้ยกคำร้อง			
<u>เสียงข้างน้อย</u> เห็นว่า มีความผิด และจงใจยื่นบัญชี อันเป็นเท็จ/ปกปิด			
กรณียุบพรรคการเมือง 30. คำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) (นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม) นายทะเบียนพรรคการเมืองยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคเสรีธรรม เพื่อรวมพรรคเสรีธรรมเข้ากับพรรคไทยรักไทยที่เป็นพรรคการเมืองหลักตามที่พรรคร้องขอ และได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดแล้ว ประเด็นหลัก มีเหตุที่จะสั่งให้ยุบพรรคเสรีธรรมตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง หรือไม่			
คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 สั่งให้ยุบพรรคเสรีธรรม			
31. คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) (นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม) นายทะเบียนพรรคการเมือง ผู้ร้อง ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคพัฒนาสังคม ผู้ถูกร้อง เนื่องจากไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมาให้ถูกต้องตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนด และแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในเดือนมีนาคม ตามมาตรา 35 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ประเด็นหลัก กรณีมีเหตุที่จะยุบพรรคพัฒนาสังคม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรค 5 หรือไม่ (พรรคพัฒนาสังคม ผู้ถูกร้อง ไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 35) คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 13 : 1 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> เห็นควรสั่งให้ยุบพรรคพัฒนาสังคมได้ตามกฎหมายพรรคการเมือง			
<u>เสียงข้างน้อย</u> ให้ยกคำร้องเพราะนายทะเบียนพรรคการเมือง ผู้ร้อง ยังไม่ได้ดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 145 (3) คือ มิได้แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกร้อง ทราบ และมีได้ให้โอกาสผู้ถูกร้องชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาต่อผู้ร้อง			

กรณีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค 32. คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) (นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี) นายฮายาชิได้ยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดชลบุรีว่า ในระหว่างที่ตนเองถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 โดยถูกตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอด 24 ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณ 2 ปี 4 เดือน การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ ในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล และความเสมอภาค ในระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ นายฮายาชิถูกส่งตัวกลับไปดำเนินคดีในประเทศญี่ปุ่นแล้ว ประเด็นหลัก การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องเป็นประโยชน์ต่อนายฮายาชิ หรือไม่ และ/หรือ คำร้องเป็นกรณีที่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 10 : 1 โดย			
เสียงข้างมาก ให้จำหน่ายคำร้อง เนื่องจาก (1) การพิจารณาวินิจฉัยคำร้องไม่เป็นประโยชน์ต่อนายฮายาชิ เพราะถูกส่งตัวกลับไปดำเนินคดีในญี่ปุ่นแล้ว และ (2) กรณีไม่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ นายฮายาชิได้ถูกฟ้องในข้อหาพร้อมกันมิใช่เพื่อนำออกใช้ซึ่งธนบัตรต่างประเทศปลอมอันตนได้มาโดยรู้ว่าเป็นของปลอมและร่วมกันฉ้อโกงทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งเป็นความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น เมื่อศาลยุติธรรมมิได้ใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์บังคับแก่คดีตามคำร้องนี้ จึงมิใช่บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีตามคำร้องนี้ กรณีจึงไม่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 วรรคหนึ่ง			
เสียงข้างน้อย เห็นว่า เรือนจำกลางชลบุรี กรมราชทัณฑ์ ไม่มีอำนาจใช้เครื่องพันธนาการ (ตีตรวน) กับนายฮายาชิ จำเลย			
33. คำวินิจฉัยที่ 11/2544 (วันที่ 20 มีนาคม 2544) (นายนคร ดวงแก้ว และนายสุบรรณ สารพันธ์ กับ พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ) จำเลยอ้างว่าตนเองมียาเสพติดประเภท 1 (เฮโรอีน) ไว้ในครอบครองเพื่อจะนำไปเสพและให้แก่พรรคพวกที่ติดยาเสพติดด้วยกันเท่านั้น มิได้มีไว้เพื่อเจตนาจะจำหน่าย และยังไม่ได้มีการพิสูจน์ว่าตนเองมีเจตนาเช่นนั้น การที่ศาลยุติธรรมลงโทษจำเลยว่ากระทำความผิดฐานมียาเสพติดเพื่อจำหน่ายเพราะมีปริมาณมาก ยึดปริมาณ ทำให้ได้รับโทษที่หนักกว่า จึงไม่ชอบด้วยเหตุผลและขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 ที่บัญญัติว่าในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลย			

ไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่า บุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้ ประเด็นหลัก พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 12 : 2 โดย			
เสียงข้างมาก เห็นว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ ดังกล่าว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดให้โทษมีเจตนารมณ์เพื่อให้การปราบปรามและควบคุมยาเสพติดให้โทษเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ			
เสียงข้างน้อย เห็นว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 เพราะมาตรานี้บัญญัติว่า ในคดีอาญา ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด แต่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ ได้กำหนดความผิดที่มีโทษทางอาญาว่าการกระทำความผิดอันต้องห้ามนั้น ๆ เป็นความผิด โดยไม่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด อันถือได้ว่าเป็นการบัญญัติกฎหมายที่แตกต่างไปจากหลักการของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ			
กรณีสิทธิในทรัพย์สิน 34. คำวินิจฉัยที่ 14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544) (บริษัท นครราชสีมาทำไม้ จำกัด กับ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์) ประเด็นหลัก พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฯ ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจจัดการทรัพย์สินหลังจากศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้เด็ดขาดแล้ว ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 วรรคหนึ่ง และมาตรา 48 วรรคหนึ่ง หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 โดยเห็นว่า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฯ ดังกล่าว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เนื่องจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฯ ตราขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการทรัพย์สินของบุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย รวมทั้งประชาชนทั่วไปซึ่งอาจได้รับความเสียหายจากการกระทำของลูกหนี้ โดยให้อำนาจศาลในการสั่งพิทักษ์ทรัพย์ของลูกหนี้เด็ดขาด หรือสั่งยกฟ้องได้ และให้อำนาจเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการต่าง ๆ ได้			
35. คำวินิจฉัยที่ 50/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) (บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะ จำกัด กับ กรมสรรพากร)			

ผู้ร้องเป็นโจทก์ในคดีภาษีอากรยื่นฟ้องกรมสรรพากร และคณะ ตามคำฟ้องระบุว่า เจ้าพนักงานประเมินภาษีเงินได้นิติบุคคลและบุคคลธรรมดา กรมสรรพากร ได้ประเมินและออกคำสั่งให้ผู้ร้องเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลหัก ณ ที่จ่าย รวมทั้งออกคำสั่งให้ผู้ร้องเปลี่ยนแปลงผลขาดทุนสุทธิ ผู้ร้องไม่เห็นด้วยกับการประเมินและคำสั่งดังกล่าว จึงยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ ซึ่งต่อมาคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ได้วินิจฉัยยกอุทธรณ์ของผู้ร้อง ผู้ร้องเห็นว่าการประเมินและการให้เปลี่ยนแปลงผลขาดทุนสุทธิของเจ้าพนักงานประเมินและคำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ไม่ถูกต้อง จึงอุทธรณ์คัดค้านการประเมินของเจ้าพนักงานประเมินและคัดค้านคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ต่อศาลภาษีอากรกลาง

ต่อมาผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลภาษีอากรกลางว่า พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 และข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 10 ที่กำหนดให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันชี้สองสถานไม่น้อยกว่า 30 วัน เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีพยานสิ้นสุดลง ถ้าคู่ความซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่ามีเหตุอันสมควรไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ ฯลฯ คู่ความอาจยื่นคำร้องพร้อมบัญชีระบุพยานไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนพิพากษาคดีขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานเช่นว่านั้น ฯลฯ เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เพราะเป็นการให้สิทธิแก่รัฐและหรือกรมสรรพากรฝ่ายเดียว เป็นการจำกัดสิทธิของผู้ร้อง เพราะในคดีแพ่งทั่วไปให้สิทธิบุคคลทุกคนเสมอภาคทางกฎหมาย คือ ให้ยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันสืบพยาน 7 วัน

ดังนั้น พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรฯ และข้อกำหนดคดีภาษีอากรฯ ดังกล่าว จึงขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งบัญญัติให้บุคคลย่อมเสมอภาคในกฎหมายและขอให้ศาลภาษีอากรกลางส่งคำร้องดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็น ได้แก่

1) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรและวิธีพิจารณาคดีภาษีอากร พ.ศ. 2528 มาตรา 20 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่

2) ข้อกำหนดคดีภาษีอากร พ.ศ. 2539 ข้อ 10 ในส่วนที่เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการขออนุญาตยื่นบัญชีระบุพยานก่อนพิพากษาคดี ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30 หรือไม่

คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 โดยเห็นว่า

(1) พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลภาษีอากรฯ ดังกล่าว ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐ

ธรรมนูญ และ (2) ข้อกำหนดคดีภาษีอากรฯ ดังกล่าว มิใช่กฎหมายที่ออกโดยองค์การที่ใช้อำนาจอธิปไตย จึงไม่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 ที่ศาลรัฐธรรมนูญจะพิจารณาวินิจฉัยให้ได้			
กรณีการถอดถอน หรือการพ้นจากสมาชิกภาพของนักการเมือง 36 คำวินิจฉัยที่ 57/2543 (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2543) (นายเนวิน ชิดชอบ กับ พรรคเอกภาพ) ประเด็นหลัก มติของพรรคเอกภาพ (ผู้ถูกร้อง) เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2543 ที่ให้นายเนวิน ชิดชอบ (ผู้ร้อง) พ้นจากสมาชิกภาพของพรรคเอกภาพ มีลักษณะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 47 วรรคสาม คือ ขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยฯ หรือไม่			
คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 ให้ยกคำร้อง เนื่องจากผู้ถูกร้องมีหนังสือชี้แจงว่า มติของพรรคดังกล่าวไม่ครบถ้วนสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ ประกอบกับมีพระราชกฤษฎีกายกย่องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฯ แล้ว สถานะการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ร้องจึงสิ้นสุดลง ทำให้ไม่มีประเด็นที่ต้องวินิจฉัย			
37. คำวินิจฉัยที่ 4/2544 (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) (นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน) ประเด็นหลัก ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องทั้งสิบคนจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เพราะกระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 208 โดยดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัท ในขณะที่เป็นรัฐมนตรี หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 11 : 3 โดย			
เสียงข้างมาก เห็นว่า ผู้ถูกร้องทั้งสิบคนมิได้กระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 208 ในส่วนที่บัญญัติห้ามมิให้รัฐมนตรีดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนและบริษัท และความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องทั้งสิบคนดังกล่าว ไม่สิ้นสุดลงเฉพาะตัว			
เสียงข้างน้อย เห็นว่า ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องทั้งสิบคนสิ้นสุดลง เพราะการยุบสภา ไม่มีกรณีที่ต้องวินิจฉัย จึงให้จำหน่ายคดี			
กรณีอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ 38. คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) (นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมการการวิสามัญฯ) ประเด็นหลัก คณะกรรมการการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2544			

ประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ..... ของสภาผู้แทนราษฎร และกรรมการวิสามัญฯ มีอำนาจขอ หรือเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการของร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีฯ ได้หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 7 : 1 : 3 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> จำนวน 7 เสียง เห็นว่า คณะกรรมการวิสามัญฯ และกรรมการวิสามัญฯ ไม่มีอำนาจขอ หรือเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการของร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายฯ ได้			
<u>เสียงข้างน้อย</u> เห็นว่า คณะกรรมการวิสามัญฯ และกรรมการวิสามัญฯ มีอำนาจขอ หรือเพิ่มรายการฯ จำนวน 1 เสียง และยกคำร้อง จำนวน 3 เสียง เพราะไม่ใช่ปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 หรือการยื่นคำร้องไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266			
39.คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) (ป.ป.ช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติ) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทยฯ ร่างพระราชบัญญัติเงินตราฯ และร่างพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าวฯ รวมทั้งการกระทำของนายชวน หลีกภัย และนายธารินทร์ นิมมานเหมินท์ ในการเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ ประเด็นหลัก คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจเสนอคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ในประเด็นดังกล่าว หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 1 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> เห็นว่า ไม่รับคำร้องไว้พิจารณา เนื่องจากเป็นการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาเกี่ยวกับการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามรัฐธรรมนูญและตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. อยู่แล้ว และไม่ใช้กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะเสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ได้			
<u>เสียงข้างน้อย</u> เห็นว่า รับคำร้องไว้พิจารณา เพราะคำร้องของคณะ			

กรรมการ ป.ป.ช. เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 266 ของรัฐธรรมนูญ			
กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา 40. คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) (กกต. กับ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา) ประเด็นหลัก การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งที่ 81/2544 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2544 สั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ ซึ่งเป็นผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาผู้ถูกคัดค้านการเลือกตั้งสิ้นสุดลง ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่			
คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 13 : 0 เห็นว่า การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งที่ 81/2544 ข้างต้น นั้น ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ			
41. คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) (กกต. กับ การสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่) ประเด็นหลัก การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งที่ 81/2544 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2544 สั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ โดยเหตุมีผู้ร้องคัดค้านการเลือกตั้งตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งฯ เนื่องจากการกระทำอันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายเลือกตั้งทำให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรม โดยมีได้ดำเนินการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามกฎหมายเลือกตั้งซึ่ง กกต. ต้องสั่งการให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปี นับแต่การประกาศผลการเลือกตั้ง ประกอบกับคำสั่งดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของสมาชิกวุฒิสภา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยตรง นั้น ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่			
คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 13 : 0 เห็นว่า การที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งที่ 81/2544 ข้างต้น นั้น ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้อำนาจหน้าที่แก่ กกต. ไว้			
กรณีกระบวนการออกกฎหมาย 42. คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) (นายพนัส ทัศนียานนท์ และคณะ และนายคำนวณ ชโลปัทม์ และคณะ กับร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ) ประเด็นหลัก มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้			

แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่เพิ่มความให้อำนาจ กกต. มีอำนาจเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งก่อนและหลังประกาศผลการเลือกตั้ง อันเนื่องจากผู้สมัครนั้นทำการโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรม มีข้อความขัดหรือแย้งต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ และขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ 2) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ที่เพิ่มความให้อำนาจ กกต. พิจารณาว่า พรรคการเมืองใดทุจริตในการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ แล้วกำหนดให้บัตรเลือกตั้งของประชาชนที่ลงคะแนนให้แก่พรรคการเมืองนั้น เฉพาะในเขตพื้นที่ที่มีการกระทำความผิดเป็นบัตรเสีย และมีให้นับเป็นคะแนน เป็นการลวงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ละเมิดสิทธิเลือกตั้งของประชาชน สิทธิการรวมตัวเป็นพรรคการเมือง สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 10 : 3 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> เห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาฯ ดังกล่าว ไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ			
<u>เสียงข้างน้อย</u> เห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติฯ ดังกล่าว มีข้อความบางส่วนขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ			
43. คำวินิจฉัยที่ 56/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) (นายมารุต บุนนาค และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ) ประเด็นหลัก ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 113/1 วรรคสามและวรรคสี่ ที่กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งที่ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี ให้ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งแทนตำแหน่งของตนร่วมกับพรรคการเมืองที่ตนสังกัด มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 มาตรา 30 และมาตรา 32 โดยมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 9 : 4 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> เห็นว่า มาตรา 113/1 วรรคสามและวรรคสี่ฯ ดังกล่าว ไม่มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ			

<u>เสียงข้างน้อย</u> เห็นว่า มาตรา 113/1 วรรคสามและวรรคสี่ ดังกล่าว มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ			
<u>กรณีความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา</u> 44. คำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) (นายสนธิ วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติฯ) <u>ประเด็นหลัก</u> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 96 ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่) มาตรา 96 บัญญัติว่า เมื่อ กกต. มีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาซึ่งถูกคัดค้านสิ้นสุดลงนับแต่วันที่มีคำสั่ง อันเป็นผลร้ายและกระทบต่อสิทธิหรือสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาซึ่งรัฐธรรมนูญได้รับรองไว้ จึงเป็นบทบัญญัติที่นอกเหนือ แตกต่าง หรือเพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญ มาตรา 133 ซึ่งได้บัญญัติเงื่อนไขการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาไว้เป็นการเฉพาะและชัดเจน <u>คำวินิจฉัย</u> ด้วยคะแนนเสียง 12 : 1 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ มาตราดังกล่าว ชอบด้วยรัฐธรรมนูญแล้ว			
<u>เสียงข้างน้อย</u> พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ มาตราดังกล่าว มีความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา 133 เพราะ กกต. ไม่ใช่ศาล ไม่มีอำนาจวินิจฉัยเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล			
45. คำวินิจฉัยที่ 33/2544 (วันที่ 11 ตุลาคม 2544) (นายสีก กอแสงเรืองและคณะ กับ พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยฯ) <u>ประเด็นหลัก</u> มี 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 11 (ซึ่งบัญญัติไม่ให้นำพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาใช้บังคับ) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 276 หรือไม่ 2) พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทย พ.ศ. 2544 มาตรา 58 วรรคสี่ (ซึ่งกำหนดวิธีการเพื่อดำเนินการกับลูกหนี้หรือผู้ค้ำประกันที่ไม่ให้ความร่วมมือกับ บสท.) และมาตรา 72 วรรคสอง (2) ที่มีผลเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมวิธีพิจารณาคดีล้มละลายเพื่อใช้แก่คดีที่อยู่ในอำนาจของบรรษัทบริหารสิน			

ทรัพย์ไทย (บสท.) โดยเฉพาะ ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 235 หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 11 : 2 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> พระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทยฯ ทั้ง 2 มาตราดังกล่าว ไม่ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จึงไม่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ			
<u>เสียงข้างน้อย</u> พระราชกำหนดการบริหารสินทรัพย์ไทยฯ ทั้ง 2 มาตราดังกล่าว ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ โดยชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ			
กรณีอื่น ๆ 46. คำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543) (อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ) องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ประเด็นหลัก ศาลรัฐธรรมนูญจะรับคำร้องทั้งห้าไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ได้หรือไม่ คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 11 : 3 โดย			
<u>เสียงข้างมาก</u> เห็นว่า ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง เนื่องจากองค์การตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ที่จะเสนอเรื่องพร้อมความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้นั้น หมายถึง องค์การที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญและกำหนดอำนาจหน้าที่ไว้ในรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญไม่ได้ให้สิทธิผู้ร้องทั้งห้าเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยโดยตรงได้			
<u>เสียงข้างน้อย</u> เห็นว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบเป็นองค์กรที่รัฐธรรมนูญตั้งขึ้น เพียงแต่ไม่ได้ระบุชื่อไว้เพราะมีหลายชื่อหลายรูปแบบ			
47. คำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) (กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงิน) ประเด็นหลัก คำร้องทั้ง 10 คำร้องที่ไม่ได้ระบุมาตราของพระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน พ.ศ. 2540 และ พระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงิน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่)			
คำวินิจฉัย ด้วยคะแนนเสียง 14 : 0 โดยวินิจฉัยให้ยกคำร้อง เนื่องจากคำร้องทั้ง 10 คำร้องอ้างเพียงว่า พระราชกำหนดการปฏิรูประบบฯ ชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตราต่าง ๆ โดยไม่ระบุว่า บทบัญญัติมาตราใดของพระราชกำหนด			

การปฏิรูประบบฯ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และคำร้องดังกล่าวไม่มีข้อความชัดเจนพอที่จะทำให้เข้าใจได้ว่าบทบัญญัติมาตราใดของพระราชกำหนดการปฏิรูประบบฯ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ จึงไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 264			

ขอทราบความพอใจของท่านต่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีส่วนในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องในช่วงปี 2543-2544 เป็นรายบุคคล

รายชื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่พิจารณาวินิจฉัยคำร้องจำนวน 84 เรื่องในช่วงปี 2543-2544 (โปรดดู ข้อมูลประกอบ จากตารางถัดไป)³⁰⁴

- (1) โปรด ระบุหมายเลข 1-3 ในช่องชื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ที่ท่านพอใจการปฏิบัติหน้าที่มากที่สุด เรียงตามลำดับ (1 = พอใจมากที่สุด)
- (2) ระบุหมายเลข 1-3 ในช่องชื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ที่ท่านไม่พอใจการปฏิบัติหน้าที่มากที่สุด เรียงตามลำดับ (1 = พอใจน้อยที่สุด)
- (3) ระบุอักษร ก, ข, ค, ง ตัวใดตัวหนึ่ง (ก = อนุรักษ์นิยม ข = เสรีนิยม ค = ประชานิยม หรือ ง = ไม่มีจุดยืนที่แน่นอน) เพื่อแสดงปรัชญาและแนวคิดทาง

กฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ท่านเลือกในข้อ (1) และ (2)

หมายเหตุ 1) ถ้าท่านไม่แน่ใจ, ไม่รู้จักดีพอ, ไม่มีข้อมูล, หรือไม่ขอตอบ โปรดใส่เครื่องหมาย X และ 2) ท่านอาจเลือกให้ความเห็นเพียง 1 หรือ 2 ชื่อก็ได้

	โกเมน	กระมล	จุมพล	พลโทจุล	ประเสริฐ	ปรีชา	ผั่น	มงคล	ศักดิ์	สุจิต	สุจินดา	สุวิทย์	อนันต์	อมร	อิสสระ	อูระ
48. ท่านพอใจการปฏิบัติหน้าที่ของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดมากที่สุด 3 ลำดับ (กรุณาใส่หมายเลข 1-3) และเฉพาะ 3 คนนี้มีปรัชญา และแนวคิดประเภทใด (ใส่อักษร ก, ข, ค, หรือ ง ตัวใดตัวหนึ่ง)																
49. ท่านพอใจการปฏิบัติหน้าที่ของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใต้น้อย ที่สุด 3 ลำดับ (กรุณาใส่หมายเลข 1-3) และเฉพาะ 3 คนนี้มีปรัชญา และแนวคิดประเภทใด (ใส่อักษร ก, ข, ค, หรือ ง ตัวใดตัวหนึ่ง)																

ความหมายของคำที่ใช้ในตารางข้อมูลประกอบถัดจากนี้ไป

(1) ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หมายถึง (1.1) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (1.2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการยังคงอยู่ต่อไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น หรือ (1.3) เรื่องที่ยื่นคำร้องมาใช้บังคับได้ (2) ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หมายถึง (2.1) ขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญ (2.2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการไม่อาจคงอยู่ต่อไป มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น หรือ (2.3) เรื่องที่ยื่นคำร้องมาใช้บังคับไม่ได้ (3) ยกคำร้อง หมายถึง (3.1) ไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก (3.2) ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจพิจารณา วินิจฉัย (3.3) ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง หรือ (4) ไม่ได้เข้าร่วมวินิจฉัย หมายถึง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณา วินิจฉัย ซึ่งอาจเป็นเพราะลาป่วย หรือลากิจ เช่น ไปราชการต่างประเทศ หรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับการพิจารณา วินิจฉัย

ตารางที่ 1 สรุปคะแนนเสียงคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541 ถึง ปี 2543 (คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543) จำนวน 101 คำวินิจฉัย
จำแนกตาม ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และประเภทของปัญหา 5 ประเภท

คำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541-2543 จำนวน 101 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท																					
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ ปี 2541-2543 (1/2541 ถึง 31/2543)	1) ปัญหาการตรวจสอบ กฎหมาย (66)				2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ของ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ(15)				3) ปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง (9)				4) ปัญหาองค์กร หรือ พรรคการเมือง (10)				5) ปัญหาอื่น ๆ (1)				รวม เรื่อง
	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	
1. เขาวน [☆]	47	4				10				2			5	1							69
2. โกเมน	57	6	1	2	3	11	1		3	2	2	2		2	8			1			101
3. จุมพล	46	2	7	11	3	9	3		1	8			9	1			1				101
4. จุล	59	4	1	2	4	10		1	2	7			9	1			1				101
5.ชัยอนันต์ ^{☆☆}	19	42	1	4	4	9		2		6			5			3		1			96
6. ประเสริฐ	60	4	1	1	5	10				9			7	2	1			1			101
7. ปรีชา	56	4	6		4	5	6		1	8			9			1		1			101
8. มงคล	55	7	2	2	6	7	1	1		9			9			1	1				101
9. สัจิต ^{☆☆☆}	10	1	1		2	2				7			2					1			26
10. สุจินดา	58	5	1	2	3	11		1		8		1	9	1				1			101
11. สุวิทย์	57	6	1	2	5	9		1	2	7			10					1			101
12. อนันต์	59	5	2		3	11	1			9			7	1		2	1				101
13. อีสสระ	58	5	2	1	2	8	5		1	8			8	1	1				1		101
14. อูระ	60	3	3		7	7	1		1	8			8	1		1	1				101
รวมเรื่อง	701	98	29	27	51	119	18	6	11	98	2	3	97	11	10	8	5	7	1	0	1302

- ☆ นายเขาวน สายเชื้อ ร่วมวินิจฉัยคำวินิจฉัย ปี 2541-2542 ทุกเรื่อง รวมวินิจฉัย 69 เรื่อง คำวินิจฉัยสุดท้ายคือ 53/2542 พ้นจากตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์
- ☆☆ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช ร่วมวินิจฉัยคำวินิจฉัยปี 2541-2543 รวมวินิจฉัย 96 เรื่อง คำวินิจฉัยสุดท้ายคือ 26/2543 (22 มิถุนายน 2543) พ้นจากตำแหน่งเพราะลาออก
- ☆☆☆ นายสัจิต บุญบงการ เริ่มวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 6/2543 (วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2543) เป็นครั้งแรก โดยได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนนายเขาวน สายเชื้อ ทำให้ในปี 2543 มีจำนวนคำวินิจฉัย 26 เรื่อง

ตารางที่ 2 สรุปคะแนนเสียงคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543 (คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง 64/2543) และ คำวินิจฉัย ปี 2544 (คำวินิจฉัยที่ 1/2544 ถึง 51/2544) จำนวน 84 คำวินิจฉัย

๑๐๘

คำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543 ถึง ปี 2544 จำนวน 84 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท																					
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ ปี 2543 ถึง ปี 2544	1) ปัญหาการตรวจสอบ กฎหมาย (50)				2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ของ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ (10)				3) ปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง (6)				4) ปัญหาองค์กร หรือ พรรคการเมือง (18)				5) ปัญหาอื่น ๆ (0)				รวม เรื่อง
	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	
1. ประเสริฐ	11	22			3	7			5	1			13								62
2. กระมล	29			1	7	1			6				18								62
3. โกเมน	3	20			6	2							1	3							35
4. จุมพล	22		20	8	7	1	2		4		1	1	17			1					84
5. จุล	50				4	6			6				18								84
6. ปรีชา	26	4	20		7	1	2		4	1	1		17			1					84
7. พัน	29			1	7	1			6				18								62
8. มงคล	50				8	2			5	1			18								84
9. ศักดิ์	12			6					1				12			1					32
10. สุจิต	24	23		3	8	2			5	1			17			1					84
11. สุจินดา	44	1		5	3	1		6	6				16			2					84
12. สุวิทย์	49	1			8	2			5	1			17			1					84
13. อนันต์	50				3	7			6				18								84
14. อมร	18	7		2	1	6		1	5	1			17			1					59
15. อิสสระ	27	23			7	2	1		4	1	1		14	1		3					84
16. อูระ	47	1		2	7	3			5	1			17			1					84
รวมเรื่อง	491	102	40	28	86	44	5	7	73	8	3	1	248	4	0	12	0	0	0	0	1,152

ผนวก 3
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
(Executive Summary)
โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง
“การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 1”¹
(คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 รวม 101 เรื่อง)

1. บทนำ

โครงการศึกษาวิจัยครั้งนี้เกิดขึ้นเนื่องจากความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หรือที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรสำคัญขององค์กรหนึ่งของกระบวนการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยหน่วยงานและประชาชนจะอาศัยศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่พึ่งสูงสุดเพื่อช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเองรวมทั้งการปฏิรูปการเมืองของไทย เพราะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันคู่กรณีและทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ ตลอดจนองค์กรอื่นของรัฐ แต่ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อหย่อนในการปฏิบัติหน้าที่ ยินยอมให้กฎหมายลำดับรอง เช่น ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจเหนือรัฐธรรมนูญหรือพิจารณาวินิจฉัยคดีในทิศทางที่ทำให้รัฐธรรมนูญขาดความศักดิ์สิทธิ์หรือยินยอมให้ฝ่ายการเมืองครอบงำการพิจารณาวินิจฉัยคดีแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) และประชาชนทั่วประเทศได้ร่วมมือกันร่างขึ้นย่อมล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งกระบวนการปฏิรูปการเมืองย่อมล้มเหลวตามไปด้วย

ความสำคัญและความจำเป็นของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลังจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเริ่มบังคับใช้อย่างเต็มรูปแบบหลังการเลือกตั้ง

¹บทสรุปสำหรับผู้บริหารนี้ สรุปมาจาก วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ, *โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไฟรีเพช, 2545), จำนวน 1,369 หน้า.

ทั่วไปในปี 2544 ย่อมทำให้มีคำร้อง ปัญหา ข้อพิพาท หรือคดีมาสู่การพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มมากขึ้นด้วย

รายงานผลการวิจัยนี้จะมีส่วนช่วยเสริมหรือชี้แนะการแก้ไขปัญหาของประเทศที่สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของประเทศ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญ เช่น (1) รับทราบองค์ความรู้ใหม่ทางวิชาการที่เป็นระบบและชัดเจนเกี่ยวกับการวิเคราะห์คำวินิจฉัยและแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้อง ข้อเท็จจริงในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งได้รับความคิดเห็นทางวิชาการ อันเป็นลักษณะของข้อมูลสำหรับอนาคตด้วย (2) นำข้อมูลไปใช้เป็นแนวทางสำหรับแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (3) เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐซึ่งรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะมีส่วนช่วยให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มความระมัดระวังและความรอบคอบในการปฏิบัติหน้าที่ (4) มีส่วนช่วยกระตุ้นให้ประชาชนเกิดตื่นตัว มั่นใจ กล้าที่จะใช้สิทธิเสรีภาพ และเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มมากขึ้น ๆ และ (5) มีส่วนช่วยเสนอข้อมูลที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการคัดเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใหม่เมื่อคนเก่าตาย ลาออก หรือหมดวาระ โดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการคัดเลือกจะได้ทราบและเข้าใจแนวคิดหรืออุดมการณ์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร เป็นไปในทิศทางใด แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาสำหรับคัดเลือกบุคคลที่มีแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่ประเทศชาติและประชาชนโดยรวมต้องการเข้าไปดำรงตำแหน่งแทน โดยอาจเข้าไปในลักษณะที่ช่วยลด เพิ่ม หรือถ่วงดุลตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอยู่ เพื่อให้มีจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมากเพียงพอที่จะร่วมกันวินิจฉัยไปในทิศทางที่ประชาชนในยุคสมัยนั้นต้องการมิใช่คัดเลือกใครก็ได้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเข้าไปโดยไม่คำนึงถึงปรัชญา แนวคิด หรืออุดมการณ์ของบุคคลนั้นว่าจะคำนึงถึงผลประโยชน์ตลอดจนความต้องการของประเทศชาติและประชาชนโดยรวมที่สะท้อนหรือแสดงออกในขณะนั้นเพียงใด ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญจะมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปัจจุบันวุฒิสภายังไม่มีมาตรการใดที่จะทำการกลั่นกรองแบบนี้และยากจะกระทำได้ถ้าปราศจากการวิเคราะห์ชี้แนะของนักวิชาการที่วิเคราะห์ข้อมูลได้ชัดเจน

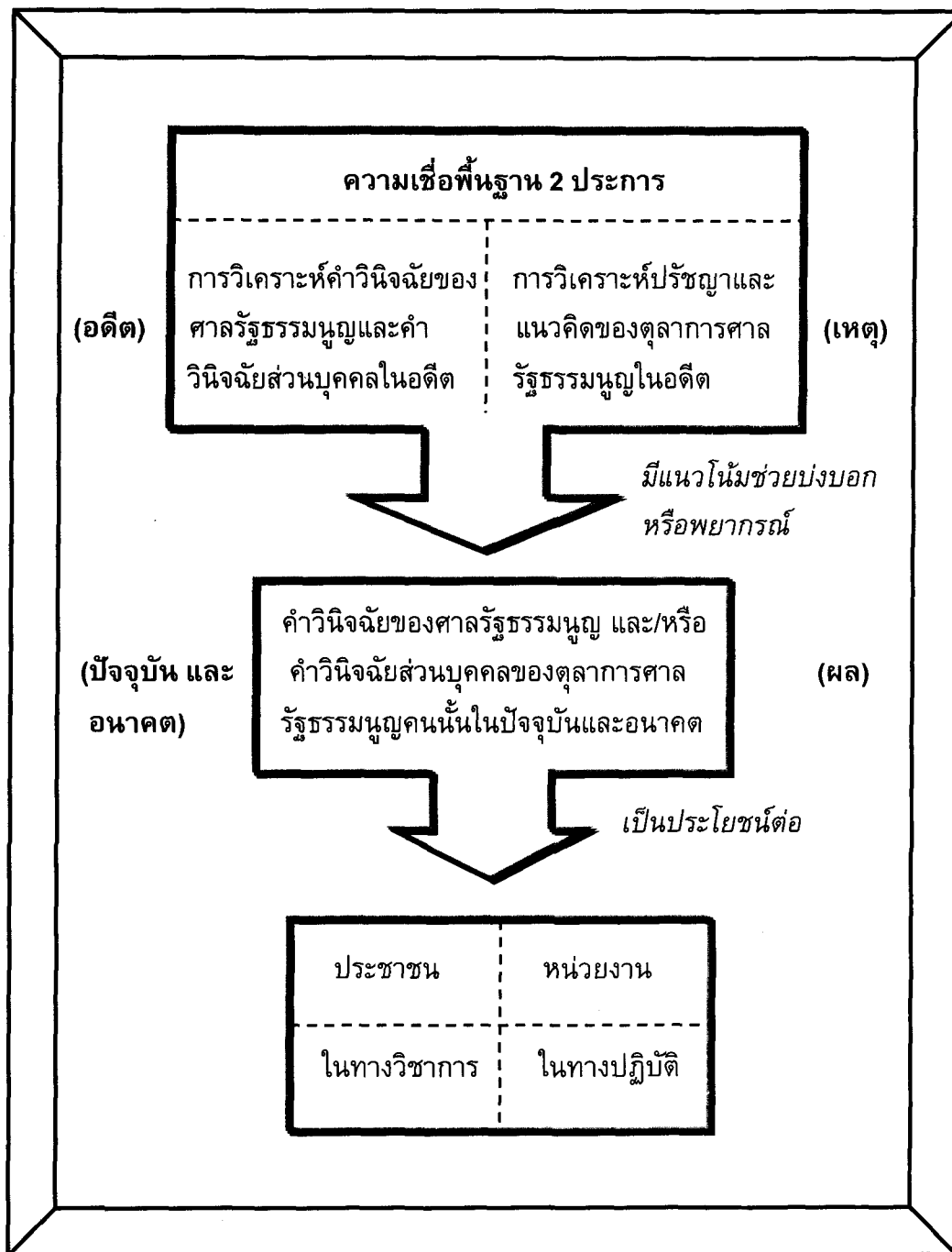
2. กรอบการวิเคราะห์และระเบียบวิธีศึกษาวิจัย

รายงานผลการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อ (1) ศึกษาศึกษาแนวคิดและการบริหารจัดการในเรื่องโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคลของศาลรัฐธรรมนูญไทย (2) วิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไทยทุกเรื่อง ตั้งแต่ปี 2541 ถึง ปี 2543 (3) วิเคราะห์ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดจนปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นอย่างไร และ (4) เสนอแนะผลการศึกษาวิจัยที่สามารถใช้เสริมหรือชี้

นำสำหรับการพัฒนาระบบ เช่น โครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งพัฒนาที่
ตัวบุคคล โดยเฉพาะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

กรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในรายงานผลการวิจัยนี้ สืบเนื่องมาจากความเชื่อพื้นฐาน 2 ประการ
ที่ว่า การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
ในอดีต ควบคู่กับการวิเคราะห์ปรัชญาและแนวคิดของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในอดีต ทั้ง 2
ประการ นี้ถือว่าเป็น “เหตุ” หรือ “อดีต” ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดหรือพยากรณ์คำวินิจฉัยของ
ศาลรัฐธรรมนูญ และ/หรือ คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนนั้นในปัจจุบันและ
อนาคต ซึ่งถือว่าเป็น “ผล” หรือ “ปัจจุบันและอนาคต” อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและหน่วย
งานทั้งในทางวิชาการและในทางปฏิบัติ โปรดดูภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาพรวมกรอบแนวคิดที่นำมาใช้

รายงานผลการวิจัยนี้เป็นการผสมผสานข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การวิจัยสนาม และการสัมภาษณ์ทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น การวิจัยเอกสารนั้นได้รวบรวมข้อมูลซึ่งแบ่งเป็นข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากหนังสือ เอกสาร ข้อมูลที่ได้จากเครือข่ายระหว่างประเทศ (international

network หรือ internet) และจากคำปรึกษาหรือคำแนะนำจากผู้มีความรู้และมีประสบการณ์สูงเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนการวิจัยสนามได้รวบรวมข้อมูลจาก 2 ส่วน ส่วนแรก รวบรวมจากกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (purposive sampling หรือ selective purposive) โดยให้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 คน กรอกแบบสอบถามเองด้วยความสมัครใจ กลุ่มตัวอย่างจำกัดเฉพาะผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้สัทธิตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหาร ซึ่งหมายถึงผู้ที่ให้ความสนใจและติดตามการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเป็นเวลานาน แม้ไม่ได้มีอาชีพเป็นนักการเมืองก็ตาม อีกส่วนหนึ่ง รวบรวมจากการสัมภาษณ์แนวליקตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องทุกคน รวมจำนวน 14 คน ทั้งนี้ ได้ให้ความสำคัญและให้สัดส่วนการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์การวิจัยเอกสารมากเป็นพิเศษ

เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นในที่นี้จึงเรียก “คำวินิจฉัยกลาง หรือคำวินิจฉัยรวมของศาลรัฐธรรมนูญ” ว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” พร้อมกับเรียก “คำวินิจฉัยส่วนตนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน” ว่า “คำวินิจฉัยส่วนบุคคล” ในส่วนนี้แบ่งการนำเสนอเป็น 5 หัวข้อ

2.1 แนวคิดของศาลรัฐธรรมนูญไทยและการบริหารจัดการในเรื่องโครงสร้างอำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคลของศาลรัฐธรรมนูญไทย

2.1.1 ระบบการเมืองการปกครองและการบริหารของไทยมีส่วนสำคัญในการกำหนดโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคลของศาลรัฐธรรมนูญ

หมายความว่า ในระยะเริ่มแรกที่ฝ่ายการเมืองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติเข้ามามีอำนาจและบทบาทสำคัญในการปกครองประเทศ ได้เข้ามามีส่วนสำคัญในการแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ต่อมาในช่วงเวลาที่ประเทศปกครองโดยคณะปฏิวัติที่ยึดอำนาจการปกครองประเทศและประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งเรียกว่า ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร หรือรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ในช่วงเวลานั้นจะไม่มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ และเมื่อระบบการเมืองการปกครองของประเทศเป็นประชาธิปไตยซึ่งสนับสนุนและปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การควบคุมตรวจสอบ ตลอดจนการปฏิรูปการเมืองการปกครองและการบริหาร ทำให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นในปี พ.ศ. 2541 และสืบทอดมาจนทุกวันนี้ ทั้งนี้ การพิจารณาศึกษาศาลรัฐธรรมนูญไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันส่วนใหญ่จะพิจารณาจากรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ เนื่องจากรัฐธรรมนูญได้บัญญัติโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคลของศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรที่เรียกอย่างอื่นไว้ เห็นได้จากรัฐธรรมนูญฉบับปี 2489 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 ของประเทศได้บัญญัติให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นครั้งแรกเหตุผลสำคัญส่วนหนึ่งเป็นเพราะไม่ต้องการให้ศาลยุติธรรมเข้ามาแทรกแซงหรือเข้ามามีอำนาจวินิจฉัยว่ากฎหมายใดขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีเพียง

กรณีเดียว คือ การพิจารณาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ต่อจากนั้นมารัฐธรรมนูญฉบับถาวรทุกฉบับ ไม่รวมรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวและธรรมนูญการปกครอง ก็ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้มีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องของโครงสร้างและคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเรื่อยมาจนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540

2.1.2 ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาลไทย ซึ่งประกอบด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลอื่น แม้รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีฐานะสูงกว่าศาลทั้งหลาย แต่ศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากศาลทั้งหลาย ที่สำคัญเช่น

1) ศาลรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ โดยสถาปนาศาลรัฐธรรมนูญขึ้นก่อนแล้วจึงมีพระราชบัญญัติออกตามมาภายหลัง ขณะที่ศาลทั้งหลายมีพระราชบัญญัติจัดตั้งออกมาก่อน แล้วจึงสถาปนาหรือจัดตั้งองค์กรนั้นขึ้นภายหลัง

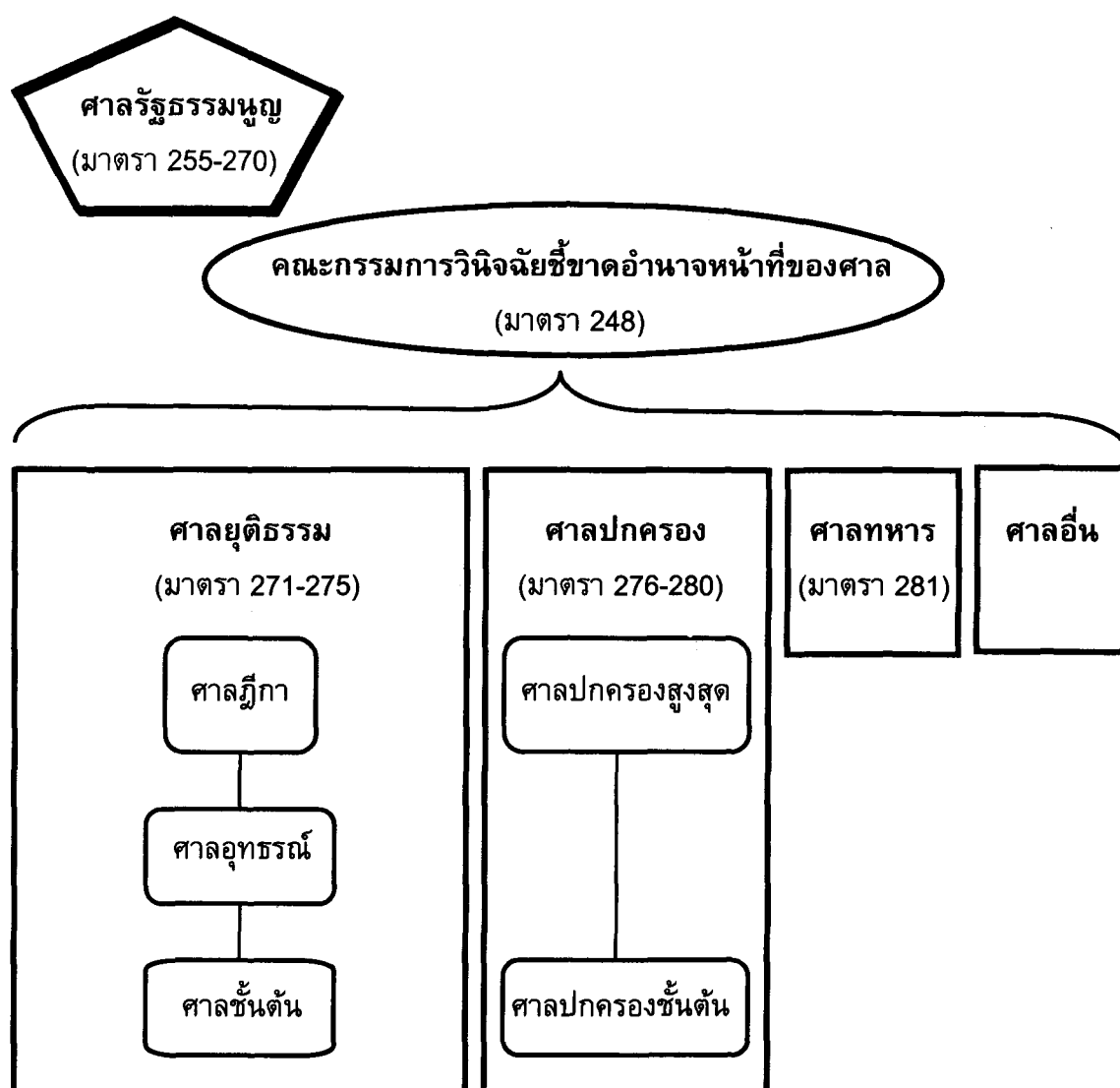
2) รัฐธรรมนูญยังบัญญัติให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญยังมีความพิเศษ โดยเป็นเด็ดขาดหรือเป็นที่สุด ไม่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลใดๆ ได้ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจึงแสดงให้เห็นถึงความสูงสุด เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายของรัฐสภา มติคณะรัฐมนตรี หรือคำพิพากษาศาล

3) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายตุลาการ และองค์กรอื่นของรัฐ

4) แม้รัฐธรรมนูญได้ยังบัญญัติให้มีคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ของศาล คณะกรรมการนี้มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ของศาลทั้งหลาย แต่ไม่รวมศาลรัฐธรรมนูญ

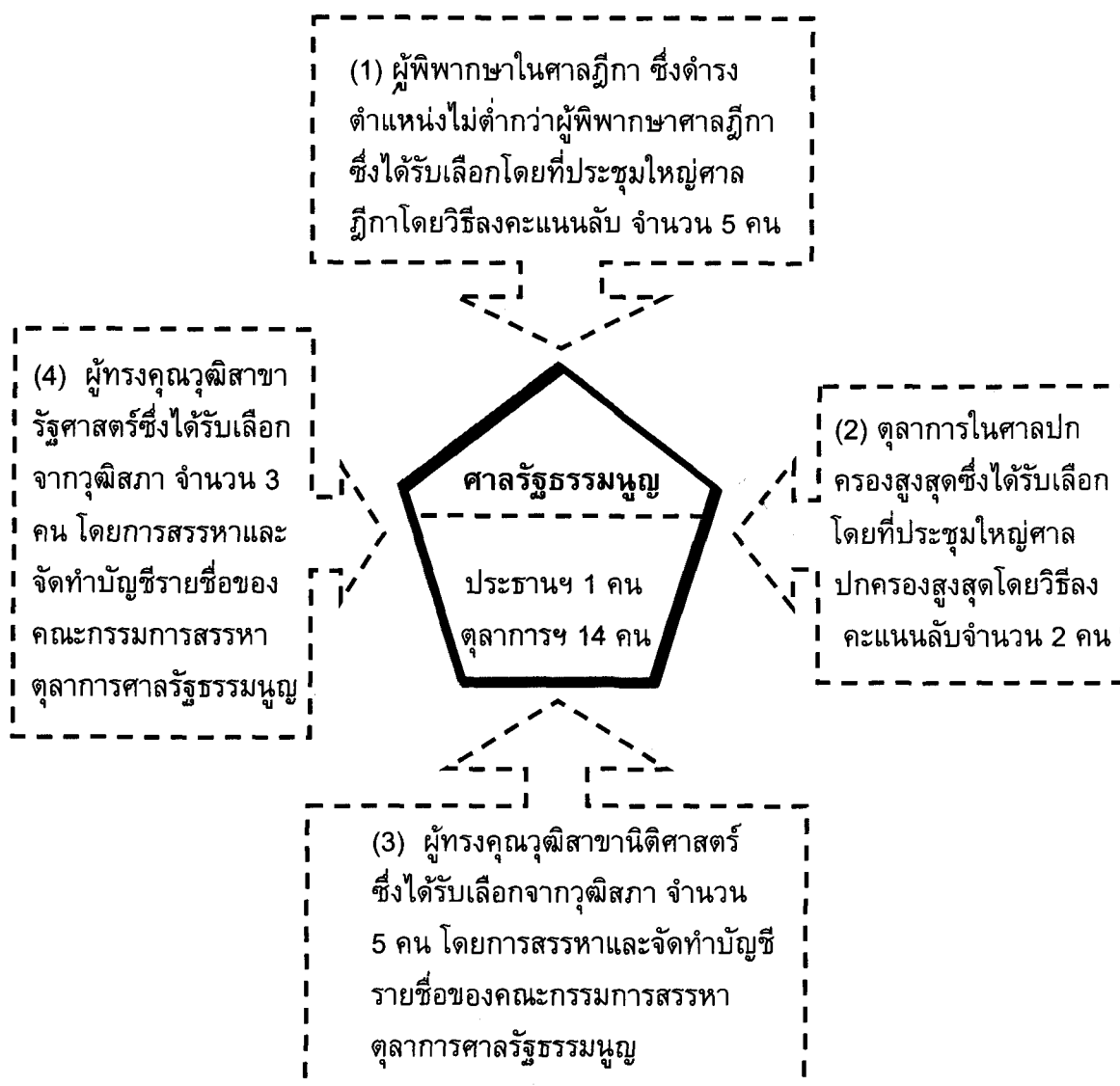
5) ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระที่ประชาชนฝากความหวังและคาดหวังอย่างสูงสุดที่จะให้ช่วยรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และช่วยสนับสนุนการปฏิรูปการเมืองการบริหารและการปกครองประเทศ โปรดดูภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โครงสร้างระบบศาลไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

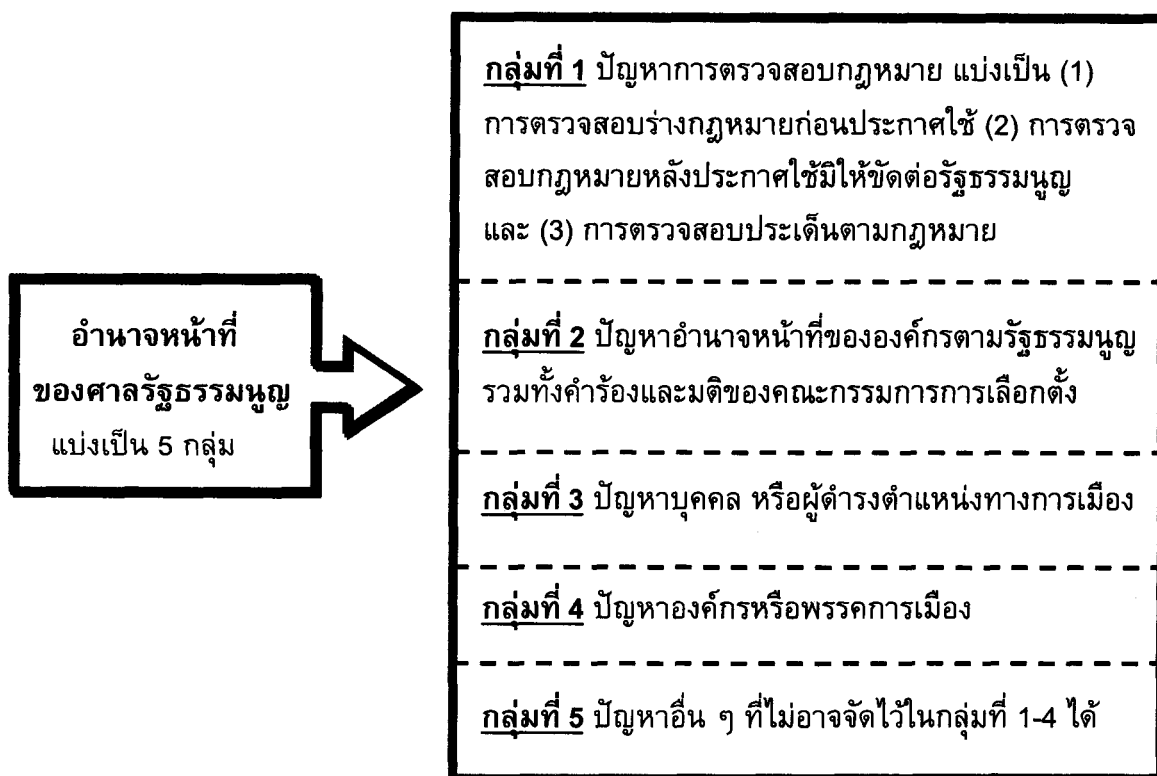
2.1.3 ศาลรัฐธรรมนูญมีโครงสร้างหรือองค์ประกอบที่ปลอดจากการแทรกแซงของฝ่ายการเมือง โดยประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 14 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากบุคคล ดังปรากฏในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 โครงสร้างศาลรัฐธรรมนูญ

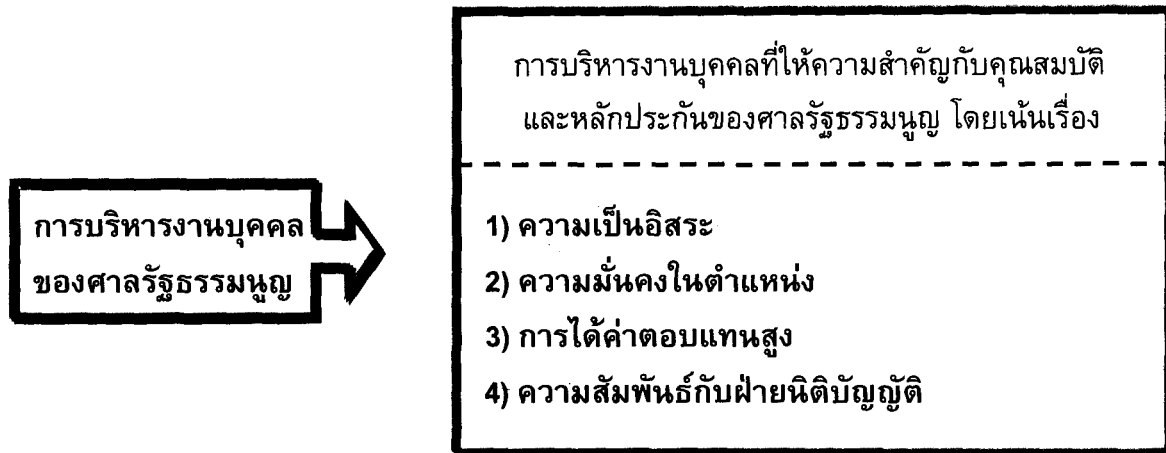
2.1.4 เดิมอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีไม่มาก แต่หลังจากประเทศเป็นประชาธิปไตยเพิ่มมากขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 เป็นฉบับแรกที่ได้จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่อย่างกว้างขวางมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญในอดีต โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังสรุปไว้ในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่แบ่งเป็น 5 กลุ่ม

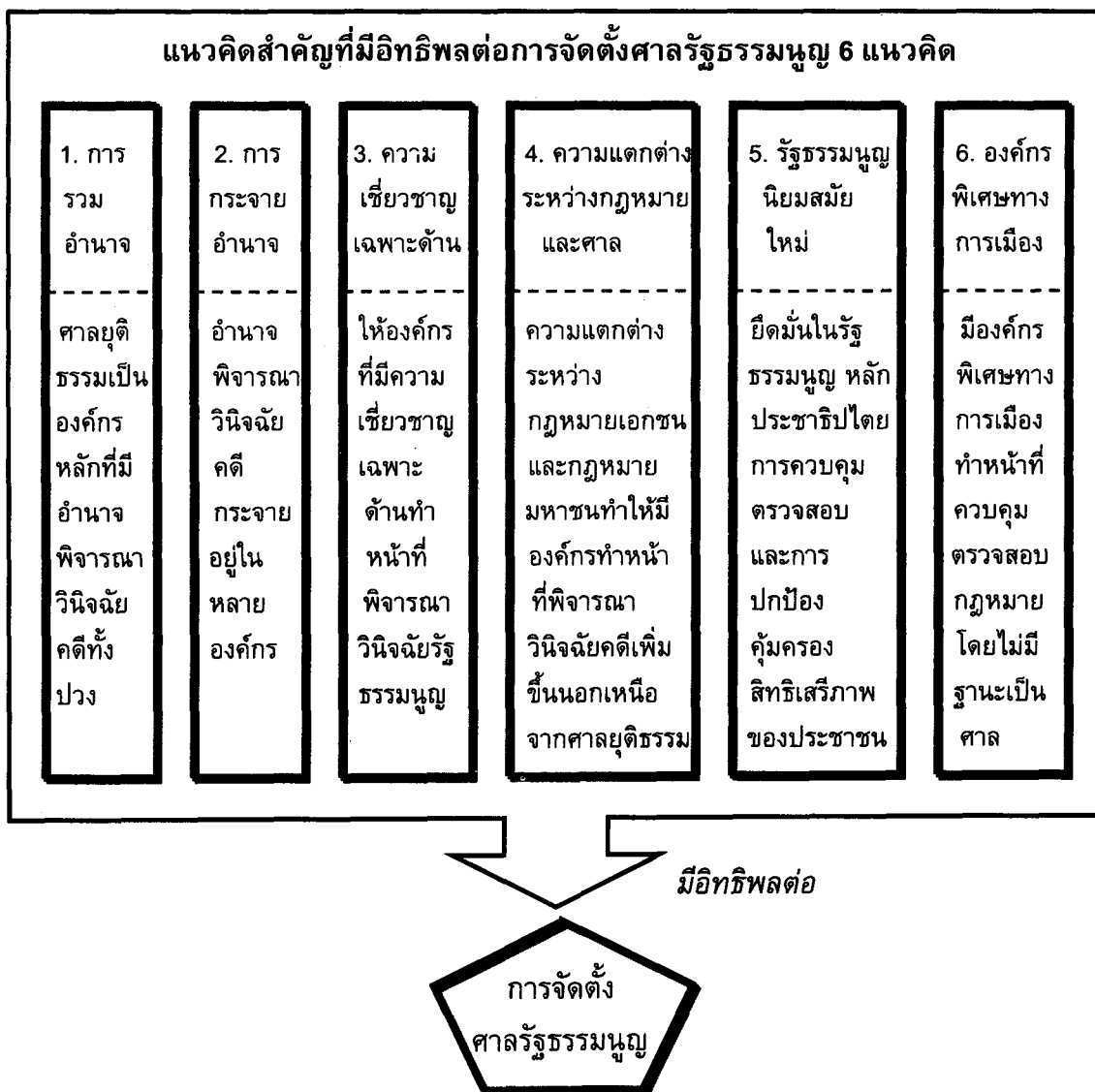
2.1.5 ในส่วนของการบริหารงานบุคคล รัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญกับคุณสมบัติและหลักประกันของศาลรัฐธรรมนูญโดยเน้นเรื่องความเป็นอิสระ ความมั่นคงในตำแหน่ง การได้ค่าตอบแทนสูง และความสัมพันธ์กับฝ่ายนิติบัญญัติโดยวุฒิสภาซึ่งมีอำนาจถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์เพื่อลงพระปรมาภิไธยแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและยังมีอำนาจถอดถอนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีกด้วย ทั้งหมดนี้ได้สรุปไว้ในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การบริหารงานบุคคลของศาลรัฐธรรมนูญ

2.1.6 การที่ศาลรัฐธรรมนูญไทยมีโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคลดังกล่าวข้างต้น เหตุผลส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากอิทธิพลของแนวคิดจากต่างประเทศที่เป็นสากล แนวคิดสำคัญของต่างประเทศที่มีอิทธิพลต่อการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ มีหลายแนวคิด แต่ละแนวคิดอาจมีหลักการบางส่วนที่คาบเกี่ยวกันได้ ในทางปฏิบัติไม่อาจแยกแต่ละแนวคิดออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด แต่ละประเทศอาจนำแต่ละแนวคิดหรือหลายแนวคิดไปใช้ได้ โดยไม่จำเป็นที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะยึดถือและใช้เพียงแนวคิดเดียวตลอดเวลา นอกจากนี้บางประเทศอาจมองแนวคิดในมุมมองที่แตกต่างกันได้ เช่น มองว่าศาลรัฐธรรมนูญเกิดจากแนวคิดรวมอำนาจ เพราะมีองค์กรที่ทำหน้าที่พิจารณาวินิจฉัยปัญหารัฐธรรมนูญเพียงองค์กรเดียว ในขณะที่บางประเทศอาจมองว่าศาลรัฐธรรมนูญเกิดจากแนวคิดความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นต้น โปรดดูภาพที่ 6 ประกอบ

ภาพที่ 6 แนวคิดสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ

2.2 ผลการศึกษาวิจัยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไทยตั้งแต่ปี 2541 ถึง ปี 2543 จำนวน 1,403 เรื่อง

2.2.1 จำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ คำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในทศวรรษนี้ ตั้งแต่ปี 2541 ถึง ปี 2543 มีจำนวน 1,403 เรื่อง แบ่งเป็น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 101 เรื่อง และคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 1,302 เรื่อง ทั้งนี้ ได้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้

ปี	จำนวน (เรื่อง หรือ คำวินิจฉัย)	คำวินิจฉัย ของศาล รัฐธรรมนูญ	คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา	รวมเรื่องที่ วิเคราะห์ ในที่นี้
2541	16 (ครบทุกเรื่อง)	16	208	
2542	54 (ครบทุกเรื่อง)	54	701	
2543	31 (ไม่ครบทุกเรื่อง) [☆]	31	393	
รวม	101	101	1,302	1,403

[☆] ในปี 2543 มีจำนวนทั้งสิ้น 64 เรื่อง แต่ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จนถึงเดือนสิงหาคม 2544 ซึ่งเป็นเวลาที่เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามโครงการศึกษาวิจัยนี้มีจำนวน 31 เรื่องเท่านั้น เรื่องสุดท้ายที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ คือ คำวินิจฉัยที่ 31/2543² แม้ต่อมาในเดือนพฤศจิกายน 2544 จะได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพิ่มอีก 33 เรื่อง ทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในปี 2543 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาครบทั้ง 64 เรื่อง แต่ก็มิได้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ด้วย เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาของโครงการศึกษาวิจัยนี้ที่สิ้นสุดในวันที่ 31 ธันวาคม 2544

2.2.2 ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ หากจัดแบ่งประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวน 15 ประเภท แต่ถ้าจัดแบ่งตามตำแหน่งจะมีจำนวน 11 ประเภท เนื่องจากได้รวมประเภทที่เป็นตำแหน่งเดียวกันหรือเป็นคน ๆ เดียวกันไว้ด้วยกัน เช่น รวมประธานรัฐสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรเข้าด้วยกัน เพราะเป็นบุคคลคนเดียวกัน โปรดดูตารางที่ 2

² ศาลรัฐธรรมนูญรับเรื่องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัยเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2543 ได้พิจารณาวินิจฉัยแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2543 (หมายถึงวันที่ประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แต่คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญยังไม่แล้วเสร็จครบทุกคน จึงทำให้ไม่อาจส่งคำวินิจฉัยไปประกาศในราชกิจจานุเบกษาได้ในวันเดียวกับวันที่ประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้น) ใช้เวลารวม 4 เดือน 3 วัน แต่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนี้ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2544 ซึ่งเท่ากับ 11 เดือน 20 วัน นับแต่วันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อ 10 สิงหาคม 2543

ตารางที่ 2 ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย

ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ	
1) จัดแบ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจ	2) จัดแบ่งตามตำแหน่ง
1) ประธานรัฐสภา (มาตรา 142)	1) ประธานรัฐสภา หรือ ประธานสภาผู้แทนราษฎร
2) ประธานรัฐสภาหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ (มาตรา 266)	
3) ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธาน รัฐสภา (มี 2 กรณี ตามมาตรา 262 และมาตรา 263)	
4) ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา (มี 3 กรณี ตามมาตรา 177 มาตรา 96 และมาตรา 219)	2) ประธานวุฒิสภา
5) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา 118 (8))	3) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
6) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา (มาตรา 180)	4) สมาชิกวุฒิสภา
7) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรรมการบริหารของพรรคการเมืองหรือสมาชิกพรรคการเมือง (มาตรา 47 วรรคสาม)	5) กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมือง หรือผู้ขอ จัดตั้งพรรคการเมือง
8) ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมือง (ตามพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 17)	
9) ศาล (หมายถึง ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และ ศาลอื่น ๆ) (มาตรา 264)	6) ศาล
10) นายกรัฐมนตรี (มาตรา 262)	7) นายกรัฐมนตรี
11) อัยการสูงสุด (มาตรา 63)	8) อัยการสูงสุด
12) คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (มี 2 กรณี ตามมาตรา 295 และมาตรา 321 วรรคสอง)	9) คณะกรรมการป้องกันและ ปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
13) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (มาตรา 198)	10) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
14) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (มี 3 กรณี ตามมาตรา 315 วรรค ห้า (2) มาตรา 319 วรรคสาม และมาตรา 324 วรรคหนึ่ง (2))	11) คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือ นายทะเบียนพรรคการเมือง
15) นายทะเบียนพรรคการเมือง (มี 2 กรณี ตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 27 และ มาตรา 65, 72, 73)	

เมื่อพิจารณาศึกษาถึงจำนวนผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยโดยใช้การ
จัดแบ่งตามตำแหน่งออกเป็น 11 ประเภทดังกล่าว พบว่า ในจำนวน 101 คำวินิจฉัย ศาลยุติธรรม
เป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุด คือ มีจำนวน 51 เรื่อง รองลงมาตามลำดับคือ

คณะกรรมการการเลือกตั้งหรือนายทะเบียนพรรคการเมือง จำนวน 16 เรื่อง และประธานรัฐสภา หรือประธานสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 13 เรื่อง สำหรับผู้ยื่นคำร้องจำนวนน้อยที่สุดโดยยื่นคนละ 1 เรื่อง คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา นายกรัฐมนตรี และ ผู้ขอจัดตั้ง พรรคการเมือง ในขณะที่สมาชิกวุฒิสภา และอัยการสูงสุดไม่ได้ยื่นคำร้องแม้แต่เรื่องเดียว

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในจำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 101 เรื่อง นั้น มีเพียงศาลยุติธรรมเท่านั้นที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย ศาลอื่นใด เช่น ศาลปกครอง หรือ ศาลทหาร ยังไม่เคยยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ

2.2.3 มาตราที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จากคำวินิจฉัย 101 เรื่อง มาตราที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุดคือ มาตรา 264 มีจำนวน 53 เรื่อง มาตราที่กำหนดว่าเมื่อเกิดการโต้แย้งขึ้น ให้ศาลรอกการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว และส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

2.2.4 จำนวนประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หมายถึง ประเด็นสำคัญที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเป็นประเด็นที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนำไปใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยและคณะผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ ประเด็นหลักนั้นอาจมีประเด็นเดียวหรือหลายประเด็นก็ได้ สำหรับคำวินิจฉัยจำนวน 101 เรื่องนั้น มีประเด็นหลักตั้งแต่ 1-4 ประเด็นหลัก โดยมี 1 ประเด็นหลักมากที่สุด คือ 75 เรื่อง, รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ มี 2 ประเด็นหลัก 20 เรื่อง, มี 3 ประเด็นหลัก 5 เรื่อง, และ มี 4 ประเด็นหลัก 1 เรื่อง

2.2.5 ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ได้จัดแบ่งตาม “อำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ” มี 5 ประเภท ได้แก่ (1) ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย (2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (3) ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (4) ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง และ (5) ปัญหาอื่น ๆ ซึ่งนอกเหนือจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น เช่น คำวินิจฉัยที่ 24/2543 ที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็น เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 กรณีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งฯ

ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์โดยใช้การจัดแบ่งที่กล่าวข้างต้นนี้ สรุปได้ว่า ปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมีมากที่สุดทั้ง 3 ปี คือ มี 11, 41 และ 14 เรื่อง ตามลำดับ รวมทั้งสิ้น 66 เรื่อง ส่วนปัญหาอื่น ๆ มีน้อยที่สุดเพียง 1 เรื่อง โปรดดูตารางที่ 3

ตารางที่ 3 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541 ถึง ปี 2543 จำนวน 101 เรื่อง จำแนกตาม ปี และประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 5 ประเภท

คำ วินิจฉัย ปี	ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย 5 ประเภท					รวม
	1) ปัญหาการ ตรวจสอบ กฎหมาย	2) ปัญหา อำนาจหน้าที่ ขององค์กรตาม รัฐธรรมนูญ	3) ปัญหาบุคคล หรือ ผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมือง	4) ปัญหา องค์กร หรือพรรค การเมือง	5) ปัญหา อื่น ๆ	
	การตรวจสอบ ร่างกฎหมาย ก่อนและหลัง ประกาศใช้ และ การตรวจสอบ ประเด็นตาม กฎหมาย	รวมทั้งคำร้อง และมติของคณะ กรรมการการ เลือกตั้ง	ครอบคลุมคุณสมบัติหรือ สมาชิกภาพของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง และตำแหน่งที่ระบุไว้ใน รัฐธรรมนูญ ตลอดจนผู้ ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จงใจไม่ยื่นบัญชี	ครอบคลุม เรื่อง พรรค การเมืองและ การยุบพรรค การเมือง	ปัญหา อื่นใดที่ ไม่อาจ จัดไว้ ในข้อ 1-4	
2541	11	4	0	1	0	16
2542	41	6	2	5	0	54
2543	14	5	7	4	1	31
รวม	66	15	9	10	1	101

2.2.6 ทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในการ
พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลในที่นี้ คณะผู้
ศึกษาวิจัยมิได้ดำเนินการในลักษณะของการนำคำวินิจฉัยมารวบรวม เรียบเรียง แล้วเขียนบรรยาย
หรือพรรณนา พร้อมวิพากษ์วิจารณ์คำวินิจฉัยนั้น แต่ได้ดำเนินการจัดกลุ่ม และแยกประเภทคำ
วินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน เพื่อให้ได้จำนวนตัวเลขและตัวเลข
รวมของแต่ละกลุ่ม ต่อจากนั้นจึงนำตัวเลขเสนอในตารางเพื่อพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์
ต่อไป ประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินการเช่นนี้ ไม่เพียงทำให้เห็นทั้งภาพรวมและภาพ
ย่อยตลอดจนลักษณะและผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและของตุลาการศาลรัฐ
ธรรมนูญแต่ละคนในอดีตเท่านั้น แต่ยังทำให้เห็นพัฒนาการหรือแนวทางของคำวินิจฉัย
ส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนซึ่งในที่สุดจะกลายไปเป็นคำวินิจฉัยของ
ศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเป็นเสียงข้างมาก หรือเป็นลักษณะของการนำข้อมูลที่ได้จากการ
พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไปใช้ในการพยากรณ์แนวโน้มหรือทิศทางของคำวินิจฉัยใน
อนาคต ทั้งนี้ จะมีส่วนช่วยให้ผลการวิจัยเอกสารโดยเฉพาะในส่วนสำคัญคือส่วนที่เกี่ยวกับ

การวิเคราะห์คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนชัดเจน เป็นระบบ และน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ การที่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยบรรทัดคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนจึงมีอิสระที่จะพิจารณาวินิจฉัยและเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนไปในลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า ยกคำร้อง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย จำหน่ายคดี หรือขัดหรือแย้ง หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็ได้ ดังนั้น การจัดกลุ่ม แยกประเภทเพื่อให้ได้ตัวเลขจึงเป็นวิธีการที่สำคัญที่จะทำให้คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนที่มีต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 101 เรื่อง ซึ่งมีความแตกต่างกันพอสมควรดังกล่าวแล้ว เป็นระบบและเป็นหมวดหมู่ที่แสดงให้เห็นถึงความเหมือน ความคล้ายคลึง หรือความแตกต่างกันของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในทุกคำวินิจฉัยได้อย่างชัดเจน และยังสามารถนำไปวิเคราะห์ทางสถิติตามความจำเป็นได้อีกด้วย โปรดดูตารางที่ 9 ท้ายสุด

หลังจากนำคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน(จำนวน 1,302 เรื่อง) ที่มีส่วนในการพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (จำนวน 101 เรื่อง) ในปี 2541 ถึง ปี 2543 มาแปลงและจัดกลุ่มแล้ว สรุปได้ว่า คะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเฉพาะส่วนที่ “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”³ และ “ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”⁴ (โดยไม่รวม “อื่น ๆ”⁵) มีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนและยังแสดงให้เห็นสาระสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาวินิจฉัยปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย มีแนวโน้มของคำวินิจฉัยที่จะเป็นไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน 7.1 : 1 ส่วนปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมืองมีแนวโน้มของคำวินิจฉัยที่จะเป็นไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน 8.8 : 1

³ หมายถึง (1) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการยังคงอยู่ต่อไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น หรือ (3) เรื่องที่ยื่นคำร้องมาใช้บังคับได้

⁴ หมายถึง (1) ขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญ (2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการไม่อาจคงอยู่ต่อไป มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น หรือ (3) เรื่องที่ยื่นคำร้องมาใช้บังคับไม่ได้

⁵ เช่น ยกคำร้อง หมายถึง (1) ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักของศาลรัฐธรรมนูญ (2) ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย (3) ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง (4) ไม่รับเรื่องไว้ดำเนินการ หรือ (5) ไม่ใช่กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ

ประการที่สอง แต่เมื่อใดตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาวินิจฉัยปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มของคำวินิจฉัยที่จะเป็นไปในทิศทางที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมากกว่าชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน 1 : 2.3 ส่วนปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีแนวโน้มของคำวินิจฉัยที่จะเป็นไปในทิศทางที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมากกว่าชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ในอัตราส่วน 1 : 8.9

ส่วนปัญหาอื่นๆ ไม่อาจแสดงแนวโน้มได้เพราะตัวเลขน้อยเกินไป โปรดดูตารางที่ 4 ประกอบ

ตารางที่ 4 แนวโน้มทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำแนกตามกลุ่มและประเภทของปัญหา 5 ประเภท

แนวโน้มทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ			
กลุ่ม	ประเภทของปัญหา 5 ประเภท	คะแนนเสียง	
		ชอบ	ไม่ชอบ
กลุ่มที่ 1 มีแนวโน้มทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ	1. ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย (จำนวน 66 เรื่อง)	701	98
	ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ	7.1	1
	2. ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง (จำนวน 10 เรื่อง)	97	11
	ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ	8.8	1
กลุ่มที่ 2 มีแนวโน้มทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยไปในทิศทางที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ	3. ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (จำนวน 15 เรื่อง)	51	119
	ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ	1	2.3
	4. ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (จำนวน 9 เรื่อง)	11	98
	ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ	1	8.9
กลุ่มที่ 3 (ไม่อาจแสดงแนวโน้มได้เพราะตัวเลขน้อยเกินไป)	5. ปัญหาอื่น ๆ (จำนวน 1 เรื่อง)	5	7
	ปรับตัวเลขเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำ	1	1.4

2.2.7 การแสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคล จากการวิจัยเอกสารพบความชัดเจนในการยึดมั่นในจุดยืนของคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนอย่างชัดเจน

1) คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่มีต่อปัญหาขององค์กรหรือพรรคการเมือง จากจำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 101 เรื่อง มีคำวินิจฉัยที่เป็นปัญหาขององค์กรหรือพรรคการเมืองรวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง ในจำนวนนี้ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภา นิติศาสตร์ ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกครั้ง แต่มีคำวินิจฉัยที่แตกต่างอย่างตรงกันข้ามกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ กล่าวคือ ไม่มีคำวินิจฉัยว่า “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” แม้แต่เรื่องเดียว แต่มีคำวินิจฉัยว่า “ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” 2 เรื่อง และมีคำวินิจฉัยเรื่องที่มีลักษณะเดียวกันว่า “อื่น ๆ” เช่น ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจสั่งยุบพรรคการเมือง (เนื่องจากเห็นว่าเป็นอำนาจที่พระราชบัญญัติพรรคการเมืองฯ มอบให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยไม่ใช่อำนาจที่รัฐธรรมนูญมอบให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย) หรือให้ยกคำร้อง จำนวน 8 เรื่อง (0 : 2 : 8) ในขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นเกือบทุกคนไม่มีคำวินิจฉัยว่า “อื่น ๆ” คำวินิจฉัยของนายโกเมน ภัทรภิรมย์ เช่นนี้ มีส่วนแสดงให้เห็นถึงการยึดมั่นในจุดยืนของคำวินิจฉัยในเรื่องปัญหาขององค์กรหรือพรรคการเมืองอย่างชัดเจน เห็นตัวอย่างได้จาก คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ที่ 6/2541 เรื่อง นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคมวลชนเนื่องจากไปรวมกับพรรคความหวังใหม่ ซึ่งวินิจฉัยว่า ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจสั่งยุบพรรคมวลชน รวมทั้งคำวินิจฉัยที่ 2/2542 เรื่อง นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้สั่งยุบพรรคปฏิรูป และคำวินิจฉัยที่ 29/2543 เรื่อง นายทะเบียนพรรคการเมืองขอให้สั่งยุบพรรคธรรมรัฐ ทั้ง 2 คำวินิจฉัยนี้ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ได้วินิจฉัยให้ยกคำร้องเนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจรับคำร้อง

2) คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมายจากจำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ 101 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 9) มีคำวินิจฉัยที่เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมายรวมทั้งสิ้น 66 เรื่อง ในจำนวนนี้ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภา รัฐศาสตร์ มีคำวินิจฉัยเรื่องที่มีลักษณะเดียวกันแตกต่างอย่างตรงกันข้ามกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ กล่าวคือ มีคำวินิจฉัยว่า ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ 19 เรื่อง ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ 42 เรื่อง วินิจฉัยว่า อื่น ๆ 1 เรื่อง และไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 4 เรื่อง (19 : 42 : 1 : 4) ขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เกือบทุกคน เช่น นายปรีชา เถลิมาดิษฐ์ มีคำวินิจฉัยว่า ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ 56 เรื่อง ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ 4 เรื่อง และอื่น ๆ 6 เรื่อง (56 : 4 : 6) รวมทั้งนายสุวิทย์ ธีรพงษ์ มีคำวินิจฉัยว่า ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ 57 เรื่อง ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ 6 เรื่อง อื่น ๆ 1 เรื่อง และไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 2 เรื่อง (57 : 6 : 1 : 2) เป็นต้น คำวินิจฉัยของนายชัยอนันต์ สมุทวณิช เช่นนี้ มีส่วนแสดงให้เห็นถึงการยึดมั่นในจุดยืนของคำวินิจฉัยในเรื่องปัญหาการตรวจสอบกฎหมายชัดเจนเห็นตัวอย่างได้จากคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของนายชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ 4/2542

วินิจฉัยว่าประกาศกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงสุดของธนาคารไทยพาณิชย์จำกัด (มหาชน) ภายใต้ประกาศธนาคารแห่งประเทศไทยฯ เป็นประกาศที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ตลอดทั้งคำวินิจฉัยที่ 5/2542 และ 12-35/2542 ได้วินิจฉัยว่าเนื่องจากประกาศของธนาคารแห่งประเทศไทยฯ และพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของสถาบันการเงินฯ ในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียกอัตราดอกเบี้ยเกินร้อยละ 15 ต่อปี มีฐานะเป็นบทบัญญัติของกฎหมายและขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 30

3) จำนวนคำวินิจฉัยว่า “อื่น ๆ” คำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้จำนวน 101 เรื่องซึ่งแบ่งเป็นปัญหา 5 ประเภทนั้น มีคำวินิจฉัยส่วนบุคคลว่า “อื่น ๆ” จำนวนมากพอสมควร หมายความว่าแทนที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัยส่วนบุคคลต่อประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่โดยทั่วไปแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่ปรากฏว่า มีบ่อยครั้งที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนได้มีคำวินิจฉัยไปในลักษณะที่แตกต่างจาก 2 กลุ่มดังกล่าว เช่น วินิจฉัยให้ยกคำร้อง หรือวินิจฉัยว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจรับคำร้อง หรือไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก เป็นต้น (ทั้งนี้ ไม่นับรวมเรื่องที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัย) ผลที่ได้จากการวิจัยเอกสารครั้งนี้แสดงให้เห็นคำวินิจฉัยในลักษณะดังกล่าวอย่างชัดเจน นั่นก็คือ จากจำนวนเรื่องที่วินิจฉัยทั้งหมด 101 เรื่อง

3.1) นายปรีชา เฉลิมวณิชช์ นายจุมพล ณ สงขลา และนายอิสระ นิติทัศน์ประกาศ โดย 2 คนแรกมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ส่วนคนหลังสุดมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ มีจำนวนคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่ม “อื่น ๆ” จำนวน 12 เรื่อง 10, และ 9 เรื่อง ตามลำดับ ทั้งนี้ ส่วนใหญ่แบ่งเป็นคำวินิจฉัยที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย และ/หรือ ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (โปรดดูตารางที่ 9)

3.2) มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 3 คน ได้แก่ พลโทจุล อติเรก นายสุจินดา ยงสุนทร และนายสุวิทย์ ชีรพงษ์ มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ จำนวนน้อยที่สุด คือ 1 เรื่องเท่านั้น โดยเป็นคำวินิจฉัยที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย นอกจากนี้ นายประเสริฐ นาสกุล มีจำนวน 2 เรื่อง ทั้งนี้ เป็นคำวินิจฉัยที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมายและองค์กรหรือพรรคการเมืองปัญหาละ 1 เรื่อง ข้อมูลส่วนนี้มีส่วนแสดงให้เห็นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนดังกล่าวซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ ยกเว้นนายสุวิทย์ ชีรพงษ์ ที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ได้พิจารณาวินิจฉัยและยึดถือประเด็นหลักในการทำคำวินิจฉัยอย่างเคร่งครัด

3.3) มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 3 คน ที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยปัญหาไม่ครบ 101 เรื่อง เนื่องจากพ้นจากตำแหน่งเพราะอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ หรือลาออกหรือเพิกเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ ได้แก่ นายเชาว์ สายเชื้อ ร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 69 เรื่อง โดยไม่ปรากฏว่ามีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่นแม้แต่เรื่องเดียว ขณะที่นายชัยอนันต์ สมุทวณิช ร่วม

พิจารณาวินิจฉัยจำนวน 96 เรื่อง ในจำนวนนี้มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ จำนวน 1 เรื่อง รวมทั้งนายสุจิต บุญบงการ ร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 26 เรื่อง ในจำนวนนี้มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ จำนวน 1 เรื่อง ทั้ง 3 คนนี้ ล้วนมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ เช่นนี้ มีส่วนแสดงให้เห็นถึงการพิจารณาวินิจฉัยที่ยึดถือประเด็นหลักในการทำคำวินิจฉัยอย่างเคร่งครัด แม้ว่า จะวินิจฉัยไม่ครบ 101 เรื่องก็ตาม

ข้อสังเกต ในเรื่องการมีคำวินิจฉัยในกลุ่มอื่น ๆ เช่น วินิจฉัยให้ ยกคำร้อง หรือ ไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก นั้น ตามหลักทั่วไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วม พิจารณาวินิจฉัยในองค์คณะมาตั้งแต่เริ่มแรก ต้องทำวินิจฉัยและทำคำวินิจฉัยในชั้นสุดท้ายด้วยการไม่วินิจฉัยจะเกิดขึ้นได้เมื่อ (1) เป็นกรณีที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติด้วยเสียง ข้างมากกว่า ไม่ควรรับเรื่องไว้พิจารณาวินิจฉัย (2) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยมา ตั้งแต่เริ่มแรก แต่ต่อมาพบว่าได้เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสีย จึงไม่อาจร่วมพิจารณาวินิจฉัยต่อไปอีกทำ ให้ไม่มีสิทธิที่จะวินิจฉัยในชั้นสุดท้าย หรือ (3) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะมาตั้งแต่เริ่มแรกแต่ในวันลง มติไม่ได้เข้าร่วมประชุมเนื่องจากลาป่วยหรือลากิจ เช่น ไปราชการต่างประเทศ หรือ (4) แม้เข้าร่วม แต่ไม่ลงมติ เพราะเห็นว่าไม่ควรรับไว้พิจารณาแต่ต้น

แต่ในทางปฏิบัติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัย ประเด็นหลักซึ่งเป็นประเด็นที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญมี ประเด็นหลักอยู่ 2 ประเด็น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 หรือประเด็น หลักที่ 2 ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หรือบางคนอาจไม่วินิจฉัยประเด็นหลักทั้ง 2 ประเด็น ยิ่งไปกว่า นั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนอาจกำหนดประเด็นขึ้นเอง และวินิจฉัยประเด็นอื่นที่ กำหนดไว้ นั้น สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมาย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจึงมีอิสระที่จะพิจารณาวินิจฉัยและเขียนคำวินิจฉัย ส่วนบุคคลของตนไปในลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า ยกคำร้อง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย จำหน่ายคดี หรือขัดหรือแย้ง หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็ได้

2.2.8 การร่วมพิจารณาวินิจฉัย ผลจากการวิจัยเอกสาร ได้บ่งบอกให้เห็นตัวเลข การร่วมพิจารณาวินิจฉัยเรื่องที่มาสู่ศาลรัฐธรรมนูญของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ

1) ในจำนวนคำวินิจฉัย 101 เรื่อง ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ ในที่นี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 1 เรื่อง หรือหมายถึง ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด มี 4 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล นายอิสสระ นิตินันท์ ประภาศ นายปรีชา เณลิมวณิชย์ และนายอระ หวังอ้อมกลาง โดย 2 คนแรก มาจากผู้ทรงคุณวุฒิ

สาขานิติศาสตร์ และอีก 2 คนหลัง มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ดังนั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ทั้ง 4 คนดังกล่าวนี้ ได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด (ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาเพียง 1 เรื่อง)

ในเรื่องการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยมีข้อสังเกตว่า เมื่อใดที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ โอกาสขาดประชุมหรือไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจะมีน้อยมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะประธานศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้กำหนดวันเวลาการประชุม วาระการประชุม รวมทั้งนำเรื่องหรือคำร้องเข้าสู่ที่ประชุม โดยทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมพิจารณาวินิจฉัยทุกครั้ง ถ้าประธานไม่มาหรือขาดประชุมก็ไม่อาจพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใด ๆ ได้ เนื่องจากรัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติให้มีรองประธานศาลรัฐธรรมนูญเพื่อทำหน้าที่แทน กรณีของนายประเสริฐ นาสกุล ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเพียงครั้งเดียว โดยขออนุญาตจากการร่วมพิจารณาวินิจฉัยเนื่องจากตนเองได้เคยมีส่วนได้ส่วนเสียอยู่ด้วย และในครั้งที่ไม่ได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัยนั้นอยู่ในปี 2541 ซึ่งนายประเสริฐ นาสกุล ก็ยังมิได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ แต่หลังจากดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญก็เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยทุกครั้ง เช่นเดียวกับนายเชาวน์ สายเชื้อ ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยทุกครั้ง เนื่องจากดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งพ้นจากตำแหน่ง

2) ในจำนวนคำวินิจฉัย 101 เรื่อง นายจุมล ณ สงขลา ไม่ได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด คือ 11 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 10.9 ของเรื่องที่ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาวินิจฉัยและนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้) รองลงมา คือ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 4 เรื่อง มี 3 คน ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายสุจินดา ยงสุนทร และนายมงคล สระฐาน ในจำนวนนี้ 2 คนแรกมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ อีก 1 คนมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา สำหรับเหตุผลของการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในแต่ละเรื่อง คณะผู้ศึกษาวิจัยไม่อาจหาได้ โดยทั่วไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ขาดประชุมหรือไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใด จะแจ้งต่อประธานศาลรัฐธรรมนูญพร้อมเหตุผล แต่ข้อมูลดังกล่าวไม่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณะ ไม่มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ และไม่ได้ลงประกาศในเว็บไซต์ (website) ของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม วิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้ข้อมูลหรือเหตุผลเกี่ยวกับการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือ การสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน ซึ่งหลังจากการสัมภาษณ์ทำให้ได้คำตอบว่า เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย จะแจ้งต่อประธานศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจทำเป็นลายลักษณ์อักษรหรือแจ้งด้วยวาจาก็ได้ ส่วนเหตุผลที่ไม่ได้เข้าร่วมอาจเป็นลักษณะของการลาสิกขา เช่น ตีตราขากอื่น หรือไปราชการต่างประเทศ หรือการลาป่วย เช่น เข้ารักษาตัวในโรง

พยาบาล เป็นต้น นอกจากนี้ ยังอาจเกิดจากเหตุผลอื่นได้อีก เป็นต้นว่า การจราจรติดขัดมากและมาประชุมไม่ทัน หรือเกิดจากความเข้าใจคลาดเคลื่อนในเรื่องวันเวลาดำเนินการประชุม

3) **ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่องนับแต่เริ่มแรกจนกระทั่งพ้นตำแหน่ง** คือ นายชวน หลีกภัย ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ โดยร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่อง (69 เรื่อง) ที่เป็นเช่นนี้เพราะได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญคนแรกและดำรงตำแหน่งนี้จนกระทั่งพ้นตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น นอกจากนี้ นายสุจิต บุญบงการ ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ ที่เข้ามาเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแทนนายชวน หลีกภัย ก็ได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่องด้วย แต่เป็นการร่วมพิจารณาวินิจฉัยเพียง 26 เรื่องเท่านั้น

4) **กรณีของนายชยอนันต์ สมุทวณิช** ซึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ และได้ลาออกจากตำแหน่ง ในขณะที่ดำรงตำแหน่งอยู่ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาวินิจฉัยทั้งหมด 96 เรื่อง ปรากฏว่า ในจำนวนนี้ นายชยอนันต์ สมุทวณิช ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 9 เรื่อง (คิดเป็นร้อยละ 9.4 ของเรื่องที่ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาวินิจฉัยในขณะนั้น)

5) **ปัญหาที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด** คือ ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย ซึ่งมีจำนวน 27 เรื่อง รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง 8 เรื่อง ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 6 เรื่อง และปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 3 เรื่อง

6) **คำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด** ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 7, 8, 9/2541 ทั้ง 3 คำวินิจฉัยนี้มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 4 คน

2.2.9 คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ มติเป็นเอกฉันท์ และมติไม่เป็นเอกฉันท์ เท่าที่ผ่านมายังไม่เคยปรากฏว่าคะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาเท่ากัน ถ้าเมื่อใดคะแนนเสียงออกมาเท่ากันย่อมเกิดปัญหา เพราะรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดกล่าวถึงเรื่องคะแนนเสียงเท่ากันไว้ด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ ประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจึงให้ความสนใจเป็นพิเศษสำหรับเรื่องที่มีแนวโน้มว่าคะแนนเสียงจะออกมาเท่ากัน และร่วมมือกันหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น วิธีการหนึ่งที่สามารถทำได้คือ เมื่อใดก็ตามที่จะลงคะแนนเสียง จะต้องมิให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมอยู่ในองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมประชุมเป็นจำนวนเลขคี่เสมอ แต่ถ้ามีจำนวนเลขคู่เมื่อใดและเรื่องที่จะลงมตินั้นมีแนวโน้มว่าจะมีคะแนนเสียงใกล้เคียงกัน ประธานศาลรัฐธรรมนูญก็อาจเลื่อนการประชุมออกไป (ได้ข้อมูลมาจากการสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ)

ในจำนวนคำวินิจฉัย 101 เรื่อง มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย จำนวนไม่เกิน 13 คน เพราะยังไม่มีตุลาการในศาลปกครองจำนวน 2 คนเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย ด้วย ศาลรัฐธรรมนูญในช่วงที่พิจารณาวินิจฉัย 101 เรื่องดังกล่าว จึงประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญรวมทั้งสิ้น 13 คน ทั้งนี้ เป็นไปตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญ มาตรา 320 วรรคสาม นอกจากนี้ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 บัญญัติว่า องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยต้องประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า 9 คน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่จะมีบัญญัติเป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้ กล่าวโดยย่อ จากเหตุผลข้างต้นนี้ ในคำวินิจฉัยจำนวน 101 เรื่อง แต่ละเรื่องจึงได้ผ่านการพิจารณาวินิจฉัยโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า 9 คน และไม่เกิน 13 คน และในทุกคำวินิจฉัยจะคะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะออกมาเป็น 2 กลุ่มใหญ่ดังกล่าวแล้ว

ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์พบว่า ในปี 2541 คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งมีจำนวน 16 เรื่องนั้น แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 7 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 9 เรื่อง ต่อมาในปี 2542 มีคำวินิจฉัยจำนวน 54 เรื่อง แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 8 เรื่อง และไม่เป็นเอกฉันท์ 46 เรื่อง และในปี 2543 ซึ่งมีคำวินิจฉัย 31 เรื่อง แบ่งเป็น มติเอกฉันท์ 12 เรื่อง และไม่เป็นเอกฉันท์ 19 เรื่อง จากตัวเลขดังกล่าวนี้ ทำให้พอที่จะกล่าวได้ว่า จำนวนมติเป็นเอกฉันท์มีน้อยกว่ามติไม่เป็นเอกฉันท์ทุกปี เมื่อรวมทั้ง 3 ปี จะได้มติเป็นเอกฉันท์ 27 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 74 เรื่อง และเมื่อปรับตัวเลขดังกล่าวเป็นอัตราส่วนอย่างต่ำเพื่อให้เห็นชัดเจนขึ้น จะเท่ากับ มติเป็นเอกฉันท์ 1 และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 2.7 หรือเท่ากับ 1 : 2.7 ซึ่งหมายความว่า คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่เป็นมติเอกฉันท์น้อยกว่ามติไม่เป็นเอกฉันท์ ในอัตราส่วน 1 : 2.7

2.2.10 ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง ในจำนวนคำวินิจฉัย 101 เรื่องในปี 2541 ถึง ปี 2543

1) ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาจนแล้วเสร็จมากที่สุด กล่าวได้ว่า ระยะเวลาส่วนใหญ่ที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาจนแล้วเสร็จ คือ ไม่เกิน 3-4 เดือน ในขณะที่ระยะเวลาน้อยที่สุดที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาจนแล้วเสร็จ คือ ตั้งแต่ 7 เดือนขึ้นไป

2) คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาพิจารณาวินิจฉัยน้อยที่สุด มี 2 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 1/2541 เรื่อง ประธานสภาผู้แทนราษฎรขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ และคำวินิจฉัยที่ 26/2543 เรื่อง คณะรัฐมนตรีเสนอคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 กรณีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจ

หน้าที่ของคณะรัฐมนตรีในการออกพระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมรัฐสภาสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ ทั้ง 2 คำวินิจฉัยนี้ ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาเพียง 2 วัน สำหรับคำวินิจฉัยที่ใช้เวลาน้อยรองลงมา ตามลำดับ คือ คำวินิจฉัยที่ 6/2543 ใช้เวลา 5 วัน และคำวินิจฉัยที่ 3/2542 ใช้เวลา 7 วัน

3) คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญในเวลาพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด มี 1 เรื่อง คำวินิจฉัยที่ 1/2543 ใช้เวลา 12 เดือน 28 วัน เป็นคำวินิจฉัยเกี่ยวกับปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย ที่ศาลอาญากรุงเทพใต้ได้ส่งคำร้อง ของจำเลย คือ นายสมพร เดชานุภาพ นายณรมหาวิทย์ และนายรังสรรค์ ต่อสุวรรณ เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย ตามมาตรา 264 คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาการรองลงมา คือ คำวินิจฉัยที่ 2/2543 ใช้เวลา 11 เดือน 29 วัน เป็นเรื่องที่ศาลอาญาส่งคำร้องของผู้ร้อง คือ นายรังสรรค์ ต่อสุวรรณ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย ตามมาตรา 264

2.2.11 คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน หมายถึง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นคำวินิจฉัยเริ่มแรกในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยมีลักษณะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ แม้รัฐธรรมนูญไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการวางบรรทัดฐานคำวินิจฉัยก็ตาม แต่ศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นเด็ดขาดไม่อาจอุทธรณ์ฎีกาได้ และยังผูกพันคู่กรณีฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ รวมทั้งองค์กรอื่นของรัฐ ดังนั้น จึงได้้นำการวางบรรทัดฐานของศาลรัฐธรรมนูญมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ด้วย สำหรับเกณฑ์การยึดถือว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเรื่องใดได้วางบรรทัดฐานไว้ ได้ยึดถือเกณฑ์ประการใดประการหนึ่ง หรือทั้ง 2 ประการต่อไปนี้ประกอบกัน กล่าวคือ ประการที่หนึ่ง เป็นคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้อ้างอิงในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องอื่นและได้เขียนไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ประการที่สอง เป็นคำวินิจฉัยเริ่มแรกในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือบทบัญญัติแห่งกฎหมาย โดยมีลักษณะเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ การวางบรรทัดฐานของศาลรัฐธรรมนูญ มีดังนี้

1) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 101 เรื่อง มีจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานมากกว่าจำนวนคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน โดยในปี 2541 มีคำวินิจฉัยทั้งหมด 16 เรื่อง มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน 14 เรื่อง และไม่ได้วางบรรทัดฐาน 2 เรื่อง ส่วนในปี 2543 มีคำวินิจฉัยจำนวน 31 เรื่อง มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน 17 เรื่อง และไม่ได้วางบรรทัดฐาน 14 เรื่อง แต่ในปี 2542 มีคำวินิจฉัยทั้งหมด 54 เรื่อง มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน 20 เรื่อง น้อยกว่าคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน ซึ่งมีจำนวน 34 เรื่อง

2) ผลรวมของจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานทั้ง 3 ปี เท่ากับ 51 เรื่อง และคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน เท่ากับ 50 เรื่อง อันแสดงให้เห็นถึงจำนวนที่ไม่แตกต่างกัน

ต่างกันมาก สำหรับเหตุผลที่มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานเป็นจำนวนใกล้เคียงกับคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน เพราะเป็นช่วงแรกหรือเพียงเวลาประมาณ 3 ปีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้จัดตั้งขึ้นและเริ่มพิจารณาวินิจฉัย ดังนั้น จึงเป็นธรรมดาที่ทำให้มีจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานมาก แต่ในอนาคตน่าจะมีแนวโน้มว่าคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานย่อมมีจำนวนน้อยกว่าคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน

2.3 ผลการวิเคราะห์ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร การวิจัยสนามโดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง และการวิจัยสนามโดยใช้การสัมภาษณ์แนวลึกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมาสรุปเรียงตามลำดับ

2.3.1 ผลการวิจัยเอกสารในเรื่องภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ สรุปว่า ในจำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 101 เรื่อง ซึ่งรวมทั้งคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 1,302 เรื่อง ตั้งแต่ปี 2541 ถึง ปี 2543 ที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา จนถึงเดือนสิงหาคม 2543 หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีส่วนในการพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้มีจำนวน 14 คน โดย 13 คนแรก ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 ต่อมานายเชาวน์ สายเชื้อ ได้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ นายสุจิต บุญบงการได้เข้ามาดำรงตำแหน่งแทน ต่อมานายชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้ลาออกจากตำแหน่ง ดังนั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน คือ นายเชาว์ สายเชื้อ นายสุจิต บุญบงการ และนายชัยอนันต์ สมุทวณิช จึงพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยไม่ครบ 101 เรื่อง ส่วนนายกระมล ทองธรรมชาติ นายผัน จันทรปาน และนายอมร รักษาสัตย์ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหลังจากเดือนสิงหาคม 2543 คือ หรือหลังคำวินิจฉัยที่ 31/2543 จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยจำนวน 101 เรื่องดังกล่าวด้วย

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดเริ่มแรกทุกคนที่เข้าสู่ตำแหน่งเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปีครึ่ง นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 259 และ มาตรา 322) โดยจะต้องพ้นจากตำแหน่งทุกคนเมื่อครบวาระในวันที่ 10 ตุลาคม 2545 แต่ก็มีสิทธิได้รับคัดเลือกเข้าดำรงตำแหน่งอีก ทั้งนี้ จะต้องมิอายุไม่ครบ 70 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 260) อย่างไรก็ตาม อาจเกิดข้อถกเถียงหรือโต้แย้งกันได้ในประเด็นเกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องวาระการดำรงตำแหน่งในวาระแรกของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา อาจอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนครบ 9 ปีได้หรือไม่ เพราะได้รับเลือกมาจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาแม้จะได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ตามคำแนะนำของวุฒิสภา (มาตรา 255 ววรรคหนึ่ง (1)) และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีวาระดำรงตำแหน่งเป็นรายบุคคลหรือจะถือว่าเป็นคณะที่เข้า-ออกจากตำแหน่งเป็นวาระพร้อมกันเหมือนคณะกรรมการการ

เลือกตั้ง (มาตรา 143) นอกจากนี้ ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้พ้นจากตำแหน่งไปก่อนครบวาระ ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งใหม่จะอยู่ในตำแหน่งเท่าผู้ที่ตนเข้ามาแทนหรือจะถือว่าเข้าดำรงตำแหน่งใหม่ ทั้งนี้ วิธีการหนึ่งที่จะยุติข้อโต้แย้งดังกล่าวได้คือ ส่งเรื่องสู่ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย แต่ก็อาจเกิดปัญหาต่อไปอีกว่า เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะต้องเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยเรื่องที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียด้วย ศาลรัฐธรรมนูญจะมีวิธีการพิจารณาวินิจฉัยอย่างไร เหล่านี้เป็นต้น

ภูมิหลังอื่น คือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นชาย และแต่งงานแล้ว ส่วนภูมิหลังเกี่ยวกับที่มา ซึ่งหมายความว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขาใด การได้รับการเลือกหรือเสนอชื่อต่อวุฒิสภาโดยคณะบุคคลใด (จากนั้นวุฒิสภาจึงนำเสนอขึ้นถวายคำแนะนำ) และการเข้าดำรงตำแหน่งแทนผู้ใด รวมทั้งวันเดือนปีเกิด ที่มา การศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และวิชาการ ได้สรุปไว้ตารางที่ 5 และตารางที่ 6

ตารางที่ 5 รายชื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ วันที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง-วันพ้นตำแหน่ง ที่มา และเข้าดำรงตำแหน่งแทน

ชื่อ ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ	วันที่ได้รับโปรด เกล้าฯ แต่งตั้ง - วันพ้นตำแหน่ง	มาจาก	เลือกหรือเสนอชื่อต่อ วุฒิสภาโดย (วุฒิสภานำ ขึ้นถวายคำแนะนำ)	เข้าดำรง ตำแหน่ง แทน
1. นายเชาวน์ สายเชื้อ ☆	11 เม.ย. 41 - 23 ธ.ค. 42	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
2. นายโกเมน ภัทรภิรมย์	11 เม.ย. 41 - 1 มี.ค. 44	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
3. นายจุมพล ณ สงขลา	11 เม.ย. 41 -	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	
4. พลโท จุล อติเรก	11 เม.ย. 41 -	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
5. นายชัยอนันต์ สมุทรนิช	11 เม.ย. 41 - 1 ก.ค. 43	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
6. นายประเสริฐ นาสกุล ☆☆	11 เม.ย. 41 - 7 ก.ย. 44	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	

☆ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญคนแรก

☆☆ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญคนที่สอง

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ชื่อ ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญ	วันที่ได้รับโปรด เกล้าฯ แต่งตั้ง - วันพ้นตำแหน่ง	มาจาก	เลือกหรือเสนอชื่อต่อ วุฒิสภาโดย (วุฒิสภานำ ขึ้นถวายคำแนะนำ)	เข้าดำรง ตำแหน่ง แทน
7. นายปรีชา เจลิมวณิชย์	11 เม.ย. 41 -	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	
8. นายมงคล สระภู่น	11 เม.ย. 41 -	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	
9. นายสุจินดา ยงสุนทร	11 เม.ย. 41 -	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
10. นายสุวิทย์ ธีรพงษ์	11 เม.ย. 41 -	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	
11. นายอนันต์ เกตุวงศ์	11 เม.ย. 41 -	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
12. นายอิสสระ นิตทิณฑ์ประภาศ	11 เม.ย. 41 -	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	
13. นายอุระ หวังอ้อมกลาง	11 เม.ย. 41 -	ผู้พิพากษา ในศาลฎีกา	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ	
14. นายสุจิต บุญบงการ	12 ก.พ. 43 -	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	นายเชาวน์ สายเชื้อ
15. นายกระมล ทองธรรมชาติ	29 ก.ย. 43 -	ตุลาการในศาล ปกครองสูงสุด	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ปกครองสูงสุดโดยวิธีลง คะแนนลับ	
16. นายผัน จันทร์ปาน	29 ก.ย. 43 -	ตุลาการในศาล ปกครองสูงสุด	เลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาล ปกครองสูงสุดโดยวิธีลง คะแนนลับ	
17. นายอมร รักษาสัตย์	27 ต.ค. 43 -	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขารัฐศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	นายชัยอนันต์ สมุทรนิช
18. นายศักดิ์ เตชาชาญ	3 มิ.ย. 44 -	ผู้ทรงคุณวุฒิ สาขานิติศาสตร์	คณะกรรมการสรรหา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	นายโกเมน ภัทรภิรมย์

ตารางที่ 6 ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำแนกตามรายชื่อ วัน เดือน ปีเกิด ที่มา การศึกษา และ ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และวิชาการ

ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่พิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัย ปี 2541 ถึง ปี 2543 จำนวน 101 เรื่อง											
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ (วัน เดือน ปี เกิด)	มา จาก	การศึกษา ในประเทศ			การศึกษา ในต่างประเทศ			ประสบการณ์ในการ ปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่าย			
		ตรี	โท	เอก	ตรี	โท	เอก	นิติ บัญญัติ	บริหาร	ตุลา การ	วิชา การ
1. เซวาร์ (23/12/2472)	รัฐฯ	✓				✓			✓*		
2. โกเมน (27/3/2475)	นิติฯ	✓☆				✓	✓	✓	✓*	✓	✓
3. จุมพล (7/3/2480)	ฎีกา	✓☆								✓	
4. พลโท จุล (23/5/2477)	นิติฯ	✓							✓*	✓	
5. ชัยอนันต์ (23/2/2487)	รัฐฯ				✓	✓	✓	✓	✓		✓
6. ประเสริฐ (8/9/2474)	นิติฯ	✓			✓				✓*		
7. ปรีชา (14/11/2481)	ฎีกา	✓☆							✓	✓	
8. มงคล (23/4/2482)	ฎีกา	✓☆							✓	✓	
9. สุจิต (9/10/2485)	รัฐฯ	✓				✓	✓		✓		✓
10. สุจินดา (25/5/2479)	นิติฯ				✓☆☆				✓*		
11. สุวิทย์ (23/2/2481)	ฎีกา	✓☆							✓	✓*	
12. อนันต์ (6/8/2478)	รัฐฯ	✓			✓☆☆☆	✓			✓		✓
13. อิศสระ (4/10/2475)	นิติฯ	✓				✓☆☆ ☆☆☆	✓		✓		✓
14. อูระ (7/9/2482)	ฎีกา	✓☆								✓*	
รวม		12			3	6	4	2	12	7	5

☆ เนติบัณฑิตไทย (นบ.ท)

☆☆ ปริญญาตรีด้านกฎหมายจากอังกฤษและเนติบัณฑิตอังกฤษ (Barrister-at-law, Middle Temple Inn)

☆☆☆ ปริญญาโทจากสหรัฐอเมริกา และ Post Graduate Diploma (Holland)

☆☆☆☆ ประกาศนียบัตรชั้นสูง ทางกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัย CEAN (ฝรั่งเศส)

* เคยปฏิบัติงานในฐานะเป็นนักบริหารระดับสูงในหน่วยงานของรัฐระดับอธิบดีและระดับอธิบดีขึ้นไปหรือเทียบเท่า

หมายเหตุ 1) นายประเสริฐ นาสกุล สำเร็จปริญญาตรี 2 ปริญญา จากในประเทศและต่างประเทศ

2) นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ สำเร็จปริญญาตรี 2 ปริญญา จากในประเทศ

2.3.2 ผลการวิจัยสนามโดยใช้แบบสอบถามถามกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 45 คน ในเรื่องภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ได้สรุปไว้ในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ความเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เกี่ยวกับภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ภูมิหลังของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	ลักษณะ หรือ ความสัมพันธ์	กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่	
		เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย
1. อายุ	มีส่วนสำคัญต่อทิศทาง คำวินิจฉัยส่วนบุคคล ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	✓	
2. การสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศ		✓	
3. การต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมใน สังคมอย่างชัดเจน		✓	
4. ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและ รัฐศาสตร์		✓	
5. เพศ			✓
6. การนับถือศาสนา			✓
7. สถานภาพการสมรส			✓
8. การมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา หรือ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์	มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปใน ทิศทางอนุรักษนิยม	✓	
9. การมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด	มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปใน ทิศทางเสรีนิยม	✓	
10. การมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์	มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปใน ทิศทางประชานิยม	✓	
11. การมีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมาย และรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม	มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ ต่อประเทศชาติและประชาชน	✓	
12. การศึกษาจากในและนอกประเทศ	จะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อ ประเทศชาติและประชาชนในขณะนี้ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา ประชาธิปไตย	✓	
13. ประสบการณ์ในการทำงานเป็นนักวิชาการ (นักนิติศาสตร์ หรือนักรัฐศาสตร์)	จะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ ต่อประชาชนในขณะนี้	✓	
14. นายชัยอนันต์ สมุทวณิช	มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมาย และรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม	✓	

2.3.3 ผลการวิจัยสนามโดยใช้การสัมภาษณ์แนวทูลการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องทุกคนรวม 14 คนในเรื่องภูมิหลังเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ อนุรักษ์นิยม เสรีนิยม และประชานิยม สรุปได้ว่า ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 14 คน มี 13 คน เห็นว่าปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่แบ่งเป็น 3 ประเภทดังกล่าวมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ยกเว้น 1 คน คือ นายสุจิต บุญบงการ เห็นว่า ไม่มีผล พร้อมกันนั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 14 คน ได้จัดตนเองว่ามีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทใด โดยจัดตนเองอยู่ในประเภทเสรีนิยม 4 คน, อนุรักษ์นิยม 2 คน, ลิเบอรัล-คอนเซอร์เวทีฟ (Liberal-Conservative) 2 คน, ลิเบอรัล-ป๊อปปูลิส (Liberal-Populist) 1 คน, อุดมคตินิยม (Idealist) 1 คน, ส่วนประเภทอื่น และที่ไม่อาจจัดได้หรือไม่ตอบ มีจำนวน 4 คน ดังสรุปไว้ในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องทุกคน รวม 14 คน ตามความเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเอง (ได้จากการสัมภาษณ์)

ปรัชญาและแนวคิดทางนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องทุกคน จำนวน 14 คน						
Conservative	Liberal-Conservative	Liberal	Liberal-Populist	Populist		Idealist
↕	↕	↕	↕	↕		↕
1. นายสุวิทย์ 2. นายโกเมน	1. นายสุจินดา 2. นายอูระ	1. นายปรีชา 2. พลโทจุล 3. นายอนันต์ 4. นายอิสสระ	1. นายชัยอนันต์			1. นายมงคล
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทอื่น และที่ไม่อาจจัดได้ หรือไม่ตอบ มีจำนวน 4 คน คือ						
1. นายเชาว์ สายเชื้อ (ประเภทผสม แล้วแต่กรณี)			2. นายประเสริฐ นาสกุล (ประเภทไม่เห็นแก่ตัว)			
3. นายจุมพล ณ สงขลา (ไม่อาจจัดได้)			4. นายสุจิต บุญบงการ (ตอบไม่ได้)			

2.4 สมมติฐานของการศึกษาวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยได้สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานของการศึกษาวิจัยจำนวน 3 ข้อ และไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานของการศึกษาวิจัยจำนวน 1 ข้อ ดังนี้

2.4.1 สนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 1 ที่ว่า “โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาและมีจำนวนแตกต่างกัน ย่อมทำให้ทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกลุ่มข้างมาก” หมายความว่า โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญที่ประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาและผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ กลุ่มละ 5 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 3 คน และมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน มีส่วนสำคัญทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกลุ่มข้างมาก

2.4.2 สนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 2 ที่ว่า “ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิหลังที่เกี่ยวกับอายุ การศึกษา การเรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจน ประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดจนทั้งปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่จำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อนุรักษนิยม เสรีนิยม และประชานิยม สำหรับภูมิหลังอันได้แก่ เพศ การนับถือศาสนา และสถานภาพการสมรส ไม่มีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

2.4.3 สนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 4 ที่ว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ” โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วย (1) พัฒนาประชาธิปไตยและปฏิรูปการเมืองในระดับมาก (2) พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญในระดับมาก (3) ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระดับมาก ซึ่งเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่ามีส่วนช่วยในระดับปานกลาง และ (4) ปกป้องคุ้มครองเสถียรภาพของรัฐบาลและนักการเมืองในระดับปานกลาง

พร้อมกันนี้ เมื่อนำคำวินิจฉัยที่สำคัญ 8 เรื่องมาสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 45 คน สรุปได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พอใจหรือเห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่สำคัญ 7 เรื่อง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ อันได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 5/2541, 4/2542, 5/2542, 11/2542, 50/2542, 2/2541 และ 31/2543 มีเพียงคำวินิจฉัยเดียวเท่านั้นที่กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย คือ คำวินิจฉัยที่ 36/2542 (ความเป็นรัฐมนตรีของนายเนวิน ชิดชอบ ไม่สิ้นสุดลง)

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ 60.0 ยังพอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนาย ชัยอนันต์ สมุทวณิช ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ รองลงมาก็คือร้อยละ 37.8 พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนายประเสริฐ นาสกุล ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์

ในส่วนของการสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรืออดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องทั้งหมด 14 คน ว่า ชอบหรือพึงพอใจคำวินิจฉัยเรื่องใดบ้าง และขอให้ระบุจำนวน 3 เรื่องสรุปได้ว่า มี 11 คนที่ตอบคำถามว่าชอบหรือพึงพอใจคำวินิจฉัยครบทั้ง 3 เรื่องขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายเชาว์ สายเชื้อ ตอบว่า พึงพอใจทุกเรื่อง และที่เหลืออีก 1 คน คือ นายสุจิต บุญบงการ ตอบว่า “ขอไม่ตอบ” สำหรับคำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 11 คน ชอบหรือพึงพอใจ⁶ นั้น เรื่องที่ชอบหรือพึงพอใจ เช่น คำวินิจฉัยที่ 11/2542 (หนังสือแจ้งความจำนงค์ที่รัฐบาลมีไปถึงกองทุนการเงินระหว่างประเทศไม่เป็นหนังสือสัญญาและไม่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา) และ คำวินิจฉัยที่ 36/2542 (ความเป็นรัฐมนตรีของนายเนวิน ชิดชอบ ไม่สิ้นสุดลง) โดยมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตอบเรื่องละ 5 คน ในขณะที่คำวินิจฉัยที่ 1/2542, คำวินิจฉัยที่ 6/2543 และ คำวินิจฉัยที่ 13/2543 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตอบเรื่องละ 3 คน เป็นต้น

ข้อสังเกต ในการวิจัยสนามไม่ว่าจะเป็นส่วนที่ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามหรือส่วนที่ได้จากการสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรืออดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มีข้อสังเกตสำคัญที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยในอนาคต กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามที่คำถามในแบบสอบถาม หรือคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เกี่ยวข้องกับ การขอให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นว่า “ไม่ชอบหรือไม่พอใจ” การปฏิบัติงานของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใด รวมทั้ง “ไม่ชอบหรือไม่พอใจ” คำวินิจฉัยเรื่องใด คำตอบที่ได้รับจะไม่สมบูรณ์ หรือไม่ได้รับคำตอบ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนิสัยของคนไทยเป็นจำนวนมากมีความเกรงใจ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในด้านลบต่อผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง หรือการขาดความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นไปได้ยากพอสมควรที่จะได้คำตอบที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นในลักษณะดังกล่าวนี้

2.4.4 สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 3 ที่ว่า “ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” ในการพิสูจน์สมมติฐานข้อนี้ได้นำข้อมูลจากการวิจัยสนามและการวิจัยเอกสารข้างต้นมาเทียบเคียงกัน ทำให้เห็นถึงความแตกต่างกัน โดยผลการวิจัยสนามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 45 คน ชี้ให้เห็นว่า “กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่าบทบาทของประธานศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” อีกทั้งผลการสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ ไม่เห็นด้วย นอกจากนี้แล้ว ผลการวิจัยเอกสารก็ “ไม่อาจยืนยันได้อย่างแน่นอนและชัดเจนว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลเหนือกลุ่มเสียงข้างมากหรือเหนือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

⁶ ชอบหรือพึงพอใจ หมายถึง คำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรืออดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ให้สัมภาษณ์ประทับใจ หรือได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษ หรือทึ่งทึ่งอย่างมาก ไม่ว่าตนเองจะอยู่ในกลุ่มเสียงข้างมากหรือเสียงข้างน้อยก็ตาม

คนใด แต่ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มที่จะมีแนวคิดตรงกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เท่านั้น” ดังนั้น ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงยังไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะสนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 3 ได้

2.5 เปรียบเทียบผลการวิจัยสนามที่ได้จากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์

เป็นการนำผลการวิจัยสนามมาเปรียบเทียบกันเป็นหลัก โดยนำความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามและกลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ เฉพาะความคิดเห็นที่เหมือนกันและแตกต่างกันมาเปรียบเทียบกัน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นข้อมูลชนิดเดียวกัน คือ เป็นความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน อย่างไรก็ตาม อาจนำข้อมูลจากการวิจัยเอกสารมาเปรียบเทียบกับตามความจำเป็น ผลการเปรียบเทียบสรุปไว้ในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กับความคิดเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ จำแนกตามความคิดเห็นที่เหมือนกันและแตกต่างกัน

เปรียบเทียบความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง (45 คน) กับความคิดเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (14)	กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่		ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่		เหมือนกัน (*) หรือ แตกต่างกัน (**)
	เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย	เห็น ด้วย	ไม่เห็น ด้วย	
1. เพศของศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัย ส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		✓		✓	*
2. การนับถือศาสนาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญ ต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		✓		✓	*
3. สถานภาพการสมรสของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญ ต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ		✓		✓	*
4. ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคล ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	✓		✓		*
5. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับประสบการณ์ ในการทำงานเป็น (1) ผู้พิพากษาหรือตุลาการ และ (2) นัก วิชาการ (นักนิติศาสตร์ หรือ นักรัฐศาสตร์) จึงจะทำให้คำ วินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนในขณะนี้	✓		✓		*
6. บทบาทของประธานศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทาง ของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ		✓		✓	*
7. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาและจำนวนแตกต่างกัน โดยมา จากผู้พิพากษาในศาลฎีกา 5 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขา นิติศาสตร์ 5 คน มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน และมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ 3 คนมีส่วนสำคัญทำ ให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกลุ่มข้างมาก	✓			✓	**
8. โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นอยู่ สมบูรณ์แล้ว		✓	✓		**
9. อายุของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทาง คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	✓			✓	**
10. การสำเร็จการศึกษาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญ ต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ	✓			✓	**
11. ควรปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ		✓	✓		**
12. ควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่ เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญ		✓	✓		**

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในที่นี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการศึกษาวิจัยครั้งที่มุ่งนำเสนอแนวทางการพัฒนาศาลรัฐธรรมนูญที่ครอบคลุมทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับโครงสร้าง ตัวกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญ และตัวบุคคล ทั้งนี้ได้นำข้อมูลที่ได้มาจากการวิจัยเอกสาร วิจัยสนาม และการสัมภาษณ์ตุลาการและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมาเป็นแนวทางในการเสนอแนะ

3.1 แนวทางการพัฒนาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

3.1.1 แนวทางการพัฒนาโครงสร้าง อาจเป็นแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1) ให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย 15 คนเช่นเดิม โดยปรับเปลี่ยนให้มีผู้พิพากษาในศาลฎีกา 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 5 คน และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน

2) ให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย 15 คนเช่นเดิม โดยปรับเปลี่ยนให้มีผู้พิพากษาในศาลฎีกา 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 5 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 5 คน และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน

3) ให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย 13 คน โดยปรับเปลี่ยนให้มีผู้พิพากษาในศาลฎีกา ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ กลุ่มละ 4 คน และให้มีตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 1 คน

4) ให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย 13 คน โดยปรับเปลี่ยนให้มีผู้พิพากษาในศาลฎีกา 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 3 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 5 คน และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน (โปรดดูรายละเอียดแต่ละแนวทาง ในต้นฉบับโครงการศึกษาวิจัยนี้)

ทั้งนี้ ควรประชาสัมพันธ์แสดงเหตุผล หรืออาจทำประชาพิจารณ์เพื่อนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในประเด็นดังกล่าว

3.1.2 แนวทางการพัฒนาอำนาจหน้าที่ มีดังนี้

1) ควรปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่กระจัดกระจายอยู่ให้เป็นหมวดหมู่และชัดเจนขึ้น

2) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรงภายใต้เงื่อนไขที่ว่า เรื่องที่ยื่นต้องเป็นปัญหาสำคัญ และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ต่อสังคมหรือประชาชนโดยรวม เช่น ปัญหาสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนปัญหาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (challenge constitutionality)

3) ควรมีแนวโน้มการตีความขอบเขตอำนาจของตนในทิศทางกว้างโดยครอบคลุมสังคมไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและสภาพแวดล้อม

3.2 แนวทางการพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

ดำเนินการโดยแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วยการขยายความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อให้ชัดเจน เช่น ถ้อยคำที่ว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ (มาตรา 264) องค์การต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ (มาตรา 266) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก (มาตรา 216(4)) ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (มาตรา 198) ตลอดจนอำนาจหน้าที่ในการยุบพรรคการเมือง (พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง) เป็นต้น

มีข้อสังเกตบางประการสำหรับข้อเสนอแนะในส่วนนี้ คือ แม้ได้มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาและได้วางบรรทัดฐานบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสม หรือเกิดปัญหาในทางปฏิบัติดังกล่าวไว้แล้วก็ตาม แต่ในเรื่องการวางบรรทัดฐานนั้น มิได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรง รัฐธรรมนูญเพียงแต่บัญญัติว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ” อีกทั้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือการวางบรรทัดฐานนั้น ในอนาคตถ้าสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป หรือเปลี่ยนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดใหม่ หรือมีเหตุผลที่มากเพียงพอ ก็อาจเกิดการกลับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ดังที่ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยกลับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือกลับบรรทัดฐานมาแล้ว โดยในระยะเริ่มแรก ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่า เทศบาลเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ แต่ต่อมาได้กลับคำวินิจฉัยหรือกลับบรรทัดฐานเป็น เทศบาลไม่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ จึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ การวางบรรทัดฐานจึงมีข้อจำกัด แม้มีส่วนทำให้ไม่ต้องแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ แต่ก็ไม่แน่นอน อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงได้ดังกล่าว ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามข้อเสนอแนะนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น

3.3 แนวทางการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

3.3.1 การพัฒนาที่ระบบหรือหลักเกณฑ์

1) ควรมีหลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกภายในที่ชัดเจน บริสุทธิ์ ยุติธรรม เปิดเผย ปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายการเมืองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ และเปิดโอกาสให้ตรวจสอบได้

2) จำเป็นต้องมีการบันทึกและรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อแสดงถึงเหตุผลของการมิได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยในแต่ละเรื่อง พร้อมเผยแพร่ด้วย

3.3.2 การพัฒนาโดยประชาชน

1) ประชาชนหรือบุคคลภายนอกศาลรัฐธรรมนูญควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแล และช่วยตรวจสอบการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง

2) ประชาชนซึ่งรวมทั้งนักวิชาการควรให้ความสนใจกับการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญด้วยการนำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาวิเคราะห์ในทางวิชาการอย่างเป็นระบบมากขึ้น ที่ผ่านมามีประชาชนให้ความสนใจเนื้อหาสาระภายในคำวินิจฉัยไม่ว่าจะเป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือคำวินิจฉัยส่วนบุคคลน้อยมาก แต่ให้ความสนใจผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้นว่าออกมาอย่างไร ในส่วนของนักวิชาการส่วนใหญ่ก็นำคำวินิจฉัยมาวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงกฎหมาย โดยมีได้มุ่งไปที่การพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมากเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า องค์การที่เรียกว่าศาลรัฐธรรมนูญเพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน อีกทั้งนักวิชาการบางส่วนเคยชินกับระบบศาลยุติธรรมที่ไม่เปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์ตัวผู้พิพากษาได้มากดังเช่นตุลาการในศาลรัฐธรรมนูญ ผลงานจึงออกมาในลักษณะของการรวบรวมและเรียบเรียงคำพิพากษาของศาลฎีกา การแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะเจาะลึกไปถึงภูมิหลังโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยจึงอยู่ในขอบเขตจำกัด เหล่านี้ จึงมีส่วนทำให้ประชาชนและนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในทางวิชาการเกิดขึ้นน้อยมาก

3.3.3 การพัฒนาที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ข้อเสนอแนะในส่วนนี้ มีได้เป็นข้อเสนอแนะของคณะผู้ศึกษาวิจัยโดยตรง แต่เป็นการรวบรวมจากการวิจัยสนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งรวบรวมจากการวิจัยเอกสาร เช่น เอกสารและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรืออดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนที่ได้เขียนไว้ ซึ่งในที่นี้ไม่ได้อ้างอิงไว้ด้วย แต่ส่วนใหญ่ได้ปรากฏอยู่ในคำสัมภาษณ์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรืออดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ข้อเสนอแนะดังกล่าวมีดังนี้

- 1) การใช้อำนาจหน้าที่ให้ถูกวัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ
- 2) การไม่นำประสบการณ์หรือความเคยชินในทางที่ไม่เป็นคุณมาใช้
- 3) การพิจารณาวินิจฉัยโดยคำนึงถึงปัจจัยแวดล้อมด้วย
- 4) การพัฒนาความรู้ความเข้าใจเรื่องความยุติธรรมภายใต้สังคมประชาธิปไตย ซึ่งแตกต่างจากสังคมเผด็จการ
- 5) การไม่เกรงกลัวหรือหลีกเลี่ยงที่จะชี้ขาดว่ากฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันแม้ว่ากฎหมายนั้นจะได้ใช้มาช้านานแล้วก็ตาม
- 6) ความพร้อมในการกลับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อสถานการณ์ของประเทศเปลี่ยนแปลงไป มีเหตุผลสนับสนุนอย่างชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนส่วนรวม
- 7) การป้องกันความเคลือบแคลงสงสัยโดยระมัดระวังในเรื่องต่อไปนี้เป็นพิเศษและต่อเนื่อง คือ จรรยาบรรณ จริยธรรม คุณธรรม ความเป็นอิสระ และความเป็นกลาง และการปลอดจากการเมือง ไม่ว่าเรื่องดังกล่าวจะได้บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม
- 8) การไม่เพิ่มอำนาจและบทลงโทษให้ศาลรัฐธรรมนูญ
- 9) การมีมาตรการป้องกันการวิ่งเต้น (lobby)

10) การวางตัวเรียบง่ายและใกล้ชิดประชาชนเพื่อให้ประชาชนเชื่อมั่นและศรัทธาสถาบันรัฐธรรมนูญว่าเป็นครูใหญ่ของประเทศ และเป็นศาลของประชาชน

11) การร่วมมือกันกำหนดแนวทางหรือกรอบในการพิจารณาวินิจฉัย

☆☆☆☆☆

ตารางที่ 9 สรุปคะแนนเสียงคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541 ถึง ปี 2543 จำนวน 101 คำวินิจฉัย จำแนกตาม ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และประเภทของปัญหา 5 ประเภท

คำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541-2543 จำนวน 101 เรื่อง จำแนกตามประเภทของปัญหา 5 ประเภท																					
ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ ปี 2541-2543	1) ปัญหาการตรวจสอบ กฎหมาย (66)				2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ของ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ (15)				3) ปัญหาบุคคล หรือผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง (9)				4) ปัญหาองค์กร หรือ พรรคการเมือง (10)				5) ปัญหาอื่น ๆ (1)				รวม เรื่อง
	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	ชอบ ด้วย รธน.	ไม่ชอบ ด้วย รธน.	อื่น ๆ ยกคำ ร้อง	ไม่ได้ ร่วม วินิจฉัย	
1. เซาวัน [☆]	47	4				10				2			5	1							69
2. โกเมน	57	6	1	2	3	11	1		3	2	2	2		2	8			1			101
3. จุมพล	46	2	7	11	3	9	3		1	8			9	1			1				101
4. จุล	59	4	1	2	4	10		1	2	7			9	1			1				101
5. ชัยอนันต์ ^{☆☆}	19	42	1	4	4	9		2		6			5			3		1			96
6. ประเสริฐ	60	4	1	1	5	10				9			7	2	1			1			101
7. ปรีชา	56	4	6		4	5	6		1	8			9			1		1			101
8. มงคล	55	7	2	2	6	7	1	1		9			9			1	1				101
9. สัจจิต ^{☆☆☆}	10	1	1		2	2				7			2					1			26
10. สุจินดา	58	5	1	2	3	11		1		8		1	9	1				1			101
11. สุวิทย์	57	6	1	2	5	9		1	2	7			10					1			101
12. อนันต์	59	5	2		3	11	1			9			7	1		2	1				101
13. อิสสระ	58	5	2	1	2	8	5		1	8			8	1	1				1		101
14. อูระ	60	3	3		7	7	1		1	8			8	1		1	1				101
รวมเรื่อง	701	98	29	27	51	119	18	6	11	98	2	3	97	11	10	8	5	7	1	0	1302

- ☆ นายเชาว์ สายเชื้อ ร่วมวินิจฉัยคำวินิจฉัย ปี 2541-2542 ทุกเรื่อง ยกเว้น คำวินิจฉัยที่ 54/2542 (รวมวินิจฉัย 69 เรื่อง) เนื่องจากพ้นจากตำแหน่งวันที่ 23 ธันวาคม 2542 เมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์
- ☆☆ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช ร่วมวินิจฉัยคำวินิจฉัยปี 2541-2543 ทุกเรื่อง ยกเว้น คำวินิจฉัยที่ 27-31/2543 (รวมวินิจฉัย 96 เรื่อง) เนื่องจากลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2543
- ☆☆☆ นายสุจิต บุญบงการ ร่วมวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 6-31/2543 (รวมวินิจฉัย 26 เรื่อง) โดยไม่ได้ร่วมวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 1-16/2541, 1-54/2542, และ 1-5/2543 เนื่องจากได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2543 แทนนายเชาว์ สายเชื้อ

ผนวก 4
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร
(Executive Summary)
โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง
“การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 2”
(คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 รวม 84 เรื่อง)

1. บทนำ

โครงการศึกษาวิจัยเรื่องนี้มีความสำคัญและความจำเป็น เนื่องจากความสำคัญของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวมตลอดไปถึงบุคคลที่มาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หรือที่เรียกว่า รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรสำคัญองค์กรหนึ่งของกระบวนการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยหน่วยงานและประชาชนจะอาศัยศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่พึ่งสูงสุดเพื่อช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของตนเองรวมทั้งการปฏิรูปการเมืองของไทย เพราะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันคู่กรณี และทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และองค์กรอื่นของรัฐ แต่ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อหย่อนในการปฏิบัติหน้าที่ ยินยอมให้กฎหมายลำดับรอง เช่น ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีอำนาจเหนือรัฐธรรมนูญ หรือพิจารณาวินิจฉัยในทิศทางที่ทำให้รัฐธรรมนูญขาดความศักดิ์สิทธิ์ หรือยินยอมให้ฝ่ายการเมืองครอบงำการพิจารณาวินิจฉัยแล้ว รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) และประชาชนทั่วประเทศได้ร่วมมือกันร่างขึ้นย่อมล้มเหลวในการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งกระบวนการปฏิรูปการเมืองย่อมล้มเหลวตามไปด้วย ความสำคัญและความจำเป็นของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเริ่มบังคับใช้อย่างเต็มรูปแบบหลังการเลือกตั้งทั่วไปในปี 2544 ย่อมทำให้มีคำร้อง ปัญหา ข้อพิพาท หรือคดีมาสู่การพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มมากขึ้นด้วย ไม่เพียงเท่านั้น คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ รวมไปถึงบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ยังได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

ในช่วงปี 2544-2545 เป็นเวลา 1 ปีเต็ม คณะผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 1 (ปี 2545)” ประกอบด้วยคำวินิจฉัยปี 2541

ถึง ปี 2543 ช่วงแรก หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 รวม 101 เรื่อง¹ (ได้จัดพิมพ์รวมไว้ในเล่มเดียว คือ เล่มที่ 1 ส่วนที่ 1) ทั้งนี้ ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิอาเซีย และได้รับการสนับสนุนจากสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน คณะผู้ศึกษาวิจัยยังได้รับทุนและการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทำวิจัยเรื่องเดียวกันนี้อีก

สำหรับในช่วงปี 2545-2546 เป็นเวลา 1 ปี คณะผู้ศึกษาวิจัยได้ศึกษาวิจัย เรื่อง "การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 2 (ปี 2546)" ประกอบด้วยคำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 รวม 84 เรื่อง และเนื่องจากมีจำนวนหน้ามาก จึงได้จัดพิมพ์เป็น 4 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 1 ส่วนที่ 2, เล่มที่ 2 ส่วนที่ 1, เล่มที่ 2 ส่วนที่ 2, และเล่มที่ 2 ส่วนที่ 3 ในส่วนของคำวินิจฉัยในปี 2545 ซึ่งมีจำนวน 64 เรื่อง จะได้ดำเนินการและจัดพิมพ์ต่อไป

2. กรอบการวิเคราะห์และระเบียบวิธีศึกษาวิจัย

วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2 นี้ เป็นไปในทำนองเดียวกับที่ได้กำหนดไว้ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 คือ เพื่อประโยชน์ในทางวิชาการ โดยเฉพาะการเรียนการสอนด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และกฎหมายมหาชน สร้างองค์ความรู้และผสมผสานความรู้ทั้ง 3 ด้านดังกล่าวเข้าด้วยกันในลักษณะของการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบสำหรับการใช้ในการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิงทางวิชาการ ตลอดจนช่วยเพิ่มพูนความรู้ให้ประชาชน นอกจากนี้ ยังเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติ เช่น ช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเตรียมคำร้องได้ตรงประเด็นและชัดเจนเพื่อยื่นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย และช่วยให้ทราบแนวทางการพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2 นี้ นอกจากดำเนินการตามโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 เพื่อให้สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบและเป็นมาตรฐานเดียวกันแล้ว ยังมีส่วนที่เพิ่มมากขึ้นอีก เช่น

1) การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญบางกรณี เช่น การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295

2) ดำเนินการเพื่อให้การศึกษาวิจัยนี้เป็นเอกสารสำหรับค้นคว้าและอ้างอิงทางวิชาการ เป็นต้นว่า จัดทำตารางสรุปที่แสดงถึง คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวนคำวินิจฉัยในแต่ละ

¹โปรดดู วิรัช วิรัชนิการวรรณ และคณะ, *โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ* (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไฟรีเพซ, 2545), จำนวน 1,369 หน้า.

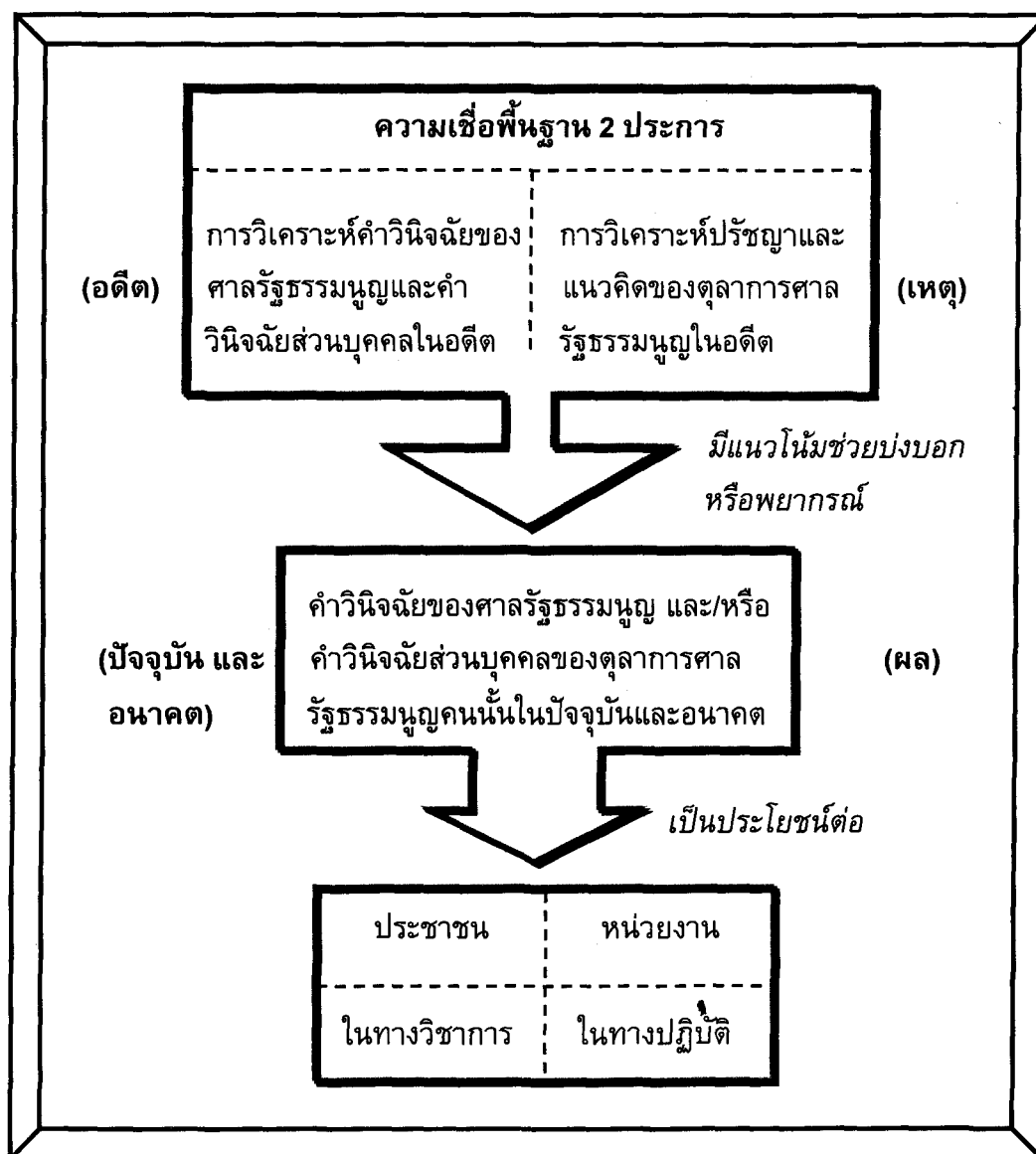
ละประเภท คะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา

โครงการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งการนำเสนอแบ่งออกเป็น 5 บท ได้แก่ บทที่ 1 บทนำ บทที่ 2 การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคล บทที่ 3 ผลการวิจัยเอกสาร บทที่ 4 ผลการวิจัยสนามและผลการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น บทสุดท้าย คือ บทที่ 5 เป็นสรุปและข้อเสนอแนะ

หมายเหตุ เนื้อหาสาระในบทที่ 3 และบทที่ 4 เป็นลักษณะของการนำเสนอผลการวิจัยที่มีรายละเอียดสมบูรณ์ (full report) เป็นไปในทิศทางหรือเป็นระบบเดียวกับโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ส่วนบทที่ 5 เป็นลักษณะของการสรุปหรือนำเสนอผลการวิจัยฉบับย่อ (short report) พร้อมข้อเสนอแนะ นอกจากนี้ คณะผู้ศึกษาวิจัยยังได้จัดทำเอกสารสรุป หรือ บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (executive summary) แยกต่างหากอีกด้วย ทั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เลือกอ่านหรือศึกษาได้อย่างสะดวกว่าจะเลือกอ่านฉบับสมบูรณ์หรือฉบับย่อ

การศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้มีกรอบแนวคิดสำคัญที่เชื่อว่า การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในอดีตควบคู่กับการวิเคราะห์ปรัชญาและแนวคิดของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในอดีต ทั้ง 2 ส่วนนี้ถือว่าเป็น “เหตุ” ซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดหรือพยากรณ์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และ/หรือ คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนนั้นในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งถือว่าเป็น “ผล” อันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนและหน่วยงานทั้งในทางวิชาการและในทางปฏิบัติ ดังได้ยกตัวอย่างไว้แล้วข้างต้น โปรดดูภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาพรวมกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

โครงการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีระเบียบวิธีศึกษาวิจัย (research methodology) ที่ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร การวิจัยสนาม และการสัมภาษณ์ทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น โดยให้ความสำคัญ สัดส่วนและเวลาในการพิจารณาศึกษาการวิจัยเอกสารมากเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง (fact) ส่วนการวิจัยสนามและการสัมภาษณ์ทางวิชาการที่เป็นข้อมูลที่เป็นความคิดเห็น (opinion) แม้มีความสำคัญแต่ถือว่าเป็นข้อมูลเสริมที่นำมาช่วยสนับสนุนหรือคัดค้านข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร เนื่องจากข้อมูลส่วนหลังนี้ได้แย้งได้ง่ายกว่า

การวิจัยเอกสารนั้น เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน 2545 ถึง ตุลาคม 2545 รวม 8 เดือน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ เช่น รัฐธรรมนูญ กฎหมาย คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา รวมคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ บทความ ตลอดจนการวิเคราะห์วิจารณ์ของหน่วยงานหรือบุคคล เช่น นักวิชาการ นักการเมือง และ สื่อมวลชน ข้อมูลบางส่วนนำมาจากอินเทอร์เน็ต (internet หรือ international network) เช่น เว็บไซต์ (website) <http://203.113.93.8/mhead.htm> ของส่วนงานราชกิจจานุเบกษา สำนักนายกรัฐมนตรี และ www.concourt.or.th/ ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ รวมทั้งจากคำปรึกษาหรือคำแนะนำจากผู้มีความรู้และมีประสบการณ์อย่างสูงเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ จากนั้น จึงนำข้อมูลมาประมวล วิเคราะห์ และเขียนเป็นรายงานพร้อมภาพและตารางประกอบตามความจำเป็น

ส่วนการวิจัยสนาม เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลสนาม เริ่มเตรียมการวิจัยสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลสนามตั้งแต่ปลายเดือนพฤศจิกายน 2545 ถึง กุมภาพันธ์ 2546 เป็นเวลาประมาณ 2 เดือนครึ่ง วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสนามดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษหรือเป็นผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง (**purposive sampling หรือ selective-purposive**) จำนวน 45 คน ให้ตอบแบบสอบถามด้วยความสมัครใจ โดยมีได้ระบุไว้ในผลการศึกษาวิจัยว่าเป็นใครแม้จะขอให้ผู้ตอบทุกคนกรอกชื่อ ประวัติ และตำแหน่งหน้าที่การงาน แต่ได้ถือเป็นความลับ วิธีศึกษาวิจัยเช่นนี้คล้ายคลึงกับวิธีสอบถามความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญแบบเดลไฟ (Delphi) และน่าจะมีคุณค่ามากกว่าการสอบถามทั่ว ๆ ไป เนื่องจากลักษณะเนื้อหาของเรื่องที่ศึกษาวิจัยมีระดับความยากสูงมาก มีจำนวนข้อคำถามมากพอสมควร และลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามได้จำกัดเฉพาะกลุ่มบุคคลที่เป็นนักวิชาการและนักปฏิบัติที่อยู่ในระดับเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิทยาศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ หรือผู้สัสดักกรณีกลุ่มละ 15 คน อันได้แก่

1) **ผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์** ประกอบด้วย (1) นักวิชาการด้านนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และ (2) นักปฏิบัติ ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลฎีกา และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด

2) **ผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์** ประกอบด้วย (1) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชาการไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และ (2) นักปฏิบัติ ได้แก่ นักบริหารภาครัฐ

3) **ผู้สัสดักกรณีทางการเมืองการปกครองและการบริหาร** หมายถึง ผู้ที่ให้ความสนใจและติดตามการเมืองการปกครองและการบริหารประเทศอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเป็นเวลานาน แม้มิได้มีอาชีพเป็นนักการเมืองก็ตาม ประกอบด้วย (1) กรรมการหรือเลขาธิการขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ ได้แก่ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และ (2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และอดีตรัฐมนตรี (สสร.)

ทั้งนี้ มีข้อสันนิษฐานว่ากลุ่มตัวอย่างดังกล่าวอยู่ในฐานะที่จะมีความรู้เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ กฎหมาย การเมืองการปกครองและการบริหารประเทศ รวมทั้งรู้และเข้าใจโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การปฏิบัติราชการ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนภูมิหลังของ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นอย่างไร

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยสนาม เริ่มแรกได้ดำเนินการโดยแจกแบบสอบถามให้ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้สังเกตการณ์ทาง การเมืองการปกครองและการบริหารบางส่วนที่ได้เข้าร่วมประชุมใน “การประชุมวิชาการทางรัฐ ศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 3 (2545)” ที่จัดขึ้นโดยความร่วมมือของสาขาวิชารัฐ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย และคณะกรรมการสภา วิจัยแห่งชาติสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ เมื่อวันที่ 29-30 พฤศจิกายน 2545 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี เหตุผลที่เลือกกลุ่มตัว อย่างจากที่ประชุมวิชาการแห่งนี้ เพราะเป็นแหล่งที่ผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาหรือรัฐประศาสน ศาสตร์ และผู้สังเกตการณ์ที่มีความเป็นกลางมาร่วมประชุมติดต่อกันเป็นเวลา 2 วัน ทำให้สามารถ แจก รับแบบสอบถามกลับคืน และทวงถามได้ กลุ่มตัวอย่างยังมีโอกาสตอบแบบสอบถามได้ตาม สะดวก แล้วส่งคืนในภายหลังโดยไม่เร่งรัด

หลังจากรวบรวมแบบสอบถามที่ได้แจกให้กลุ่มตัวอย่างกรอกเองและส่งกลับคืนในการ ประชุมวิชาการทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ดังกล่าวแล้ว ปรากฏว่ายังไม่ครบตามจำนวนที่ ตั้งเป้าหมายไว้ คณะผู้ศึกษาวิจัยจึงและได้ส่งแบบสอบถามไปยังบุคคลที่มีคุณสมบัติพิเศษดังกล่าว ทางไปรษณีย์และให้ส่งกลับคืน โดยจัดส่งไปยังผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ เช่น ผู้พิพากษาใน ศาลฎีกา และตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาหรือรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยที่มีตำแหน่งทางวิชา การไม่ต่ำกว่ารองศาสตราจารย์ และผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหารที่ ปฏิบัติงานอยู่ในองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระในตำแหน่งกรรมการหรือเลขาธิการ เช่น ปปช. กกต. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตลอดจนสมาชิกสภาผู้ แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สสร.) ทั้งนี้ ได้รับความร่วมมือ จากนายกสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน จนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ 2546 การรวบรวมแบบสอบ ถามจึงได้ครบตามจำนวนที่ตั้งเป้าหมายไว้กลุ่มละ 15 ชุด โดยเป็นแบบสอบถามที่มีคุณภาพและ สมบูรณ์มากที่สุด

แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยสนามมีจำนวน 24 หน้ากระดาษเอ 4 ประกอบด้วย หนังสือขอ ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย และนายกสมาคมรัฐ ธรรมนูญเพื่อประชาชน ข้อคำถามปิดและคำถามเปิดจำนวน 47 ข้อ พร้อมคำอธิบาย (โปรดดู แบบ สอบถาม ในภาคผนวก) แบบสอบถามได้ผ่านการทดสอบโดยบุคลากรของมหาวิทยาลัยสุโขทัย

ธรรมาธิราชที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง รวมทั้งได้รับคำแนะนำและผ่านการตรวจสอบจากผู้รู้ และก่อนที่จะแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้ศึกษาวิจัยได้สอบถามผู้ตอบคร่าว ๆ ก่อนเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสนใจเรื่องศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัย พร้อมกับเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือผู้สังเกตการณ์ดังกล่าวเท่านั้น

สาระสำคัญของแบบสอบถามเป็นไปในแนวทางเดียวกับการทำวิจัยเรื่องเดียวกันนี้เมื่อปี 2545 (ครั้งที่ 1) เพราะการวิจัยนี้เป็นโครงการต่อเนื่อง โดยได้ปรับปรุงแบบสอบถามให้รัดกุมมากขึ้น แบบสอบถามได้มุ่งให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นและวิจารณ์ในประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ขอบเขต และสมมติฐานของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความคิดเห็นต่อ (1) โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (2) ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น อายุ การศึกษา ตลอดจนปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกับทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (3) อิทธิพลของประธานศาลรัฐธรรมนูญกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (4) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่สำคัญและเป็นที่น่าสนใจจำนวน 20 เรื่องในช่วงหลังของปี 2543 และตลอดปี 2544 และ (5) ความพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ในส่วนของการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น ครอบคลุมการนำเสนอผลการวิเคราะห์วิจารณ์โครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ปี 2545 (ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 จำนวน 101 เรื่อง) ของอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ซึ่งได้เสนอไว้ในการสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น จัดขึ้นเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2545 ระหว่างเวลา 09.00 น. ถึง 17.00 น. ณ โรงแรมตรัง ถนนวิสุทธิกษัตริย์ กรุงเทพมหานคร มีผู้เข้าร่วมสัมมนาประมาณ 50 คน ประกอบด้วย นักวิชาการ อดีตสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (สสร.) นักการเมือง ผู้เชี่ยวชาญและผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหาร ทั้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิอาเซีย และสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน สำหรับโครงการศึกษาวิจัยครั้งที่ 2 ปี 2546 ซึ่งประกอบด้วยคำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่อง และจัดพิมพ์ไว้ใน 4 เล่ม จะได้นำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อรับฟังความคิดเห็น จากนั้น จะจัดพิมพ์ไว้ในเล่มต่อไป

เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นในที่นี้จึงเรียก “คำวินิจฉัยกลาง หรือคำวินิจฉัยรวมของศาลรัฐธรรมนูญ” ว่า “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” พร้อมกับเรียก “คำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน” ว่า “คำวินิจฉัยส่วนบุคคล”

หัวข้อสรุปแบ่งเป็น 3 ข้อ โดยจัดแบ่งให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ขอบเขต และสมมติฐานของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อันได้แก่

1.1 การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่ปี 2543 ถึง ปี 2544 จำนวน 84 เรื่อง

1.1.1 จำนวนคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ คำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่มีจำนวน 84 เรื่อง ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว แบ่งเป็น (1) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 84 เรื่อง แบ่งเป็น ปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง และปี 2544 จำนวน 51 เรื่อง และ (2) คำวินิจฉัยส่วนบุคคล จำนวน 1,152 เรื่อง แบ่งเป็น ปี 2543 จำนวน 426 เรื่อง และปี 2544 จำนวน 726 เรื่อง

หากนับตั้งแต่ปี 2541 ถึง ปี 2544 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวนรวม 185 เรื่อง (และคำวินิจฉัยส่วนบุคคล 2,454 เรื่อง) คณะผู้ศึกษาวิจัยได้พิจารณาศึกษา วิเคราะห์ และจัดพิมพ์คำวินิจฉัยจำนวน 101 เรื่อง ไว้ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ปี 2545 (มี 1 เล่ม) ส่วนคำวินิจฉัยที่เหลือจำนวน 84 เรื่อง ได้จัดพิมพ์ไว้ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2 ปี 2546 (มี 4 เล่ม) โปรดดูตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและหมายเลขคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2541-2544 จำแนกตามปี และโครงการศึกษาวิจัยครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2

ปี	จำนวนคำวินิจฉัยของ ศาลรัฐธรรมนูญ (จำนวน คำวินิจฉัยส่วนบุคคล)		รวม	หมายเลข คำวินิจฉัยที่		รวม	โครงการ ศึกษาวิจัย
2541	16 (208)		101 (1,302)	1-16/2541		101	ครั้งที่ 1 (ปี 2545) มี 1 เล่ม
2542	54 (701)			1-54/2542			
2543	64☆☆ (819)	31 (393)		1-64/2543	1-31/2543		
		33 (426)☆	32-64/2543				
2544	51 (726)☆		84 (1,152)☆	1-51/2544		84	ครั้งที่ 2 (ปี 2546) มี 4 เล่ม
รวม	185 (2,454)		185 (2,454)	1/2541 - 51/2544		185	รวม 5 เล่ม

[☆] จำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ปี 2543-2544 ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 2 นี้

^{☆☆} เฉพาะในปี 2543 มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญรวม 64 เรื่อง ในเล่มนี้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์จำนวน 33 เรื่อง คือ ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32-64/2543 สำหรับคำวินิจฉัยอีก 31 เรื่อง ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1-31/2543 ได้พิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไปแล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1

1.1.2 ประเภทของผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อพิจารณาถึงจำนวนผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยโดยใช้การจัดแบ่งตามตำแหน่ง พบว่า ในจำนวน

คำวินิจฉัย 84 เรื่อง ศาล ตามมาตรา 264 เป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุด จำนวน 45 เรื่อง (ร้อยละ 53.6) มาตรานี้กำหนดว่าเมื่อเกิดการโต้แย้งขึ้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว และส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวนดังกล่าวนี้สอดคล้องหรือเท่ากับจำนวนคำร้อง 45 เรื่อง ที่ศาลเป็นผู้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุดดังกล่าวข้างต้น ในจำนวน 45 เรื่องนี้ แบ่งเป็น ศาลยุติธรรม 39 เรื่อง ศาลล้มละลาย 5 เรื่อง และศาลภาษีอากร 1 เรื่อง

รองลงมาตามลำดับ คือ คณะกรรมการการเลือกตั้งปฏิบัติหน้าที่เป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง ยื่นคำร้องจำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 22.6) องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล จำนวน 5 เรื่อง (ร้อยละ 5.9) ในขณะที่ประธานรัฐสภา และ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ปปช.) ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญในจำนวนที่เท่ากัน คือ 4 เรื่อง (ร้อยละ 4.8) รองลงมาอีกคือ ประธานวุฒิสภายื่นคำร้องจำนวน 3 เรื่อง (ร้อยละ 3.6) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ยื่นคำร้อง 2 เรื่อง (ร้อยละ 2.4) สำหรับผู้ยื่นคำร้องจำนวนน้อยที่สุด ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และคณะรัฐมนตรี โดยยื่นคำร้องในจำนวนที่เท่ากัน คือ 1 เรื่อง (ร้อยละ 1.2) สำหรับสมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรี และอัยการสูงสุด ไม่ได้ยื่นคำร้องแม้แต่เรื่องเดียว

เป็นที่น่าสังเกตว่า เท่าที่ผ่านมานับแต่ปี 2541-2543 นั้น มีเพียงศาลยุติธรรมเท่านั้นที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยตามมาตรา 264 ส่วนศาลอื่นใด เช่น ศาลปกครอง ศาลทหาร ศาลล้มละลาย และภาษีอากรกลาง ยังไม่เคยยื่น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2544 ศาลล้มละลายได้เริ่มยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 5 เรื่อง และศาลภาษีอากรกลาง ได้ยื่นเป็นครั้งแรกจำนวน 1 เรื่องด้วย นอกจากนี้ มีหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล ได้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย จำนวน 5 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 3.3 ในบทที่ 3)

1.1.3 มาตราที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จากจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่องที่นำมาวิเคราะห์ในที่นี้ มาตราที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุดคือ มาตรา 264 มีจำนวน 45 เรื่อง (ร้อยละ 53.6) มาตรานี้กำหนดว่าเมื่อเกิดการโต้แย้งขึ้น ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว และส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย จำนวนดังกล่าวนี้สอดคล้องหรือเท่ากับจำนวนคำร้อง 45 เรื่องที่ศาลเป็นผู้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุดดังกล่าวข้างต้น

สำหรับมาตราที่ผู้ยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยรองลงมา 2 ลำดับ ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง ซึ่งมีจำนวน 19 เรื่อง (ร้อยละ 22.6) โดยทุกเรื่องเป็นกรณีการยุบพรรคการเมืองตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมือง และในจำนวนนี้มี 1 เรื่องที่ยุบพรรคการเมืองเพื่อไปรวมกับ

อีกพรรคการเมืองหนึ่ง (คำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม) จำนวนดังกล่าวนี้สอดคล้องหรือเท่ากับจำนวนคำร้อง 19 เรื่องที่นายทะเบียนพรรคการเมืองเป็นผู้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญในจำนวนที่มารองเป็นอันดับสองดังกล่าวข้างต้น รองลงมาอีกลำดับ คือ มาตรา 266 เป็นกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) (โปรดดูตารางที่ 3.4 ในบทที่ 3)

โดยทั่วไปผู้ยื่นคำร้องส่วนใหญ่จะระบุมาตรการของรัฐธรรมนูญที่ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยไว้ด้วย แต่มีผู้ยื่นคำร้องจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้ระบุมาตรการไว้อย่างชัดเจน ดังเช่น คำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ คำร้องทั้ง 10 คำร้องนี้ไม่ได้ระบุมาตรการของพระราชกำหนดการปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ ว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตราใด ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยให้ยกคำร้อง เนื่องจากคำร้องทั้ง 10 คำร้อง ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 264 อย่างไรก็ตาม เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องไว้ อาจใช้ดุลพินิจในการพิจารณาวินิจฉัยว่าเป็นไปตามมาตราที่ผู้ยื่นคำร้องได้ระบุไว้หรือไม่ก็ได้

1.1.4 จำนวนประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หมายถึง ประเด็นสำคัญที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเป็นประเด็นที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ร่วมกันกำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวทางสำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนำไปใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยและคณะผู้ศึกษาวิจัยได้นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ ประเด็นหลักนั้นอาจมีประเด็นเดียวหรือหลายประเด็นก็ได้ สำหรับคำวินิจฉัยปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่องนั้น มีประเด็นหลัก 1-2 ประเด็นหลัก โดยมี 1 ประเด็นหลักมากที่สุด รวม 70 เรื่อง (ร้อยละ 83.3) เช่น คำวินิจฉัยที่ 32/2543, 34-53/2543, 1/2544 และ 2/2544 ส่วนที่เหลือมี 2 ประเด็นหลัก รวม 14 เรื่อง (ร้อยละ 16.7) เช่น คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 9-10/2544, และ 16/2544 เป็นต้น (โปรดดูตารางที่ 3.10 ในบทที่ 3)

1.1.5 ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย ประเภทของปัญหาจัดแบ่งตาม “อำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ” ที่มี 5 ประเภท ได้แก่ (1) ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย (2) ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ (3) ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (4) ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง และ (5) ปัญหาอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น เช่น คำวินิจฉัยที่ 24/2543 (วันที่ 15 มิถุนายน 2543) ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กับ ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งฯ โดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็นเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 198 กรณีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้งว่าด้วยการสั่งให้มี

การเลือกตั้งใหม่ก่อนประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา เป็นต้น (โปรดดูตารางที่ 3.11 ในบทที่ 3)

ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ประเภทของปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา วินิจฉัย ในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง โดยจัดแบ่งตามอำนาจหน้าที่ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ปรากฏว่า ปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมีมากที่สุดทั้ง 2 ปี คือ มีจำนวน 23 และ 27 เรื่อง ตามลำดับ รวมทั้งสิ้น 50 เรื่อง (ร้อยละ 59.5) เช่น คำวินิจฉัยที่ 34-53/2543 และ 40-49/2543 รองลงมาตามลำดับโดยนับรวมทั้ง 2 ปี คือ ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง มีจำนวน 18 เรื่อง (ร้อยละ 21.4) เช่น คำวินิจฉัยที่ 57/2543 และ 1/2544 ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ มีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) เช่น คำวินิจฉัยที่ 32/2543 และ 13/2544 ลำดับท้ายสุดคือ ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีจำนวน 6 เรื่อง (ร้อยละ 7.1) เช่น คำวินิจฉัยที่ 4/2544 และ 5/2544 (โปรดดูตารางที่ 3.12 ในบทที่ 3)

1.1.6 แนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในการพิจารณา ศึกษาและวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลในที่นี้คณะผู้ศึกษาวิจัย มิได้ดำเนินการในลักษณะของการนำคำวินิจฉัยทั้งหลายมารวบรวมเรียบเรียง แล้วเขียน บรรยายหรือพรรณนา พร้อมวิพากษ์วิจารณ์คำวินิจฉัยหรือวิเคราะห์การใช้ดุลพินิจของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต่อคำวินิจฉัยเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องแต่ได้ดำเนินการใน ลักษณะของการจัดกลุ่ม และแยกประเภทคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน เพื่อให้ได้จำนวนตัวเลขของแต่ละกลุ่ม ต่อจากนั้นจึงนำตัวเลขเสนอในตาราง หรือภาพเพื่อพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ต่อไป

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการการดำเนินการเช่นนี้ ไม่เพียงทำให้ (1) เห็นทั้งภาพรวมและภาพย่อยตลอดจนลักษณะและผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในอดีตเท่านั้น แต่ยังทำให้ (2) เห็นพัฒนาการหรือแนวทางของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนซึ่งในที่สุดจะกลายเป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเมื่อเป็นเสียงข้างมาก หรือเป็นลักษณะของการนำข้อมูลที่ได้จากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ไปใช้ในการพยากรณ์แนวโน้มหรือทิศทางของคำวินิจฉัยในอนาคต ทั้งนี้ (3) จะมีส่วนช่วยให้ผลการ วิจัยเอกสารโดยเฉพาะในส่วนสำคัญคือส่วนที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนชัดเจน เป็นระบบ และน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้นอีกด้วย

นอกจากนี้ การที่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ แต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยบรรดคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตุลาการศาล รัฐธรรมนูญทุกคนจึงมีอิสระที่จะพิจารณาวินิจฉัยและเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนไปใน ลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า ยกคำร้อง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย จำหน่ายคดี หรือขัดหรือแย้ง หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็ได้ ดังนั้น การจัดกลุ่ม แยกประเภท

เพื่อให้ได้ตัวเลขดังกล่าว จึงเป็นวิธีการสำคัญที่จะทำให้คำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนที่มีต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 84 เรื่อง ซึ่งมีความแตกต่างกันพอสมควรดังกล่าวแล้ว เป็นระบบ เป็นหมวดหมู่ พร้อมกับแสดงให้เห็นถึงความเหมือน ความคล้ายคลึง หรือความแตกต่างกันของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในทุกคำวินิจฉัยได้อย่างชัดเจน และยังสามารถนำไปวิเคราะห์ทางสถิติตามความจำเป็นได้อีกด้วย

หลังจากคณะผู้ศึกษาวิจัยได้นำคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน (จำนวน 1,152 เรื่อง) ที่มีส่วนในการพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ (จำนวน 84 เรื่อง) ในปี 2543 ถึง ปี 2544 มาแปลงและจัดกลุ่มแล้ว สรุปได้ว่า

(โปรดดูตารางที่ 3.14 ถึง ตารางที่ 3.16 ในบทที่ 3)

คะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเฉพาะส่วนที่ “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”² และ “ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ”³ (โดยไม่รวม “อื่น ๆ”⁴) มีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนและยังแสดงให้เห็นแนวโน้มคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ดังนี้

1) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย “ปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย” คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่เห็นว่ากฎหมายนั้น ๆ “ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ” (491) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (102) หรือในอัตราส่วน 4.8 : 1 กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า เมื่อใดก็ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย แนวโน้มของคำวินิจฉัยจะมีโอกาสเป็นไปในทิศทางที่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (เช่น กฎหมายหรือร่างกฎหมายที่พิจารณาวินิจฉัยนั้นไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญจำนวน 4.8 เท่า สำหรับปัญหาอื่นข้างล่างนี้ก็จะเป็นไปในทำนองเดียวกัน เพียงแต่ตัวเลขของอัตราส่วนแตกต่างกันไป

2) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย “ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ” คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่เห็นว่างค์กรนั้นทำ

² หมายถึง (1) ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือ (2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการยังคงอยู่ต่อไป ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น

³ หมายถึง (1) ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือ (2) กฎหมาย บุคคล หรือการดำเนินการไม่อาจคงอยู่ต่อไป มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น (โปรดดูเพิ่มเติมจากหัวข้อ 8 คำจำกัดความ ในบทที่ 1)

⁴ หมายถึง การที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนมีคำวินิจฉัยที่แตกต่างจากคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 กลุ่มใหญ่ หรือไม่วินิจฉัยว่าชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่ใช้ถ้อยคำอื่นเป็นต้นว่า (1) วินิจฉัยให้ยกคำร้องขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นวินิจฉัยในประเด็นหลักและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอยู่ใน 2 กลุ่มใหญ่ (2) ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย (3) ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง (4) ไม่รับเรื่องไว้ดำเนินการ ทั้งนี้ ต้องพิจารณาเนื้อหาสาระของแต่ละคำวินิจฉัยประกอบด้วย

ถูกต้องแล้วหรือ "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" (86) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (44) หรือในอัตราส่วน 1.9 : 1

3) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย "ปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง" คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่ "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" (73) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (8) หรือในอัตราส่วน 9.1 : 1

4) เมื่อใดก็ตามที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย "ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง" คำวินิจฉัยมีแนวโน้มที่จะเป็นไปในทิศทางที่ "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" (248) มากกว่าไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (4) หรือในอัตราส่วน 62.0 : 1

5) สำหรับประเภทปัญหาอื่น ๆ มีข้อมูลไม่เพียงพอ (โปรดดูตารางที่ 3.13 ในบทที่ 3)

1.1.7 คำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากในช่วงปี 2543-2544 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรวม 16 คน มีคำวินิจฉัยรวม 84 เรื่อง ในเวลาเดียวกัน ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ขณะที่บางคนพ้นจากตำแหน่งไปก่อน หรือบางคนได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเข้ามาภายหลัง ทำให้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง ดังนั้น ในการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในหัวข้อนี้และหัวข้อต่อ ๆ ไป จำเป็นต้องจัดแบ่งกลุ่มให้ชัดเจนก่อน โดยจัดแบ่งตามจำนวนคำวินิจฉัยออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ได้แก่ นายชุมพล ณ สงขลา พลโทจุล อติเรก นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ นายมงคล สระฐาน นายสุจิต บุญบงการ นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุวิทย์ วีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ ประภาส และนายอูระ หวังอ้อมกลาง ทั้ง 10 คนนี้เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 ยกเว้นนายสุจิต บุญบงการ ที่เข้าดำรงตำแหน่งในปี 2543

กลุ่มที่ 2 มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง ได้แก่ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ (มี 35 เรื่อง) นายประเสริฐ นาสกุล (มี 62 เรื่อง) นายกระมล ทองธรรมชาติ (มี 62 เรื่อง) นายผัน จันทรปาน (มี 62 เรื่อง) นายอมร รักษาสัตย์ (มี 59 เรื่อง) และนายศักดิ์ เตชะชาญ (มี 32 เรื่อง)

สำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 2 คน ได้แก่ นายเชาวน์ สายเชื้อ และ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช ได้พ้นจากตำแหน่งไปก่อน จึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่องนั้น (โปรดดูตารางที่ 3.9 และ ตารางที่ 3.14 ในบทที่ 3)

หลังจากการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวกับคำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน พบว่า

1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง นั้น อาจแบ่งย่อยออกเป็น 3 กลุ่มย่อยซึ่งมีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง มี 5 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา ได้แก่ นายชุมพล ณ สงขลา นายปรีชา เจริญมวณิชย์ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ และนายอูระ หวังอ้อมกลาง ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 50 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 59.5 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง)

กลุ่มที่สอง มี 3 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ได้แก่ พลโทจุล อติเรก นายสุจินดา ยงสุนทร และนายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 52 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 61.9 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง)

กลุ่มที่สาม มี 2 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ และนายอนันต์ เกตุวงศ์ ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 54 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 64.3 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง)

หลังจากดำเนินการด้วยวิธีที่กล่าวมาแล้วและจากตัวเลขข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกลุ่มที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (จำนวน 2 คน) มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกันในจำนวนที่มากกว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกลุ่มที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (จำนวน 3 คน) และกลุ่มที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา (จำนวน 5 คน) เห็นได้จากจำนวนร้อยละที่แตกต่างกันตามลำดับ ดังนี้ ร้อยละ 64.3, ร้อยละ 61.9 และร้อยละ 59.5 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง

ผลการวิจัยเอกสารส่วนนี้แสดงให้เห็นแต่เพียงว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละกลุ่มมีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันในจำนวนเท่าใดเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยเอกสารครั้งนี้ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ว่าการที่คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันของแต่ละกลุ่มนั้นเกิดจากสาเหตุใด เช่น (1) เกิดจากการมีเหตุผลเหมือนกันหรือ

ทำนองเดียวกัน หรือ (2) เกิดจากการมีที่มาจากแหล่งเดียวกัน หรือ (3) มาจากความเชี่ยวชาญสาขาเดียวกัน เป็นต้น

2) **ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน** กลุ่มที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง แม้บางคนจะไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่องเนื่องจากลาภหรือลาป่วยก็ตาม ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คนนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย เฉพาะกลุ่มแรกเท่านั้นที่มีคำวินิจฉัยที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนอีกกลุ่ม ไม่มีข้อมูลเพียงพอที่จะพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ได้ กล่าวคือ

กลุ่มแรก มี 2 คน เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผัน จันทรปาน ได้มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันจำนวน 60 เรื่อง หรือคิดเป็นร้อยละ 96.8 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (62 เรื่อง) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คนนี้ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในเวลาเดียวกัน ทำให้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยในจำนวนที่เท่ากัน คือ 62 เรื่อง และในจำนวนนี้ ได้มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกันมากถึงร้อยละ 96.8 ดังกล่าว (สำหรับวิธีการได้ตัวเลขดังกล่าวนี้ เหมือนกับที่ได้แสดงไว้แล้วข้างต้น)

อีกกลุ่มหนึ่ง มี 4 คน แต่ไม่อาจนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ได้ เพราะข้อมูลมีไม่มากเพียงพอ อันสืบเนื่องมาจากเข้าดำรงตำแหน่งหรือพ้นจากตำแหน่งในเวลาที่แตกต่างกัน ทำให้จำนวนคำวินิจฉัยไม่เท่ากัน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 4 คนนี้ ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 62 เรื่อง นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 35 เรื่อง นายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 59 เรื่อง และนายศักดิ์ เตชะชาญ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ มีคำวินิจฉัย 32 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 3.14 ในบทที่ 3)

1.1.8 **การแสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคล** จากการวิจัยเอกสารทำให้พบการแสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนที่แตกต่างจากฝ่ายเสียงข้างมาก ดังนี้

1) **คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย** ในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่อง คำวินิจฉัยที่เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมีมากที่สุด คือ 50 เรื่อง และในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในปี 2543-2544 พร้อมกับดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ซึ่งมีจำนวน 10 คน นั้น มี 2 คน ได้แก่ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ และนายสุจิต บุญบงการ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ ได้แสดงจุดยืนของคำวินิจฉัยส่วนบุคคล โดยมีคำวินิจฉัยต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมายที่แตกต่างกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ในลักษณะที่มีคำวินิจฉัย

ว่า "ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" เป็นจำนวนมาก กล่าวคือ นายอิสสระ นิตทัศน์ประภาส มีคำวินิจฉัยว่า "ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ : ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" เท่ากับ 27 : 23 ส่วนนายสุจิต บุญบงการ ได้มีคำวินิจฉัย 24 : 23 ขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 8 คน ได้มีคำวินิจฉัยเรียงตามลำดับ เช่น พลโทจุล อติเรก 50 : 0, นายมงคล สระฐาน 50 : 0, นายอนันต์ เกตุวงศ์ 50 : 0, นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ 49 : 1, นายอุระ หวังอ้อมกลาง 47 : 1, และนายสุจินดา ยงสุนทร 44 : 1, เป็นต้น (โปรดดูตารางที่ 3.14 ในบทที่ 3)

สำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 6 คน ที่แม้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 แต่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง และมีข้อมูลไม่เพียงพอ ทำให้ไม่อาจนำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในส่วนนี้ได้

2) จำนวนคำวินิจฉัยว่า "อื่น ๆ" คำวินิจฉัย 84 เรื่องซึ่งแบ่งเป็นปัญหา 5 ประเภทนั้น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนวินิจฉัยว่า "อื่น ๆ" ปรากฏให้เห็นมากพอสมควร ซึ่งหมายความว่า แทนที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนนั้นจะมีคำวินิจฉัยส่วนบุคคลต่อประเด็นหลักของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่โดยทั่วไปแล้วจัดแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ แต่กลับปรากฏบ่อยครั้งที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนได้มีคำวินิจฉัยไปในลักษณะที่แตกต่างจาก 2 กลุ่มดังกล่าว เช่น วินิจฉัยให้ยกคำร้อง หรือวินิจฉัยว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจรับคำร้อง หรือไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก เป็นต้น (ทั้งนี้ ไม่นับรวมเรื่องที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมิได้ร่วมพิจารณาวินิจฉัย) ผลที่ได้จากการวิจัยเอกสารครั้งนี้แสดงให้เห็นคำวินิจฉัยในลักษณะที่แสดงจุดยืนดังกล่าวอย่างชัดเจน ดังต่อไปนี้

2.1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวน 2 คน ได้แก่ นายจุมพล ณ สงขลา และ นายปรีชา เถลิฆะณิษฐ์ ที่ล้วนมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา มีจำนวนคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ จำนวนมากที่สุด และมีจำนวนเท่ากันคือ 23 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 27.4 ของคำวินิจฉัยทั้งหมด (84 เรื่อง) โดยแบ่งเป็นคำวินิจฉัยที่มีต่อปัญหาการตรวจสอบกฎหมาย 20 เรื่อง ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 2 เรื่อง และปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 1 เรื่อง ในจำนวนที่เท่ากันอีกด้วย

2.2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวน 7 คน ได้แก่ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ นายอุระ หวังอ้อมกลาง พลโทจุล อติเรก นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุจิต บุญบงการ และนายอนันต์ เกตุวงศ์ ไม่มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ แม้แต่เรื่องเดียว เช่นนี้ทำให้กล่าวได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้พิจารณาวินิจฉัยและยึดถือประเด็นหลักในการทำคำวินิจฉัย

อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา อีก 2 คน ถัดมา มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และ 2 คนสุดท้ายมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์

2.3) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง จำนวนที่มีอยู่ทั้งหมด 6 คนในช่วงปี 2543-2544 ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายศักดิ์ เตชะชาญ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผัน จันทรปาน และนายอมร รักษาสัตย์ ไม่มีคำวินิจฉัยที่จัดอยู่ในกลุ่มอื่น ๆ แม้แต่เรื่องเดียว เช่นนี้ทำให้กล่าวได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้พิจารณาวินิจฉัยและยึดถือประเด็นหลักในการทำคำวินิจฉัยอย่างเคร่งครัด แม้ว่าจะดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่องก็ตาม ทั้งนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คนแรก มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ อีก 2 คนถัดมา มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และคนสุดท้ายมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (โปรดดูตารางที่ 3.14 ในบทที่ 3)

ข้อสังเกต ในเรื่องการมีคำวินิจฉัยในกลุ่มอื่น ๆ เช่น วินิจฉัยให้ยกคำร้อง หรือ ไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก นั้น ตามหลักทั่วไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยในองค์คณะมาตั้งแต่เริ่มแรก ต้องทำวินิจฉัยและทำคำวินิจฉัยในขั้นสุดท้ายด้วย การไม่วินิจฉัยจะเกิดขึ้นได้เมื่อ (1) เป็นกรณีที่องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติด้วยเสียงข้างมากกว่า ไม่ควรรับเรื่องไว้พิจารณาวินิจฉัย (2) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยมาตั้งแต่เริ่มแรก แต่ต่อมาพบว่าได้เข้าไปมีส่วนได้ส่วนเสีย จึงไม่อาจร่วมพิจารณาวินิจฉัยต่อไปอีกทำให้ไม่มีสิทธิที่จะวินิจฉัยในขั้นสุดท้าย หรือ (3) ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะมาตั้งแต่เริ่มแรก แต่ในวันลงมติไม่ได้เข้าร่วมประชุม เนื่องจากลาป่วยหรือลากิจ เช่น ไปราชการต่างประเทศ หรือแม้เข้าร่วมแต่ไม่ลงมติ

แต่ในทางปฏิบัติ พบว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักซึ่งเป็นประเด็นที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ศาลรัฐธรรมนูญมีประเด็นหลักอยู่ 2 ประเด็น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 หรือประเด็นหลักที่ 2 ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง หรือบางคนอาจไม่วินิจฉัยประเด็นหลักทั้ง 2 ประเด็น ยิ่งไปกว่านั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนอาจกำหนดประเด็นขึ้นเอง และวินิจฉัยประเด็นอื่นที่กำหนดไว้นั้นสาเหตุที่เป็นเช่นนี้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีอิสระในการพิจารณาวินิจฉัยอรรถคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจึงมีอิสระที่จะพิจารณาวินิจฉัยและเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนไปในลักษณะที่เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือใช้ถ้อยคำอื่น เป็นต้นว่า ยกคำร้อง ไม่จำเป็นต้องวินิจฉัย จำหน่ายคดี หรือขัดหรือแย้ง หรือไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ก็ได้

1.1.9 คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับฝ่ายเสียงข้างมาก เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ว่า คำวินิจฉัยส่วนบุคคลที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน และแต่ละเรื่องได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ในฝ่ายเสียงข้างมาก หรือฝ่ายเสียงข้างน้อยและ

อื่น ๆ เช่น ยกคำร้อง ข้อมูลจากการวิจัยเอกสารในส่วนนี้ อย่างน้อยจะมีส่วนช่วยให้เห็นแนวทางหรือทิศทางคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าอยู่กับฝ่ายเสียงข้างมากหรือฝ่ายเสียงข้างน้อยมากน้อยเพียงใด ปรากฏว่า

กลุ่มที่ 1 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 10 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก "มากที่สุด" 3 ลำดับ ได้แก่ นายมงคล สระฐาน มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา มีจำนวน 83 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 98.8 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง รองลงมา ได้แก่ นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา จำนวน 81 เรื่อง (ร้อยละ 96.4) และนายอนันต์ เกตุวงศ์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ จำนวน 79 เรื่อง (ร้อยละ 94.0)

- ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก "น้อยที่สุด" 3 ลำดับ คือ นายจุมพล ณ สงขลา มาจากตุลาการในศาลฎีกา มีจำนวน 51 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 60.7 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง รองลงมา ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ จำนวน 56 เรื่อง (ร้อยละ 66.7) และนายปรีชา เฉลิมวณิช มาจากผู้พิพากษาศาลฎีกา มีจำนวน 55 เรื่อง (ร้อยละ 65.5)

กลุ่มที่ 2 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 6 คน ที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

- นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผั่น จันทระพาน ที่ต่างมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดและเข้าดำรงตำแหน่งพร้อมกัน ได้วินิจฉัยหรือออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากในจำนวนที่เท่ากัน คือ 61 เรื่อง จากจำนวน 62 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 98.4 ของจำนวนคำวินิจฉัย 62 เรื่องที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 2 คน ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544

- นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมาก จำนวน 34 เรื่อง จากจำนวน 62 เรื่อง (ร้อยละ 54.0) นายอมร รักษาสัตย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันรัฐศาสตร์ มีจำนวน 42 เรื่อง จากจำนวน 59 เรื่อง (ร้อยละ 71.2) นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ จำนวน 12 เรื่อง จากจำนวน 35 เรื่อง (ร้อยละ 34.3) และนายศักดิ์ เตชะชาญ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ มีจำนวน 25 เรื่อง จากจำนวน 32 เรื่อง (ร้อยละ 78.1) (โปรดดูตารางที่ 3.17 ในบทที่ 3)

1.1.10 การเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย ผลจากการวิจัยเอกสารได้บ่งบอกให้เห็นตัวเลขการเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำร้องหรือเรื่องที่เข้าสู่ศาลรัฐธรรมนูญของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้อย่างชัดเจน ดังนี้

1) ตูลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะครบทุกเรื่องในช่วงปี 2543-2544 มี 5 คน (นับรวมทั้งตูลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่องด้วย) ได้แก่ (1) พลโทจุล อดิเรก มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ (2) นายมงคล สระฐาน มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา (3) นายอนันต์ เกตุวงศ์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ (4) นายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ และ (5) นายโกเมน ภัทรภิรมย์ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ โดย 3 คนแรก มีคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง ส่วน นายประเสริฐ นาสกุล มีคำวินิจฉัย 62 เรื่อง และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ มีคำวินิจฉัย 35 เรื่อง เนื่องจาก 2 คนนี้พ้นจากตำแหน่งก่อน

ในเรื่องการเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของประธานศาลรัฐธรรมนูญมีข้อสังเกตว่า ในขณะที่ตูลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ โอกาสขาดประชุมหรือไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจะมีน้อยมาก เพราะประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้กำหนดวันเวลาการประชุม วาระการประชุม รวมทั้งนำเรื่องหรือคำร้องเข้าสู่ที่ประชุม และทำหน้าที่เป็นประธานในการประชุมพิจารณาวินิจฉัยทุกครั้ง เห็นตัวอย่างได้จากนายประเสริฐ นาสกุล มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยทุกเรื่อง และถ้านับเฉพาะในช่วงปี 2543-2544 ที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ นายประเสริฐ นาสกุล ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทุกเรื่องรวม 62 เรื่อง โดยนับตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) จนถึงคำวินิจฉัยที่ 29/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยสุดท้ายก่อนที่จะพ้นจากตำแหน่งเมื่ออายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ ย้อนกลับไปนับแต่ปี 2541 จนกระทั่งพ้นจากตำแหน่งในขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญนั้น นายประเสริฐ นาสกุล ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเพียง 1 เรื่อง คือ คำวินิจฉัยที่ 5/2541 (วันที่ 4 สิงหาคม 2541) โดยขอถอนตัวเนื่องจากตนเองได้เคยมีส่วนได้เสียในเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัยนั้น อีกทั้งในขณะนั้นก็ยังไม่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ ทำนองเดียวกัน ในอดีต นายเชาว์ สายเชื้อ มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ ได้ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่หนึ่ง ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยทุกเรื่อง (ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 53/2542 รวม 69 เรื่อง โปรดดูรายละเอียดในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1)

ในทางปฏิบัติของการประชุมคณะตูลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ในวันอังคารหรือวันพฤหัสบดี ถ้าเกิดกรณีที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญมาช้าหรือติดภารกิจกะทันหัน หรือติดราชการ ก็จะมีตูลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งทำหน้าที่ "ประธานในที่ประชุม" เฉพาะครั้งนั้น หรือในกรณีที่ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญว่างลง และยังไม่มีการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ก็จะมีตูลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งซึ่งโดยปกติจะเป็นผู้ที่มี

อาวุโสหรือมีอายุมากที่สุด "ปฏิบัติหน้าที่ประธานในที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ" ที่เป็นเช่นนี้เพราะรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติให้มีตำแหน่ง "รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ" หรือ "ประธานศาลรัฐธรรมนูญชั่วคราว"

2) นายสุจินดา ยงสุนทร มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันนิติศาสตร์ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุดคือ 13 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 15.5 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง รองลงมา คือ นายจุมพล ณ สงขลา ซึ่งมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 11.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 84 เรื่อง สำหรับนายศักดิ์ เตชะชาญ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้เชี่ยวชาญสาขานิติศาสตร์ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ที่พ้นจากตำแหน่งด้วยการลาออก ทำให้มีคำวินิจฉัยเฉพาะในปี 2544 จำนวน 32 เรื่องเท่านั้น และในจำนวน 32 เรื่องนี้ นายศักดิ์ เตชะชาญ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย 7 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 21.9 ของจำนวนคำวินิจฉัยทั้งหมด 32 เรื่อง ซึ่งนับว่าเป็นตัวเลขร้อยละที่สูงที่สุด

3) ในจำนวนคำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะรวม 48 เรื่อง แบ่งเป็น ปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมากที่สุดจำนวน 28 เรื่อง รองลงมาตามลำดับ ได้แก่ ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมือง 12 เรื่อง ปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ 7 เรื่อง และปัญหาบุคคลหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 1 เรื่อง

4) คำวินิจฉัยที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะมากที่สุด ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 34/2544 (วันที่ 16 ตุลาคม 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคประชาชน มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 4 คน รองลงคือ ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี และคำวินิจฉัยที่ 37-39/2544 (วันที่ 1 พฤศจิกายน 2544) นางเพ็ญพร งามไพโรจน์พิบูลย์ และผู้ร้องรายอื่น กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 3 คน (โปรดดูตารางที่ 3.18 ถึงตารางที่ 3.20 ในบทที่ 3)

5) เหตุผลของการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนในแต่ละเรื่อง คณะผู้ศึกษาวิจัยไม่อาจนำเสนอได้อย่างสมบูรณ์ แต่โดยทั่วไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ขาดประชุมหรือไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยเรื่องใด จะแจ้งต่อประธานศาลรัฐธรรมนูญพร้อมเหตุผล แต่ข้อมูลดังกล่าวที่เป็นทางการไม่มีการเผยแพร่ต่อสาธารณะ ไม่มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ และไม่ได้นำไปประกาศในเว็บไซต์

(website) ของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม วิธีหนึ่งที่จะทำให้ได้ข้อมูลหรือเหตุผลเกี่ยวกับการไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือ การสัมภาษณ์ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และอดีตตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน

1.1.11 คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ มติเป็นเอกฉันท์ และมติไม่เป็นเอกฉันท์ "มติเป็นเอกฉันท์" ที่ใช้ในที่นี่ หมายถึง คะแนนเสียงหรือคำวินิจฉัยท้ายสุดของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันทุกคน กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า แม้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนจะมีมุมมองหรือความเห็นต่อประเด็นหลักแต่ละประเด็นที่แตกต่างกันก็ตาม แต่สุดท้ายเมื่อผลของคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันทุกคน เช่นนี้ถือได้ว่าเป็นลักษณะของ "มติเป็นเอกฉันท์" มีตัวอย่างให้เห็นได้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ คือ คำวินิจฉัยที่ 1/2541 (วันที่ 23 พฤษภาคม 2541) ส.ส. 90 คน กับ พระราชกำหนดจำนวน 4 ฉบับ ได้ใช้ถ้อยคำว่า ศาลรัฐธรรมนูญได้ "วินิจฉัยโดยมติเป็นเอกฉันท์ของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าการตราพระราชกำหนดทั้ง 4 ฉบับ ตามที่คณะรัฐมนตรีได้เสนอต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณามตินั้นเป็นไปตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 218 แล้ว" ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ ประกอบด้วยประเด็นหลัก 2 ประเด็น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 3 คน ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 แต่ได้วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 2 ในเวลาเดียวกัน มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก 3 คน ไม่วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 2 แต่ได้วินิจฉัยประเด็นหลักที่ 1 อย่างไรก็ตาม เมื่อคำวินิจฉัยขั้นสุดท้ายของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ 13 : 0 จึงถือว่าเป็นลักษณะของ "มติเป็นเอกฉันท์" ยังมีตัวอย่างคำวินิจฉัยในลักษณะนี้อีกเป็นจำนวนมาก เช่น ในปี 2544 มีจำนวน 37 เรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาองค์กรหรือพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมือง ลักษณะของ "มติเป็นเอกฉันท์" คือ 15 : 0 ปรากฏอย่างชัดเจนในคำวินิจฉัยที่ 21/2544, 22/2555, 23/2544 และ 25/2544

เท่าที่ผ่านมายังไม่เคยปรากฏว่าคะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาเท่ากัน ถ้าเมื่อใดคะแนนเสียงออกมาเท่ากันย่อมเกิดปัญหาเพราะรัฐธรรมนูญมิได้มีบทบัญญัติใดกล่าวถึงเรื่องคะแนนเสียงเท่ากันไว้ด้วย ดังนั้น หลังจากการประชุมและอภิปรายคำร้องหรือเรื่องผ่านไปแล้ว ประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะให้ความสนใจเรื่องที่มีแนวโน้มว่าคะแนนเสียงจะออกมาเท่ากันเป็นพิเศษ และร่วมมือกันหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดขึ้น วิธีการหนึ่งที่กระทำได้คือ เมื่อใดก็ตามที่จะลงคะแนนเสียง จะต้องมิตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมอยู่ในองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมประชุมเป็น

จำนวนเลขที่เสมอ แต่ถ้ามีจำนวนเลขคู่เมื่อใดและเรื่องที่จะลงมตินั้นมีแนวโน้มว่าจะมีคะแนนเสียงใกล้เคียงกัน ประธานศาลรัฐธรรมนูญก็อาจเลื่อนการประชุมออกไป

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 255 ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอีก 14 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน พร้อมกันนั้น มาตรา 267 ได้กำหนดไว้ด้วยว่า องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยต้องประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า 9 คน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่จะมีบัญญัติเป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้ (เช่น กรณีตามมาตรา 219 วรรคสี่ ได้บัญญัติว่า ต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด) เมื่อเป็นเช่นนี้ คำวินิจฉัยจำนวน 84 เรื่องที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้ จึงมีจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือเข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ครบทั้ง 15 คนในทุกเรื่อง แต่ต้องไม่น้อยกว่า 9 คน ทั้งนี้ คะแนนเสียงขององค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจออกมาในลักษณะที่ "มติเป็นเอกฉันท์" หรือ "มติไม่เป็นเอกฉันท์" ก็ได้

มีเหตุผลหลายประการที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยหรือไม่ได้เข้าร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในช่วงปี 2543-2544 ครบทั้ง 15 คนในทุกคำวินิจฉัย เป็นต้นว่า ลาป่วย ลากิจ เช่น ลาไปราชการต่างประเทศ หรือขออนุญาตเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย และช่วงเวลาที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพ้นจากตำแหน่งเพราะลาออกหรืออายุครบ 70 ปี บริบูรณ์ รวมทั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใหม่ยังไม่ได้เข้าปฏิบัติหน้าที่

ผลการพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ปรากฏว่า เมื่อนับรวมทั้ง 2 ปี คือ ปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง จำนวนมติเป็นเอกฉันท์มีน้อยกว่ามตินี้ไม่เป็นเอกฉันท์ โดยแบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 38 เรื่อง (ร้อยละ 45.2) และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 46 เรื่อง (ร้อยละ 54.8) ซึ่งใกล้เคียงกันพอสมควร และในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่องนั้น เป็นปัญหาการตรวจสอบกฎหมายมากที่สุด จำนวน 50 เรื่อง แบ่งเป็น มติเป็นเอกฉันท์ 20 เรื่อง และมติไม่เป็นเอกฉันท์ 30 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 3.21 และตารางที่ 3.22 ในบทที่ 3)

1.1.12 ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาแต่ละเรื่อง ในจำนวนคำวินิจฉัย 84 เรื่องในปี 2543-2544

1) ระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาจนแล้วเสร็จมากที่สุด คือ 9-10 เดือน มีจำนวน 18 เรื่อง (ร้อยละ 21.4) รองลงมาคือ 12 เดือนขึ้นไป มีจำนวน 17 เรื่อง (ร้อยละ 20.2) และ 2-3 เดือน มีจำนวน 10 เรื่อง (ร้อยละ 11.9) เป็นต้น

2) คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาพิจารณาวินิจฉัยน้อยที่สุด มี 1 คำวินิจฉัย ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) นายสนธิ วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ ใช้เวลา 10 วัน คำวินิจฉัยที่ใช้เวลาน้อยรองลงมาคือ คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติ ธนาคารแห่งประเทศไทยฯ ใช้เวลา 11 วัน ต่อจากนั้น คือ คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายพนัส ทัศนียานนท์ และคณะ และ นายค่านวณ ชโลปถัมภ์ และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ ใช้เวลา 12 วัน

3) คำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญใช้เวลาพิจารณาวินิจฉัยมากที่สุด มี 1 คำวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลาง ชลบุรี ใช้เวลา 1 ปี 9 เดือน 19 วัน (โปรดดูตารางที่ 3.23 ถึง ตารางที่ 3.25 ในบทที่ 3)

1.1.13 ระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษา

สืบเนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 268 กำหนดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันคู่กรณี และทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ ตุลาการ และองค์กรอื่นของรัฐ พร้อมกันนั้น มาตรา 267 วรรคสาม กำหนดว่า คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา และแม้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะมีผลผูกพันนับแต่วันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แต่การประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษาเป็นส่วนหนึ่งซึ่งแสดง ความเป็นทางการและเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการพิจารณาวินิจฉัย ของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งคู่กรณีหรือทุกฝ่ายดังกล่าวจะนำไปใช้หรืออ้างอิงในทางกฎหมายต่อไป

เหตุผลที่ทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญประกาศในราชกิจจานุเบกษาช้าหรือเร็วแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งอาจสืบเนื่องมาจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคน ส่งคำวินิจฉัยส่วนบุคคลให้สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญช้า ทำให้สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญส่งเรื่องลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาช้าตามไปด้วย ขณะที่คำวินิจฉัยบางเรื่องที่สำคัญและเป็นที่สนใจของประชาชนก็จะประกาศในราชกิจจานุเบกษาเร็วมาก ดังนั้น ยิ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในแต่ละเรื่องแล้วเสร็จสมบูรณ์เร็วเท่าใด การประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพื่อก็จะเร็วขึ้นเป็นเงาตามตัว และประโยชน์ก็จะตกแก่ประชาชนรวดเร็วขึ้นด้วย การนำระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษามาแสดงไว้ในที่นี้ น่าจะมีส่วนช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเร็วขึ้นและยังเป็นการนำข้อมูลมาบันทึกไว้เพื่อใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการเปรียบเทียบระยะเวลาดังกล่าวสำหรับอดีต ปัจจุบัน และอนาคตต่อไป

เมื่อพิจารณาศึกษาระยะเวลาระหว่างวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกับวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในราชกิจจานุเบกษาในปี 2543-2544 จำนวน 84 เรื่อง ปรากฏให้เห็นว่า

1) คำวินิจฉัยมากที่สุด จำนวน 49 เรื่อง (ร้อยละ 58.3) ใช้เวลา 9-12 เดือน รองลงมา มีจำนวน 34 เรื่อง (ร้อยละ 40.5) ใช้เวลา 6-9 เดือน และที่เหลืออีก 1 เรื่อง (ร้อยละ 1.2) ใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน

2) คำวินิจฉัยที่ใช้เวลาน้อยที่สุด คือ คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร โดยใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน นับแต่วันถัดจากวันประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

3) คำวินิจฉัยที่ใช้เวลามากที่สุด คือ คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมาธิการวิสามัญฯ ใช้เวลา 11 เดือน 15 วัน คำวินิจฉัยที่ใช้เวลามากรองลงมาเป็นคำวินิจฉัยในปี 2544 คือ คำวินิจฉัยที่ 16/2544 (วันที่ 2 พฤษภาคม 2544) นายธนิต ธนธิดย์ และพวก กับ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมฯ ใช้เวลา 10 เดือน 26 วัน

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในปี 2543 ใช้เวลามากกว่าปี 2544 เห็นได้จากมีคำวินิจฉัย 31 เรื่อง ใช้เวลา 9-12 เดือน และที่เหลืออีก 2 เรื่อง ใช้เวลา 6-9 เดือน แต่ต่อมาในปี 2544 ใช้เวลาน้อยลง โดยมีคำวินิจฉัยส่วนใหญ่จำนวน 32 เรื่อง ใช้เวลา 6-9 เดือน คำวินิจฉัยอีก 18 เรื่อง ใช้เวลา 9-12 เดือน และคำวินิจฉัย 1 เรื่อง ใช้เวลา 1 เดือน 4 วัน (โปรดดูตารางที่ 3.26 ถึง ตารางที่ 3.28 ในบทที่ 3)

1.1.14 คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในปี 2543 จำนวน 33 เรื่อง มีจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน (30 เรื่อง) มากกว่าจำนวนคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน (3 เรื่อง) แต่ในปี 2544 มีคำวินิจฉัยทั้งหมด 51 เรื่อง มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐาน (12 เรื่อง) น้อยกว่าคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน (39 เรื่อง)

ผลรวมของจำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานของปี 2543-2544 คือ 42 เรื่อง (ร้อยละ 50.0) ซึ่งเท่ากับผลรวมของคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน สำหรับเหตุผลที่จำนวนคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานเท่ากับคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะในปี 2543 เป็นช่วงแรกหรือเพียงเวลาประมาณ 3 ปีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้จัดตั้งขึ้นและเริ่มพิจารณาวินิจฉัย ดังนั้น จึงเป็นธรรมดาที่ทำให้คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานมีจำนวนมาก แต่ในอนาคตมีแนวโน้มที่คำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานจะมีจำนวนน้อยกว่าคำวินิจฉัยที่ไม่ได้วางบรรทัดฐาน เพราะศาลรัฐธรรมนูญ

บุญได้มีคำวินิจฉัยที่วางบรรทัดฐานไว้เป็นจำนวนมากแล้ว ประกอบกับผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ทราบถึงการวางบรรทัดฐานของศาลรัฐธรรมนูญไว้แล้ว ก็ได้ยึดถือปฏิบัติ โดยเสนอคำร้อง เฉพาะเรื่องที่ยังไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นบรรทัดฐาน (โปรดดูตารางที่ 3.29 ในบทที่ 3)

1.1.15 การเปรียบเทียบคำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรณีผู้ ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน และ เอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 จุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์เปรียบเทียบในส่วนนี้ มีหลายประการ เช่น สอดคล้องกับ ขอบเขตของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประชาชนให้ความสนใจเป็นพิเศษและทันต่อเหตุการณ์ คำวินิจฉัย ที่นำมาเปรียบเทียบล้วนเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญของประเทศ เพื่อแสดงให้เห็นคำวินิจฉัยที่วาง บรรทัดฐาน และ/หรือ ยกเลิกบรรทัดฐานที่อาจส่งผลในแง่ลบต่อประชาชนโดยส่วนรวมและประเทศ ชาติ หรือขัดต่อความรู้สึกและความเข้าใจของประชาชนซึ่งอาจนำไปสู่การขาดความเชื่อมั่น เลื่อมใส และศรัทธาต่อศาลรัฐธรรมนูญ หรือส่งผลกระทบต่อการปฏิรูปการเมืองการปกครองและการบริหาร ของประเทศ นอกจากนี้ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของความพยายามในการนำคำวินิจฉัยในลักษณะเดียว กันมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกันตามความเหมาะสม

นับแต่ปี พ.ศ. 2541 จนถึง สิ้นปี พ.ศ. 2544 ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัย กรณีผู้ ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือจงใจยื่นบัญชี ที่แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้ สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐ ธรรมนูญ มาตรา 295 รวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง แบ่งเป็น กรณีจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สินฯ 6 เรื่อง และ กรณีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอัน เป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริง 4 เรื่อง ดังต่อไปนี้

- 1) คำวินิจฉัยที่ 10/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายอนันต์ ศวีสตนานนท์
- 2) คำวินิจฉัยที่ 11/2543 (วันที่ 9 มีนาคม 2543) ปปช. กับนายชัชชัย สุขเมธโชติเมธา
- 3) คำวินิจฉัยที่ 12/2543 (วันที่ 17 มีนาคม 2543) ปปช. กับ นายสุขุม เชิดชื่น (ผู้ถูกร้องรายนี้ยื่นบัญชี แต่ไม่ยื่นเอกสารประกอบ)
- 4) คำวินิจฉัยที่ 27/2543 (วันที่ 3 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายโกศล ศรีสังข์
- 5) คำวินิจฉัยที่ 28/2543 (วันที่ 6 กรกฎาคม 2543) ปปช. กับ นายมะฮู เซ็น มะสุย

6) คำวินิจฉัยที่ 5/2544 (วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2544) ปปช. กับ นายสุเมธ อุพลเกียรติ

ทั้ง 6 เรื่องที่กล่าวมานี้ เป็นกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ยื่นบัญชีฝ่าฝืน มาตรา 291 คือ จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ ปปช. มีคำร้องให้ลงโทษ และศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยอาศัยตามมาตรา 295 ลงโทษ

ยังมีอีก 3 เรื่อง เป็นกรณีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิด ได้แก่

7) คำวินิจฉัยที่ 23/2543 (วันที่ 30 พฤษภาคม 2543) ปปช. กับ นายจิรายุ จรัสเสถียร

8) คำวินิจฉัยที่ 31/2543 (วันที่ 10 สิงหาคม 2543) ปปช. กับ พลตรี สนั่น ขจรประศาสน์ และ

9) คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นายประยุทธ มหากิจศิริ

ทั้ง 3 เรื่องนี้ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือผู้ยื่นบัญชี ได้ยื่นครั้งที่ 1 เมื่อเข้ารับตำแหน่ง ปปช. จึงเริ่มตรวจสอบตามมาตรา 293 และพบว่าเป็นกรณีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จ จึงส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด และศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามมาตรา 295 ลงโทษ แม้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้นจากตำแหน่งแล้ว ความผูกพันจากบทบัญญัติมาตรา 291 และมาตรา 292 ย่อมต้องถูกลงโทษตามมาตรา 295 ตามรัฐธรรมนูญ

อีก 1 เรื่อง แม้เป็นกรณีจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิด เช่นเดียวกัน แต่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญออกมาแตกต่างกัน จึงแยกไว้ต่างหาก ได้แก่

10) คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบคำวินิจฉัย 10 เรื่องดังกล่าวนี้ ปรากฏให้เห็นว่า

1) นับแต่เริ่มแรกเมื่อปี 2541 ถึง สิ้นสุดปี 2544 มีคำวินิจฉัยกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชี หรือจงใจยื่นบัญชี ที่แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 รวมทั้งสิ้น 10 เรื่อง และทุกเรื่องเป็นคำวินิจฉัยที่เกิดขึ้นในช่วงปี 2543-2544 ก่อนหน้านั้นในช่วงปี 2541-2542 ยังไม่มีคำวินิจฉัยกรณีดังกล่าว สำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งในระยะเวลาของ 10 เรื่องนั้น มีจำนวนรวม 17 คน (ไม่รวมนายชวน หลีกภัย เพราะพ้นจากตำแหน่งในปี 2542)

2) ในจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 17 คนนี้ แบ่งเป็น (1) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้าร่วมเป็นองค์คณะหรือเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยครบทั้ง 10 เรื่อง จำนวน 9 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล พลโทจุล อติเรก นายปรีชา เฉลิมวณิชช์ นายมงคล สระฐาน นายสุจิต บุญบงการ นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิตินันท์ประภาส และนายอุระ หวังอ้อมกลาง และ (2) เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 10 เรื่อง จำนวน 8 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ นายโกเมน ภัทรภิรมย์ นายจุมพล ณ สงขลา นายชัยอนันต์ สมุทวณิช นายผัน จันทรปาน นายศักดิ์ เตชะชาญ นายสุจินดา ยงสุนทร และนายอมร รักษาสัตย์

3) เหตุผลที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางส่วนไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัย เพราะ (1) ลาภิจ ลาป่วย หรือขอถอนตัวเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย เป็นต้น (2) พ้นจากตำแหน่ง เพราะลาออก หรือ (3) ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือยังไม่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

3.1) ลาภิจ ลาป่วย หรือขอถอนตัวเพราะมีส่วนได้เสียกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย ได้แก่

- นายจุมพล ณ สงขลา ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 19/2544 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 9 เรื่อง
- นายสุจินดา ยงสุนทร ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 27/2543 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 9 เรื่อง
- นายโกเมน ภัทรภิรมย์ ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 28, 31/2543

3.2) พ้นจากตำแหน่ง ได้แก่

- นายโกเมน ภัทรภิรมย์ พ้นจากตำแหน่ง จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 5,19,20/2544 รวม 3 เรื่อง และเมื่อนำ 2 เรื่องข้างต้นที่ไม่ได้เข้าร่วมเพราะลาภิจหรือลาป่วยมารวมด้วยแล้ว ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 5 เรื่อง
- นายชัยอนันต์ สมุทวณิช พ้นจากตำแหน่ง จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 27,28,31/2543 และคำวินิจฉัยที่ 5,19,20/2544 รวม 6 เรื่อง ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 4 เรื่อง

3.3) ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

- นายกระมล ทองธรรมชาติ นายผัน จันทรปาน และนายอมร รักษาสัตย์ ทั้ง 3 คนนี้ ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยรวม 7 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 10, 11, 12, 23, 27, 28, 31/2543 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคนละ 3 เรื่อง

- นายศักดิ์ เตชาชาญ ยังไม่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งเป็น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จึงไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยรวม 9 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 10, 11, 12, 23, 27, 28, 31/2543 และคำวินิจฉัยที่ 5, 19/2544 ดังนั้น ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยจำนวน 1 เรื่อง

4) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "จงใจ" ครบทั้ง 10 เรื่อง (10 : 0) มีจำนวน 5 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล นายมงคล สระแก้ว นายสุจิต บุญบงการ นายอิสสระ นิตินันท์ประกาศ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง (อัตราส่วน 10 : 0 หมายถึง วินิจฉัยว่า จงใจ 10 เรื่อง : ไม่จงใจ/ยกคำร้อง ไม่มี)

5) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า "จงใจ" ไม่ครบทั้ง 10 เรื่อง มีจำนวน 12 คน แบ่งเป็น

5.1) 9 เรื่อง มีจำนวน 2 คน ได้แก่ นายสุวิทย์ ชีรพงษ์ (9 : 1) และ นายอนันต์ เกตุวงศ์ (9 : 1)

5.2) 8 เรื่อง มีจำนวน 4 คน ได้แก่ พลโทจุล อติเรก (8 : 2), นายปรีชา เณลิวนิชย์ (8 : 2), นายจุมพล ณ สงขลา (8 : 1), นายสุจินดา ยงสุนทร (8 : 1)

5.3) 2-4 เรื่อง มีจำนวน 6 คน เช่น นายชัยอนันต์ สมุทวณิช (4 : 0), นายอมร รักษาสัตย์ (3 : 0), นายกระมล ทองธรรมชาติ (2 : 1), และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ (2 : 3)

6) คำวินิจฉัยที่คะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใกล้เคียงกัน มี 1 เรื่อง ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดโดยเสียงข้างมากกว่า พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ผู้ถูกร้อง ไม่มีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 โดยให้ยกคำร้อง จำนวน 8 คน และมีความผิดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 295 จำนวน 7 คน (คะแนนเสียง 8 : 7)

7) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยคำวินิจฉัยที่ 20/2544 นี้ ฝ่ายเสียงข้างมากจำนวน 8 คน มาจาก

- ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 3 คน ได้แก่ พลโทจุล อติเรก นายศักดิ์ เตชาชาญ และนายสุจินดา ยงสุนทร

- ผู้พิพากษาศาลฎีกา 2 คน ได้แก่ นายจุมพล ณ สงขลา และนายปรีชา เณลิวนิชย์

- ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน ได้แก่ นายกระมล ทองธรรมชาติ และนายผัน จันทรปาน

- ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 1 คน ได้แก่ นายอนันต์ เกตุวงศ์

ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างน้อย

- ผู้พิพากษาศาลฎีกา 3 คน ได้แก่ นายมงคล สระฐาน นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง
- ผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 2 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ
- ผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 2 คน ได้แก่ นายสุจิต บุญบงการ และนายอมร รักษาสัตย์ (โปรดดูตารางที่ 3.31 ในบทที่ 3)

1.2 การวิเคราะห์ภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร และการวิจัยสนามมาวิเคราะห์เรียงตามลำดับ

1.2.1 ผลการวิจัยเอกสารในเรื่องภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เริ่มสรุปจากความเป็นมาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนได้ว่า ในจำนวนคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 84 เรื่อง ซึ่งรวมทั้งคำวินิจฉัยส่วนบุคคลจำนวน 1,152 เรื่อง ตั้งแต่ปี 2543 ถึง ปี 2544 ที่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา หรือตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง 51/2544 ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีส่วนในการพิจารณาคำวินิจฉัยที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้มีจำนวน 16 คน เฉพาะ 13 คนแรกเท่านั้นที่ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 โดยมีนายเชาว์ สายเชื้อ ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนแรก ต่อมา นายเชาว์ สายเชื้อ ได้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542 นายประเสริฐ นาสกุล ได้ดำรงตำแหน่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นคนที่สอง จากนั้น นายสุจิต บุญบงการได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนนายเชาว์ สายเชื้อ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 ต่อมา นายชัยอนันต์ สมุทวณิช และนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ได้ลาออกจากตำแหน่งเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2543 และวันที่ 1 มีนาคม 2544 ตามลำดับ อีกทั้งนายประเสริฐ นาสกุล ได้พ้นจากตำแหน่งเนื่องจากมีอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2544

ดังนั้น มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 คน ได้แก่ นายเชาว์ สายเชื้อ และนายชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 หรือไม่ได้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัย 84 เรื่องที่นำมาพิจารณาศึกษาและวิเคราะห์ในที่นี้

ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 จำนวน 9 คน ได้แก่ นายจุมล ณ สงขลา พลโทจุล อติเรก นายปรีชา เฉลิมวณิชย์ นายมงคล สระฐาน นายสุจินดา ยงสุนทร นายสุวิทย์ ธีรพงษ์ นายอนันต์ เกตุวงศ์ นายอิสสระ นิติทัณฑ์ประภาศ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง ทั้ง 9 คนจึงดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

ส่วนนายสุจิต บุญบงการ ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ให้เข้ามาดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2543 จึงดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 และดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยครบทั้ง 84 เรื่อง

สำหรับนายโกเมน ภัทรภิรมย์ ที่พ้นจากตำแหน่งเพราะลาออก และนายประเสริฐ นาสกุล ที่พ้นจากตำแหน่งเพราะอายุครบ 70 ปีบริบูรณ์ นั้น แม้ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงปี 2543-2544 แต่ดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง

ในส่วนของนายกระมล ทองธรรมชาติ (มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด) นายผั่น จันทรปาน (มาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด) นายอมร รักษาสัตย์ (เข้ามาแทนนายชัย อนันต์ สมุทวณิช) และนายศักดิ์ เตชะชาญ (เข้ามาแทนนายโกเมน ภัทรภิรมย์) ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในภายหลัง จึงดำรงตำแหน่งอยู่ในช่วงเวลาของคำวินิจฉัยไม่ครบทั้ง 84 เรื่อง (โปรดดูตารางที่ 3.5 ในบทที่ 3)

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดเริ่มแรกทุกคนที่เข้าสู่ตำแหน่งเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2541 มีวาระการดำรงตำแหน่ง 4 ปีครึ่ง นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง (รัฐธรรมนูญ มาตรา 259 และ มาตรา 322) โดยจะต้องพ้นจากตำแหน่งทุกคนเมื่อครบวาระในวันที่ 10 ตุลาคม 2545 แต่ก็มีสิทธิได้รับคัดเลือกเข้าดำรงตำแหน่งอีก ทั้งนี้ จะต้องมิใช่อายุไม่ครบ 70 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 260) อย่างไรก็ตาม อาจเกิดข้อถกเถียงหรือโต้แย้งกันได้ประเด็นเกี่ยวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องวาระการดำรงตำแหน่งในวาระแรกของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เป็นต้นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา อาจอยู่ในตำแหน่งต่อไปจนครบ 9 ปีได้หรือไม่ เพราะได้รับเลือกมาจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาแม้จะได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ตามคำแนะนำของวุฒิสภา (มาตรา 255 วรรคหนึ่ง (1)) และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีวาระดำรงตำแหน่งเป็นรายบุคคลหรือจะถือว่าเป็นคณะที่เข้า-ออกจากตำแหน่งเป็นวาระพร้อมกันเหมือนคณะกรรมการเลือกตั้ง (มาตรา 143) นอกจากนี้ ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใดพ้นจากตำแหน่งไปก่อนครบวาระ ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งใหม่จะอยู่ในตำแหน่งเท่าผู้ที่ตนเข้ามาแทนหรือจะถือว่าเข้าดำรงตำแหน่งใหม่ ทั้งนี้ วิธีการหนึ่งที่จะยุติข้อโต้แย้งดังกล่าวได้คือ ส่งเรื่องสู่ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย แต่ก็อาจเกิดปัญหาต่อไปอีกว่า เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะต้องเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยเรื่องที่ตนเองมีส่วนได้ส่วนเสียด้วย ศาลรัฐธรรมนูญจะมีวิธีการพิจารณาวินิจฉัยอย่างไร หรือหน่วยงานใดจะเป็นผู้ยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย เหล่านี้เป็นต้น

ต่อมาข้อเท็จจริงปรากฏว่า เฉพาะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญชุดแรกที่ดำรงตำแหน่งในวาระเริ่มแรกจำนวน 3 คน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ อันได้แก่ พลโท จุล อติเรก และนายสุจินดา ยงสุนทร รวมทั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ อันได้แก่นายอนันต์ เกตุวงศ์ ที่เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2541 ทั้ง 3 คนนี้ ได้พ้นจากตำแหน่ง เนื่องจากเป็นการดำรงตำแหน่งในวาระเริ่มแรกซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีวาระการดำรง

ตำแหน่งเพียงที่นั่งหนึ่ง (4 ปีครึ่ง) ของวาระที่กำหนดไว้ (9 ปี) นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง (มาตรา 259 และ มาตรา 322 วรรคหนึ่ง) โดยจะต้องพ้นจากตำแหน่งทั้ง 3 คนเมื่อครบวาระวันที่ 10 ตุลาคม 2545 แต่ก็มีสิทธิได้รับคัดเลือกเข้าดำรงตำแหน่งอีก เพราะอยู่ไม่ครบวาระ 9 ปี ทั้งนี้ จะต้องมิอายุไม่ครบ 70 ปีบริบูรณ์ (มาตรา 260) อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญได้กำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่จะเข้ารับหน้าที่ (มาตรา 259 วรรคสอง)

ข้อเท็จจริงยังปรากฏต่อไปว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คน ยังคงดำรงตำแหน่งต่อไป และมีโอกาสที่จะอยู่ในตำแหน่งได้จนครบวาระ 9 ปี สำหรับเหตุผลที่รองรับการอยู่ในตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ เพราะทั้ง 5 คนได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ของศาลฎีกา (ในปี 2541 มีประมาณ 80 คน ต่อมาในปี 2545 มีประมาณ 85 คน) ซึ่งมีใช่มาจากการสรรหาและการเลือกโดยคณะกรรมการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (ตามมาตรา 257) และมีใช่มาจากการเลือกของวุฒิสภาเหมือนกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์และสาขารัฐศาสตร์ดังกล่าว

อย่างไรก็ดี มีแนวคิดที่ไม่เห็นด้วยกับการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คนดังกล่าว โดยให้เหตุผลว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 13 คน ที่เข้าดำรงตำแหน่งตั้งแต่เริ่มแรกในปี 2541 มาจากการเสนอแต่งตั้งของวุฒิสภาชุดที่มาจากการแต่งตั้ง และเมื่อครบเวลา 4 ปีครึ่ง ก็จะต้องพ้นจากตำแหน่งพร้อมกันทั้งหมดทุกคน โดยไม่มีข้อยกเว้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ไม่มีบทบัญญัติใดของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติข้อยกเว้นไว้ให้กับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาหรือตุลาการในศาลปกครองสูงสุด แต่เป็นความเข้าใจหรือการตีความรัฐธรรมนูญของแต่ละคนหรือแต่ละหน่วยงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วุฒิสภาหรือคณะกรรมการสิทธิการสามัญของวุฒิสภา ที่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการสรรหาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้ทักท้วงอย่างจริงจังและชัดเจน ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากศาลฎีกาก็คือ ความว่า ตนมาจากการคัดเลือกของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ไม่ได้มาจากการคัดเลือกของวุฒิสภาทั้งที่อาจตีความได้ว่าศาลฎีกาเป็นฝ่ายเสนอชื่อ วุฒิสภาให้ความยินยอม และประธานวุฒิสภารับสนองพระบรมราชโองการฯ อันหมายถึงว่า วุฒิสภารับผิดชอบ ประกอบกับยังไม่มี การเสนอคำร้องดังกล่าวต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย และมีผู้สนใจเรื่องนี้ไม่มากเท่าที่ควร

ดังนั้น เมื่อวุฒิสภาได้เปิดโอกาสให้มีการสรรหาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 3 คน ซึ่งต้องมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ แทน พลโท จุล อติเรก และนายสุจินดา ยงสุนทร รวมทั้งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ แทน นายอนันต์ เกตุวงศ์ ที่ต้องพ้นจากตำแหน่ง 4 ปี ครึ่งดังกล่าว ก็เท่ากับเป็นการยอมรับให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาจำนวน 5 คนให้ดำรงตำแหน่งต่อไปได้อีก 4 ปีครึ่ง

สำหรับภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ สรุปได้ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นชาย และสมรสแล้ว ส่วนภูมิหลังเกี่ยวกับที่มา ซึ่งหมายถึงตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขาใด การได้รับการเลือกหรือเสนอชื่อต่อวุฒิสภาโดยคณะบุคคลใด (จากนั้นวุฒิสภาจึงนำขึ้นถวายคำแนะนำ) และการเข้าดำรงตำแหน่งแทนผู้ใด รวมทั้งวันเดือนปีเกิด การศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานในหน่วยงานฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และวิชาการ (โปรดดูตารางที่ 3.5 ถึง ตารางที่ 3.7 ในบทที่ 3)

1.2.2 ผลการวิจัยสนามโดยใช้แบบสอบถามถามกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษเป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 45 คนดังกล่าว ในเรื่องภูมิหลังของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ สรุปได้ว่า

1) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าภูมิหลังต่อไปนี้มีส่วนสำคัญต่อทิศทางการวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

- 1.1) อายุ
- 1.2) การต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจน
- 1.3) ปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ 3 ประเภท

อันได้แก่ อนุรักษนิยม เสรีนิยม และประชานิยม

2) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยว่าภูมิหลังต่อไปนี้มีส่วนสำคัญต่อทิศทางการวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

- 2.1) การนับถือศาสนา
- 2.2) สถานภาพการสมรส
- 2.3) การสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศ

3) เจาะความเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อภูมิหลังเรื่องของเพศ ปรากฏว่ากลุ่มตัวอย่างที่เห็นด้วยว่าเพศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางการวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เห็นด้วย

4) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่า

- 4.1) การมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา หรือมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางอนุรักษนิยม
- 4.2) การมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเสรีนิยม
- 4.3) การมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์มีส่วนทำให้คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางประชานิยม
- 4.4) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม ซึ่งจะช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวมมากที่สุด

5) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับ

5.1) การศึกษาจากในและนอกประเทศจึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนในขณะนี้

5.2) การศึกษาจากในและนอกประเทศจึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

5.3) ประสบการณ์ในการทำงานเป็นนักวิชาการ (นักนิติศาสตร์ หรือ นักรัฐศาสตร์) จึงจะทำให้คำวินิจฉัยเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในขณะนี้ รองลงมาเห็นว่าเคยเป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการ

6) แม้กลุ่มตัวอย่างจะไม่ระบุปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นประเภทอนุรักษนิยม เสรีนิยม หรือประชานิยมไว้ครบทุกคนและกลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นมีจำนวนน้อยก็ตาม แต่ผลการวิจัยสนามได้แสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือร้อยละ 24.4 ซึ่งน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นว่านายอมรรักษาสัตย์ มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยม ขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่มีเพียงร้อยละ 8.9 เห็นว่านายประเสริฐ นาสกุล มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทอนุรักษนิยม ในเวลาเดียวกัน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เพียงร้อยละ 6.7 เท่านั้น ยังเห็นว่านายอมรรักษาสัตย์ มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทประชานิยม อีกด้วย เมื่อตัวเลขออกมาจำนวนน้อยเช่นนี้ ส่งผลให้ข้อมูลในส่วนนี้ยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

สำหรับเหตุผลที่กลุ่มตัวอย่างไม่ระบุปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเป็นประเภทอนุรักษนิยม เสรีนิยม หรือประชานิยมไว้ครบทุกคนและกลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้มีจำนวนน้อยนั้น มีหลายประการ เช่น ในทางปฏิบัติเป็นการยากพอสมควรที่กลุ่มตัวอย่างจะทราบและเข้าใจปรัชญาและแนวคิดดังกล่าวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ครบทั้ง 14 คน และมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนเท่านั้นที่ได้แสดงให้เห็นจุดยืนที่ชัดเจน ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความมีชื่อเสียงหรือหรือการแสดงจุดยืนที่สั่งสมมาจากอดีต นอกจากนี้ประสบการณ์ในการทำงานหรืออาชีพในอดีตของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่เปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่รู้จักของประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น การเป็นผู้พิพากษาย่อมไม่มีโอกาสประชาสัมพันธ์ผลงานตนเองเท่ากับการเป็นนักวิชาการ อีกทั้งในคำวินิจฉัยหนึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนแสดงปรัชญาหรือแนวคิดประเภทอนุรักษนิยม แต่ในอีกคำวินิจฉัยหนึ่งกลับแสดงปรัชญาหรือแนวคิดเสรีนิยม ทำให้ยากต่อกลุ่มตัวอย่างที่จะชี้ชัดลงไป

1.3 สมมติฐานของการศึกษาวิจัย

ในการพิสูจน์สมมติฐานของการศึกษาวิจัยทั้ง 4 ข้อต่อจากนี้ไป ได้ใช้ข้อมูลจากผลการวิจัยสนามเป็นหลัก และยังนำข้อมูลจากผลการวิจัยเอกสารมาพิจารณาประกอบด้วยความจำเป็นสรุปได้ว่า ผลการศึกษาวิจัยได้สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานของการศึกษาวิจัยจำนวน 3 ข้อ และไม่เพียงพอที่จะสนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานของการศึกษาวิจัยจำนวน 1 ข้อ ดังนี้

1.3.1 ผลการศึกษาวิจัยสนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 1 “โครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาและมีจำนวนแตกต่างกัน ย่อมทำให้ทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกลุ่มข้างมาก” หมายความว่า โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญที่ประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาและผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ กลุ่มละ 5 คน มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภารัฐศาสตร์ 3 คน และมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด 2 คน มีส่วนสำคัญทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามความเห็นของนักกฎหมาย

การพิสูจน์สมมติฐานข้อนี้ได้ยึดถือข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสนามโดยใช้แบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติพิเศษคือเป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้สังเกตการณ์ด้านการเมืองการปกครองและการบริหารจำนวน 45 คนดังกล่าวแล้วตอบ นอกจากนี้ ผลการวิจัยเอกสารก็มีอาจปฏิเสธหรือหักล้างการยืนยันสมมติฐานข้อนี้ได้ เพราะผลการวิจัยเอกสารแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนเพียงว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา และกลุ่มที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ที่มีคำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันเท่านั้น แต่ไม่สามารถบอกเหตุผลได้ว่าการที่คำวินิจฉัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันของแต่ละกลุ่มนั้นเกิดจากการมีที่มาจากการศึกษาหรือการทำงาน มาจากแหล่งเดียวกัน หรือมาจากความเชี่ยวชาญสาขาเดียวกัน หรือเกิดจากสาเหตุใด

1.3.2 ผลการศึกษาวิจัยสนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 2 “ภูมิหลังที่แตกต่างกันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีผลต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” อันได้แก่ ภูมิหลังที่เกี่ยวกับอายุ การต่อสู้เรียกร้องเพื่อความเป็นธรรมในสังคมอย่างชัดเจน ประสบการณ์ในการทำงาน ตลอดทั้งปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาจจำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ อนุรักษ์นิยม เสรีนิยม และประชานิยม สำหรับภูมิหลัง อันได้แก่ การนับถือศาสนา สถานภาพการสมรส และการสำเร็จการศึกษาจากภายนอกประเทศ ไม่มีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เฉพาะความเห็นเรื่องของเพศ ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างที่เห็นด้วยว่าเพศของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มีจำนวนเท่ากับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่เห็นด้วย

1.3.3 ผลการศึกษาวิจัยสนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 4 “คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองของประเทศ” โดย

กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าผลของคำวินิจฉัยมีส่วนช่วย (1) พัฒนาประชาธิปไตยและปฏิรูปการเมืองในระดับมาก (2) พิทักษ์ความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญในระดับปานกลาง (3) ปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในระดับมาก ซึ่งเท่ากับจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เห็นว่ามีส่วนช่วยในระดับปานกลาง (4) ปกป้องคุ้มครองเสถียรภาพของรัฐบาลและนักการเมืองในระดับมาก และ (5) สนับสนุนการปฏิรูปการเมืองของประเทศในระดับปานกลาง เมื่อนำตัวเลขร้อยละของความเห็นของกลุ่มตัวอย่างในระดับมากและปานกลางของแต่ละคำถามมารวมกัน ในทุกคำถามจะได้ผลรวมมากกว่าครึ่ง โดยไม่มีข้อใดต่ำกว่าร้อยละ 64.4 ขณะที่บางคำถามสูงถึงร้อยละ 88.9 เช่นนี้แสดงถึงการสนับสนุนและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 4

พร้อมกันนี้ เพื่อนำผลไปใช้ในการพิสูจน์สมมติฐานของการศึกษาวิจัยข้อที่ 4 นี้ ในแบบสอบถามได้เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่าง 45 คน แสดงความเห็นต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 20 เรื่องด้วย คำวินิจฉัยทั้ง 20 เรื่องนี้มีความสำคัญ เป็นที่สนใจของประชาชน และมีสาระสำคัญกระจายครอบคลุมปัญหาหรือกรณีต่าง ๆ 10 กรณี อันได้แก่ (1) กรณียื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ตามมาตรา 295 (2) กรณียุบพรรคการเมือง (3) กรณีสิทธิเสรีภาพความเสมอภาค (4) กรณีสิทธิในทรัพย์สิน (5) กรณีการถอดถอน หรือการพ้นจากสมาชิกภาพของนักการเมือง (6) กรณีอำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐที่เป็นอิสระ (7) กรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา (8) กรณีกระบวนการออกกฎหมาย (9) กรณีความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา และ (10) กรณีอื่น ที่ไม่จัดอยู่ใน 9 กรณีนี้

ทั้ง 10 กรณีนี้ แต่ละกรณีประกอบด้วยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 2 เรื่อง รวมทั้งสิ้น 20 เรื่อง ในแต่ละเรื่องได้สรุปสาระสำคัญเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแสดงความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม อันได้แก่ (1) ประเด็นหลัก และ (2) คำวินิจฉัย ซึ่งรวมทั้งคะแนนเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนคำวินิจฉัยของเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อยด้วย (โปรดดูแบบสอบถาม ในภาคผนวก)

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวน 20 เรื่องที่กล่าวมานี้ ได้แก่ (1) คำวินิจฉัยที่ 19/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ นายประยุทธ์ มหากิจศิริ (2) คำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (3) คำวินิจฉัยที่ 28/2544 (วันที่ 6 กันยายน 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคเสรีธรรม (4) คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (วันที่ 27 ธันวาคม 2544) นายทะเบียนพรรคการเมือง กับ พรรคพัฒนาสังคม (5) คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี (6) คำวินิจฉัยที่ 11/2544 (วันที่ 20 มีนาคม 2544) นายนคร ดวงแก้ว และ นายสุบรรณ สาระพันธ์ กับ พระราชบัญญัติยาเสพติดฯ (7) คำวินิจฉัยที่ 14/2544 (วันที่ 26 เมษายน 2544) บริษัท นครราชสีมาทำไม้จำกัด กับ พระราชบัญญัติล้มละลายฯ (8) คำวินิจฉัยที่ 50/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) บริษัท ไทยวิวัฒน์เคหะจำกัด กับ กรมสรรพากร (9) คำวินิจฉัยที่ 57/2543 (วันที่ 28 พฤศจิกายน 2543) นายเนวิน ชิด

ชอบ กับ พรรคเอกภาพ (10) คำวินิจฉัยที่ 4/2544 (วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544) นายวิจิต พูลลาภ และคณะ กับ รัฐมนตรี 10 คน (11) คำวินิจฉัยที่ 32/2543 (วันที่ 7 กันยายน 2543) นายอดิศร เพียงเกษ และคณะ กับ คณะกรรมการการวิสามัญฯ (12) คำวินิจฉัยที่ 63/2543 (วันที่ 15 ธันวาคม 2543) ปปช. กับ อำนาจในการวินิจฉัยร่างพระราชบัญญัติฯ (13) คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา (14) คำวินิจฉัยที่ 13/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) กกต. กับ การสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภาใหม่ (15) คำวินิจฉัยที่ 54-55/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายพนัส ทัดนิยานนท์ และคณะ และนายคำณวน ชโลภธัมภ์ และคณะ กับร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ (16) คำวินิจฉัยที่ 56/2543 (วันที่ 31 ตุลาคม 2543) นายมารุต บุญนาถ และคณะ กับ ร่างพระราชบัญญัติเลือกตั้งฯ (17) คำวินิจฉัยที่ 12/2544 (วันที่ 29 มีนาคม 2544) นายสนิท วรปัญญา และคณะ กับ พระราชบัญญัติฯ (18) คำวินิจฉัยที่ 33/2544 (วันที่ 11 ตุลาคม 2544) นายสักร กอแสงเรือง และคณะ กับ พระราชกำหนดบรรษัทบริหารสินทรัพย์ไทยฯ (19) คำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543) อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ และ (20) คำวินิจฉัยที่ 40-49/2544 (วันที่ 27 พฤศจิกายน 2544) กองทุนรวม 10 กองทุน กับ พระราชกำหนดปฏิรูประบบสถาบันการเงินฯ

สรุปความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อคำวินิจฉัยข้างต้นนี้ได้ว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่พอใจหรือเห็นด้วยว่าคำวินิจฉัยที่สำคัญ 19 เรื่อง สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการปฏิรูปการเมืองของประเทศ ยกเว้นคำวินิจฉัยเดียวเท่านั้นที่ไม่เห็นด้วย คือคำวินิจฉัยที่ 20/2544 (วันที่ 3 สิงหาคม 2544) ปปช. กับ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48.9) ไม่เห็นด้วย

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำนวนมากที่สุด คือร้อยละ 45.2 พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนายอมร รักษาสัตย์ มากที่สุด รองลงมา คือ ร้อยละ 37.8 พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนายประเสริฐ นาสกุล และร้อยละ 24.4 พอใจการปฏิบัติหน้าที่ของนายสุจิต บุญบงการ

หมายเหตุ ในการวิจัยสนามที่ให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถาม มีข้อสังเกตสำคัญที่จะเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยในอนาคต กล่าวคือ ถึงแม้ว่าในแบบสอบถามได้เปิดโอกาสให้กลุ่มตัวอย่างใส่เครื่องหมาย X ในกรณีที่กลุ่มตัวอย่างไม่แน่ใจ ไม่รู้จักดีพอ ไม่มีข้อมูล หรือไม่ขอตอบไว้ด้วยก็ตาม แต่เมื่อกลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นต่อข้อคำถามที่ว่า “ไม่ชอบหรือไม่พอใจ” การปฏิบัติงานของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใด รวมทั้ง “ไม่ชอบหรือไม่พอใจ” คำวินิจฉัยเรื่องใด คำตอบที่ได้รับจะไม่สมบูรณ์ หรือไม่ได้รับคำตอบ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะนิสัยของคนไทยเป็นจำนวนมากมีความเกรงใจ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในด้านลบต่อผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง หรือการขาดความกล้าหาญในการแสดงความคิดเห็น เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นไปได้ยากพอสมควรที่จะได้คำตอบที่เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นในลักษณะดังกล่าวอย่างสมบูรณ์

1.3.4 ผลการศึกษาวิจัยไม่สนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 3 ที่ว่า “ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” ในการพิสูจน์สมมติฐานข้อนี้ได้ นำข้อมูลจากการวิจัยสนามและการวิจัยเอกสารมาเทียบเคียงกันด้วย พบว่า ผลการวิจัยสนาม กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญจำนวน 45 คน ได้แสดงให้เห็นว่า “กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 62.2 ไม่เห็นด้วยว่าบทบาทของประธานศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนสำคัญต่อทิศทางของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” ในขณะที่ผลการวิจัยเอกสารแสดงให้เห็นว่า “ถึงแม้ว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่นอนและชัดเจนว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอิทธิพลเหนือกลุ่มเสียงข้างมากหรือเหนือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดหรือมีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีแนวโน้มที่จะมีแนวคิดหรือมีคำวินิจฉัยที่สอดคล้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างมากเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น” ดังนั้น ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงยังไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะสนับสนุนหรือยืนยันสมมติฐานข้อที่ 3 นี้ได้

ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประธานศาลรัฐธรรมนูญ มีข้อสังเกตที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ว่า (1) ตามหลักการ ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชาของบุคลากรของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นผู้บังคับบัญชาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ไม่มีอำนาจบังคับบัญชาหรือให้คุณให้โทษตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติสูงมาก ต้องออกงานพิธี และมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ โดยเงินเดือนหรือผลประโยชน์ที่ได้รับก็แตกต่างจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพียงเล็กน้อย (2) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญยังไม่เคยมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาหรือมาจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุด เท่าที่ผ่านมาได้มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์ 1 คน คือ นายเชาวน์ สายเชื้อ และมาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ 2 คน ได้แก่ นายประเสริฐ นาสกุล และนายอิสสระ นิตินันท์ประภาส อีกทั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 3 คนดังกล่าว หากพิจารณาการศึกษาและวิเคราะห์จากภูมิหลังแล้ว พบว่า ล้วนเข้าสู่ตำแหน่งโดยยึดหลักอาวุโส หรือมีอาวุโสสูงสุดคือมีอายุมากที่สุด ทั้งนี้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเป็นผู้เลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ

สำหรับเหตุผลที่การเลือกประธานศาลรัฐธรรมนูญเท่าที่ผ่านมามีแนวโน้มให้อาวุโสมาใช้เพราะถ้าเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีอายุสูงที่สุดเข้าไปดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จะทำให้ผู้ที่ได้รับเลือกดำรงตำแหน่งสั้นที่สุด ในเวลาเดียวกัน ถ้ามองเฉพาะในด้านลบว่าเมื่อใดก็ตามที่ผู้ได้รับเลือกกระทำการไม่เหมาะสมหรือผิดพลาด ก็จะทำให้การได้ไม่นาน เพราะจะต้องพ้นจากตำแหน่งเร็ว นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นได้มีโอกาสเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญได้อีกด้วย แต่ถ้าเลือกคนที่อาวุโสหน่อยหรือมีอายุน้อยเข้าไปดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแล้ว จะทำให้ผู้ที่ได้รับ

เลือกอยู่ในตำแหน่งยาวนาน และถ้าผู้ที่ได้รับเลือกกระทำการที่ไม่เหมาะสมหรือผิดพลาด ก็ไม่มีโอกาสเปลี่ยนตัวได้ง่าย จำต้องทนอยู่กับสภาพนั้นไปอีกยาวนาน ทั้งยังเป็นการปิดโอกาสตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนอื่นที่จะเข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติมากอีกด้วย อนึ่ง ในเรื่องหลักความรู้ความสามารถที่จะนำมาใช้ในการเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าดำรงตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญนั้น บุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูงในระดับชาติ ดังเช่นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนั้น เป็นเรื่องที่ชี้วัดได้ยาก และเป็นที่โต้แย้งถกเถียงกันมาก อีกทั้งเป็นไปได้มากที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนไม่ยอมรับความรู้ความสามารถของกันและกัน เพราะแต่ละคนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูงและสั่งสมมานานอยู่แล้วจึงได้เข้ามาดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบกับความเป็นอิสระของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีสูงมาก หลักการอื่นใดรวมทั้งหลักความรู้ความสามารถจึงมีข้อโต้แย้งได้มากกว่าหลักอาวุโสดังกล่าว

3. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางเดียวกับที่ได้เคยเสนอแนะไว้แล้วในโครงการศึกษาวิจัยเรื่องเดียวกันนี้ในเล่มที่ 1 (ในปี 2545 ตั้งแต่คำวินิจฉัยปี 2541-2543 รวม 101 เรื่อง) เนื่องจากผลการศึกษาวิจัยออกมาในทิศทางที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ทำให้จำเป็นต้องยืนยันข้อเสนอแนะเดิม อย่างไรก็ดี ได้มีข้อเสนอแนะอื่นเพิ่มเติมไว้ด้วย ทั้งนี้ ได้มุ่งเน้นเพื่อให้สามารถนำข้อเสนอแนะไปใช้เสริมหรือชี้แนะสำหรับแก้ไขปัญหาคำคัญ 3 ส่วน ได้แก่ (1) ปัญหาที่เกิดจากโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมือง (2) ปัญหาที่เกิดจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ไม่ชัดเจนและไม่เหมาะสม รวมทั้ง (3) ปัญหาที่เกิดจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนบุคคลบางเรื่องในอดีตที่ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ การปฏิรูปการเมือง และการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ อีกด้วย

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาดังกล่าว หัวข้อการเสนอแนะจึงจัดแบ่งเป็น 3 ส่วนเช่นเดียวกัน คือ (1) แนวทางการพัฒนาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ (2) แนวทางการพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ และ (3) แนวทางการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ข้อเสนอแนะแต่ละส่วนล้วนมีความสำคัญ จึงควรดำเนินการพร้อมกันไปตามความเหมาะสม

3.1 แนวทางการพัฒนาโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นข้อเสนอแนะที่มุ่งพัฒนาที่ระบบหรือโครงสร้างใหญ่ที่รวมโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ไว้ด้วยกัน เพราะทั้งสองเรื่องนี้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงและชัดเจนว่าจะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองหรือไม่เพียงใด ข้อเสนอแนะในแต่ละเรื่องมีดังนี้

3.1.1 แนวทางการพัฒนาโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ จำนวนทั้งสิ้น 15 คน โดยมีลักษณะหลากหลาย พร้อมกับมีกระบวนการสรรหาและการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามาดำรงตำแหน่งในศาลรัฐธรรมนูญ โดยมาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา จำนวน 5 คน จากผู้พิพากษาในศาลปกครองสูงสุด จำนวน 2 คน จากสาขานิติศาสตร์ จำนวน 5 คน และจากสาขารัฐศาสตร์ จำนวน 3 คน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในลักษณะหลากหลายนั้น สัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาด้านกฎหมาย ซึ่งแบ่งเป็น ผู้พิพากษาในศาลฎีกา และผู้ทรงคุณวุฒิจากสาขานิติศาสตร์มีรวมกัน 10 คน หรือเท่ากับ 2 ใน 3 ของจำนวนศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด และถ้านับผู้พิพากษาในศาลปกครองสูงสุดอีก 2 คนด้วยแล้ว ก็เป็นไปได้อย่างมากที่จะเพิ่มจำนวนผู้สำเร็จการศึกษาด้านกฎหมายขึ้นอีก จำนวนดังกล่าวนี้ถือว่าสูงมาก ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ต้องการให้ศาลรัฐธรรมนูญที่จัดตั้งขึ้นได้ทำหน้าที่ในฐานะเป็นศาล หรือเป็นศาลยุติธรรม (court of justice) ของประเทศ มากกว่าทำหน้าที่ในฐานะที่เป็นศาลการเมือง (court of politics) หรือเป็นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีนักการเมืองดำรงตำแหน่งอยู่ด้วย ดังที่เคยมีมาก่อนประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 โครงสร้างเช่นนี้น่าจะเป็นหลักการที่เหมาะสม

แต่ในความหลากหลายผนวกกับที่มาและสัดส่วนที่แตกต่างกันมากดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาในการพิจารณาวินิจฉัยพอสมควร เช่น ในบางเรื่องได้มีการยึดถือหลักนิติศาสตร์หรือคำพิพากษาของศาลฎีกาซึ่งเป็นกฎหมายเอกชนมากเกินไปโดยให้ความสำคัญกับกฎหมายมหาชน หลักรัฐศาสตร์ สิทธิเสรีภาพ ตลอดจนผลประโยชน์ของประชาชนโดยรวมไม่มากเท่าที่ควร ประกอบกับในสภาพความเป็นจริงและในสภาพปัจจุบัน ชีวิตหรือสังคมของมนุษย์และความยุติธรรมตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมิได้ขึ้นอยู่กับหลักกฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว และในประเทศไทยก็มีได้ยึดถือหลักการปกครองโดยผู้พิพากษาที่ยึดตัวบทกฎหมายเท่านั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ ที่มาและสัดส่วนของโครงสร้างหรือองค์ประกอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะส่งผลกระทบต่อภาระความเสี่ยงของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเห็นจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้เชี่ยวชาญและผู้สังเกตการณ์ทางการเมืองการปกครองและการบริหารส่วนใหญ่ต้องการให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้าง

ของศาลรัฐธรรมนูญ การให้คงโครงสร้างเดิมไว้ ยังอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชนที่มีต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

ดังนั้น ข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ คือ ควรปรับเปลี่ยนจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนมากขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์หรือกรอบที่สำคัญ 3 ข้อ ได้แก่

1) ไม่เพิ่มจำนวนศาลรัฐธรรมนูญ คือ ให้มีจำนวน 15 คนเช่นเดิมเพื่อช่วยประหยัดงบประมาณของแผ่นดินและยังสอดคล้องกับสภาพการณ์ของประเทศ

2) เพิ่มจำนวนผู้เชี่ยวชาญสาขารัฐศาสตร์ เพราะ

2.1) สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่มีเรื่องเกี่ยวกับรัฐศาสตร์เป็นจำนวนมาก เช่น มาตราเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพซึ่งรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้อย่างกว้างขวาง

2.2) การใช้อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญของทุกประเทศ ไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับประเด็นทางการเมือง หรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ จึงสอดคล้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิสาขารัฐศาสตร์

2.3) ทำให้ได้มุมมองรัฐธรรมนูญในลักษณะที่กว้างขวางในสายตาของนักรัฐศาสตร์และนักรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเหตุผลสำคัญเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า นักรัฐศาสตร์และนักรัฐประศาสนศาสตร์มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทประเพณีนิยมหรือประเภทเสรีนิยมในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน ประกอบกับกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังเห็นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรมีภูมิหลังเกี่ยวกับปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทเสรีนิยมจะช่วยให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนโดยส่วนรวมมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มาจากผู้พิพากษาในศาลฎีกา และที่มาจากผู้ทรงคุณวุฒิสภานิติศาสตร์ มีปรัชญาและแนวคิดทางกฎหมายและรัฐศาสตร์ประเภทอนุรักษนิยม

3) ไม่เพิ่มจำนวนตุลาการในศาลปกครองสูงสุด เนื่องจากตุลาการในศาลปกครองสูงสุดตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 98 กำหนดให้มีจำนวนเพียง 23 คน

ข้อเสนอแนะสำหรับการปรับเปลี่ยนโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญตามกรอบที่กล่าวมานี้ อาจเป็นโครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่งจากตารางที่ 2 ทั้งนี้ ควรประชาสัมพันธ์แสดงเหตุผล หรืออาจทำประชาพิจารณ์เพื่อนำไปสู่การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในประเด็นดังกล่าว

ตารางที่ 2 ข้อเสนอแนะให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างหรือองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ จำนวน 3 โครงสร้าง โดยศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วย 15 คนเช่นเดิม

ข้อเสนอแนะให้ปรับเปลี่ยนโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ		ผู้พิพากษาในศาลฎีกา	ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขานิติศาสตร์	ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขารัฐศาสตร์	ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด
1)	ศาลรัฐธรรมนูญมี	3	5	5	2
2)	จำนวน 15 คน เช่นเดิม	4	5	5	1
3)	โดยประกอบด้วย	4	4	5	2

3.1.2 แนวทางการพัฒนาอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นไปในทำนองเดียวกับที่ได้เสนอแนะไว้แล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 ซึ่งสรุปได้ว่า

1) ควรจัดการอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่กระจัดกระจายอยู่ให้เป็นหมวดหมู่และชัดเจนขึ้น

2) ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรงภายใต้เงื่อนไข เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ช่วยปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นองค์กรที่ใช้เป็นที่พึ่งเพื่อหาข้อยุติ ที่สำคัญคือ จะช่วยให้ศาลรัฐธรรมนูญใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้นและเป็นศาลของประชาชน อย่างแท้จริง มิใช่ศาลที่เน้นให้บริการเฉพาะองค์กรระดับสูง นักการเมือง หรือข้าราชการระดับสูงเท่านั้น แต่การให้ประชาชนยื่นคำร้องได้โดยตรงนั้น ควรอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า เรื่องที่ยื่นต้องเป็นปัญหาสำคัญ และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ต่อสังคมหรือประชาชนโดยรวม เช่นปัญหาสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนปัญหาดังกล่าวกระทบความเป็นมนุษย์ หรือปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (challenge constitutionality) อันมิใช่ปัญหาส่วนตัวของคนใดคนหนึ่ง

3) ควรมีแนวโน้มการตีความขอบเขตอำนาจของตนในทิศทางกว้างโดยครอบคลุมสังคมไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในลักษณะที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัยและสภาพแวดล้อม

3.2 แนวทางการพัฒนาบทบาทนิติของรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากยังไม่มี การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเกิดขึ้น ข้อเสนอแนะในส่วนนี้บางข้อจึงเป็นไปในทำนองเดียวกับที่ได้เสนอแนะไว้แล้วในโครงการศึกษาวิจัย ครั้งที่ 1 เพื่อยืนยัน แต่ก็มีส่วนที่เพิ่มเติมด้วย สรุปได้ว่า แนวทางพัฒนาบทบาทนิติของรัฐธรรมนูญควรดำเนินการโดยแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วยการขยายความบทบาทนิติของรัฐธรรมนูญเพื่อให้ชัดเจน เช่น ถ้อยคำที่ว่า

1) "บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ" มาตรา 266 หมายถึง กฎหมายที่ออกโดยรัฐสภาเท่านั้น หรือหมายถึง กฎ ข้อบังคับอื่นด้วย

2) "องค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ" ตามมาตรา 266 หมายถึง องค์กรที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเท่านั้น หรือองค์กรอื่นด้วย เช่น เทศบาล

3) "ต้องคำพิพากษาให้จำคุก" ตามมาตรา 264 (4) ควรหมายถึง รัฐมนตรีและผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงต้องพ้นจากตำแหน่งเมื่อถูกคำพิพากษาให้จำคุกในทันทีเท่านั้น หรือต้องคำนึงว่าบุคคลดังกล่าวต้องถูกจำคุกจริง หรือคดีถึงที่สุดด้วย

4) "ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ" มาตรา 198 ต่างกับ การขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญอย่างไร

5) อำนาจหน้าที่ในการยุบพรรคการเมือง หมายถึง ศาลรัฐธรรมนูญควรมีอำนาจหน้าที่เท่าที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรงเท่านั้น หรือควรมีอำนาจสั่งยุบพรรคตามคำร้องของนายทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ซึ่งเป็นไปตามกฎหมายอื่นด้วย

6) การส่งคำโต้แย้ง ความเห็น หรือเอกสารของกลุ่มความตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย ตามมาตรา 264 หมายถึง ให้อำนาจศาลยุติธรรมและศาลอื่นที่จะพิจารณาว่าควรส่งหรือไม่ส่งคำโต้แย้ง ความเห็น หรือเอกสารดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อป้องกันการถ่วงเวลาด้วยการร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย หรือศาลยุติธรรมและศาลอื่นไม่ควรมีอำนาจดังกล่าว มีหน้าที่ต้องส่งทุกเรื่อง

7) สมาชิกวุฒิสภาตามมาตรา 121 ต้องได้รับการเลือกตั้งถูกต้องครบทั้ง 200 คน ก่อนเท่านั้น จึงจะเริ่มปฏิบัติหน้าที่ได้ หรือไม่ถึง 200 ก็ปฏิบัติหน้าที่ได้

8) "คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพัน รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐ" ตามมาตรา 268 ผลผูกพันดังกล่าวครอบคลุมเฉพาะองค์กรเท่านั้น หรือครอบคลุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนด้วย เพราะถ้าครอบคลุมด้วยก็จะทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วางบรรทัดฐานไว้แล้ว ไม่อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้อีก

การที่คณะผู้ศึกษาวิจัยเสนอแนวทางพัฒนาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเพื่อขยายความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือถ้อยคำดังกล่าวให้ชัดเจนนั้น เพราะถึงแม้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาดและได้วางบรรทัดฐานเกี่ยวกับถ้อยคำกล่าวข้างต้นไว้แล้วเกือบทั้งหมดแล้ว แต่ในอนาคตอาจมีการกลับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ ถ้าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนเดิมพ้นจากตำแหน่งหรือมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกลุ่มใหม่เข้าสู่ตำแหน่ง หรือสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญน่าจะช่วยให้ถ้อยคำดังกล่าวชัดเจนขึ้น และใช้ได้ตลอดไปเฉพาะในบางเรื่องที่สำคัญและเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชน

3.3 แนวทางการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

แนวทางการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญควรดำเนินการพร้อมกันไปทั้ง 2 ส่วน ได้แก่ การพัฒนาที่ระบบหรือหลักเกณฑ์ และการพัฒนาโดยประชาชน แต่ละส่วนดังกล่าวนี้ ล้วนเกี่ยวข้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น

3.3.1 การพัฒนาที่ระบบหรือหลักเกณฑ์ ที่สำคัญคือ

1) กระบวนการคัดเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของแต่ละองค์กร เช่น คณะกรรมการสรรหาตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา และที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุด ตลอดจนทั้งวุฒิสภา ควรมีหลักเกณฑ์และกระบวนการคัดเลือกภายในที่ชัดเจน บริสุทธิ์ ยุติธรรม เปิดเผย ปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายการเมืองไม่ว่าจะเป็นฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติ และเปิดโอกาสให้ตรวจสอบได้นี้ เพื่อให้ได้บุคคลที่จะไปดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างจริง เป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยปราศจากความเคลือบแคลงสงสัย และปลอดจากอิทธิพลทางการเมืองอย่างแท้จริง

2) การที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ หรือมิได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยคำร้องบางเรื่อง ซึ่งอาจเป็นเพราะติดราชการต่างประเทศ หรือป่วย หรือไม่อาจปฏิบัติราชการได้ด้วยเหตุผลจำเป็นทั้งหลายนั้น แม้จำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะยังคงมีองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ คือไม่น้อยกว่า 9 คน ก็ตาม แต่เพื่อประโยชน์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเปิดเผยและโปร่งใส จึงจำเป็นต้องมีการบันทึกและรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อแสดงถึงเหตุผลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยไว้ทุกเรื่อง พร้อมเผยแพร่อด้วย

3) อาจเป็นการยากในทางปฏิบัติพอสมควรที่จะเสนอแนะให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนเขียนคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนเองให้แล้วเสร็จก่อนลงมติเพื่อให้ได้มาซึ่งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ แต่ถ้าหากไม่กระทำเช่นนี้ สิ่งที่จะตามมาอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก เป็นต้นว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนหรือในบางเรื่อง (1) นำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาเขียนวิพากษ์วิจารณ์ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตนเอง (2) รอดูว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่มีแนวโน้มจะเป็นฝ่ายเสียงข้างมากจะเป็นไปในทิศทางใด แล้วตนเองก็จะออกเสียงไปตามฝ่ายเสียงข้างมากนั้น (3) แก้ไขคำวินิจฉัยส่วนตัวของตนเองเพื่อให้สอดคล้องกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ หรือ (4) หลีกเลี่ยงการวินิจฉัยประเด็นหลักที่สำคัญของผู้ยื่นคำร้องด้วยการวินิจฉัยให้ยกคำร้อง โดยเฉพาะในกรณีที่ไม่น่าสนใจหรือเป็นเรื่องที่วินิจฉัยยากลำบาก ทั้งนี้ โดยไม่แสดงความคิดเห็นถึงเรื่องในประเด็นหลักสำคัญนั้นไว้ด้วย

4) คำวินิจฉัยที่ 9-10/2544 (วันที่ 8 มีนาคม 2544) บริษัทกฤษตามหา นครฯ กับ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมฯ เป็นคำวินิจฉัยแรกทีในคำวินิจฉัยของศาลรัฐ

ธรรมนูญได้ระบุคะแนนเสียงข้างมากและเสียงข้างน้อยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมเป็นองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยไว้ด้วย แต่ก็ไม่ได้ดำเนินการในทุกคำวินิจฉัย เช่น คำวินิจฉัยที่เป็นคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง หรือคำวินิจฉัยให้ยกคำร้อง เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่เขียนขึ้นโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญฝ่ายเสียงข้างมาก ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนอาจไม่ต้องการให้ระบุคะแนนเสียงดังกล่าวไว้ด้วย ประกอบกับการไม่มีแนวทางปฏิบัติหรือหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน จึงทำให้เกิดความแตกต่างขึ้น ดังนั้น เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมและประโยชน์ในทางวิชาการ การระบุคะแนนเสียงดังกล่าวไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญทุกเรื่องจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น ยิ่งไปกว่านั้น ถ้าได้ระบุชื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าได้ออกเสียงอยู่ฝ่ายเสียงข้างมากฝ่ายเสียงข้างน้อยหรืออื่นใด ไว้ด้วย ก็น่าจะสนับสนุนให้มีขึ้น ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติจะเกิดขึ้นได้ยากพอสมควรเพราะอาจถูกโต้แย้งว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนพ้นจากการถูกวิพากษ์วิจารณ์ซึ่งเป็นลักษณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขาดแนวคิดในการรับผิดชอบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญร่วมกันก็ตาม

5) ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของนายประเสริฐ นาสกุล และสุจินดา ยงสุนทร ได้ระบุวันที่ที่ผู้ร้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญไว้ด้วยทุกครั้ง ขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นไม่ได้ระบุไว้ด้วย เช่นนี้ ทำให้คณะผู้ศึกษาวิจัยสามารถนำวันเวลาดังกล่าวมาใช้ในการคำนวณระยะเวลาพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในแต่ละเรื่องได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม แต่ต่อไปในอนาคต เป็นที่น่าวิตกว่า หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวพ้นจากตำแหน่งแล้ว จะหาวันที่ผู้ร้องแต่ละคนยื่นเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ลำบากขึ้น แม้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกือบทุกคำวินิจฉัยก็ไม่ระบุไว้ด้วย โดยทั่วไปวันที่ดังกล่าวอาจได้จากรายงานการประชุมของศาลรัฐธรรมนูญ หรือจากสำนวนคำร้องที่ผู้ยื่นคำร้องยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ แต่ในทางปฏิบัติการเข้าถึงแหล่งข้อมูลดังกล่าวไม่สะดวกเท่าที่ควร และต้องใช้เวลามาก ดังนั้น ข้อมูลส่วนนี้น่าจะระบุไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญด้วย

6) การไม่วินิจฉัยประเด็นหลัก หรือการยกคำร้อง ในบางกรณีมีส่วนสำคัญทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้วินิจฉัยประเด็นสำคัญที่ผู้ร้องยื่นเข้ามาอันมีส่วนสำคัญทำให้คะแนนเสียงไปเพิ่มกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ว่าจะเป็นฝ่ายเสียงข้างมากหรือฝ่ายเสียงข้างน้อย นอกจากนี้ ในบางกรณียังทำให้ผู้ร้องหรือสังคมไม่อาจได้รับคำตอบได้อย่างสมบูรณ์ว่าประเด็นที่ยื่นคำร้องมานั้นผลจะเป็นอย่างไร ความเป็นธรรมในสังคมจึงไม่เกิดขึ้น และปัญหาของสังคมไม่ได้รับการแก้ไขหรือวางบรรทัดฐานเท่าที่ควร และตราบนานทุกวันนี้ ก็ยังคงไม่มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต่อประเด็นดังกล่าว ตัวอย่างเช่น

6.1) คำวินิจฉัยที่ 4/2542 (วันที่ 1 เมษายน 2542) นายเกรียงศักดิ์ แซ่เล่า กับ ประกาศกำหนดดอกเบี้ยอัตราสูงสุดของธนาคารฯ ผู้ร้องยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าประกาศของธนาคารพาณิชย์ที่คิดดอกเบี้ยเกินอัตราฯ ขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ยกคำร้องเนื่องจากประกาศดังกล่าวไม่ใช่บทบัญญัติแห่งกฎหมาย

6.2) คำวินิจฉัยที่ 2/2541 (วันที่ 25 มิถุนายน 2541) กระทรวงมหาดไทย กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ มีประเด็นขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีสิทธิเข้าตรวจค้นหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยไม่ใช่องค์กรตามรัฐธรรมนูญ

6.3) คำวินิจฉัยที่ 58-62/2543 (วันที่ 30 พฤศจิกายน 2543) อบต. อบจ. และเทศบาล กับ องค์การตามรัฐธรรมนูญ โดยองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าว ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 ว่า พระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนจังหวัด พ.ศ. 2540 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ไม่รับวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้อง เนื่องจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าวไม่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ

6.4) คำวินิจฉัยที่ 3/2544 (วันที่ 18 มกราคม 2544) นายฮายาชิ กับ เรือนจำกลางชลบุรี ศาลจังหวัดชลบุรีส่งคำร้องของนายฮายาชิ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 264 กรณีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 มาตรา 30 และมาตรา 33 และต้องด้วย มาตรา 6 ในขณะที่คดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลจังหวัดชลบุรี จำเลยได้ยื่นคำร้องต่อศาลจังหวัดชลบุรีว่า จำเลยซึ่งถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำกลางชลบุรี ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม โดยถูกตีโซ่ตรวนที่ข้อเท้าตลอด 24 ชั่วโมง เป็นเวลาประมาณ 2 ปี 4 เดือน การปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตราดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ให้จำหน่ายคำร้อง เพราะผู้ร้องถูกส่งตัวกลับไปญี่ปุ่นแล้ว เช่นนี้ถือว่าศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยในแง่ผลของคำวินิจฉัยต่อตัวผู้ร้อง แต่ไม่ได้วินิจฉัยในแง่ของหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพของบุคคลไว้ด้วย

ในอีกแง่มุมหนึ่ง อาจทำให้มองไปได้ว่า การยกคำร้องเรื่องใดเป็นการแขวนเรื่องนั้นไว้ หรือไม่วินิจฉัยเรื่องใด เป็นหนทางหนึ่งของการหลีกเลี่ยงการวินิจฉัย เพราะหากวินิจฉัยออกมา อาจไปกระทบผลประโยชน์ของบุคคลหรือหน่วยงานบางกลุ่ม อย่างไรก็ตาม มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางคนที่มีคำวินิจฉัยด้วยเสียงข้างมากให้ยกคำร้อง แต่ก็ได้แสดงเหตุผลไว้ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับประเด็นสำคัญนั้นไว้ด้วย เช่นนี้ ก็พอที่จะทำให้สังคมได้รับคำตอบหรือความเห็นได้บ้างถึงแม้จะยังไม่เป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือเป็นมติฝ่ายเสียงข้างมากของศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม ดังนั้น การแสดงความเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไว้ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลในประเด็นสำคัญดังกล่าวซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ร้องหรือ

สังคม จึงควรได้รับการสนับสนุนให้มีปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยส่วนบุคคลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนด้วย

3.3.2 การพัฒนาโดยประชาชน ประชาชนหรือบุคคลภายนอกศาลรัฐธรรมนูญควรเข้ามามีส่วนในการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดย

1) ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง ดูแล และช่วยตรวจสอบการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญอย่างต่อเนื่อง

2) ประชาชนซึ่งรวมทั้งนักวิชาการควรให้ความสนใจกับการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญด้วยการนำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมาวิเคราะห์ในทางวิชาการอย่างเป็นระบบมากขึ้น ที่ผ่านมาประชาชนให้ความสนใจเนื้อหาสาระภายในคำวินิจฉัยไม่ว่าจะเป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหรือคำวินิจฉัยส่วนบุคคลน้อยมาก แต่ให้ความสนใจผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้นว่าออกมาอย่างไร ในส่วนของนักวิชาการส่วนใหญ่ก็นำคำวินิจฉัยมาวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงกฎหมายหรือในเชิงการใช้ดุลพินิจของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมเท่านั้น โดยมีได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น พัฒนาที่ระบบหรือหลักเกณฑ์ อันเป็นส่วนสำคัญของการออกคำวินิจฉัยมากเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า องค์การที่เรียกว่าศาลรัฐธรรมนูญเพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน อีกทั้งนักวิชาการบางส่วนเคยชินกับระบบศาลยุติธรรมที่ไม่เปิดโอกาสให้วิพากษ์วิจารณ์ตัวผู้พิพากษาได้มากดังเช่นตุลาการในศาลรัฐธรรมนูญ ผลงานจึงออกมาในลักษณะของการรวบรวมและเรียบเรียงคำพิพากษาของศาลฎีกา ส่วนการแสดงความคิดเห็นและการวิพากษ์วิจารณ์ในลักษณะเจาะลึกไปถึงภูมิหลังโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยจึงอยู่ในขอบเขตจำกัด เหล่านี้ จึงมีส่วนทำให้ประชาชนและนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในทางวิชาการเกิดขึ้นน้อยมาก

บรรณานุกรม

1. หนังสือ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 114 ตอนที่ 55 ก วันที่ 11 ตุลาคม 2540.

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 (จำนวน 84 ฉบับ)

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ. โครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โพธิ์เพชร, 2545, 1,369 หน้า.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. วิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 6 คำวินิจฉัยที่สำคัญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. วิเคราะห์เปรียบเทียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กับรัฐธรรมนูญฉบับสำคัญ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคล กับศาลรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544, 530 หน้า.

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. รวมคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ประจำปี 2543 (เล่ม 1-2). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2544.

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. ศาลรัฐธรรมนูญไทย : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด นา นา สิ่งพิมพ์, 2543.

อมร รักษาสัตย์ และ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ : พิทักษ์หรือทำลายรัฐธรรมนูญ จากการวินิจฉัยสภาพของการเป็นรัฐมนตรี. กรุงเทพมหานคร : การ์นด์การพิมพ์, 2543.

2. บทความ

โกเมน ภัทรภิรมย์ “ความเห็นเกี่ยวกับโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดย วิรัช วิรัชนิภาวรรณ และคณะ” **ศาลรัฐธรรมนูญ** 4, 11 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2545) : 9-14.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” **พัฒนาบริหารศาสตร์** 43, 1 (2546) : 131-185.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” **รัฐสภาสาร** 50, 3 (มีนาคม 2545) : 33-85.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ” **ศาลรัฐธรรมนูญ** 4, 10 (มกราคม-เมษายน 2545) : 29-90.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “วิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” (ส่วนที่ 1) **รัฐสภาสาร** 47, 11 (พฤศจิกายน 2542) : 9-100.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “วิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” (ส่วนที่ 2) **รัฐสภาสาร** 48, 2 (กุมภาพันธ์ 2543) : 1-84.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “วิธีการพิจารณาวินิจฉัยและตีความรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาและของไทย” **รัฐสภาสาร** 48, 10 (ตุลาคม 2543) : 45-78.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “วิธีพิจารณาวินิจฉัยและตีความรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาและของไทย” **ศาลรัฐธรรมนูญ** 2, 5 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2543) : 37-68.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคล กับศาลรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และญี่ปุ่น” **รัฐาภิรักษ์** 43, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2544) : 62-87.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคล กับศาลรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และญี่ปุ่น” **รัฐสภาสาร** 49, 7 (กรกฎาคม 2544) : 95-125.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคล กับศาลรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และญี่ปุ่น” **พัฒนาบริหารศาสตร์** 41, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2544).

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ “โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคลของศาลรัฐธรรมนูญในอังกฤษ” **รัฐสภาสาร** 50, 8 (สิงหาคม 2545) : 54-86.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ "ศาลรัฐธรรมนูญในประเทศฝรั่งเศส" รัฐสภาสาร 49, 6 (มิถุนายน 2544) : 75-102.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ "ศาลรัฐธรรมนูญในประเทศเยอรมนี" รัฐสภาสาร 49, 9 (กันยายน 2544) : 9-44.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ "ศาลรัฐธรรมนูญในประเทศสหรัฐอเมริกา" รัฐสภาสาร 48, 11 (พฤศจิกายน 2543) : 99-147.

ประวัติผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย

1. ชื่อ-นามสกุล นายวิรัช วิรัชนิการวรรณ

2. ตำแหน่งทางวิชาการ รองศาสตราจารย์

3. การศึกษา

ระดับการศึกษา	ชื่อวุฒิ	วิชาเอก	สถาบัน
ปริญญาตรี	นิติศาสตร์บัณฑิต (นบ.)	กฎหมาย	ธรรมศาสตร์
ปริญญาโท	1. สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาบัณฑิต (สส.ม.) 2. Master of Arts (MA.)	พัฒนาชุมชน Political Science : Comparative Politics and Governments	ธรรมศาสตร์ New School For Social Research, New York City
ปริญญาเอก	พัฒนบริหารศาสตร์ดุษฎี บัณฑิต (พบ.ด.)	การบริหารการพัฒนา	สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์

4. หน่วยงานที่สังกัด สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ถนนแจ้งวัฒนะ อำเภอ ปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี 11120

โทร. 02-503-2121-4 ต่อ 3533-6 โทรสาร 02-503-3612

e-mail address: msaswwir@stou.ac.th

5. ประวัติการทำงาน

- ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการการปกครอง วุฒิสภา
- ผู้ช่วยเลขานุการและคณะกรรมการการวิสามัญศึกษาความพร้อมในการบังคับใช้กฎหมาย วุฒิสภา
- เลขานุการคณะทำงานของคณะกรรมการการวิสามัญพิจารณาแก้ไขรัฐธรรมนูญ วุฒิสภา
- ผู้ช่วยเลขานุการคณะทำงานของคณะกรรมการการวิสามัญติดตามการใช้จ่ายงบประมาณ วุฒิสภา
- ศึกษาและทำงานในสหรัฐอเมริกา 8 ปี
- ศึกษาและทำงานในต่างประเทศไม่น้อยกว่า 20 ประเทศ

6. ผลงานวิชาการ เขียนหนังสือและจัดพิมพ์เผยแพร่โดยสำนักพิมพ์ไม่น้อยกว่า 25 เล่ม และบทความไม่น้อยกว่า 130 เรื่อง
7. งานพิเศษ สอนหนังสือ เขียนหนังสือและบทความ ทำวิจัย และให้คำแนะนำปรึกษาทางวิชาการด้านการเมือง การปกครอง การบริหาร การพัฒนา และการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

ผลงานทางวิชาการที่จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์

1. หลักการพัฒนาชุมชน : บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชนบท (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2529), 84 หน้า.
2. การพัฒนาชุมชนตามแนวความคิดนักปรัชญาตะวันตก (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2529), 210 หน้า.
3. ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2530), 79 หน้า.
4. การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ : การพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2531), 390 หน้า.
5. หลักการพัฒนาชุมชน : การพัฒนาชุมชนประยุกต์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532), 125 หน้า.
6. คำนิยมของข้าราชการไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชนบท : สาเหตุและแนวทางแก้ไข (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532), 104 หน้า.
7. การเข้าทรงและร่างทรง : ความเชื่อ พิธีกรรม และบทบาทที่มีต่อสังคม (เขียนร่วมกับ นิภาวรรณ วิรัชนิภาวรรณ) (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2533), 132 หน้า.
8. การบริหารการพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ : การบริหารการพัฒนาชนบทตามแนวทางแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ความจำเป็นพื้นฐาน และโครงการอีสานเขียว (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534), 145 หน้า.
9. การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : บทบาทขององค์กรในท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2535), 198 หน้า.
10. การบริหารงานพัฒนาชนบท : การพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารงานพัฒนาของสภาตำบล : สาเหตุ ปัญหา และแนวทางแก้ไข (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2536), 320 หน้า.

11. **ชุดวิชาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช** (นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช)
 - ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป (2539), หน้า 1-67.
 - การวิจัยทางอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา (2539), หน้า 209-265.
 - ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย (2541), หน้า 1-77.
 - หลักการและวิวัฒนาการของกฎหมายภาษีสรรพสามิต (2541), หน้า 82-123.
 - การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับพลวัตการเมืองไทย (2544), หน้า 347-409.
 - เทศบาล (2546), กำลังอยู่ในระหว่างการจัดพิมพ์
12. **การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่นเปรียบเทียบ : อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2541), 300 หน้า.
13. **ผู้ว่าราชการจังหวัดไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบกับผู้ว่าราชการจังหวัดของสหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), 552 หน้า.
14. **วิเคราะห์เปรียบเทียบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กับรัฐธรรมนูญฉบับสำคัญ** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542), 177 หน้า.
15. **ศาลปกครองไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบ โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคล กับศาลปกครองอังกฤษ ฝรั่งเศส และเยอรมนี** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542), 579 หน้า. (ได้รับรางวัลผลงานวิจัย ประจำปี พ.ศ. 2544 จากสภาวิจัยแห่งชาติ)
16. **ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ : พิทักษ์หรือทำลายรัฐธรรมนูญ จากการวินิจฉัยสภาพของการเป็นรัฐมนตรี** (เขียนร่วมกับ ศ. ดร. อมร รัชสาสัตย์) (กรุงเทพมหานคร : การ์นด์ การพิมพ์, 2543), 231 หน้า.
17. **วิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ 6 คำวินิจฉัยที่สำคัญ** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544), 130 หน้า.
18. **การวิจัยการจัดการทรัพยากรมนุษย์** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟอร์เพช, 2544), 151 หน้า.
19. **ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ และการบริหารงานบุคคลกับศาลรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี และญี่ปุ่น** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544), 516 หน้า.

20. เกียรติคุณและความเหมาะสมของผู้มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองเพื่อรับเลือกตั้งเข้าดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ พ.ศ. 2544 (เผยแพร่และจัดพิมพ์เป็นบทความในรัฐสภาสาร และวารสารสุขโขทัยธรรมมาธิราช, 2544), 33 หน้า. (ได้รับการสนับสนุนจากสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน)
21. การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (ครั้งที่ 1, ปี 2545 จัดพิมพ์ไว้ในเล่มเดียว คือ เล่มที่ 1 ส่วนที่ 1 ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2541 ถึง คำวินิจฉัยที่ 31/2543 จำนวน 101 เรื่อง) (เป็นผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย) (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพรเพซ, 2545), 1,369 หน้า. ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิอาเซีย และได้รับการสนับสนุนจากสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน ในปี 2544 เป็นเวลา 1 ปี
22. การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่นไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบกับสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และญี่ปุ่น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพรเพซ, 2545), 407 หน้า.
23. การบริหารและการจัดการเทศบาลในยุคปฏิรูปการเมือง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพรเพซ, 2546), 210 หน้า.
24. ผู้บริหารสูงสุดระดับจังหวัด : ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัดซีอีโอ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไพรเพซ, 2546), 280 หน้า.
25. การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (ครั้งที่ 2, ปี 2545 จัดพิมพ์ไว้ใน 4 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 1 ส่วนที่ 2, เล่มที่ 2 ส่วนที่ 1, เล่มที่ 2 ส่วนที่ 2, และเล่มที่ 2 ส่วนที่ 3 ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 32/2543 ถึง คำวินิจฉัยที่ 51/2544 รวม 84 เรื่อง) (เป็นผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย) (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2546), รวม 1,699 หน้า. ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิอาเซีย และได้รับการสนับสนุนจากสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน ในปี 2545 เป็นเวลา 1 ปี
26. การวิเคราะห์คำวินิจฉัยของศาลและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (ครั้งที่ 3, 2546 จัดพิมพ์ไว้ใน 2 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 3 ส่วนที่ 1 และเล่มที่ 3 ส่วนที่ 2 ตั้งแต่คำวินิจฉัยที่ 1/2545 ถึง คำวินิจฉัยที่ 64/2545 รวม 64 เรื่อง) (เป็นผู้อำนวยการโครงการศึกษาวิจัย) กำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินงาน และจะจัดพิมพ์เผยแพร่ ได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิอาเซีย และสมาคมรัฐธรรมนูญเพื่อประชาชน ในปี 2546 เป็นเวลา 1 ปี (โครงการศึกษาวิจัยต่อเนื่องปีที่ 3)

ศาลรัฐธรรมนูญ

ห้องสมุดศาลรัฐธรรมนูญ

0003263

NITITHAM PUBLISHING HOUSE
(Advanced Law Books Publisher)

187/60-61 Mahardthai Unique Homes Soi Ladprao 122
Ladprao Rd., Kwaeng Wungtonglarng,
Bangkapi, Bangkok 10310, Thailand
Tel. (662)(02)934-0259-61, Fax. (662)(02)934-0264
E-mail : info@nititham.com

ISBN : 974-203-207-6

9 789742 032074
358.00 บาท

ในหนังสือชุดนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายแพ่งและพาณิชย์